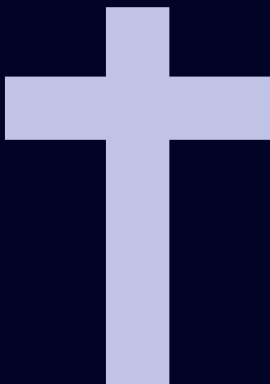

Yamap

Portions of the Holy Bible in the Yamap language of Papua
New Guinea

Yamap

Portions of the Holy Bible in the Yamap language of Papua New Guinea

Buk Baibel long tokples Yamap long Niugini

copyright © 2025 SIL Papua New Guinea

Language: (Yamap)

Contributor: Papua New Guinea Bible Translation Association and The Seed Company

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2025-07-10

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 10 Jul 2025 from source files dated 10 Jul 2025

4b432633-0a7f-536f-bf2f-8db0ebda2b87

Contents

Matyu 1
Mak 88
Luk 139

Ambô Mavî atu be Matyu hekavu

Ambô himung

Matyu hekavu kapua tiêng me ya athêng yang nena Li-vai. Yêni me anô Israel te be hevong ku hiwa takis hiving Lom, yôvêm me hetak ku êng me hesopa Yisu. Yisu helam Pita lo Endulu me Jems lo Jon yôvêm me helam Matyu (Mat 4:18-22; 9:9-13). Matyu me Yisu ya ña hîndông lauming be lahavôyi takatu te.

Matyu hekavu vo ningik thô êndêng ña Juda nena Yisu me Mesaya. Mesaya me ambô Hiblu me hethak ambô Glik me Kilisi. Me ya ondong nena, “Ôpatu be Wapômbêng hîtôk vo nêngêv ya avîlanô livung vo îmô mavî.” Matyu hik thô nena Yisu me Mesaya atu be bôk ekavu hethak yêni hêk Moses lêk plopet ining kapua be ditu ambô takêng lêk ik anông ethak Kilisi. Yêni hekavu kapua ti vo ña Juda, metom la hiving ña long bôyang esam imbing.

Matyu hekavu kapua tiêng hêndêng 60 mena 70 AD ma.

Yisu Kilisi limi (Luk 3:23-38)

¹ Diti me Yisu Kilisi limi. Yêni me Ablaham lo Devit ining lim lêkmuk.

² Ablaham hîmbî Aisak vê. Me Aisak hîmbî Jekop vê.

Me Jekop hîmbî Juda lêk viyaji vê.

³ Me Juda hîmbî Peles lo Sela vê. Me thêi ning katik me Tama.

Me Peles hîmbî Heslon vê.

Me Heslon hîmbî Lam vê.

⁴ Me Lam hîmbî Aminadap vê.

Me Aminadap hîmbî Nason vê.

Me Nason hîmbî Salmon vê.

⁵ Me Salmon hîmbî Boas vê. Me Boas talêmbô me Lahap.

Me Boas hîmbî Obet vê. Me Obet talêmbô me Lut.

Me Obet hîmbî Jesi vê.

⁶ Me Jesi hîmbî King Devit vê.

Me Devit hîmbî Solomon vê. Me Solomon talêmbô me Ulia yanavi be Devit hiwa.

⁷ Me Solomon hîmbî Lehoboam vê.

Me Lehoboam hîmbî Abiya vê.

Me Abiya hîmbî Asa vê.

⁸ Me Asa hîmbî Jehosapat vê.

Me Jehosapat hîmbî Jeholam vê.

Me Jeholam me Usaia ya bu-malô.

⁹ Me Usaia hîmbî Jotam vê.

Me Jotam hîmbî Ahas vê.

Me Ahas hîmbî Hesekaia vê.

¹⁰ Me Hesekaia hîmbî Manasa vê.

Me Manasa hîmbî Amon vê.

Me Amon hîmbî Josaia vê.

¹¹ Me Josaia me Jekonaia lêk viyaji ning bu-malô. Jekonaia lêk viyaji ivutak hêndêng waklavông Israel ining ñakyo evalong loho be iwa be ê êndô hîmô Babilon.

12 Avîlanô Israêl îmo Babilon denang,
me Jekonaia hîmbî Sialtiel vê.
Me Sialtiel me Selubabel ya
bumalô.

13 Me Selubabel hîmbî Abiut
vê.

Me Abiut hîmbî Elaiakim vê.
Me Elaiakim hîmbî Aso vê.

14 Me Aso hîmbî Sadok vê.

Me Sadok hîmbî Akim vê.

Me Akim hîmbî Eliut vê.

15 Me Eliut hîmbî Eleasal vê.

Me Eleasal hîmbî Matan vê.

Me Matan hîmbî Jekop vê.

16 Me Jekop hîmbî Josep vê.

Me Josep ditu Malia
yamalô. Me Malia êng
ditu hevathu Yisu atu
be elam nena Mesaya.

17 Me avîlanô takatu be
ivutak êndêng Ablaham ya
wakma heveng hele be hêyô
Devit, loho me hitôm on-
dong lauming be lahavôva.
Me avîlanô takatu be ivu-
tak êndêng Devit ya wakma
hele be hêyô avîlanô Israêl ê
Babilon, loho me hitôm on-
dong lauming be lahavôva
bêng yom. Me avîlanô takatu
be ivutak hêndêng wakma
atu be avîlanô Israêl îmo Ba-
bilon hele be hêyô Mesaya
ya wakma me hitôm ondong
lauming be lahavôva bêng
yom.

Malia hevathu Yisu
(Luk 2:1-7)

18 Diti me Yisu Kilisi ya
kôkôthing hivutak pîk iti.
Malia ya avîlanô bôk epesang
ambô yôv vo endom yêni
ethak Josep. Thêi mî bôk êk
iving i amî denang me êyê
nena Malia lêk hethambeng.

Lovak Matheng da hevong
be sêik êng hivutak.

19 Metom Josep ôpatu
be tem nimbua Malia me
hîthông nena sêik atu be heva
Malia la me hivutak bisête.
Josep me anô thêthôp, be ditu
hêndô nembong Malia moma
îndôk avîlanô malarjeng. Êng
me hethalo auk eveng vo
netak yêni menang oyang
bini.

20 Hethalo auk eveng de-
nang me hêyê navîng te nena
Anômbêng ya anêla te hêyô
be henang nena, "Josep, De-
vit lim lêkmuk, sêik iti me
hêlêm nang Lovak Matheng.
Be ditu dô nôkô andô me
numbua Malia bunu yong
melak itôm vônîm.

21 Me tem nembathu
wakna te be nondam ya
athêng nena Yisu,* vômbe
nena tem nimbua ya avîlanô
vê injêk ining kambom."

22 Me nômkama takiti hivu-
tak vo Anômbêng ya ambô
ningik anông nang bôk hêv
ambô ti hêndêng plopet Ai-
saia be henang nena,

23 "Ondaŋô! Avî te mî hêk hîv-
ing anô amî denang
me tem nethambeng
be nembathu wakna
te.

Be tem endam ya athêng
nena Imanuel." *Aisaia*
7:14

Athêng êng ya ondong nena,
"Wapômbêng hîmô hiving
aô."

24 Me Josep hêyê navîng
êng yôv me hesong hiviyo.
Me hê hevong bêng hitôm

datu be Anômbêng ya anêla henang me hiwa Malia be hê ya melak hîtôm yanavî.

²⁵ Metom mî hêk hiving yanavî amî hele be hevathu wakna êng yôv. Me hêv athêng Yisu hêndêng wakna êng.

2

Ŋa lêkauk ethak môtôp ê êyê Yisu

¹ Malia bôk hevathu Yisu yôv hêk Betlehem nang Judia. Waklavông êng me Helot hîmô hîtôm king. Hêndêng wakma êng me Ŋa lêkauk ethak môtôp nang long wak ethak êlêm Jerusalem

² me enang ik ling nena, “Sêik lêkmuk atu be hivutak hîtôm Ŋa Juda ning king, talêmbô hevathu hêk êsê? Yoô yê ya môtôp hivutak long wak ethak be yoô lêm vo angêv yeng ethak yêni.”

³ Me king Helot lêk avîlanô Jerusalem sapêng elanô ambô êng be lejing malêng.

⁴ Tomêng me Helot helam Ŋa bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung sapêng ethak tom. Me henang ik loho ling nena, “Mesaya atu tem embathu injêk êsê?”

⁵ Me loho nang viyang nena, “Tem embathu injêk Betlehem nang Judia hîtôm Wapômbêng bôk henang be plopet te bôk hekavu nena,

⁶ “ ‘Ong Betlehem atu be hômô Juda ning pîk,

anômbêng te tem nimbu-
tak nang ong be
neyanging yîning
avîlanô Isael
îtôm boksipsip ining
alang,

be ditu ong mî melak lôn-
g oyang te hîmô Juda
ning pîk lîvông amî. Mî
anông!’ ” *Maika 5:2*

⁷ Yôv me Helot helam Ŋa lêkauk takatu menang oyang êlêm vo nendaŋô nena angête ditu môtôp êng hivutak.

⁸ Helanô yôv me hêv loho be ê Betlehem me henang nena, “Môlô nu me othalo sêik kasek êng katôyang. Be môlô tung yêni me ondelêm onang ethak ya vo yanangêv yeng ethak inda imbing.”

⁹ Loholanô king ya ambô yôv me loho ê. Me êyê môtôp atu be hivutak long wak ethak me himung be hê hele be hêyô heva long atu be sêik kasek êng hêk ya viling.

¹⁰ Wakma loho yê môtôp atu me loho lejing mavî bêng anông.

¹¹ Be ditu loho vutak êyô melak kapô be ê me êyê sêik kasek atu lo talêmbô Malia. Êng me eya venjîbudum thîvô me ikum be êv yeng ethak yêni. Me ik ining alepa kê be êv nômkama mavî mavî îtôm ining lejing mavî hêndêng yêni. Êv gol lêk paola be sanda.

¹² Me êyê navîng te nena Wapômbêng henang ethak loho vo dô endeni êyô vo

Helot ethak lonjbô andô. Êng me elom lonjdanlê yang be ê ning long hethak lonjbô.

Josep lo Malia me Yisu loho ê Ijip

13 Na lêkauk etak melak be loho ê yôv me Josep hêyê navîng nena Anômbêng ya anjêla te hêyô be henang nena, "Helot tem nethalo wakna kasek vo ningik vônô. Be ditu numbiyô me numbua wakna kasek lo talêmbô be nôsôv be nu ketheng oyang Ijip me nômô endebe yanggêv ambô êndêng ong êm."

14 Êng me Josep hiviyo be hiwa wakna kasek lo talêmbô hêndêng bilivông be loho ê Ijip

15 me îmo hele be Helot hema. Nôm takêng hivutak vo Anômbêng ya ambô hik anông. Hitôm bôk hêv ambô hêndêng plopet be henang nena,

"Ya dalam yîning wakna hêk Ijip be hêlêm." *Hosea 11:1*

King Helot hik sêiknena vônô

16 Na lêkauk ethak môtop mî îvôe vo King Helot ethak lonjbô amî, be ditu la hêv loho ning ambô takatu be bôk enang ethak môtop ya waklavông. Êng me heyala nena evatek yêni be la maning kambom anông. Be ditu hêv na vovak vo ingik sêiknena takatu be ining sondakbêng hitôm lokwanyî be

hele hê sapêng vônô embeng Betlehem lêk ya long yaônena sapêng.

17 Be ditu ambô êng hik anông hitôm bôk plopet Jelemaia henang nena,

18 "Nalaknalak bêng hêk Lama,
athêng malêng lêk
athêng bêng.

Lesel nali lêk ema be mî.

Êng me heleng be hêndô êngêv yêni thîvô,
vômbê nena nali lêk mî." *Jelemaia 31:15*

Îvôe Nasalet

19 Josep hîmô Ijip denang me Helot hema. Yôv me hêyê navîng nena Anômbêng ya anjêla te hêyô

20 be henang nena, "Na takatu be evong vo ingik wakna vônô bôk ema yôv, be ditu numbiyô me numbua wakna lo talêmbô be numbunnu Israel ining pîk ethak lonjbô."

21 Êng me Josep hiviyo me hiwa wakna lo talêmbô be loho vôi Israel ining pîk.

22 Me helañô nena Akelaus hiwa lambô Helot ya long be hîmô hitôm plovins Judia ning king, be ditu hêkô ni long êng. Yôv me hêyê navîng yang ethak lonjbô nena dô loho ni Judia andô, bêng be ditu loho ê plovins Galili.

23 Loho ê îmo melak lông te be ya athêng nena Nasalet. Nôm êng hivutak vo plopet ining ambô ningik anông hitôm bôk enang nena, "Avîlanô tem endam yêni nena anô Nasalet te."

3

Jon Anô Hithik Avîlanô ya ku
(Mak 1:2-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

¹ Hêndêng waklavông takêng me Yisu hîmô Nasalet denang me Jon Anô Hithik Avîlanô hê hîmô long thiliv nang Judia be henang mêtê hêndêng avîlanô nena,

² “Onde kapôlômim lîlîng vômbe nena melak leng* ya lêklinyak bêng lêk hêlêm bidong oyang.”

³ Jon me ôpatu be plopet Aisaia bôk henang yôv nena, “Kaêk te hêlêm nang long thiliv nena,

‘Ôpôpêk lonđanjê vo Anômbêng êlêm, me opesang be nimbutak thêthôp vo yêni.’ ”
Aisaia 40:3

⁴ Jon thak hik kwêv atu be epesang hethak bok kamel vuluk me hevak bokgôp hêyô hêk landong. Me thak heyang kômsopek lêk hinum damondam thôk.

⁵ Me avîlanô êlêm nang Jerusalem lêk Judia sapêng lêk long takatu be hîmô bidong njanam Yelodan ê hêndêng yêni.

⁶ Me loho nang ining kambom bêng me Jon hithik loho hîlôk njanam Yelodan.

⁷ Me hêyê Palisi lêk Sadyusi bêng anông êlêm vo nithik

loho, metom henang ethak loho nena, “Môlô me bôyîv kambom nali! Osong nena tem ya thik môlô vo ôsôv injêk Wapômbêng ya la man-ing e? Mî anông!

⁸ Be ditu môlô ning kombom ingik thô imbing nena lêk ole kapôlômim lîlîng yôv.

⁹ Me dô lemim êngêv auk te be onang ethak amda nena, ‘Ablaham me yoô ning bumalô, be ditu yoô me avîlanô thêthôp.’ Mî. Ya hanang ethak môlô nena Wapômbêng hîtôm nimbua valu takiti be nepesang Ablaham limi ethak.

¹⁰ Iyam lêk hêk alokwang ondong yôv vo alokwang takatu be mî hik anông mavî amî me tem ende li be îmbôk ethak amela.

¹¹ “Ya hathik môlô hethak njanam vo ningik thô nena lêk môlô ole kapôlômim lîlîng yôv. Metom ôpatu be tem nem-beng ya yam ya lêklokwang me bêng anông vo yîning, be ditu tem nithik môlô ethak Lovak Matheng lêk amela. Me ya me anô oyang be mî hîtôm yambua ya vakapô bokgôp îtôm anô ku oyang te amî. Mî anông.

¹² Me hevalong ya sala vo nethong ini wit be nîttîning vo kôpik lêk limbalôm sapêng engololong endebe nitup êm. Mîng nimbua ya anông be ni tak îmô melak kapô, metom

3:2 3:2 Mat 4:17; Mak 1:15 * **3:2 3:2** Matyu hekavu ya kapua hêndêng nja Juda, be ditu hesopa loho ning kombom be mî hekavu Wapômbêng ya athêng amî, vômbe nena loho ning auk me Wapômbêng ya athêng me matheng anông, be ditu hekavu nena melak leng ya lêklinyak bêng yom. **3:4 3:4** 2King 1:8 **3:7 3:7** Mat 12:34; 23:33 **3:9 3:9** Jon 8:33,39; Lom 4:12 **3:10 3:10** Mat 7:19; Luk 13:6-9 **3:11 3:11** Jon 1:26-27,33; Ap 1:5

ya kôpik me tem nîmbôk ethak amela atu be tem mî nema amî."

Jon hithik Yisu

(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22; Jon 1:31-34)

¹³ Yisu hetak Galili be hê hêndêng Jon vo nithik inda îndôk ñanam Yelodan.

¹⁴ Metom Jon hevong vo nemba inda thing be henang nena, "Mavî vo nuthik ya, metom hevong bisê be hôle m êndêng ya vo ya thik ong?"

¹⁵ Metom Yisu henang viyang nena, "Dô. Lêk iti me nuthik ya vo ai sopa lonðanlê thêthôp hîtôm Wapômbêng la hiving." Êng me Jon hîlôk ethak Yisu ya ambô be hithik inda.

¹⁶ Bôlôtom oyang me Yisu hiviyo hêk ñanam kapô be hêlêm yêing. Me leng hikê be hêyê Wapômbêng ya Lovak Matheng hîlôk be hêlêm hîtôm menak bôbô be hêyô hîmô yêni.

¹⁷ Me ambô te hêlêm nang melak leng be henang nena, "Ôpiti me yîning Wakna atu be ya leng hiving bêng anông. Me ya leng mavî anông ethak yêni."

4

Sakdang heyek Yisu

(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹ Yôv me Lovak Matheng helom Yisu be hê long thiliv vo Sakdang eyek inda.

² Me hitip ethak nô m îtôm wak bunðaluk yi me bîlîvông bunðaluk yi mîng hema ve la.

³ Êng me anô atu be thak heyek avîlanô hê hêyô be henang ethak inda nena, "Betha avanông ong me Wapômbêng Nakandung, êng me nonang vo valu takiti imbutak îtôm polom."

⁴ Metom Yisu henang viyang nena, "Bôk ekavu yôv hêk kapua matheng nena, 'Anô mî hîtôm nîmô lêkmala ethak polom yom amî. Yêni tem nîmô lêkmala ethak ambô takatu be Wapômbêng thak henang sapêng.' "

⁵ Yôv me Sakdang hiwa yêni be hê melak lông matheng Jelusalem me hetak yêni heva melak matheng ya vov anông.

⁶ Me henang ethak inda nena, "Betha avanông ong me Wapômbêng Nakandung, êng me nôsôv kisi be nu tamu pîk vombê nena bôk ekavu yôv nena,

" 'Yêni tem nenang be ya anêla embalong ong be eyanging ong mavî vo valu te dô nîmbî vemkapô andô.' " *Kapua Yeng 91:11-12*

⁷ Metom Yisu henang hêndêng inda nena, "Bôk ekavu ambô yang hiving nena, 'Dô noyek Wapômbêng yong Anômbêng andô.' "

⁸ Yôv me Sakdang helom yêni hethak lonbô be hê dum dêim te. Me hik pîk

bêniti sapêng ya melak lôn
lêklok wang bênbêng lêk ining
nôm kama kêkêlô sapêng thô
hêndêng yêni.

⁹ Me henang ethak inda
nena, "Tem yangêv nôm takiti
sapêng êndêng ong. Metom
noya vem budum thîvô be
nôngêv yeng ethak ya êm."

¹⁰ Me Yisu henang nena,
"Sakdang, ong vê injêk
ya! Hitôm bôk ekavu yôv
nena, 'Nôngêv yeng êndêng
Wapômbêng yong Anômbêng
me nombong yêni yom ya
ku.' "

¹¹ Êng me Sakdang hetak
yêni be hê me anjêla êyô be êv
inda livung.

*Yisu hevong ya ku
munḍaluk*

(Mak 1:14-15; Luk 4:14-
15)

¹² Me Yisu helaṇô nena bôk
evalong Jon be êndô himô
kalaondong. Êng me hîvô hê
Galili

¹³ me hê be himô Nasalet
yôvêm me hetak be hê himô
Kapenaom. Kapenaom himô
kasîk bomang Galili ya dang
himô Sebulun lo Naptali in-
ing pîk.

¹⁴ Nôm êng hivutak vo
plopet Aisaia ya ambô hik
anông hitôm bôk henang
nena,

¹⁵ "Sebulun lo Naptali in-
ing pîk atu be himô
lonḍanjê bêng atu be
hê kasîk bomang
be hêk ṇanam Yelodan ya
dang vi

be himô Galili long atu
be ṇa long bôyang imô.

¹⁶ Avîlanô takatu be imô
long êng me imô
momaṇaning bêng
kapô,
metom lêk loho yê danda
bêng te thô.

Loho imô ṇama ya dôhō
kapô,

metom lêk danda hivu-
tak be himbî hêyô hêk
loho." *Aisaia 9:1-2*

¹⁷ Hêndêng wakma atu be
Yisu hêyô Kapenaom me
henang mêtê be henang
nena, "Onde kapôlômim lîlîng
vômbê nena melak leng
ya lêkliṇyak bêng lêk hêlêm
bidong oyang."

*Yisu helam anô lokwanṇa
vo esopa yêni*

(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11;
Jon 1:35-42)

¹⁸ Yisu hivup ethak kasîk
bomang nang Galili ya
liṇḍang me hêyê anô loyang
yi, Saimon atu be ya athêng
yang nena Pita loyang molok
Endulu. Thêi me ṇa ik alim
ṇanam be ditu ekaliv lek
heveng kasîk bomang.

¹⁹ Me henang ethak thêi
nena, "Mamu lêm osopa
ya! Tem yandông mamu vo
ômbôv avîlanô itôm ôvôv alim
hîlôk lek."

²⁰ Bôlôtom oyang me thêi
êndô ning lek imô me esopa
inda.

²¹ Yisu hivup ethak
vauyanṇa me hêyê anô
loyang yi ethak lonḍô, Jems

lo Jon. Thêi me Sebedi namalô luvi. Loho engabuling ining lek îmo yeng. Êng me helam thêi.

²² Me bôlôtom oyang me etak ining kamik lêk yeng hîmô me esopa Yisu.

Yisu hevong avîlanô lêk kômbôk mavî
(Luk 6:17-19)

²³ Yisu hê be heveng Galili ning long sapêng be thak hivutak êyô loho ning melak yeng kapô be hîndông loho. Me henang Ambô Mavî hethak melak leng ya lêklinyak bêng hêndêng loho. Me hevong loho ning malêing lenjing kôpik lêk kômbôk lomalama be ivutak mavî.

²⁴ Me avîlanô nang plovins Silia sapêng elanjô kôkôthing hethak Yisu ya ku. Be ditu iwa ning na lêk kômbôk lo vovang lomalama sapêng be ê hêndêng yêni. Iwa na gôk kambom hîmô hiving loho me na iwa kômbôk elowaling be emayak lêk na imuving sapêng ê be yêni hevong loho ivutak mavî.

²⁵ Avîlanô bêng anông nang Galili me Jêrusalem lêk Judia me Dekapolis lêk long takatu be hîmô nanam Yelodan vi, loho sapêng êlêm esopa yêni.

5

Mavî tem nêpôm opalêla
(Luk 6:20-23)

¹ Yisu hêyê avîlanô nômbêng atu êlêm me hethak dum te. Me hîlôk hîmô me ya na hîndông êlêm êyô vo yêni*.

² Me heya ambôlêk kê be hîndông loho be henang nena,

³ “Na takatu be êv yak hethak nômkama dôhônông. Êng me loho lenjing mavî, vômbe nena melak leng ya lêklinyak bêng me loho ning.

⁴ Me na takatu be lenjing malêing be eleng. Êng me loho lenjing mavî vômbe nena Wapômbêng tem nêngêv loho thîvô.

⁵ Me na takatu be îmo mayaô me loho lenjing mavî, vômbe nena tem im-bua pîk sapêng.

⁶ Me na takatu be ema ve lenjing lêk muning vo imbutak îtôm na thêthôp. Loho lenjing mavî, vômbe nena loho tem lenjinyak.

⁷ Me na takatu be êv kapônông vo anô yang. Loho lenjing mavî, vômbe nena Wapômbêng tem nêngêv kapô vo loho bêng yom.

⁸ Me na takatu be kapônông mambung. Loho lenjing mavî vômbe nena tem injê Wapômbêng.

4:23 4:23 Mat 9:35; Mak 1:39; Ap 10:38

4:24 4:24 Mak 6:55

4:25 4:25 Mak

3:7-8 * 5:1 5:1 Matyu hekavu ambô ti êng bêniti vômbe nena kîdônga thak îlôk îmo be îndông ining na îndông, be ditu wakma Yisu ya na hîndông êyê hîlôk hîmô me eyala nena hevong vo nîndông loho. 5:3 5:3 Ais 57:15 5:4 5:4 Ais 61:2-3;

ALK 7:17

5:5 5:5 Sng 37:11

5:6 5:6 Ais 55:1-2

9 Me ɲa takatu be epesang avîlanô ning malêing. Loho lejing mavî, vômbe nena tem endam loho nena Wapômbêng nali.

10 Me ɲa takatu be iwa vovang ethak kombom thêthôp. Loho lejing mavî, vômbe nena melak leng ya lêklinyak bêng me loho ning.

11 “Me môlô ɲa takatu be avîlanô enang ambôma lomalama hethak môlô lêk êv vovang hêndêng môlô be enang ambô kambom lomalama hethak môlô lêk enang ambô yôhîng hethak môlô, me lemim mavî vômbe nena osopa ya.

12 “Avîlanô bôk evong bêng yom hêndêng plopet taksêmbôk be imung vo môlô. Be ditu lemim mavî anông be ômbô am, vômbe nena Wapômbêng tem nêngêv vuli mavî bêng te êndêng môlô îmô melak leng!”

Môlô hîtôm mamik lêk danda
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 Me Yisu henang nena, “Môlô me hîtôm mamik pîk iti. Metom wakma mamik thilimbung be ya vathing hêv yak, êng me mî hîtôm vathing ethak lonbô amî. Ya ku lêk mî be ditu ekaliv ini vo avîlanô êyômba pesa.

14 “Môlô me danda pîk iti. Me melak lônng atu be hethak hîmô dum me mî hîtôm nekopak amî

15 Me avîlanô mî thak êtôm lam be îsîk thing ethak wîng amî. Loho thak epesang lam be etak îmô yêing vo hîmbî danda hêyô hêk avîlanô takatu be îmô melak kapô êng sapêng.

16 “Me bêng yom be môlô ning danda nîmbî êyônjêk avîlanô sapêng vo injê môlô ning ku mavî takatu be ovong vo êngêv môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng ya athêng ling.

Yisu hevatho balambung long

17 “Dô môlô song nena ya halêm vo yambuling ambô balambung lêk plopet ining ambô andô. Mî. Ya halêm vo yambatho ambô takêng long vo ningik anông me mî ya halêm vo yangêv vê amî.

18 Ya hanang avanông hethak môlô nena pîk lo leng tem yandang, metom ambô balambung ya alêlê te mena alêlê bônate tem mî nêngêv yak amî endebe nômkama sapêng imbutak yôv.

19 Bêng be anô te hêyê ambô balambung yaôna te hîtôm nôm oyang be hîndông avîlanô vi vo embong bêng, êng me tem ôpêng ya athêng yaôna injêk melak leng ya lêklinyak bêng kapô. Metom

ôpatu be hesopa ambô bal-ambung be hîndông avîlanô vi vo esopa me tem nimbutak anô lêk athêng bêng injêk melak leng ya lêklinyak bêng kapô.

20 Ya hanang avanông ethak môlô nena môlô ning kombom thêthôp mî hîvô hethak vo Palisi lêk kîdônga ambô balambung ining amî, êng me tem mî hîtôm ôyô melak leng ya lêklinyak bêng kapô amî.

Dô lemim maning ethak anô yang andô

(Luk 12:57-59)

21 “Bôk môlô lanjô ambô takatu be enang ethak bumalô loho nena, ‘Dô ungjik anô vônô andô. Me ôpatu be hik anô vônô paling me jas tem nendanô ya ambô be nêngêv malêing êndêng inda.’

22 Metom ya hanang ethak môlô nena anô te la maning ethak anô yang me jas tem nendanô ya ambô be nêngêv malêing êndêng yêni. Me anô te henang ambôma hethak anô yang, êng me tem nemba ŋa Juda ning avaka malenjing. Me anô te henang ethak anô yang nena, ‘Ong anô molo,’ ôpêng ya kambom êng me hîtôm nêngêv yêni da ni long amela lêkmala het-hang hîmô.

23 “Bêng be wakma hôyô bidong alakdala vo nêngêv yong da metom lem hêv nena yong ambô te hêk hiving aviyan,

24 êng me notak yong da îmô alakdala me nu êndêng yêni. Be nopesang ambô imbing inda yôv kîmîng non-delêm ôngêv yong da.

25 “Me waklavông anô te hevong embong ambô vo ong be mamu veng lonjanlê hê denang vo mamu yô melak embong ambô, êng me nopesang ambô imbing yêni ketheng. Endekeme tem netak ong îndôk jas bang me jas êng tem netak ong îndôk kwak bidong bahenjing vo êndô ong îmô kalaondong.

26 Ya hanang avanông ethak ong nena tem nômô kalaondong endebe nêngêv yong vuli atu be etak sapêng êm.

Dô malemim dantang ethak avî andô

27 “Bôk môlô lanjô ambô takatu be enang yôv nena, ‘Dô ombong sek imbing anô yang yanavî andô.’

28 Metom ya hanang êndêng môlô nena anô te ma dantang hethak avî te be hevong vo ninjêk imbing avî êng, êng me lêk hêk hiving yêni yôv.

29 Bêng be malem viyôhok hevong be hovong kambom, êng me nosapu vê be nômbî ni vo dô nombong kambom ethak lonbô andô. Lemvim kôpik bôte hêv yak me mavî, metom kambom vo ekaliv lemvim kôpik sapêng îndôk long amela hethang wak nômbêng iti hîmô.

30 Me bahem viyôhôk hevong be hovong kambom, êng me nondambêng kisi be nômbi ni! Lemvim kôpik bôte hêv yak me mavî, metom kambom vo ekaliv lemvim kôpik sapêng îndôk long amela hethang wak nômbêng iti hîmô.

Dô ôngêv vônîmi vê oyang andô

(Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

31 “Bôk môlô lanjô yôv nena, ‘Anô te hevong vo nêndô yanavî me nekavu ambô îndôk kapua te be nêngêv êndêng yanavî vo nêngêv yêni vê.’

32 Metom ya hanang ethak môlô nena avî te mî hevong sek amî metom yamalô hêv yêni vê oyang be hiwa anô lêkmuk, êng me ôpêng da hevong be avî êng hevong sek. Me anô lêkmuk atu be hiwa avî atu be yamalô bôk hêv inda vê me hevong sek bêng yom.

Dô ombak ambô manjeng ethak nômate andô

33 “Bôk môlô lanjô ambô takatu be enang ethak bumalô loho nena, ‘Hovak ambô manjeng hethak Wapômbêng ya athêng hethak nômate, êng me nombong nôm êng anông me dô nombatek andô.’

34 Metom ya hanang ethak môlô nena dô môlômbak ambô manjeng te ethak nômate andô. Lêk dô

môlômbak ambô manjeng ethak melak leng andô, vômbe nena melak leng me Wapômbêng ya balê king hêyô hîmô.

35 Me dô môlômbak ambô manjeng ethak pîk andô, vômbe nena pîk iti me Wapômbêng ya long thak hetak vakapô hêyô heva. Me dô môlômbak ambô manjeng ethak Jerusalem andô, vômbe nena Jerusalem me King Bêng atu ya melak lông.

36 Lêk dô môlômbak ambô manjeng ethak lumim kwandôk andô, vômbe nena môlô mî hîtôm onang be lumim kwandôk njaung te nimbutak thapuk mena longavu ma amî.

37 Bêng be ditu môlô nang ambô avanông lêk mî yom. Me dô môlô nang ambô oyang doho imbing vo nembatho ambô mî lêk avanông long andô, vômbe nena ambô takêng me hêlêm nang Sakdang.

Dô ungik kambom lîfing andô

(Luk 6:29-30)

38 “Bôk môlô lanjô ambô takatu be enang yôv nena, ‘Anô te hîmbi anô yang mandaluk thing, êng me môlômbi ôpêng mandaluk thing bêng yom. Me anô te hik anô yang ambôlêk kalalang te li, êng me ungik ôpêng ambôlêk kalalang te li bêng yom imbing.’

³⁹ Metom ya hanang ethak môtô nena dô ungkik anô yang ya kambom liling andô. Wakma anô te hepetav malem dang vi, êng me nunjik vi liling vo nepetav imbing.

⁴⁰ Me anô te hevong ambô vo nimbua yong kwêv dêim atu be huik, êng me nongêv yong kwêv thilimbung imbing.

⁴¹ Me anô vovak te henang nena numbua ya nômkama be nu îtôm kilomita te, êng me nu îtôm kilomita yi.

⁴² Me anô te henang ik ong ling vo nongêv nômate êndêng yêni, êng me nongêv êndêng inda. Me anô te la hiving nimbua nômate injêk ong yôv ketem nêngêv viyang, êng me dô nombas-ing andô.

Lemim imbing môtô ning nakyô

(Luk 6:27-36)

⁴³ “Bôk môtô lanô ambô takatu be enang yôv nena, ‘Lem imbing yong avîlanô me nôpôlik ethak yong nakyô.’

⁴⁴ Metom ya hanang ethak môtô nena lemim imbing môtô ning nakyô me oteng mek vo Wapômbêng embong mavî êndêng na takatu be evong kambom êndêng môtô.

⁴⁵ Môtôlvong bêng me tem ningik thô nena lêk uvutak îtôm môtô ning Kamik atu be hîmô melak leng nali. Vombê nena yêni da thak hêv wak hêndêng na kombom

mavî lêk na kombom kambom me hêv ôthîng hêndêng na thêthôp lêk na mî thêthôp amî hiving.

⁴⁶ Me môtô thak lemim iv-ing na takatu be lejing iv-ing môtô yom, êng me osong nena tem môtômbua vuli mavî te e? Mî anông. Na iwa takis thak evong bêng hiving!

⁴⁷ Me môtô thak onang waklîvông hêndêng môtô ning avîlanô yom, êng me osong nena môtôlvong kombom mavî hîvô hethak vo avîlanô vi ining kombom thak evong e? Mî anông. Na daluk thak evong bêng yom!

⁴⁸ Bêng be ditu ômô mambung anông îtôm môtô ning Kamik atu be hîmô melak leng thak hîmô mambung anông.”

6

Kombom ôngêv avîlanô siv livung

¹ Me Yisu henang hethak lonbô nena, “Môtô yanging am vo dô ombong môtô ning kombom thêthôp mavî mavî vo avîlanô injê be embam môtô andô! Môtôlvong bêng me môtô ning Kamik atu be hîmô melak leng tem mî nêngêv vuli mavî te êndêng môtô amî.

² “Be ditu wakma môtôlvong vo ôngêv avîlanô siv livung me dô ôngêv anô te vo niyuv lavuak imung îtôm na evatek avîlanô thak evong hîlôk lonđanjê lêk melak yeng andô. Loho evong bêng yôv

me loho êv nômate hêndêng avîlanô siv vo avîlanô êyê be embam loho. Ya hanang avanông ethak môlô nena ña takêng lêk iwa ning vuli mavî sapêng yôv be heveng yam me Wapômbêng mî hîtôm nêngêv vuli mavî te êndêng loho amî.

³ Metom wakma môlôvong vo ôngêv nômkama êndêng avîlanô siv me dô bahem vikeng eyala nôm atu be bahem viyôhok hevong andô

⁴ vo ku êng injêk long kapô yom. Me môlô ning Kamik atu be hêyê ku takatu be ovong hêk long kapô me tem nêngêv vuli mavî te êndêng môlô.

Kombom oteng mek
(Luk 11:2-4)

⁵ “Wakma môlôvong oteng mek me dô môlômbong îtôm ña takatu be thak evatek avîlanô andô. Loho leñing iving eteng mek emba melak livông lêk melak yeng vo avîlanô injê loho. Ya hanang avanông ethak môlô nena ña takêng lêk iwa ning vuli mavî sapêng yôv be heveng yam me Wapômbêng mî hîtôm nêngêv vuli mavî te êndêng loho amî.

⁶ Metom wakma môlôvong oteng mek, êng me môlô nu ning melak kapô be ungik melak ambôlêk thing. Me oteng mek êndêng môlô ning

Kamik atu be hîmô long kapô. Me tem ninjê ku takatu be môlôvong hêk long kapô me tem nêngêv vuli mavî êndêng môlô.

⁷ “Wakma môlôvong oteng mek me dô onang ambô oyang îtôm ña daluk thak evong andô. Loho thak eteng mek dêim vo esong nena in- ing wapômbêng tem endanô lohoma.

⁸ Metom dô osopa loho ning bôk le long andô vômbe nena wakma ovong vo oteng mek me môlô ning Kamik lêk heyala môlô ning lemim iving yôv.

⁹ Be ditu oteng mek bêñiti,
“ ‘Yoô ning Kamik hômô melak leng,
nombong yong athêng injêk matheng.

¹⁰ Me yong lêklinyak bêng êlêm.

Me yoô sopa yong lem hiving injêk pîk hîtôm esopa hêk melak leng.

¹¹ Me nêngêv nôm wak iti êndêng yoô.

¹² Me notak yoô ning kam- bom hîtôm thak yoôtak avîlanô vi ning kam- bom takatu be evong ethak yoô.

¹³ Me dô notak yoôndôk nôm takatu be tem neyek yoô andô. Me nêngêv yoô vê injêk anô kam- bom bang.’*

6:5 6:5 Mat 23:5; Luk 18:10-14

6:7 6:7 1King 18:26-29

6:8 6:8 Mat 6:32

6:10 6:10 Luk 22:42

6:12 6:12 Mat 6:14-15; 18:21-35

6:13 6:13 Luk 22:40;

Jem 1:13; Jon 17:15; 2Te 3:3; 2Ti 4:18

*

6:13 6:13 Kapua Glik vi atu be heveng yam me ekavu ambô takatu vi bêñiti: Yoô teng mek bêñiti vômbe nena lêklinyak bêng lêk lêklokwang me athêng lêkmanjing me ong da yong îtôm wak nômbêng iti sapêng. Avanông. **6:14 6:14** Mak 11:25-26

14 “Ondaŋô. Mólô tak avîlanô takatu be evong kambom ethak mólô ning kambom, êng me mólô ning Kamik atu be hîmô melak leng tem netak mólô ning kambom bêng yom.

15 Metom mî mólô tak avîlanô vi ning kambom amî, êng me mólô ning Kamik atu tem mî netak mólô ning kambom amî bêng yom.

Kombom utip ethak nôm

16 “Wakma utip ethak nôm vo lemim êv Wapômbêng me dô malemim volong hîtôm ŋa evatek avîlanô thak evong andô. Loho mî ithik i be epesang i katô amî vo avîlanô injê be eyala nena loho lêk itip ethak nôm. Ya hanang avanông ethak mólô nena ŋa takêng lêk iwa ning vuli mavî sapêng yôv be heveng yam me Wapômbêng mî hîtôm nêngêv vuli mavî te êndêng loho amî.

17 Metom wakma utip ethak nôm vo lemim êngêv Wapômbêng me uthik malemim be otak thing ethak lumim kwandôk

18 vo avîlanô dô eyala nena lêk utip ethak nôm andô. Me mólô ning Kamik atu be hîmô long kapô yom tem ninjê mólô ning ku long kapô sapêng me tem nêngêv vuli mavî êndêng mólô.

Uthining nômkama mavî mavî melak leng
(Luk 12:33-34)

19 “Ondaŋô. Dô uthin-
ing nômkama mavî mavî îmô

pîk iti andô, vômbe nena pîk iti me sêpbindi lêk hethaŋda thak ivuling nômkama me ŋa vanî thak ele melak kê be iwa nômkama.

20 Metom mólô thining nômkama mavî mavî melak leng, vômbe nena melak leng me sêpbindi lêk hethaŋda mî thak ivuling nômkama amî lêk ŋa vanî mî thak ele melak kê be iwa nômkama amî.

21 Ondaŋô. Long alê atu be mólô ning nômkama mavî mavî hîmô, ditu tem mólô ning lemim iving îmô long êng yom imbing.

Malemdaluk me lemvim kôpik ya danda
(Luk 11:34-36)

22 “Malemdaluk me hîtôm lam be hêv danda hêndêng lemvim kôpik sapêng. Be ditu malemdaluk mavî, êng me tem danda îmô lemvim kôpik sapêng.

23 Metom malemdaluk kambom me momaŋaning bêng tem nîmô lemvim kôpik sapêng. Endekeme osong nena danda hîmô mólô kapô ma, metom momaŋaning bêng hîmô mólô kapô, be ditu momaŋaning êng me bêng anông!

Mî hîtôm osopa anômbêng yi amî
(Luk 16:13)

24 “Anô te mî hîtôm nem-bong anômbêng yi ning ku amî. Tem langêv imbing anô yang sê me kapô êndô anô yang sê. Me tem nesopa anô yang sê me nende dôm lîlîng êndêng anô yang sê. Bêng

be ditu mî hîtôm môlô sopa Wapômbêng lêk valuseleng imbing amî.

Dô môlô lemim ingik am andô

(Luk 12:22-32)

25 “Bêng be ya hanang ethak môlô nena dô lemim ingik am ethak nômkama pîk lomalama hîtôm kwêv mena nôm lêk ñanam andô. Lêkmala me bêng vo nôm oang. Lenjing kôpik me bêng vo kwêv lêk thôp.

26 Ôngô menak. Loho thak mî evatho nôm be iwa ya anông amî. Lêk loho ning melak etak nôm îmô mî. Metom môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng thak hevakông loho. Bêng be môlô me Wapômbêng la hiv-ing bêng anông hîvô hethak vo menak takêng.

27 Be ditu lemim ik am ethak nômate me lemim ik am êng mî hîtôm netak wakma te oyang êyômô môlô ning lêkmala long imbing amî. Mî anông!

28 “Bisête be thak môlô lemim ik am hethak thôp? Môlôngô thiling vuak takatu be hîmô mayaliv. Loho ivu-tak bisê? Loho thak mî evong ku lêk epesang ining thôp amî.

29 Metom ya hanang ethak môlô nena thiling vuak mavî takêng ining wamba leleyang me hîvô hethak vo King Solomon ya wamba leleyang lomalama sapêng.

30 Bêng be Wapômbêng hêv wamba mavî mavî hêndêng kamung lomalama takatu be lêk aô yê, metom yamông me tem îmbôk ethak amela. Me môlô me bêng îvô hethak vo kamung takêng, be ditu Wapômbêng tem neyanging môlô bêng yom. Alitaknena, môlô ning ôêv iving mî bêng amî.

31 Be ditu dô môlô lemim ingik am be môlô nang nena, ‘Tem yoôngang ômbête be yoô num ômbête lêk yoôngik ômbête andô.’

32 Ña daluk thak lenjing ik i hethak nôm takêng. Metom môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng me heyala môlô ning malêng.

33 Be ditu ku himung me othalo Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk osopa ya kombom thêthôp me tem nêngêv nôm takêng sapêng êndêng môlô imbing.

34 Bêng be dô môlô lemim ingik am vo yamông ya nômkama andô. Yamông ya malêng me yamông da ya. Bêng be wak te ya malêng me wak êng da ya.

7

Dô ôtîtnîng avîlanô vi andô

(Luk 6:37-42)

1 “Dô môlô tîtnîng avîlanô be onang loho ning kambom bêng be onang nena loho ña evong kombom kambom andô. Endekeme

Wapômbêng tem nembong bêng yom ethak môlô!

² Me ambô alêla takatu be onang ethak avîlanô me Wapômbêng tem nenang bêng yom ethak môlô. Me kombom alê atu be môlô thô avîlanô vi lelâlîlîng me tem nembong bêng yom ethak môlô.

³ Bisête be hôyê sinusik hîmô aviyam mandaluk me mî hôyê aseleng bêng atu be hepalaŋaning hêk malemdaluk thing amî?

⁴ Me bisête be honang hêndêng aviyam nena, 'Aiyang, ya leng hiving yaŋgêv sinusik itu be hîmô malemdaluk vê'? Metom ong da mî hôyê aseleng atu be hepalaŋaning hêk malemdaluk thing be nôŋgêv vê amî.

⁵ Ong anô ambô yôhîng! Nôŋgêv aseleng atu be hêk malemdaluk thing vê be nôŋgô tak katô êm, yôv kîmîng nôŋgêv sinusik atu be hêk mamuyam mandaluk vê.

⁶ "Me dô umbua nôm matheng be ôŋgêv êndêng avung andô. Vômbê nena tem ingik lîlîng be ethang môlô mayaliv. Me dô môlômbî môlô ning kômkôm mavî ni vo bok andô. Endekeme embak pesa ethak venjîkapô.

Lonđanjê oteng mek
(Luk 11:9-13)

⁷ "Môlô nang ingik Wapômbêng ling me tem nêŋgêv êndêng môlô. Me othalo nômate me tem ôpôm

nôm êng. Me upindinding melak ambôlêk me tem ningik kê vo môlô.

⁸ Vômbê nena ŋa takatu be enang ik Wapômbêng ling me tem imbua. Me ethalo nômate me tem êpôm. Me ipindinding melak ambôlêk me tem ningik kê vo loho.

⁹ "Me nalum malô henang ik ong ling vo nôŋgêv polom êndêng yêni me tem nôŋgêv valu te êndêng inda mesa?

¹⁰ Me henang ik ong ling vo nôŋgêv alim ŋanam te êndêng yêni me tem nôŋgêv bôyîv kambom te êndêng inda mesa?

¹¹ Môlô avîlanô kombom kambom, metom thak môlôyala ôŋgêv nômkama mavî mavî êndêng nalumi. Metom môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng eyala katôyang îvô ethak vo môlô ning katik lo kamik, be ditu tem nêŋgêv nômkama mavî êndêng ŋa takatu be enang ik yêni ling.

¹² "Me kombom atu be lem hiving avîlanô embong êndêng ong, êng me nombong bêng yom êndêng avîlanô vi, vômbê nena Moses ya balambung lêk plopet ining kapua ning ondong anông.

Bandêng ambôlêk yaôna
(Luk 13:24)

¹³ "Môlômbutak ôyô bandêng ambôlêk yaôna, vômbê nena lonđanjê bêng me hê long ŋama. Me lonđanjê êng ya bandêng

ambôlêk me lêkwaê anông be avîlanô bêng anông thak ivutak êyô.

¹⁴ Metom lonjanlê hê long lêkmala me yaônâlêk. Be ya bandêng ambôlêk me yaônâlêk be avîlanô tomtom yom thak êpôm be ivutak êyô.

Plopet ambô yôhîng
(Luk 6:43-44; 13:25-27)

¹⁵ “Môlô yanging am ethak plopet ambô yôhîng. Loho ivuliv i thing ethak boksipsip ining kôpik be êthôk êndêng môlô, metom kapôlônging me hîtôm avung yatap.

¹⁶ Be ditu loho da ning bôk le long tem ningik loho da thô. Me betha avîlanô hîtôm imbua alokwang pik lêk yak waing anông emba yak lêklilu mesa? Mî anông.

¹⁷ Be ditu alokwang mavî nômbêng iti thak ik anông mavî me alokwang kambom nômbêng iti thak ik anông kambom.

¹⁸ Bêng yom me alokwang mavî mî hîtôm ningik anông kambom amî me alokwang kambom mî hîtôm ningik anông mavî amî.

¹⁹ Bêng be alokwang takatu be mî thak hik anông mavî amî, me tem ende li be îmbôk ethak amela.

²⁰ Bêng be ditu plopet ambô yôhîng ining kombom da tem ningik loho da thô ethak môlô.

²¹ “Avîlanô bêng anông thak elam ya nena,

‘Anômbêng, Anômbêng,’ metom doho mî hîtôm êyô melak leng ya lêklinyak bêng kapô bini amî. Me ôpatu be hesopa Wakamik atu be hîmô melak leng ya la hiving yom, ditu tem nimbutak êyô kapô bini.

²² Hêndêng wakma evong ambô me avîlanô bêng anông tem enang ethak ya nena, ‘Anômbêng, Anômbêng, het-hak yong athêng me bôk yoô nang Wapômbêng ya ambô bêng lêk yoô êv gôk kambom vê hêk avîlanô me avong nôm thamtham bêng anông mesa mî?’

²³ Êng me tem ya nang ethak loho nena, ‘Ombeng dang! Môlô ña ovong kombom kambom be ya hathông môlô paling.’ ”

Kombom elanjô ambô be esopa lêk mî esopa amî
(Luk 6:46-49)

²⁴ Me Yisu henang nena, “Ôpatu be helanjô yîning ambô nômbêng iti be hesopa, yêni me hîtôm anô lêkauk mavî te atu be helav ya melak landîng hivup hêyô heva valu.

²⁵ Yôv me ôthîng lêk lovak be ñanambô bêng hêyô be hekalông melak êng. Metom pik lêk valu hevalong melak landîng êng long manjeng be mî hipu amî.

²⁶ Me opalê atu be helanjô yîning ambô metom mî hesopa amî, me hîtôm anô

auk mî te atu be helav ya melak hêyô hîmô thathe oyang yom.

²⁷ Yôv me ôthîng lêk lo-
vak lêk ñanambô bêng hêyô
be hekalông melak êng be
hîngôlî be hivuling melak êng
sapêng."

²⁸ Yisu henang ambô
takêng yôv me avîlanô
nômbêng atu be elanô esong
kambom ethak ya ambô atu
be hîndông loho

²⁹ Vômbê nena yêni hîndông
loho hîtôm anô lêk athêng
bêng me mî hîtôm loho ning
kîdônga ambô balambung
amî.

8

*Yisu hevong anô kômbôk
lepla te mavî*

(Mak 1:40-45; Luk 5:12-
14)

¹ Yisu hetak dum me hîlôk
be hê me avîlanô bêng anông
esopa yêni.

² Me anô kômbôk lepla te
hêlêm êndêng Yisu me heya
vabudum thîvô be henang
nena, "Anômbêng, ong da
yong lem hiving me hîtôm
nombong be yambutak
mavî.*"

³ Me Yisu henang nena,
"Ya leng hiving." Be hêthôm
ôpêng me henang nena,
"Numbutak mambung!" Me
ketheng oyang me ya kômbôk
hêv yak me ôpêng hivutak
mavî.

⁴ Yôv me Yisu henang
ethak yêni nena, "Dô nonang

bêng ethak anô te andô.
Metom nu me nungik ong
thô ethak anô hîmbôk
da me nôngêv da êndêng
Wapômbêng vo ningik thô
nena lêk huvutak mambung
hîtôm Moses bôk henang yôv.
Hovong bêng me tem avîlanô
sapêng injê be eyala nena lêk
huvutak mambung."

*Anô vovak lêik te ya hêv
iving*

(Luk 7:1-10)

⁵ Yisu hêyô Kapenaom me
anô vovak lêik te nang Lom
hêlêm hêndêng yêni me hepe-
tenak inda nena,

⁶ "Anômbêng, yîning anô ku
te hêpôm kômbôk va lo bang
himuvîng be hiwa vovang
bêng be hêk melak yom."

⁷ Me Yisu henang ethak
inda nena, "Tem ya thôk vo
yambong ôpêng mavî."

⁸ Metom anô vovak lêik êng
henang nena, "Anômbêng, ya
mî anô mavî hiving vo nôlêm
yîning melak amî. Be ditu ya
hayala nena nonang yom me
yîning anô ku tem nimbutak
mavî ethak lonjbô.

⁹ Vômbê nena ya da me ya
hamô anômbêng te vimbing
hiving me yîning ña vovak
îmô ya vimbing. Me thak
ya hanang ethak yîning anô
vovak te nena, 'Nu,' êng me
thak hê. Mena ya hanang
ethak yang nena, 'Nôlêm,'
êng me thak hêlêm. Me
ya hanang ethak yîning anô
ku nena, 'Nombong ku tiêng'
êng me thak hevong yom."

7:29 7:29 Mak 1:22; Luk 4:32 * **8:2 8:2** Kômbôk lepla me palê hêtêtô anô linjôpik
hele be ivutak puling be avîlanô eka. **8:4 8:4** Wkp 14:1-32; Mat 9:30; Luk 17:14

¹⁰ Yisu helanô ambô êng be hesong kambom me henang ethak avîlanô takatu be esopa yêni nena, “Ya hanang avanông ethak môle. Bôk mî ya hatung anô hêv iving lêklokvang te bêtiti hîmô Israêl ining long sapêng amî.

¹¹ Ya hanang ethak môle nena avîlanô long bôyang bêng anông tem etak ining pîk nômbêng iti sapêng be ini vo injang nômbêng bêng imbing Abrahâm lo Aisak be Jekop îmô melak leng ya lêklinyak bêng kapô.

¹² Metom avîlanô takatu be Wapômbêng bôk hitôk loho yôv vo êyô ya lêklinyak bêng kapô bini* me tem nêngêv loho vê bini long momananing. Long êng me tem loho endeng athêng malêng be ethang vienjing ondong long.”

¹³ Yôv me Yisu henang ethak anô vovak lêik êng nena, “Nu! Me nômbô atu be lêk hôêv iving nena tem nimbutak me tem nimbutak bêng hitôm hôêv iving.” Me hêndêng wakma êng yom me ya anô ku atu hivutak mavî.

Yisu hevong Pita yanavî mavî

(Mak 1:29-31; Luk 4:38-39)

¹⁴ Yôv me Yisu hêyô Pita ya melak kapô me hêyê Pita yanavî hêpôm kômbôk vovang be hêk yom.

¹⁵ Me Yisu hevalong avî êng bang me kômbôk êng

hetak yêni me hiviyo be hepesang be hêv hêndêng loho.

Yisu hevong avîlanô bêng anông mavî

(Mak 1:32-34; Luk 4:40-41)

¹⁶ Hêndêng yathindang me avîlanô iwa na gôk kambom ivuling loho bêng anông êlêm êyô vo Yisu. Me henang yom be gôk takêng etak na takêng be ê. Me hevong avîlanô lêk kômbôk sapêng ivutak mavî.

¹⁷ Be ditu plopet Aisaia ya ambô hik anông hitôm bôk henang nena,

“Yêni da hepesang aô ning kômbôk mavî

lêk hêv aô ning vovang vê.”

Aisaia 53:4

Malêing vo esopa Yisu

(Luk 9:57-62)

¹⁸ Wakma Yisu hêyê avîlanô bêng anông elawê inda me henang ethak ya na hîndông nena, “Aô na kasik bomang viyang vulu.”

¹⁹ Êng me kîdôngga ambô balambung te hêlêm êyô vo Yisu me henang nena, “Kîdôngga, long nômbêng atu be hô me tem ya sopa ong.”

²⁰ Me Yisu henang nena, “Avung yatap ining pîk amuang hîmô me menak ining unak hîmô, metom Anô Ya Nakandung ya long ninjêk mî.”

²¹ Yôv me Yisu ya na hîndông te henang ethak inda nena, “Anômbêng, notak

ya vo ya nandav wakamik yôvêm."

²² Metom Yisu henang ethak inda nena, "Notak ña dôhônging bôk ema yôv vo loho da endav ining ñama me nôlêm nosopa ya."

Lovak helañô Yisu ya ambô

(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³ Yôv me Yisu hethak yeng me ya ña hîndông ethak yeng hiving be loho ê.

²⁴ Loho mô kasîk bomang livông me bôlôtom oyang me ôthing lêk lovak bêng hêyô. Me ñanam budum hik be hevong êyô yeng vov metom Yisu me hêkthôm.

²⁵ Me ya ña hîndông ê ik yêni ling be enang nena, "Anômbêng, tem aôma! Be ditu nôngêv aô livung!"

²⁶ Me Yisu henang ethak loho nena, "Môlô ning ôêv iving me yaônâlêk! Bisête be môlô kô?" Êng me hiviyo be hethang lovak lêk ñanam budum êng be hêk tejeng anông.

²⁷ Êng me loho song kambom be enang nena, "Opalête ti be lovak lêk ñanam budum elañô ya ambô be esopa?"

Yisu hêv gôk kambom vé hêk anô lokwanyî

(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Yôv me Yisu hê kasîk bomang viyang vulu me hêyô avîlanô Gadala ining pîk. Me anô lokwanyî be thak gôk kambom îmo hiving thei êlêm

nang kalang be êpôm yêni hîlôk lonđanjê. Be anô yi êng thak ivuling avîlanô, be ditu thak loho kô endom lonđanjê êng.

²⁹ Ôpyiêng êyê Yisu be elam kaêk lêkwaê nena, "Wapômbêng Nakandung, hôle m vo nombong ômbête ethak yoô? Wakma atu be Wapômbêng etak me mî denang me hôle m long iti vo nôngêv vovang êndêng yoô mesa?"

³⁰ Me bok bêng anông îmo dêim doke be eyang tak îmo.

³¹ Me gôk kambom takêng epetenak Yisu nena, "Hovong vo nôngêv yoô vê, êng me nôngêv yoô nindôk bok tak-daku."

³² Me Yisu henang ethak loho nena, "Môlô nu!" Êng me gôk kambom takêng etak anô yi êng me ê îlôk bok takêng kapô me evothong be ethak i mayaliv hîlôk wanda be ê êv yak hîlôk kasîk bomang kapô be ema.

³³ Ña takatu be eyanging bok êyê nô m êng me îsôv be ê melak lông. Me enang ethak avîlanô hethak nô m atu be Yisu hevong ethak bok lêk anô yi atu be gôk kambom hivuling thei.

³⁴ Tomêng me avîlanô melak lông êng ik i thô be ê hêndêng Yisu. Loho yê yêni be êkô kambom be epetenak nena, "Notak yoô be nu!"

9

Yisu hevong anô himuvîng

te mavî

(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Yôv me Yisu hethak yeng te be hîvô hê ya long atu be thak hîmô nang Kapenaom.

² Me anô doho iwa anô himuvîng te hêk ya yêm be êlêm vo yêni. Êng me Yisu hêyê loho ning êv iving be henang ethak anô himuvîng atu nena, "Yînîng wakna, kapôlôm injêk mayaô. Yong kambom sapêng lêk ya hêv vê."

³ Kîdônga ambô balambung doho elanjô ambô êng me enang ethak i nena, "Ôpiti hevong vo nimbua Wapômbêng ya long mesa?"

⁴ Yisu heyala loho ning auk be henang nena, "Bisête be uwa auk kambom iti hêk môlô kapôlônging?"

⁵ Ambô alête vumeng vo ya nang: 'Lêk ya hêv yong kambom sapêng vê' mesa 'Numbiyômba be nombeng'?

⁶ Metom tem yangik thô êndêng môlô vo oyala nena Anô Ya Nakandung ya lêklokvang me bêng hêk pîk iti be hîtôm nêngêv kambom vê." Yôv me henang ethak anô himuvîng atu nena, "Numbiyômba me numbua yong yêm be nu yong melak."

⁷ Êng me ôpêng hiviyo heva be hê ya melak.

⁸ Me avîlanô êyê nôm êng be esong kambom be êv Wapômbêng ya athêng ling, vômbe nena lêk hêv lêklokvang lêk athêng bêng hêndêng avîlanô pîk.

Yisu helam Matyu

(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Yisu hê me hêyê anô te be ya athêng nena Matyu be hîmô melak iwa takis. Me henang ethak ôpêng nena, "Nôlêm osopa ya," êng me hiviyo be hê me hesopa Yisu.

¹⁰ Yisu heyang nôm hiving Matyu hîmô ya melak. Me ña iwa takis lêk ña evong kombom kambom bêng anông êlêm eyang nôm hiving yêni lêk ya ña hîndông.

¹¹ Palisi êyê me enang ik ya ña hîndông ling nena, "Bisête be môlô ning kîdônga heyang nôm hiving ña iwa takis lêk ña evong kombom kambom vo?"

¹² Yisu helanjô ambô êng me henang nena, "Ña lêk kômbôk yom thak ê êyê dokta. Me ña kômbôk mî me thak mî ê amî.

¹³ Bêng be môlô nu me umbua auk ethak ambô tiêng ya ondong:

" 'Ya leng hiving môlôngêv kapôlômim êndêng avîlanô me ya handô môlôngêv da yom êndêng ya.' Hosea 6:6 Vômbe nena ya halêm vo yandam ña takatu be evong kombom kambom. Me mî ya halêm vo yandam ña thêthôp amî."

Enang ik Yisu ling hethak kambom itip ethak nôm

(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

14 Jon ya ɲa hîndông êlêm êyô vo Yisu me enang ik yêni ling nena, “Yoô lêk Palisi thak atip ethak nô m vo lejing êv Wapômbêng, metom yong ɲa hîndông mî thak evong bêng amî vo?”

15 Me Yisu henang nena, “Wakma anô te hiwa avî lêkmuk, êng me ya ɲa môlô tem injang nô m lêk lejing mavî me tem mî hîtôm lejing malêng amî. Metom wakma atu be iwa yêni vê hêk loho, êng me loho tem itip ethak nô m.”

16 “Anô te mî hîtôm nimbua thôp lêkmuk bôte be nindi thôp bô ya ambuang thing ethak amî. Hevong bêng me thôp lêkmuk tem nîmô thôp bô bô êng kê. Êng me tem nitip bêng.

17 Me anô te mî thak hêkê waing lêkmuk hîlôk boksipsip ya kôpik bô amî. Hevong bêng me waing lêkmuk tem nimbuling bok kôpik bô atu be nipupkê be waing engathô ni. Bêng be ditu thak êkê waing lêkmuk hîlôk bok kôpik lêkmuk atu be belap vo ninding mavî me mî hîtôm nipupkê amî lêk waing mî hîtôm nenğathô ni amî.”

Avena hema lêk avî kômbôk
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

18 Yisu henang ambô denang me anômbêng te hêlêm be heya vabudum thivô hîmô yêni va me henang nena, “Yînîng avena lêk hema, metom nôlêm otak

bahem êyônjêk yêni me tem nimbîyô ethak lonğbô.”

19 Me Yisu hiviyô be hê hiving yêni me ya ɲa hîndông ê hiving.

20 Loho veng be ê denang me avî lêk kômbôk te heveng yam êlêm bidong Yisu dô m me hêthôm ya kwêv dang. Avî êng bôk hiwa kômbôk lêkma helom hêk wak nômbêng iti hîtôm sondakbêng lauming be lahavôyi.

21 Me avî êng ya auk nena, “Ya thôm ya kwêv yom me tem ya mavî.”

22 Me Yisu hik i lîling be hêyê avî êng me henang nena, “Yînîng avena, kapôlôm injêk mayaô. Yong hôêv iv-ing hevong be lêk huvutak mavî.” Me ketheng oyang me avî êng hivutak mavî.

23 Yôvêm me Yisu hê hêyô anômbêng atu ya melak. Me hêyê avîlanô iyuv kotong be eleng be evong pôk bêng anông

24 me henang nena, “Môlô vê! Avena ti hêkthôm yom me mî hema amî.” Êng me loho malîk ethak yêni.

25 Metom hêv avîlanô vê me hivutak êyô melak kapô me hevalong avena êng bang me hiviyô heva.

26 Be ditu kôkôthing hethak nô m êng hevothong heveng long êng sapêng.

Anô mandaluk pusip lok-wanyî lêk anô ambôlêk putup te

27 Me Yisu hetak long êng me heveng be hê me anô mandaluk pusip yi esopa yêni be elam nena, “Devit Lim Lêkmuk, lem ingik ong ethak yêi!”

28 Yisu hêyô melak kapô te be hê me anô yi atu ê hêndêng yêni. Me henang ik thêi ling nena, “Mamu ôêv iving nena hîtôm yambong be mamu umbutak mavî mesa mî?”

Me thêi nang nena, “Bôvê, Anômbêng. Yêi êv iving.”

29 Êng me yêni hetak bang hêyô hêk thêi malenjingdaluk me henang nena, “Tem nimbutak bêng vômbe nena mamu ôêv iving ya.”

30 Êng me malenjingdaluk hipuak. Me Yisu hêv ambô lêklokvang hêndêng thêi nena, “Dô mamu nang ethak anô te thak nôm itiêng andô.”

31 Metom thêi ê me enang nôm atu be Yisu hevong ethak thêi bêng heveng long êng sapêng.

32 Anô yi êng etak Yisu be ê denang me avîlanô iwa anô ambôlêk putup te be gôk kambom bôk hivuling yêni be êlêm êyô vo Yisu.

33 Me hêv gôk kambom êng vê be ôpêng henang ambô. Be ditu avîlanô esong kambom me lejing mavî be enang nena, “Sêmbôk me mî thak nômate bêng hivutak Is-lael amî.”

34 Metom Palisi enang nena, “Gôk kambom ining anômbêng hêv lêklokvang hêndêng ôpêng, be ditu hîtôm nêngêv gôk kambom sapêng vê injêk avîlanô.”

*Nôm bêng anông metom
na ku nayi yom*

35 Me Yisu heveng melak lông lêk long yaônena sapêng be hivutak êyô ining melak yeng be hîndông avîlanô lêk henang Ambô Mavî hethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng. Me hepesang avîlanô ning malêng sapêng lêk hêv ining kômbôk lomalama sapêng vê.

36 Yisu hêyê avîlanô nômbêng atu be lahiki hethak loho, vômbe nena loho ning auk hîmô mayaliv be anô te mî hîmô vo nêngêv loho livung hîtôm boksipsip ining alang amî.

37 Yôv me henang ethak ya na hîndông nena, “Nôm bêng anông lêk hîyôk be hîmô kukapô, metom na ku me nayi yom.

38 Be ditu oteng mek êndêng kukapô alang vo nêngêv na ku doho bini vo ithup nôm.”

10

Aposol ining athêng

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

1 Yisu helam ya na hîndông lauming be lahavôyi hêlêm êndêng yêni. Me

hêv lêklokvang hêndêng loho vo êngêv gôk lêlêik vê injêk avîlanô me embong avîlanô kômbôk lêk malêing lomalomama imbutak mavî.

² Diti me aposol lauming be lahavôyi takatu ining athêng. Anô mung me Saimon, ya athêng yang nena Pita, yêni yang molok me Endulu me Jems loyang Jon, thêi me Sebedi namalô luvi;

³ me Pilip lo Batolomiu me Tomas lo Matyu anô sêmbôk be hiwa takis me Jems Alpius nakandung lo Tadius

⁴ Saimon atu be elam nena anô Selot te*, me Judas Iskaliot, ôpatu yôv ketem netak Yisu îndôk ñakyo bahenjing.

*Yisu hêv aposol be ê
(Mak 6:7-11; Luk 9:1-5)*

⁵ Yisu hêv anô lauming be lahavôyi be ê me henang nena, “Dô môlô nu ña Samalia lêk ña long bôyang ining long andô.

⁶ Me môlô nu êndêng Is-lael ining boksipsip takatu be eveng mayaliv.

⁷ Môlô nu luvuluvu be onang bêng êndêng avîlanô nena, ‘Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk bidong.’

⁸ Me ombong avîlanô lêk kômbôk mavî me ungik ña ema ling me ombong ña kômbôk lepla imbutak mavî me ôngêv gôk kambom vê injêk avîlanô. Athêng bêng êng me mî môlô êv vuli amî

me ya hêv oyang hêndêng môlô. Be ditu môlômbong ku takêng oyang bêng yom me dô umbua vuli ethak andô.

⁹⁻¹⁰ “Môlô ô hîtôm ña ku be mavî vo avîlanô eyanging môlô me dô umbua nômate andô. Be ditu dô ombek vak mena umbua valuseleng mena umbua kwêv yi mena venjîkapô bokgôp mena kwanding andô.

¹¹ Me môlô yô melak lêng lêk long alêla takatu, êng me othalo anô kombom mavî te me môlô mô imbing inda endebe otak long êng be môlô nu bôyang.

¹² Wakma môlôvong vo ômbô thak melak êng me ôngêv mek mavî êndêng ôpêng lêk ya avîlanô.

¹³ Avîlanô melak êng lejing mavî be iwa môlô thô, êng me môlô ning mek mavî êng tem nîmô imbing loho. Metom mî lejing mavî be iwa môlô thô amî, êng me umbua mek mavî êng vê injêk loho bunu.

¹⁴ Me long takatu be avîlanô mî iwa môlô thô amî lêk êndô endanjô môlô ning ambô, êng me wakma otak long êng me ungik pîk limbalôm takatu be hîmô vemîmkapô vê îndôk loho malenjing me môlô nu.

¹⁵ Ya hanang avanông ethak môlô nena waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelalîing, êng me avîlanô long atu be mî iwa môlô thô amî,

* **10:4 10:4** Selot me ña takatu be êndô Lom eyanging loho Is-lael. **10:6 10:6** Jer 50:6 **10:7 10:7** Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11 **10:9-10 10:9-10** Luk 10:4,7; 1Ko 9:14 **10:12 10:12** Luk 10:5-6 **10:14 10:14** Luk 10:10-12; Ap 13:51 **10:15 10:15** Mat 11:24; Jut 7

loho ning malêing tem nîmbô ethak vo avîlanô kambom nang Sodom lo Gomola ning malêing.

Malêing lomaloma tem nêlêm
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

16 “Ondañô! Ya hêv môlô be ô hîtôm boksipsip îmo avung yatap livông. Be ditu môlô yanging am katô hîtôm bôyîv thak evong lêk ômô mavî me osopa menak bôbô ining kombom be dô ombong kambom andô.

17 Me môlô yanging am vo avîlanô! Loho tem emba-long môlô be etak îndôk ining na bêngbêng bahening lêk tem embali môlô îndôk ining melak yeng.

18 Tem endom môlô bini êndêng king lêk gakmang bêngbêng, vômbe nena môlô sopa ya. Hethak lonjanlê êng me tem onang yîning Ambô Mavî bêng êndêng loho lêk na long bôyang imbing.

19 Metom wakma evalong môlô be etak îlôk ñakyo bahening me dô lemim ingik am nena tem onang ambô alê mena tem onang bisê andô. Vômbe nena hêndêng wakma êng me Wapômbêng tem nênggêv ambô êndêng môlô be onang.

20 Me ambô te tem mî nêlêm nang môlô da ning auk amî, metom môlô ning Kamik ya Lovak Matheng

tem nênggêv ambô atu be tem onang êndêng môlô.

21 “Me anô loyang yi tem yang enang yang bêng vo ingik vônô. Me lami tem embong bêng êndêng ining nali. Me nali tem ende dôming liling êndêng lami lo talôvi be enang vo ingik loho vônô.

22 Avîlanô sapêng tem kapôlônging êndô môlô vômbe nena môlô me yîning avîlanô. Metom na takatu be eva lêklokvang hele be hêyô yandang, êng me Wapômbêng tem nimbua loho vê injêk kambom ya vuli.

23 Me wakma avîlanô melak lông te êv vovang hêndêng môlô, êng me môlô sôv bunu melak lông yang. Ya hanang avanông ethak môlô nena tem môlômbong ku êng embeng Israêl denang me Anô Ya Nakandung tem nendelêm.

24 “Sêik kapua mî îmo vil-ing vo ining kîdônga amî. Me na ku mî îmo vil-ing vo ining avaka amî.

25 Avîlanô thak elam melak alang nena, ‘Belsebul,’ bêng be tem embong bêng ethak yêni ya avîlanô bêng yom. Sêik kapua iwa ining kîdônga ning malêing, êng me mavî. Me na ku iwa ining avaka ya malêing, êng me mavî yom.

Môlô kô Wapômbêng yom
(Luk 12:2-7)

26 “Be ditu dô môlô kô na takatu be evong kombom

10:16 10:16 Luk 10:3; Lom 16:19

10:17 10:17 Mat 5:22; 23:34; Mak 13:9

10:19 10:19 Luk 12:11-12; 21:12-15; Jon 14:26

10:21 10:21 Mai 7:6; Mat 10:35;

Mak 13:12; Luk 21:16

10:24 10:24 Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20

10:25 10:25

Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15

10:26 10:26 Mak 4:22; Luk 8:17

kambom takêng andô. Nôm takatu be hivunji hêk long kapô tem nimbutak yêing. Me ambô takatu be hivunji hêk kapô tem avîlanô sapêng eyala.

²⁷ Bêng be ambô takatu be ya hanang ethak môlô hêndêng bîlîvông, êng me onang êndêng lêkwak. Me ambô takatu be ya hanang thîkôthîk hîlôk môlô lîndong, êng me othak omba melak vov be ondam bêng vo avîlanô endanô.

²⁸ Dô ôkô avîlanô andô. Loho hîtôm ingik lemvim kôpik yom vônô, metom dôhônômim me loho mî hîtôm ingik vônô amî. Be ditu môlô kô Wapômbêng yom! Yêni yom hîtôm nimbuling avîlanô leŋving kôpik lêk dôhônônŋing îndôk long atu be amela hethang îmô.

²⁹ “Menak yaônena me thak avîlanô êv vuli hethak valuseleng kalalang tom. Metom môlô ning Kamik thak heyala menak yaônena takatu be te hema.

³⁰ Wapômbêng heyala môlô bêng yom be bôk hiwa môlô lumim kwandôk ŋaung sapêng thô yov.

³¹ Be ditu môlô me bêng hîvô hethak vo menak be dô môlô kô andô.

Dô môlô moma ethak Yisu andô
(Luk 12:8-9)

³² “Bêng be opalê atu be henang ethak avîlanô nena yêni me yînnîng, tem ya nang

emba Wakamik atu be hîmô melak leng mandaluk nena, ‘Ôpêng me yînnîng.’

³³ Metom ôpatu be henang ethak avîlanô nena hîthông ya paling, tem ya nang ethak Wakamik atu be hîmô melak leng nena, ‘Ya hathông ôpêng paling’ bêng yom.

Yisu hevong be avîlanô evak i kê
(Luk 12:49-53; 14:26-27)

³⁴ “Dô môlô song nena ya halêm pîk vo yambong môlô lemim mavî lêk lemim tom andô! Mî ya halêm vo yambong ku êng amî metom ya hauwa ambîng vovak be ya halêm.

³⁵ Ya halêm vo
“ ‘namalô ende dôm lîlîng êndêng lambô
me nalavî ende dôm lîlîng êndêng talêmbô
me namalô yanavî ende dôm lîlîng êndêng yanavî.

³⁶ Anô te da ya lêkma anông tem nimbutak ya ŋakyo.’ *Maika 7:6*

³⁷ “Me opalê atu be la hivîng lambô lo talêmbô bêng anông hîvô hethak vo ya, ôpêng mî hîtôm nîmô imbing ya amî. Me opalê atu be la hiving namalô lo nalavî bêng anông hîvô hethak vo ya, ôpêng mî hîtôm nîmô imbing ya amî.

³⁸ Me opalê atu be mî hiwa ya alovalasing be hesopa ya amî, ôpêng mî hîtôm nîmô imbing ya amî.

39 Opalê atu be hevong vo nembalong ya lêkmala long, êng me ya lêkmala tem nênggêv yak. Me opalê atu be hetak ya lêkmala vo hesopa ya, ôpêng tem nembalong ya lêkmala long.

40 “Me ôpatu be hiwa môle thô, êng me hiwa ya thô hiv-ing. Me ôpatu be hiwa ya thô, êng me hiwa ôpatu be hêv ya be ya halêm thô hiving.

41 Me ôpatu be hêyê plopet te be hiwa thô, êng me tem nimbua vuli mavî îtôm thak plopet êng hiwa. Me ôpatu be hêyê anô thêthôp te be hiwa thô, êng me tem nimbua vuli mavî îtôm thak anô thêthôp êng hiwa.

42 Me ôpatu be hêyê anô athêng mî te atu be hesopa ya hîtôm yîning anô ya handông te be hêv nôma yaôna te hîtôm nanam thilimbung keyek te hêndêng ôpêng, êng me ya hanang avanông bing ethak môle nena ôpêng tem nimbua ya vuli mavî.”

11

1 Yisu hêv ambô hêndêng ya na hîndông lauming be lahavôyi yôv me hetak long êng me hê henang mêtê lêk hîndông avîlanô heveng melak lôn takatu be hîmô Galili.

Yisu henang ambô hethak Jon Anô Hithik Avîlanô
(Luk 7:18-35)

2 Jon hîmô kalaondong me helanô ambô hethak ku takatu be Mesaya hevong.

Êng me hêv ya na hîndông doho be ê hêndêng yêni

3 vo enang ingik yêni ling nena, “Ong Mesaya atu be Wapômbêng bôk hevak ambô vo nênggêv êlêm mesa yoô yambing anô yanda?”

4 Êng me Yisu henang viyang nena, “Môlembunu me onang êndêng Jon ethak nôm takatu be lêk olanô lo ôyê.

5 Na malening pusip êyê tak, me na venjing kambom eveng, me na kômbôk lepla ivutak mavî, me na lindong putup elanô ambô, me na ema iviyô hethak lonbô, me avîlanô siv elanô Wapômbêng ya Ambô Mavî.

6 Me mavî vo na takatu be êv iving ya me mî kapôlônjing yi amî.”

7 Jon ya na hîndông îvôê denang me Yisu henang ambô hethak Jon hêndêng avîlanô nena, “Bôk be môle ô long thiliv vo ôyê ômbête? Môle ô vo ôyê lovak hiyuv beselak mesa? Mî anông.

8 Me môle ô vo ôyê ômbête? Betha ô vo ôyê anô te hik kwêv kêkêlô lomalama mesa? Mî. Na takatu be ik kwêv kêkêlô me thak îmô king ining melak yom.

9 Môle ô long thiliv vo ôyê ômbête? Plopet te mesa? Avanông! Metom ya hanang ethak môle nena Jon me bêng vo plopet sapêng.

10 Bôk ekavu hethak ôpêng hêk kapua matheng nena, “ ‘Nondanô. Tem yangêv yîning anô ku te vo

nenang yîning ambô
bêng imung vo ong
me tem nepesang
lonðanjê vo ong.
Malakai 3:1

11 “Ya hanang avanông
bing ethak môlô nena Jon me
bêng vo avîlanô pik sapêng.
Metom ôpatu be yaônalêk hêk
melak leng ya lêklinyak bêng,
ôpêng me bêng vo Jon.

12 Me hêndêng wakma Jon
hivutak hele be hêyô lêk me
ña kambom thak evong vo-
vak be êv malêing hêndêng
melak leng ya lêklinyak bêng
be evong vo imbua.

13 “Me plopet sapêng lêk
kapua balambung bôk enang
Wapômbêng ya ambô bêng
hêlêm hele be hêyô wakma
Jon hivutak.

14 Me môlô lemim iving vo
ondanjô plopet ining ambô,
yôv be ondanjô! Kapua math-
eng henang nena Elaija tem
nêlêm. Elaija êng me Jon
yom.

15 Bêng be môlô ña lêk
liñdong me ondanjô ambô ti
katôyang!

16 “Tem ya nang ambô dôhô
alê ethak avîlanô bôlô tiêng?
Loho me hîtôm sêiknena
takatu be îmô long ethak tom
hîlôk me elam hê vo sêiknena
vi nena,

17 “ ‘Yoômbî yeng beleng vo
môlôndô yeng
metom môlô mî olo yeng
amî.
Me yoô leng athêng
malêng vo môlôndeng

metom mî môlô leng
amî.’

18 “Bêng yom me Jon hêlêm
me mî thak ninjang nôm
bêng anông lêk ninum waing
amî. Me avîlanô îpôlik ethak
yêni be enang nena gôk kam-
bom hîmô hiving yêni.

19 Metom Anô Ya Nakan-
dung hêlêm me heyang
nôm lêk hinum waing. Me
avîlanô îpôlik be enang nena,
‘Ôngô! Ôpiti êng me thak
heyang nôm lêk hinum
waing bêng anông. Yêni me
ña iwa takis lêk ña evong
kombom kambom ining anô
môlô.’ Metom ôpatu be
hiwa Wapômbêng ya auk
thêthôp me ya ku tem ningik
thô nena auk êng me thêthôp
anông.”

*Avîlanô liñdong kôtông
(Luk 10:13-15)*

20 Yisu bôk hevong nôm
thamtham bêng anông yôv
hîmô melak lông doho,
metom avîlanô takêng mî ele
kapôlônging lîlîng amî. Be ditu
Yisu hethang loho be henang
nena,

21 “Alitaknena, môlô
avîlanô Kolasin lo Betsaida!
Bôk môlô yê nôm thamtham
lomalama. Metom betha bôk
yambong nôm thamtham
takêng îmô Taia lo Saidon
lîvông, êng me tem bôk
ende kapôlônging lîlîng yôv be
iyum thôp lejing malêing lêk
ethav amela kambôk ethak
luñjîkwandôk vo ningik thô
nena lejing malêing ethak

ining kambom taksêmbôk be evong.

22 Ondañô! Ya hanang avanông bing ethak môlô nena waklavông Wapômbêng ithô avîlanô pîk lelâlîlîng, êng me môlô ning malêing me tem bêng anông be nîmbô thak vo avîlanô Taia lo Saidon ining!

23 “Me môlô avîlanô Kape-naom, tem êngêv môlô ning athêng ling ethak leng mesa? Mî anông. Tem môlô nu ña ema ining long! Bôk môlô yê nôm thamtham lomalama takatu be ya havong îmo môlô lîvông. Me betha bôk yambong bêng îmo Sodom lîvông, êng me tem etak ining kambom takêng me Sodom tem nîmô denang endebe nêyô lêk.

24 Ondañô! Ya hanang avanông bing nena waklavông Wapômbêng ithô avîlanô pîk lelâlîlîng, êng me môlô ning malêing me tem bêng anông be nîmbô ethak vo avîlanô Sodom ining!”

Yisu tem nêngêv lovak êndêng aô

(Luk 10:21-22)

25 Yôv me Yisu henang nena, “Wakamik, Ong me pîk lo leng ya alang! Lêk huvung yong auk hethak ña auk bêng me huik thô hethak ña takatu be îtôm sêiknena. Be ditu ya hêv yong athêng ling!

26 Wakamik, avanông ong da hosopa yong lem hiving be ditu hovong bêng.

27 “Wakamik bôk hêv nômkama sapêng êndêng ya yôv be anô te mî heyala Namalô amî. Mî, Wakamik yom. Me anô te mî heyala Wakamik katô amî. Mî, Nalum lêk ña takatu be Namalô la hiving ningik thô êndêng loho yom.

28 “Me môlô ña takatu be ovong ku lêk vovang be uwa malêing bêng, ôlêm êndêng ya me tem yangêv lovak êndêng môlô.

29 Môlô umbua auk injêk ya vo ondovak yîning ambô, hîtôm môlô uwa aseleng atu be thak etak îlôk bokmanjao lôk vo êvôv nômkama. Môlô umbua auk injêk ya, vômbe nena thak ya havong kombom mayaô hêndêng avîlanô be ya hataving ya da. Vo nômkama dô hêv malêing êndêng môlô andô vo tem umbua lêkmala

30 vômbe nena yîning ase-leng atu be ya hêv me vu-meng vo umbua. Me vak atu be ya hêv vo ômbô me mî malêing amî.”

12

*Yisu me Sabat ya Alang
(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)*

1 Hêndêng Sabat te me Yisu lêk ya ña hîndông ê eveng kukapô te. Me ya ña hîndông ema vo lejing be iwa wit

11:23 11:23 Stt 19:24-28; Ais 14:13-15

11:24 11:24 Mat 10:15; Luk 10:12

11:25 11:25 1Ko 1:26-29

11:27 11:27 Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2

11:28 11:28 Jer 31:25

11:29 11:29 1Jon 5:3

12:1 12:1 Lo 23:25

12:2 12:2

Etak Ijip 20:10

doho heveng kukapô êng be eyang.

² Metom Palisi doho êyê me enang nena, "Nôngô! Yong ña hôngông evong kombom iti me mî thêthôp vo embong êndêng Sabat amî!"

³ Me Yisu henang loho ning ambô viyang nena, "Betha bôk mî môlô sam ambô het-hak Devit lêk ya ña môlôô ema vo lejing be evong bêng yom mesa mî?"

⁴ Yêni hivutak êyô Wapômbêng ya melak sel kapô be hiwa polom atu be mî hîtôm ña paling injang amî be yêni lêk ya ña môlôô eyang. Polom êng me ña îmbôk da yom ining vo injang.

⁵ Yôv be lemim êngêv balambung yang imbing. Hêndêng Sabat sapêng me ña îmbôk da thak evong ku hîmô melak Matheng kapô. Be ditu loho thak ivuling balambung bô êng be evong ku hêndêng Sabat, metom loho mî evong kambom amî. Be bôk môlô osam ambô êng hêk balambung mesa mî?"

⁶ Metom ya hanang ethak môlô nena nômate hîmô long iti me bêng vo melak matheng.

⁷ Hêk kapua matheng me Wapômbêng henang nena,

" 'Ya leng hiving môlôngêv kapôlômim êndêng avîlanô me ya handô môlôngêv da yom êndêng ya.'

"Me betha bôk oyala ambô êng ya ondong ma, êng me mî hîtôm onang nena ña takatu be kambom mî tem imbua kambom ya vuli amî.

⁸ Ya hanang bêngiti êng vômbe nena Anô Ya Nakan-dung me Sabat ya Alang."

Yisu hevong anô bang hema te mavî

(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

⁹ Yôv me Yisu hetak kukapô êng me hivutak êyô avîlanô long êng ining melak yeng kapô.

¹⁰ Me anô te hîmô long êng be bang bôk hema yôv. Me ña Palisi doho ethalo lonjanlê vo enang Yisu bêng, be ditu enang ik yêni ling nena, "Thêthôp vo aômbong ña lêk kômbôk mavî êndêng Sabat mesa mî?"

¹¹ Me Yisu henang nena, "Anô te ya boksipsip hêv yak hîlôk lovang hêndêng Sabat me ôpêng teni vo nendandi boksipsip êng imbutak yêing mesa mî?"

¹² Anô me bêng vo bok-sipsip, be ditu kapua balam-bung henang nena aômbong anô mavî êndêng Sabat."

¹³ Yôv me Yisu henang ethak ôpêng nena, "Noto ba-hem." Me heto bang vi kam-bom atu, êng me lêk hivu-tak mavî hethak lonbô hîtôm bang vi mavî.

¹⁴ Êng me Palisi iviyô be ê ethak tom me ekak ambô vo ethalo lonjanlê te vo injik Yisu vônô.

Wapômbêng ya anô ku

15 Metom Yisu heyala nômet eng, be ditu hetak long eng be hê. Eng me avîlanô bêng anông esopa yêni be hevong loho ning kômbôk lomalama sapêng mavî.

16 Me Yisu henang lêklokvang ethak loho nena, "Dô onang ya bêng ethak anô te andô."

17 Yisu henang bêng vo ningik anông hîtôm plopet Aisaia bôk henang nena,

18 "Ondaŋô. Ôpiti me yîning anô ku atu be bôk ya hatôk yêni yôv.

Ôpatu be ya leng hiving yêni bêng anông me ya kapôlông mavî hethak inda.

Be tem yangêv yîning Lovak Matheng vo nîmô imbing inda

vo nenang kombom thêthôp bêng êndêng avîlanô pîk sapêng.

19 Me mî hîtôm la maning mayaliv mena nendam kaêk lêkwaê amî.

Me yêni mî hîtôm nenang ambô lêkwaê be avîlanô eveng lonđanjê endanjô amî.

20 Me tem mî hîtôm nekav beselak atu be hipu hêk li amî

lêk mî hîtôm nîmbî amelandang atu be hevong ema ni amî.

Me tem nembong mavî yom endebe netak kambom sapêng îmo ku mavî vimbing êm.

21 Me avîlanô pîk sapêng tem êngêv imbing yêni be etak maleŋing vo nêngêv loho livung." *Aisaia 42:1-4*

Yisu lo Belsebul

(*Mak 3:20-30; Luk 11:14-23*)

22 Hêndêng wakma êng me anô doho iwa anô te be gôk kambom hîmô hiving inda be êlêm êyô vo Yisu. Gôk kambom êng hevong be ôpêng mandaluk pusip me ambôlêk putup. Me Yisu hevong be ôpêng mandaluk hipuak be hêyê tak me ambôlêk heyakê be henang ambô.

23 Me avîlanô sapêng esong kambom be enang nena, "Betha diti me Mesaya, Devit Lim Lêkmuk mesa?"

24 Metom Palisi elanjô ambô êng be enang nena, "Belsebul, gôk kambom ining anômbêng hêv lêklokvang hêndêng yêni. Be ditu hîtôm nêngêv gôk kambom sapêng vê injêk avîlanô."

25 Yisu heyala loho ning auk be henang nena, "Melak lông bêng te da ya avîlanô evak i kê hê ondong yi be evong vovak, êng me melak lông bêng êng tem nêngêv yak. Me melak kapô te da hevok i kê hê ondong yi be evong vovak, êng me tem mî nembalêklokvang amî. Bêng yom me ondong te hevok i kê hê ondong yi be evong vovak, êng me tem mî nembalêklokvang amî.

26 Me Sakdang da hêv Sakdang vê hêk ya melak, êng me hîtôm hevak i kê hê ondong yi. Bêng be ya lêklinyak bêng tem namba lêklokvang bisête? Mî anông.

27 Môlô nang nena Belsebul hêv lêklokvang hêndêng ya be ya hêv gôk kambom vê. Metom môlô ning avîlanô thak evong ku êng hiving! Be ditu opalête hêv lêklokvang hêndêng loho be evong ku mavî takêng? Belsebul mesa opalê? Ôngô! Môlô da ning avîlanô ik thô nena môlô nang ambô yôhîng.

28 Metom Wapômbêng ya Lovak Matheng hêv lêklokvang hêndêng ya be ya hêv gôk kambom vê hêk avîlanô. Be ditu oyala nena Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk hîmô môlô livông yôv.

29 “Ondañô ambô yang imbing. Anô te hîtôm nimbutak êyô anô lêklokvang te ya melak kapô be nimbua ya nômkama vanî mesa? Mî anông! Ôpêng embalong anô lêklokvang êng be nekak lêku êm, êng me yêni hîtôm nimbua ya nômkama vanî.

30 “Ôpatu be mî la hiving ya amî, ôpêng me yîning ñakyo. Me ôpatu be mî hêv ya livung vo nithup avîlanô ethak tom amî, êng me hindining loho be ê mayaliv.

31 “Bêng be ya hanang ethak môlô nena Wapômbêng tem nêngêv avîlanô ning

kambom sapêng lêk ambôma takatu be enang hethak Wapômbêng vê. Metom anô te hêyê Lovak Matheng ya ku be henang ambôma nena, ‘Diti me Sakdang ya ku,’ êng me Wapômbêng mî hîtôm nêngêv kambom êng vê injêk ôpêng amî me mî anông.

32 Me anô te henang ambô kambom hethak Anô Ya Nakandung, êng me Wapômbêng tem nêngêv ôpêng ya kambom vê. Metom anô te henang ambô kambom hethak Lovak Matheng, êng me Wapômbêng tem mî nêngêv ôpêng ya kambom êng vê amî me tem ninjêk bêng thêthô.

Wapômbêng tem nûtîtinîng môlô ning ambô
(Luk 6:43-45)

33 “Alokwang mavî me tem ningik anông mavî. Me alokwang kambom me tem ningik anông kambom bêng yom. Be ditu thak anô yê ya anông me eyala nena alokwang mavî mena alokwang kambom ma.

34 Môlô me bôyîv kambom nali be kapôlômim hêyô thing hethak nômkambom lomalomatu be hivutak viemim. Be ditu mî onang ambô mavî amî!

35 Na mavî me ining auk mavî lomalomabêng anông hîmô kapôlônîng be thak enang ambô mavî yom hele vierîng. Me ña kambom me loho ning auk kambom lomalomabêng anông hîmô

kapôlônging, be ditu thak enang ambô kambom yom hele viejing.

³⁶ “Ondaŋô! Ya hanang ethak môlô nena hêndêng waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelâlîlîng me anô tomtom tem enang ining kambom takatu be bôk enang ethak avîlanô vi lêk ivuling loho bêng.

³⁷ Hethak môlô da ning ambô yom me tem Wapômbêng enang ethak môlô nena môlô ŋa mavî mena môlô ŋa kambom ma.”

Palisi lejing iving injê lavuning te

(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

³⁸ Êng me Palisi lêk kîdôngga ambô balambung doho enang ethak Yisu nena, “Kîdôngga, yoô lejing iving nombong nôl thamtham te îtôm lavuning vo nîngik thô nena hôlêm nang Wapômbêng.”

³⁹⁻⁴⁰ Êng me Yisu henang nena, “Môlô avîlanô bôlô tiêng me avîlanô kambom anông be thak mî osopa Wapômbêng amî. Be ditu lemim iving yambong lavuning te vo nîngik thô nena Wapômbêng hêv ya be ya halêm, metom tem mî. Wak lô me Plopet Jona heva alim ŋanam te la kapô. Me wak lô bêng yom me tem Anô Ya Nakandung ninjêk pîk kapô.

⁴¹ Hêndêng waklavông Wapômbêng îthô avîlanô

pîk lelâlîlîng me avîlanô Ninive tem enang môlô ning kambom bêng, vômbe nena avîlanô Ninive elanô Jona ya ambô be ele kapôlônging lîlîng. Ondaŋô! Anô te hîmô long iti môlô livông me yêni bêng hîvô hethak vo Jona.

⁴² Me sêmbôk be Siba ning avî king hêlêm nang pik ya dang vo helanô Solomon ya auk mavî. Metom anô te lêk hîmô long iti môlô livông me yêni bêng hîvô hethak vo Solomon be môlôndô ondanô ya ambô. Bêng be waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelâlîlîng hêyô me Siba ning avî king êng tem nenang môlô ning kambom thak mî olanô ambô amî bêng.”

Gôk kambom hîvô hêlêm lonbô

(Luk 11:24-26)

⁴³ “Wakma gôk lêlêik hetak anô te me hê heveng long thiliv vo nethalo long mavî te vo nimbua lovak îmô. Metom mî hêpôm long te amî,

⁴⁴ êng me tem nenang nena, ‘Yandena melak sêmbôk atu ethak lonbô.’ Me hêyô be hêyê nena melak êng lêk hîmô oyang me epesang be lêk hivutak mambung anông.

⁴⁵ Êng me teni vo nethalo gôk bahevi be lahavôyi takatu be ining lêklokvang bêng anông hîvô hethak vo yêni ya be nimbua loho imbing vo imbutak

êyô melak êng kapô ethak lonjbô. Êng me ôpêng tem nîmô kambom anông vo bôlôyang sêmbôk. Bêng be môtô avîlanô kambom bôlô tiêng tem ôpôm malêing êng imbing."

Yisu talêmbô lo viyanji

(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Yisu henang ambô hiving avîlanô denang me talêmbô lo viyanji lejing iving enang ambô imbing yêni, be ditu loho lêm eleva melak vi yêing.

⁴⁷ Me anô te hê henang ethak Yisu nena, "Lemtambô lêk aviyami eva yêing be loho lejing iving enang ambô imbing ong."

⁴⁸ Me Yisu henang hêndêng ôpêng nena, "Opalê me yîning wakatik lêk aiyang loho?"

⁴⁹⁻⁵⁰ Me hîmbi bang hêndêng ya na hîndông me henang nena, "Avîlanô takatu be esopa Wakamik atu be hîmô melak leng ya la hiving yom, ditu yîning katik lêk aiyang me livô loho. Be ditu môtô takiti me yîning katik lêk aiyang loho."

13

Ambô dôhō hethak anô te hekaliv yanvêk

(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Wak êng yom me Yisu hetak melak atu be hê hêyô kasîk bomang ya dang me hîlôk hîmô.

² Me avîlanô bêng anông ekalambu yêni thing, be ditu

hethak yeng te be hîmô me avîlanô eva lindang hivup ethak.

³ Me hîndông avîlanô hethak ambô dôhō bêng anông. Be henang nena, "Ondañô. Anô te hê me hekaliv ya yanvêk hîlôk ya kukapô.

⁴ Hekaliv yanvêk takêng me doho hîlôk lonjanjê be menak êpôm be eyang.

⁵ Me doho hîlôk pîk lêk valu be ditu hivutak ketheng, vômbe nena pîk doke yom.

⁶ Me wakma wak hîmbi hêyô hêk me hekapôk, vômbe nena ya galôk bidong be hêyô hîmô viling oyang.

⁷ Me vi hîlôk yak lêklilu kapô be yak êng hilumbak hêyô yanvêk takêng vov.

⁸ Metom vi hîlôk pîk mavî be hik anông hîtôm 100 me doho 60 me doho 30.

⁹ Be ditu môtô na lêk lindong me ondañô ambô ti katôyang!"

Yisu henang ambô dôhō yom.

(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

¹⁰ Yisu ya na hîndông êyô vo yêni me enang ik yêni ling nena, "Hevong bisê be thak honang ambô dôhō yom hêndêng avîlanô?"

¹¹ Me Yisu henang viyang nena, "Wapômbêng lêk hik ya auk long kapô thô hethak ya lêklinyak bêng hêndêng môtô. Me mî hik thô hêndêng loho amî.

¹² Bêng be anô te heyala auk long kapô êng me tem Wapômbêng êngêv auk bêng

anông êyômô imbing. Metom anô te mî heyala auk long kapô êng amî me tem nêngêv ya auk takatu be hîmô hiving inda vê.

¹³ Hethak ondong êng yom me ya hanang ambô dôhông hêndêng loho, vômbe nena “Loho yê, metom mî êyê katô amî.

Loholanô, metom mî elanô katô be eyala ya ondong amî.

¹⁴⁻¹⁵ Avanông bing, plopet Aisaia bôk henang me lêk hik anông hivutak loho nena,

“ ‘Avîlanô ning auk bôk thek-thek be îmbî i lîndong thing me ivuliv i malenjing thing.

Wak nômbêng iti me tem endanô ambô, metom mî hîtôm eyala ya ondong amî.

Me wak nômbêng iti me tem injê lômbôlông, metom mî hîtôm êpôm ya ondong amî.

Tem injê ethak malenjing lêk endanô îndôk i lîndong

me imbua injêk ining auk

be ende i lîlîng vo yambong loho imbutak mavî.’

Aisaia 6:9-10

¹⁶ Metom mavî vo môlô malenjing, vômbe nena êyê tak. Me mavî vo môlô lîndonjing, vômbe nena elanô ambô.

¹⁷ Ondanô! Ya hanang avanông ethak môlô. Sêmbôk me plopet lêk na thêthôp

bêng anông lenjing hiki vo injê nôm iti be lêk môlô yê, metom mî êyê amî. Me lenjinghiki vo endanô ambô takiti be lêk môlô lanô, metom mî elanô amî.”

Ambô dôhông ekaliv yanvêk ya ondong

(*Mak 4:13-20; Luk 8:11-15*)

¹⁸ “Ondanô tem ya nang ambô dôhông atu be hethak ekaliv yanvêk hîlôk kukapô ya ondong bêng êndêng môlô.

¹⁹ Anô te helanô ambô hethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng metom mî heyala ya ondong amî, ôpêng me hîtôm yanvêk atu be hêv yak hîlôk lonndanlê. Yôv me Sakdang thak hêyô be hiwa yanvêk atu be Wapômbêng hevatho hîlôk yêni kapô vê.

²⁰ “Me ôpatu be helanô ambô êng be hêv iving bôlôtom lêk la mavî, ôpêng me hîtôm yanvêk atu be hêv yak hîlôk pîk lêk valu,

²¹ metom Wapômbêng ya ambô mî hik galôk hîlôk yêni kapô amî be ditu wakma malêng lêk vovang bêng hêyô be hêpôm yêni hethak Wapômbêng ya ambô, êng me hetak ya hêv iving ketheng oyang.

²² “Anô te helanô Wapômbêng ya ambô metom lahiki bêng anông hethak ya lêkmala pîk iti lêk nômkama lomalama lêk valuseleng evatek yêni, be auk takêng hithivung Wapômbêng ya

ambô be ôpêng mî hik anông amî. Yêni me hîtôm yanvêk atu be hîlôk yak lêklilu kapô.

23 “Me anô te helañô Wapômbêng ya ambô be heyala ya ondong, êng me tem nembong ku be ningjik anông mavî îtôm 100 mena 60 mena 30 ma. Yêni me hîtôm yanvêk atu be hîlôk pîk mavî.”

Ambô dôhô hethak kamung kambom

24 Yisu henang ambô dôhô yang nena, “Melak leng ya lêklinyak bêng me bênjiti. Anô te hevatho yanvêk mavî hîlôk ya kukapô.

25 Metom hêndêng bîlîvông be avîlanô êkthôm me ôpêng ya ñakyo te hêlêm me hevatho kamung kambom hîlôk kukapô êng hiving yôv me hê.

26 Yôvêm me yanvêk êng hipup hivutak be hik anông me kamung kambom atu hivutak hiving.

27 Me ña eyanging kukapô êng ê hêndêng kukapô alang me enang ethak yêni nena, ‘Anômbêng, sêmbôk nang hovatho yanvêk mavî yom hîlôk yong kukapô. Metom hevong bisê be lêk kamung kambom hivutak hiving?’

28 “Êng me henang ethak loho nena, ‘Ñakyo te hevong nôm êng.’

“Êng me ya ña ku enang ik yêni ling nena, ‘Lem ivîng yoô na vo asapu kamung kambom takêng êng vê mesa dô?’

29 “Metom kukapô alang henang nena, ‘Dô. Endekeme osapu nôm vê imbing kamung kambom.

30 Môlôndô luvi indumbak îmô endebe wakma imbua nôm ya anông êm. Êng me tem ya nang ethak ña ku takatu be tem imbua nôm ya anông nena, “Môlô thup kamung kambom sapêng be okak lêku be otak îmô long îmbôk ethak amela. Me uthup nôm ya anông be otak îmô melak nôm hîmô.” ’ ’ ”

Ambô dôhô hethak vôkva yaôna te

(Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

31 Yisu henang ambô dôhô te hethak lonbô hêndêng loho nena, “Melak leng ya lêklinyak bêng me bênjiti. Anô te hiwa alokwang va yaôna te be hevatho hîlôk ya kukapô.

32 Me alokwang va êng me yaônâlêk vo yanvêk sapêng, metom hilumbak hê lêkwaê anông vo nômkama kukapô vi be hivutak hîtôm alokwang bêng te. Be menak thak êlêm be elav ining unak hîlôk ya thanang sapêng.”

Ambô dôhô hethak yis
(Mak 4:33-34; Luk 13:20-21)

33 Yisu henang ambô dôhô yang hethak lonbô hêndêng loho nena, “Melak leng ya lêklinyak bêng me bênjiti. Avî te hiwa yis doke be hetak îlôk thiling bêng anông kapô me hekakô hele be thiling sapêng hithing bêng.”

34 Ambô takiti be Yisu henang ethak avîlanô me henang ethak ambô dôhō yom. Me wak nômbêng iti be thak henang ambô hêndêng avîlanô me thak henang ethak ambô dôhō yom

35 vo niŋgik anông hîtôm plopet bôk henang nena,

"Tem ya nang ambô dôhō bêng anông êndêng môlô.

Me tem ya nang auk takatu be hîmô long kapô êndêng sêmbôk be yaha pesang pîk iti hele be hêyô lêk iti bêng." *Kapua Yeng*
78:2

Ambô dôhō hethak kamung kambom ya ondong

36 Yôv me Yisu hetak avîlanô be ê me hê melak kapô. Me ya ŋa hîndông ê hêndêng yêni me enang nena, "Nonang ambô dôhō atu be hethak kamung kambom hivutak kukapô ya ondong bêng vo yoô andaŋô."

37 Êng me henang nena, "Ôpatu be hevatho yaŋvêk mavî me Anô Ya Nakandung.

38 Me kukapô me pîk itiêng. Me yaŋvêk mavî me Wapômbêng ya lêklinyak bêng ya avîlanô. Me kamung kambom me anô kambom ya avîlanô.

39 Nâkyo atu be hevatho yaŋvêk kambom me Sakdang. Me ŋa ku me aŋêla melak leng. Me wakma imbua nôm ya anông me pîk lo leng yandang.

40 "Wakma esapu kamung kambom be îmbôk ethak amela me pîk lo leng yandang.

41 Me Anô Ya Nakandung da tem nêngêv ya aŋêla bini ya lêklinyak bêng kapô vo esapu nôm takatu be ivuling avîlanô ining êv iving lêk avîlanô takatu be evong kambom kambom sapêng vê.

42 Me aŋêla tem ekaliv loho îndôk amela diŋang bêng. Long êng me loho tem endeng kambom be ethang vieŋing ondong long.

43 "Metom avîlanô thêthôp tem imbutak îtôm wak ya danda be îmô loho ning Kamik ya lêklinyak bêng kapô. Bêng be môlô ŋa lêk liŋdong me ondanô ambô ti katôyang!"

Ambô dôhō hethak ivung nôm mavî te

44 Yisu henang ambô dôhō te nena, "Melak leng ya lêklinyak bêng me hîtôm kukapô te be ivung nôm mavî te hîmô. Be anô te hêpôm nôm mavî êng me hivung ethak lonbô. Me yêni la mavî be hêv ya nômkama sapêng vo anô êv vuli. Me hiwa valuseleng be hê hêv êndêng kukapô atu ya alang vo nimbua kukapô êng."

Ambô dôhō hethak kôm kôm kêkêlô

45 Yisu henang ambô dôhō yang nena, "Melak leng ya lêklinyak bêng me hîtôm anô lêk valuseleng bêng te

hethalo kômkôm kêkêlô vo nêngêv vuli.

⁴⁶ Hethalo hele be hêpôm kômkôm kêkêlô anông te be ya vuli me bêng anông. Êng me hê me hêv ya nômkama sapêng vo êv vuli. Me hiwa valuseleng be hê me hêv vuli kômkôm kêkêlô êng ethak."

Ambô dôhông hethak lek

⁴⁷ Yisu henang ambô dôhông te hethak lonjô nena, "Melak leng ya lêklinyak bêng me hîtôm ekaliv lek hîlôk kasik bomang be êvôm alim nanam lomalama.

⁴⁸ Wakma lek hêyô thing me êvôm ê hethak lindang me îlôk îmô be ithup alim ya mavî hîlôk vak tham doho me îmbi alim ya kambom hê.

⁴⁹ Be ditu wakma pik lo leng yandang me Wapômbêng tem nembong bêng yom. Be ya anjêla tem êlêm vo imbua na kambom vê injêk na thêthop livông

⁵⁰ be îmbi indôk amela. Long êng me loho tem endeng kambom be ethang viejeng ondong long."

⁵¹ Me Yisu henang ik ya na hîndông ling nena, "Lêk môleiyala ambô sapêng ya ondong yôv mesa mi?"

Me loho nang nena, "Bôvê."

⁵² Êng me henang ethak loho nena, "Anô lêk auk hethak Wapômbêng ya ambô te heyala melak leng ya lêklinyak bêng ya ondong katôyang, ôpêng me hîtôm melak te ya alang. Yêni hê ya melak kapô me hiwa

nôm lêkmuk mavî lêk ya bôh hiving be hêv êndêng avîlanô."

Plopet athêng mi hêk ya melak ondong

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Yisu henang ambô dôhông takêng yôv me hetak long êng be hê

⁵⁴ ya melak ondong. Me hîndông avîlanô hîmô ining melak yeng hele be loho song kambom be enang nena, "Ôpiti hiwa auk iti nang êsê? Bisête be yêni hîtôm nembong nôm thamtham?"

⁵⁵ Ôpiti me anô helav melak nakandung be talêmbô me Malia. Be viyanji me Jems lo Josep me Saimon lo Judas.

⁵⁶ Me livi îmô long iti hiv-ing aô. Me bisête be ôpiti hîtôm nembong nôm takiti êng?"

⁵⁷ Loho nang bêng me îpôlik ethak yêni. Metom Yisu henang ethak loho nena, "Plopet thak hiwa athêng bêng hêk melak yang. Metom ya melak ondong lêk ya lêkma me hîtôm anô athêng mi te."

⁵⁸ Hele be mi hevong nôm thamtham bêng anông hêk long êng amî vômbe nena loho mi êv iving yêni amî.

14

Ik Jon Anô Hithik Avîlanô vonô

(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

¹ Hêndêng wakma êng me king Helot Antipas helañô

ambô hethak nô m takatu be Yisu hevong.

² Êng me henang ethak ya na ku nena, “Ôpêng me Jon Anô Hithik Avîlanô yom ditu hiviyo hethak lonbô. Be ditu hiwa lêklokvang be hevong nô m thamtham takêng.”

³⁻⁴ Sêmbôk me Helot hiwa yang Pilip yanavi Helodias. Be Jon henang ethak Helot nena, “Lêk huwa avi ti be ditu mi hosopa kombom thêthop ami.” Êng me Helot hêv ya na vovak ê me evalong Jon be ekak yêni be etak ilôk kalaondong.

⁵ Avîlanô lejing êv nena Jon me plopet te. Be ditu Helot hevong vo ningik Jon vônô metom hêkô avîlanô.

⁶ Anô doho êlêm eyang nô m hiving Helot vo lejing êv ya waklavông talêmbô hevathu yêni. Me Helodias nalavi hêlêm hêyo be heloyeng heva loho livông. Me Helot hêyê be la mavî anông.

⁷ Êng me Helot hevak ambô manjeng hiving inda nena, “Ya hanang avanông bing dake nena honang ik ya ling hethak nômate vo yangêv êndêng ong, êng me tem yangêv yom.”

⁸ Me talêmbô hêv auk êndêng nalavi vo nenang nena, “Ya leng hiving Jon Anô Hithik Avîlanô kwandôk indôk belev te be nôngêv êndêng ya!”

⁹⁻¹⁰ Me king helanô ambô êng be la malêng. Metom la hêv ambô atu be lêk hevak

hîlôk na bêngbêng malenjing yôv, be ditu henang ethak ya na vovak be ê kalaondong me endambêng Jon lôkbudum kisi.

¹¹ Me loho tak Jon kwandôk hîlôk belev te be iwa hêlêm êv êndêng avi voyavô atu. Me yêni hiwa be hê hêv êndêng talêmbô.

¹² Yôv me Jon ya na hîndông elanô me êlêm iwa linjôpik be ê elav. Loho lav yôv me ê enang ethak Yisu.

Yisu hevakông avîlanô 5,000

(Mak 6:32-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-15)

¹³ Yisu helanô ambô êng yôv me hetak long êng me hethak yeng te be hê long thiliv bôte. Me avîlanô bêng anông elanô nena yêni lêk ya na hîndông yom lêk hê, be ditu etak ining melak lông me eveng yêni yam be ê.

¹⁴ Yisu hethak linjdang me hêyê avîlanô bêng anông lêk imô yôv. Be ditu lahiki hethak loho be hevong loho ning na lêk kômbôk mavî.

¹⁵ Lêk yathindang yôv be ditu ya na hîndông êlêm enang ethak yêni nena, “Aômô long thiliv be ditu notak avîlanô takiti vo ini melak lông takatu be himô bidong vo êngêv ining nô m vuli.”

¹⁶ Metom Yisu henang nena, “Mi! Loho mô. Me môtô da tem ombakông loho.”

¹⁷ Me loho nang êndêng yêni nena, “Yoô nô m mi,

metom polom bahevi lêk alim njanam yi yom ti be hîmô."

18 Êng me Yisu henang nena, "Umbua lêm ve ya."

19 Me henang ethak avîlanô nena, "Ôndôk ômô kwang tak-iti." Me hiwa polom bahevi lêk alim yi atu be hêyê leng me henang la mavî hêndêng Wapômbêng. Yôv me hekav polom lêk alim be hêv êndêng ya na hîndông me iwa be ik tham hêndêng avîlanô nômbêng atu.

20 Me avîlanô sapêng eyang be lenjinyak. Me ya na hîndông ithup nôm wata vi atu be hîmô denang hîlôk vak tham lauming be lahavôyi.

21 Anô yom ditu hîtôm 5,000 me avî lo sêik takatu be eyang nôm êng hiving me mî iwa loho thô hiving amî.

Yisu heveng kasîk bomang viling

(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)

22 Yôv me Yisu henang ethak ya na hîndông vo ethak yeng ketheng be imung bini kasîk bomang viyang vulu me yêni da hîmô vo nêngêv avîlanô bini êm.

23 Hêv avîlanô be ê yôv me hethak dum te be hê vo neteng mek. Bîlîvông hêyô me yêni hîmô dum êng denang.

24 Me yeng atu lêk hîmô kasîk lîvông me lovak hiyuv be hîmô yeng long hele hê, be ditu njanam budum hik be

yeng êng hele lèlalîlîng kambom anông.

25 Bidong oyang tem neyang wakbêng me Yisu heveng kasîk viling be hê êndêng ya na hîndông.

26 Me ya na hîndông êyê yêni heveng kasîk viling me êkô kambom be enang nena, "Anô te dôhô!" me îpîndîk kambom be eleng.

27 Metom henang ambô ketheng oyang hethak loho be henang nena, "Dô môlô kô andô me ômô mayaô! Ya da diti!"

28 Êng me Pita henang nena, "Anômbêng, avanông ong da ditu, yôv be nonang vo yambeng kasîk viling be ya thôk êndêng ong."

29 Me Yisu henang nena, "Nôlêm."

Êng me Pita hetak yeng me heveng kasîk bomang viling be hê hêndêng Yisu.

30 Metom hêyê lovak hiyuv lêklokvang be hêkô kambom. Êng me hêv yak hîlôk kasîk kapô be helam nena, "Anômbêng! Nôngêv ya livung!"

31 Ketheng oyang me Yisu hetak bang hê me hevalong inda. Me henang ethak yêni nena, "Yong hôêv iving me yaônâlêk. Hevong bisê be kapôlôm yi?"

32 Yôv me thêi thak ivutak îlôk îmô yeng me lovak bêng êng hema.

33 Êng me na takatu be îmô yeng eya venjîbudum

thîvô me ikum be êv yeng ethak yêni be enang nena, "Avanông bing! Ong me Wapômbêng Nakandung."

Yisu hevong avîlanô lêk kômbôk mavî hûlôk Genesalet (Mak 6:53-56; Jon 6:22-25)

³⁴ Yôv me loho ê ele be ethak viyang vulu lindang nang Genesalet.

³⁵ Me avîlanô long êng êyê Yisu be eyala yêni. Be ditu êv ambô heveng melak lông bêng êng sapêng. Me iwa ning na lêk kômbôk sapêng be ê vo Yisu.

³⁶ Me eteng Yisu lêk kapôlônging malêng vo na lêk kômbôk êthôm ya kwêv dang yom. Me na takatu be êthôm sapêng me ivutak mavî.

15

Nôm takatu be tem nem-bong anô lêlêk

(Mak 7:1-23)

¹ Palisi lêk kîdônga ambô balambung doho êlêm nang Jerusalem be ê êyô vo Yisu me enang ik yêni ling nena,

² "Bumalô loho ning ambô manjeng henang vo aômbôking bahenjing mam-bung yôv kîmîng aôngang nôm. Me bisête be yong na hôngông ivuling ambô êng be mî ivôking bahenjing amî?"

³ Êng me Yisu henang nena, "Bisête be môlô vuling Wapômbêng ya ambô balambung be osopa môlô da ning ambô manjeng?"

⁴ Hîtôm Wapômbêng bôk henang nena, 'Nondovak lemambô lo lemtambô' me 'Ôpatu be hethang lambô lo talêmbô hethak ambô athek, êng me ingik ôpêng vônô.'

⁵ Metom thak môlôndông avîlanô nena anô te henang ethak lambô mena talêmbô ma nena, 'Yîning nômkama takatu be hîmô vo yangêv mamu livung ethak, êng me bôk ya hanang yôv nena tem yangêv êndêng Wapômbêng îtôm da,'

⁶ Êng me môlô va long thing vo dô ôpêng êngêv lambô mena talêmbô ma livung andô. Be ditu hik thô nena môlôvong Wapômbêng ya ambô hivutak hîtôm nôm oyang me osopa limbumi da ning bôk le long yom.

⁷ Môlô na ovatek avîlanô! Thak môlôvong bêng be avîlanô esong nena môlô na mavî. Metom plopet Aisaia ya ambô sêmbôk be henang ethak môlô me avanông nena,

⁸ " 'Avîlanô takiti thak êv yîning athêng ling ethak vienjing yom, metom kapôlônging me hêk dêimbô vo ya.

⁹ Loho êv yeng oyang ethak ya me thak enang loho da ning ambô manjeng yom be evatek nena, "Diti me Wapômbêng ya ambô." ' ' Aisaia 29:13

¹⁰ Me Yisu helam avîlanô nômbêng atu êlêm ethak tom me henang nena,

"Môlôndanô yîning ambô ti be oyala katôyang.

¹¹ Nôm takatu be thak avîlanô eyang hîlôk viejing me mî thak nembong be lohombutak lêlêik amî. Metom nôm takatu be avîlanô enang ele viejing yom, ditu hevong be loho ivutak lêlêik."

¹² Yôvêm me Yisu ya ɲa hîndông êlêm enang ethak yêni nena, "Nondanô. Palisi elanô yong ambô ti be loho lejing maning kambom hethak ong."

¹³ Me Yisu henang viyang nena, "Wakamik atu be hîmô melak leng tem nesapu nôm takatu be mî yêni hevatho hîlôk ya kukapô amî lêk galôk vê.

¹⁴ Be dô môlôndanô ɲa takêng ining ambô be osopa andô. Loho me hîtôm ɲa malenjing pusip be evong vo endom avîlanô embeng lonɲanlê. Me anô mandaluk pusip yang helom anô mandaluk pusip yang heveng lonɲanlê, êng me tem luvi êngêv yak îndôk lovang."

¹⁵ Êng me Pita henang ethak Yisu nena, "Nunjik ambô dôhông êng ya ondong thô êndêng yoô."

¹⁶ Me Yisu henang ethak loho nena, "Hevong bisê be môlô thông hiving denang?"

¹⁷ Betha mî oyala amî nena nôm takatu be hîlôk anô viejing be hê heva lejinthoham yôv me thak hele yêing be hê.

¹⁸ Metom nôm takatu be hele viejing me hêlêm nang

anô kapôlônging be hevong loho vutak lêlêik.

¹⁹ Nôm takatu be thak hîmô anô kapôlônging be hele yêing me auk kambom lêk ik anô vônô lêk evong sek iving anô lêk avî mena avî lêk anô lêk avîlanô muk evong sek mayaliv hiving i lêk vanî lêk enang ambô yôhîng hethak anô yang lêk enang ambô kambom hethak anô vi.

²⁰ Kambom takiti ditu tem nembong be avîlanô imbutak lêlêik. Be ditu oyala nena anô te mî hîvôkîng bang be heyang nôm amî me ôpêng mî hivutak lêlêik amî."

*Avî Kenan te hêv iving Yisu
(Mak 7:24-30)*

²¹ Yisu hetak long êng be hê hîmô melak lông Taia lo Saidon ining pîk.

²² Me avî Kenan te hîmô long êng be hêlêm be helam lêklokwang lômboîlông nena, "Anômbêng! Devit Lim Lêkmuk! Nôngêv kapôlôm vo ya! Gôk kambom te hîmô hiving yîning avena be hivuling inda kambom anông."

²³ Metom Yisu mî henang avî êng ya ambô viyang amî. Êng me ya ɲa hîndông êlêm me enang ethak inda nena, "Avî ti helam kaêk heveng aô yam bôsa! Be nonang vo ni!"

²⁴ Êng me henang nena, "Wapômbêng hêv ya be ya halêm vo avîlanô Israêl takatu be eveng mayaliv hîtôm boksipsip yom."

25 Me avî atu hêlêm me heya vabudum thîvô be henang nena, “Anômbêng, nônggêv ya livung!”

26 Me henang ethak avî êng nena, “Kambom vo ênggêv sêiknena ning nôm êndêng avung.”

27 Me avî êng henang nena, “Anômbêng, aliêng me avanông bing. Metom avung thak eyang limi ning nôm pômp takatu be hêv yak hîlôk ining balê vimbing.”

28 Me Yisu henang nena, “Avî, yong hôêv iving me bêng anông, be ditu nôm atu be lem hiving me lêk huwa yôv.” Me avî êng nalavî hivutak mavî hethak lonjbô hêndêng wakma êng yom.

Yisu hevong avîlanô lêk kômbôk bêng anông mavî

29 Me Yisu hetak long êng me hivup ethak kasîk bo-mang nang Galili ya dang. Hîvô me hethak dum te be hê hîmô.

30 Me avîlanô bêng anông êlêm vo yêni me iwa na vejing kambom, lêk na malejing pusip, lêk na vejing lo bahenjing lêkgwak, lêk na viejing putup, lêk na kômbôk lomalama be êlêm êndô hêk Yisu va. Me hevong loho ivutak mavî.

31 Me avîlanô êyê na viejing putup enang ambô, lêk na vejing lo bahenjing lêkgwak ivutak mavî, me na vejing kambom eveng, lêk na malejing pusip êyê tak. Loho yê nôm takêng be esong kambom be êv avîlanô Israel

ining Wapômbêng ya athêng ling.

Yisu hevakông avîlanô 4,000

(Mak 8:1-10)

32 Yisu helam ya na hîndông êlêm me henang ethak loho nena, “Ya leng ik ya hethak avîlanô nômbêng iti. Loho bôk îmô hiving ya hîtôm wak lô be ining nôm lêk mî. Be ditu ya handô yanggêv loho bini lêk lejing oyang, vômbe nena tem malejing endeyang be ênggêv yak îndôk lonjanlê.”

33 Me ya na hîndông enang nena, “Avîlanô bêng anông me aômô long thiliv, be yôv keme aômbua nôm nang êsê be aômbakông loho?”

34 Me Yisu henang ik loho ling nena, “Môlô ning polom vithêla tu be hîmô?”

Êng me enang nena, “Polom bahevi be lahavôyi lêk alim nanam yaônena doho.”

35 Me Yisu henang ethak avîlanô nômbêng atu nena îndôk îmô.

36 Êng me hiwa polom bahevi be lahavôyi atu lêk alim takatu be henang la mavî hêndêng Wapômbêng. Yôv me hekav polom lêk alim be hêv êndêng ya na hîndông me loho iwa be ik tham hêndêng avîlanô.

37 Sapêng eyang be lenjinyak me ya na hîndông ithup nôm wata hîlôk vak tham bahevi be lahavôyi.

³⁸ Anô yom hîtôm 4,000 me avî lo sêik takatu be eyang nôm êng hiving me mî iwa loho thô hiving amî.

³⁹ Yôv me Yisu hêv avîlanô be ê me hethak yeng be hê Magadan.

16

*Palisi lêk Sadyusi lenjing iv-
ing injê lavuning te*

(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Palisi lêk Sadyusi doho êlêm êndêng Yisu vo embatek yêni. Be ditu loho nang ethak inda nena, “Nombong lavuning te vo ningik thô nena Wapômbêng hêv ong be hôlêm.”

² Metom henang loho ning ambô viyang nena, “Hêndêng yathindang me thak môlô nang nena, ‘Lenjlokwang hethethaleng be wak mavî tem nêyô.’

³ Me hêndêng lêkbôk dang me thak môlô nang nena, ‘Wak hîmbî vônô be tem ôthîng êyô.’ Môlôyala lenjlokwang ya lavuning katôyang. Metom lavuning lomaloma takatu be lêk hivutak môlô livông ya ondong me môlô thông paling denang.

⁴ Môlô avîlanô bôlôti me avîlanô kambom be ôêv dômîm lîlîng êndêng ya. Me môlô lemim iving yambong lavuning vo ningik thô nena Wapômbêng bôk hêv ya be ya halêm, metom tem mî. Tem môlôngô Jona ya lavuning

yom.” Yôv me Yisu hetak loho be hê.

*Ambô dôhô hethak Palisi
lêk Sadyusi ning yis*

(Mak 8:14-21)

⁵ Yisu lêk ya ña hîndông êyô kasîk bomang viyang vulu. Metom ya ña hîndông lenjing êv polom thing be mî iwa amî.

⁶ Êng me henang ethak loho nena, “Oyanging am ethak Palisi lo Sadyusi ning yis.”

⁷ Me loho nang ethak i nena, “Betha mî aô auwa polom amî ma be ditu henang ambô ti.”

⁸ Metom heyala loho ning ambô atu be enang, êng me henang nena, “Môlô ning ôêv iving me yaônâlêk. Be môlô nang ethak mî uwa polom amî vo?”

⁹ Môlô thông paling denang mesa? Mî lemim êv polom bahevi atu be avîlanô 5,000 bôk eyang amî e? Me vak tham vithêla ditu bôk uthup nôm wata hîlôk?

¹⁰ Me polom bahevi be la-havôyi atu be avîlanô hîtôm 4,000 eyang, lêk vak tham vithêla ditu bôk uthup nôm wata hîlôk?

¹¹ “Môlô thông yîning auk denang be osong nena ya hanang ambô hethak polom e? Oyanging am ethak Palisi lêk Sadyusi ining yis!”

¹² Êng me ming ya ña hîndông eyala ya auk nena henang vo loho eyanging i ethak Palisi lêk Sadyusi

takatu be îndông avîlanô hethak auk lêkgwak. Me mî henang ethak yis etak hîlôk polom amî.

Pita henang nena Yisu me Mesaya

(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

13 Yisu hivutak êyô Sisalia Pilipai me henang ik ya ŋa hîndông ling nena, "Avîlanô ning auk bisête? Anô Ya Nakandung me opalête?"

14 Me loho nang nena, "Doho nang bêngiti nena ong me Jon Anô Hithik Avîlanô. Me doho nang nena ong me Elaija. Me doho nang nena ong me Jelemaia mena plopet bôo te ma."

15 Yôv me henang ik loho ling nena, "Metom môlô da olam ya nena opalête?"

16 Êng me Saimon Pita henang nena, "Ong Mesaya, Wapômbêng lêkmala Nakan-dung."

17 Me Yisu henang viyang nena, "Saimon, Jona nakan-dung, lem mavî vômbe nena anô pîk iti te mî hik auk êng thô hêndêng ong amî. Me Wakamik atu be hîmô melak leng, yêni da diti hik auk iti thô hethak ong.

18 Me ya hanang êndêng ong Pita* nena tem ya tak ong îtôm valu ondong anông vo yandav yîning avîlanô on-dong atu be êv iving ya êyômô valu êng. Be ŋama ya

lêklokwang mî hîtôm nimbuling loho amî.

19 Tem yangêv melak leng ya lêklinyak bêng ya iyam melak ambôlêk êndêng ong. Be nôm takatu be hopatôk hîmô pîk me tem Wapômbêng epatôk injêk melak leng bêng yom. Me nôm takatu be hopole hêk pîk me tem Wapômbêng epole vê injêk melak leng bêng yom."

20 Me henang lêklokwang ethak ya ŋa hîndông nena dô enang ethak anô te nena yêni me Mesaya andô.

Yisu henang nena tem nema be nimbiyô ethak lonjbô

(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

21 Hêndêng wakma atu be Pita henang nena Yisu me Mesaya me Yisu hîndông ya ŋa hîndông hethak ambô lêkmuk te nena yêni tem nesopa Wapômbêng ya la hiving be ni Jelusalem. Me avaka lêk ŋa bêngbêng îmbôk da lêk kîdôngga ambô bal-ambung tem êngêv vovang êndêng yêni. Yôvêm me tem ingik yêni vônô me wak ali lô me tem nimbiyô ethak lonjbô.

22 Êng me Pita hiwa yêni hê dêim doke me hethang inda be henang nena, "Anômbêng, mî anông! Nôm êng mî hîtôm nêpôm ong amî! Me mî anông."

23 Yisu hik i lîlîng me henang ethak Pita nena, "Sakdang, numba ya dômi!

16:14 16:14 Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8

16:16 16:16 Jon 6:69 16:17

16:17 Gal 1:15-16

16:18 16:18 Jon 1:42; Ep 2:20

* 16:18 16:18 Athêng êng ya

ondong nena valu.

16:19 16:19 Mat 18:18; Jon 20:23

17

Hosopa anô ning auk yom me mî hosopa Wapômbêng ya auk amî. Be hovong vo nomba ya thing."

24 Yôv me Yisu henang ethak ya ɲa hîndông nena, "Anô te hevong vo nesopa ya, êng me nende dôm lîlîng êndêng ya lêkmala pîk me nimbua ya alovalasing be nesopa ya.

25 Vômbê nena ôpatu be la hêv ya lêkmala pîk bêng anông, êng me ya lêkmala êng tem nêngêv yak. Metom ôpatu be hetak ya lêkmala be hesopa ya, ôpêng tem nimbua lêkmala anông.

26 "Anô te hiwa nômkama pîk sapêng, metom mî hesopa Wapômbêng ya ambô amî be ya lêkmala hêv yak me ya nôm takêng tem nêngêv yêni livung bisê? Me anô te hîtôm nêngêv nômate êndêng Wapômbêng vo nimbua ya lêkmala ethak loɲbô mesa? Mî anông!

27 Anô Ya Nakandung tem nêlêm imbing Lambô ya danda lêkmanjing lêk ya aɲêla. Me tem nêngêv vuli mavî lêk vuli kambom êndêng avîlanô tomtom îtôm loho ning ku takatu be bôk evong.

28 Ya hanang avanông ethak môlô nena Anô Ya Nakandung tem nêlêm imbing ya lêklinyak bêng. Me môlô vi atu be lêk ova long iti tem ômô lêkmala denang me ôngô nôm êng imbing."

Yisu linjôpik hivutak yaɲda

(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

1 Wak bahevi be lahavôtom hele be hê yôv me Yisu helom Pita hiving ɲa loyang yi Jems lo Jon be loho thak dum dêim bêng te atu be anô mî be loho ê îmô.

2 Êng me Yisu linjôpik hivutak yaɲda heva loho malerjing. Be thohav lo ma hivutak lênlêng hîtôm wak me ya kwêv sapêng hivutak thapuk hîtôm danda.

3 Hêndêng wakma naêng yom me Moses lo Elaija êyô be enang ambô hiving Yisu be loho yê.

4 Êng me Pita henang ethak Yisu nena, "Anômbêng, mavî anông vo lêk aômô long iti. Lem hiving me tem yandav melak lêkkôpik lokwarlô, te vo ong me te vo Moses me te vo Elaija."

5 Pita henang ambô denang me mavông thapuk anông te hêyô be heva loho thing. Me ambô te hêlêm nang mavông êng kapô nena, "Ôpiti me yîning Wakna atu be ya leng hiving anông. Me ya leng mavî anông hethak yêni. Be ditu môlôndanô ya ambô!"

6 Yisu ya ɲa hîndông elanô ambô êng me êkô be elowal-ing kambom be îlôk êk be malerjing hele hê pîk.

16:24 16:24 Mat 10:38; Luk 14:27

16:25 16:25 Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25

16:26 16:26 Mat 4:8-9

16:27 16:27 Sng 62:12; Snd 24:12; Mat 25:31; Lom 2:6;

ALK 22:12 **17:2 17:2** 2Pi 1:16-18

17:5 17:5 Lo 18:15; Sng 2:7; Ais 42:1; Mat

3:17; Mak 1:11; Luk 3:22

⁷ Metom Yisu hêlêm bidong me hêthôm loho be henang nena, “Môlômbiyô. Dô môlô kô andô.”

⁸ Êng me loho êv maleŋing ling me êyê nena Yisu yom lêk heva. Me anô yi atu lêk mî.

⁹ Yôv me loho tak dum êng be îlôk ele ê denang me Yisu henang lêklokvang ethak loho nena, “Dô môlô nang nôm atu be lêk ôyê bêng ethak anô te andô endebe Wapômbêng ingik Anô Ya Nakandung ling imbiyô injêk ŋama ethak loŋbô êm.”

¹⁰ Yisu ya ŋa hîndông enang ik yêni ling nena, “Bisête be kîdônga ambô balambung enang nena Elaija tem nimung be nêlêm yôv kîmîng Mesaya?”

¹¹ Êng me Yisu henang nena, “Avanông! Elaija tem nêlêm be nembong ku vo nômkama sapêng imbutak mavî ethak loŋbô.

¹² Metom ya hanang ethak môlô nena Elaija bôk hêlêm yôv. Me avîlanô îthông yêni paling be esopa ining leŋing ivîng yom be evong kambom lomaloma hêndêng yêni. Be tem êngêv vovang êndêng Anô Ya Nakandung bêng yom.”

¹³ Yôv me ya ŋa hîndông elanô ambô êng be eyala nena Yisu henang vo Jon Anô Hithik Avîlanô.

Yisu hêv gôk kambom vê hêk wakna te
(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43)

¹⁴ Yisu loho ê êyô me êyê avîlanô bêng anông lêk îmô. Me anô te hêlêm hêyô vo Yisu me heya vabudum thîvô hîmô yêni mandaluk

¹⁵ me henang nena, “Anômbêng, lem ingik ong ethak yîning wakna, vômbe nena thak hiwa kômbôk hemayak be thak hêv yak hîlôk ŋanam lêk amela. Be thak hiwa vovang bêng anông.

¹⁶ Be ya hauwa ha vo yong ŋa hîndông, metom loho mî hîtôm embong yêni mavî amî.”

¹⁷ Me Yisu henang nena, “Môlô me avîlanô kambom be mî ôêv ivîng amî! Wak vîthê tem ya mô imbing môlô be yambua môlô ning malêing? Umbua wakna êng êlêm.”

¹⁸ Me hesok gôk kambom êng vôiê be hetak wakna êng me ketheng oyang me hivutak mavî.

¹⁹ Yôv me Yisu ya ŋa hîndông yom ê vo inda me enang nena, “Bisête be yoô mî hîtôm anğêv gôk kambom êng vê amî?”

²⁰⁻²¹ Tomêng me Yisu henang viyang nena, “Vômbe nena môlô ning ôêv hiving me yaônâlêk, be ditu môlô mî hîtôm amî. Ya hanang avanông ethak môlô nena betha môlô ning ôêv hiving yaônâlêk hîtôm vôiêv yaôna

te, êng me hîtôm onang ethak dum te nena, 'Numbiyô be numba bôyang', êng me tem nesopa môlô ning ambô yom. Me nômate mî hîtôm malêing vo môlômbong amî.*

Yisu henang bôlôyang nena tem nema
(Mak 9:30-32; Luk 9:43-45)

²² Yisu lêk ya na hîndông sapêng ethak tom hîlôk Galili me henang ethak loho nena, "Tem enang Anô Ya Nakan-dung bêng be etak îndôk avîlanô bahenjing.

²³ Be tem ingik yêni vônô me wak ali lô me tem nim-biyô ethak lonbô." Ya na hîndông elanjô ambô êng be lenjing malêing bêng anông.

Yisu henang vo takis melak matheng

²⁴ Yisu lêk ya na hîndông ê êyô Kapenaom me na iwa takis melak matheng* êlêm me enang ik Pita ling nena, "Môlô ning kîdôngga thak hêv takis melak matheng hiving mesa mî?"

²⁵ Me Pita henang nena, "Bôvê. Yêni thak hêv."

Yôv me Pita hivutak êyô melak kapô me Yisu henang ik yêni ling himung nena, "Saimon, lem hêv bisê? King pîk sapêng thak iwa ning takis nang opalê? Loho da ning nali mesa avîlanô vi?"

²⁶ Me henang nena, "Iwa nang avîlanô vi."

Êng me Yisu henang nena, "Avanông. Nali me mî thak êv takis êng hiving amî.

²⁷ Metom ya handô aômbong be loho lenjing naa andô. Be ditu nu kasîk bomang me nokaliv yaklôm be alim mung atu be hôvôv, êng me numbua be nombalala ambôlêk me tem nôngô valuseleng te heva kapô. Me numbua valuseleng êng be nôngêv êndêng loho îtôm ai ning takis melak matheng."

18

Opalête me bêng hêk melak leng ya lêklinyak bêng kapô

(Mak 9:33-37,42-48; Luk 9:46-48; 17:1-2)

¹ Wakma êng me Yisu ya na hîndông ê vo inda me enang ik yêni ling nena, "Opalête tem nimbutak anô lêk athêng bêng îmô melak leng ya lêklinyak bêng kapô?"

² Me Yisu helam sêik nate hêlêm me hetak eva loho lîvông

³ me henang ethak loho nena, "Ya hanang avanông ethak môlô nena mî môlô le ning auk lîlîng be uvutak îtôm sêik nati amî, êng me môlô mî hîtôm umbutak ôyô melak

* **17:20-21 17:20-21** Kapua Glik vi atu be ekavu heveng yam henang bênjiti: Utip ethak nôm be oteng mek yom me hîtôm môlôngêv gôk lêklokvang êng vê. **17:22**

17:22 Mat 16:21 **17:24 17:24** Etak Ijip 30:13; 38:26 * **17:24 17:24** Takis melak matheng me valuseleng atu be na Juda ning anô yom thak êv bôlôtom yom hêndêng sondakbêng nômbêng iti be hîmô vo wakma melak matheng kambom me tem êngêv vuli nômkama vo epesang ethak. **18:1 18:1** Luk 22:24 **18:3** **18:3** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17

leng ya lêklinyak bêng kapô bunu amî. Mî anông.

⁴ Be ditu anô te hetaving i hele be yaônalêk hîtôm sêik nati, êng me tem nimbutak anô lêk athêng bêng îmô melak leng ya lêklinyak bêng kapô.

⁵ Me ôpatu be hiwa sêik nate bêtiti thô hethak yîning athêng me hîtôm hiwa ya da thô.

⁶ “Metom anô te hevong be yîning sêik atu be hêv iving ya te hêv yak, êng me mavî vo êthokêng valu malêing bêng te ethak ôpêng lôkbudum be ekaliv îndôk mamik kolong kapô vo nema.

⁷ “Alitaknena môlô avîlanô pîk iti! Nômkama pîk bêng anông thak hevong be môlô ning ôêv iving hêv yak. Nôm takêng tem nimbutak, metom alitakna vo ôpatu be hevong be avîlanô ning êv iving êv yak. Ôpêng tem nitung malêing bêng anông.

⁸ Bahem vi mena vem vima hevong be hovong kambom, êng me nondambêng vi êng kisi be nokaliv ini vo dô nombong kambom ethak lonbô andô! Bahem lo vem vi yom me malêing bêng, metom mavî vo numbua lêkmala atu be tem nîmô îtôm wak nômbêng iti sapêng. Vômbê nena bahem lo vem luvi hîmô be hovong kambom, êng me tem ekaliv lemvim kôpik sapêng îndôk long atu

be amela lêkmala hethang hîmô hîtôm wak nômbêng iti sapêng.

⁹ Me malemdaluk vi hevong be hovong kambom, êng me nômbi vi êng thô be nokaliv ini vo dô nombong kambom ethak lonbô andô! Malemdaluk vi yom me malêing bêng, metom mavî vo numbua lêkmala atu be tem nîmô îtôm wak nômbêng iti sapêng. Vômbê nena malemdaluk luvi hîmô be hovong kambom, êng me tem ekaliv lemvim kôpik sapêng îndôk long amela lêkmala hethang hîmô hîtôm wak nômbêng iti sapêng.

¹⁰⁻¹¹ “Bêng be môlô yangging am! Dô môlô song nena sêiknena takiti me nôm oyang andô, vômbê nena loho ning anêla thak êyê nôm takatu be thak môlôvong hêndêng loho me iwa ê me enang ethak Wakamik hîmô melak leng.*

*Ambô dôhō hethak boksip-sip te mî
(Luk 15:4-7)*

¹² “Anô te ya boksipsip hîtôm 100 îmô dum te be te heveng bidoho. Êng me lem hêv nena boksipsip alang tem nembong ômbête? Tem netak 99 takatu be îmô dum êng me ni vo nethalo ali atu be lêk heveng bidoho.

¹³ Ya hanang avanông ethak môlô nena hêpôm aliêng me tem la mavî bêng

18:5 18:5 Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 **18:8 18:8** Mat 5:29-30 **18:10-11**

18:10-11 Hib 1:14 * **18:10-11 18:10-11** Kapua Glik vi atu be ekavu heveng yam henang bêtiti nena: Anô Ya Nakandung hêlêm vo nêngêv avîlanô takatu be eveng mayaliv livung.

anông îmbô thak vo 99 takatu be îmbô.

¹⁴ Bêng yom me môtô ning Kamik hîmô melak leng hêndô anô athêng mî te ni long amela lêkmala hethang îmbô.

Lonjanlê nopesang ambô imbing aviyam

¹⁵ “Me aviyam hevong kambom hethak ong,* êng me nu vo mamu da yom ômbô bôte me nonang ya kambom êng bêng ethak inda. Yêni helañô ong, êng me tem mamu mô îtôm ña loyang ethak lonjbô.

¹⁶ Metom mî helañô ong amî, êng me numbua anô te mena yi ma imbing ong be môtô nu êndêng yêni me nonang ya kambom êng bêng ethak lonjbô. Ña takêng tem emba be endañô yong ambô honang ethak inda me tem embatho long.

¹⁷ Metom mî helañô loho ning ambô amî, êng me nu nang ya kambom bêng êndêng ña êv iving ya. Honang metom mî helañô ña êv iving ya amî, êng me môtôngô yêni îtôm anô daluk lêk anô hiwa takis te.

¹⁸ “Ya hanang avanông ethak môtô. Nôm takatu be opatôk hîmô pîk me tem Wapômbêng epatôk injêk melak leng bêng yom. Me nôm takatu be opole hêk pîk me tem Wapômbêng epole vê injêk melak leng bêng yom.

¹⁹ “Ya hanang avanông bing hethak lonjbô nena anô yi kapôlônjing tom ethak nômate hîmô pîk iti be enang ik Wakamik ling vo imbua nômate, êng me Wakamik atu be hîmô melak leng tem nembong nôm êng imbutak anông.

²⁰ Vômbê nena long alê atu be anô yi mena lô ma ethak tom ethak yîning athêng me tem ya mô loho livông.”

Ambô dôhông hethak anô mî hetak kambom amî

²¹ Yôv me Pita hêlêm me henang ik Yisu ling nena, “Anômbêng, yîning aiyang hevong kambom hethak ya, êng me tem ya tak yêni ya kambom bôlô vithêla? Bôlô bahevi be lahavôyi mesa?”

²² Êng me Yisu henang nena, “Ya hanang ethak ong nena notak aviyam ya kambom îtôm wak nômbêng iti sapêng me mî bôlô bahevi be lahavôyi yom amî!

²³ “Vômbê nena melak leng ya lêklinyak bêng me hîtôm king te hevong vo ya ña ku êlêm êwê ya valuseleng viyang.

²⁴ Wak êng hêyô me iwa anô ku te hêlêm. Ôpêng bôk heyang king ya valuseleng bêng anông hîtôm mil-ion doho.

²⁵ Yêni mî hîtôm nêngêv viyang amî, be ditu king henang vo êngêv ôpêng lo yanavî lêk nali lêk ya

18:15 18:15 Luk 17:3; Gal 6:1

henang nena “hethak ong” amî.

18:16 18:16 Lo 19:15; Jon 8:17

18:18 18:18 Mat 16:19; Jon 20:23

18:15 18:15 Kapua Glik mung doho me mî

18:16 18:16 Lo 19:15; Jon 8:17

18:18 18:18 Mat 16:19; Jon 20:23

18:19 18:19 Mak 11:24; Jon 15:7

18:15 18:15 Kapua Glik mung doho me mî

18:16 18:16 Lo 19:15; Jon 8:17

18:18 18:18 Mat 16:19; Jon 20:23

18:19 18:19 Mak 11:24; Jon 15:7

18:22 18:22 Luk 17:4

nômkama sapêng vo êngêv vuli*. Me imbua valuseleng takêng be êwê king ya valuseleng viyang ethak.

26 “Ôpêng helanô ambô êng me heya vabudum thîvô hîmô king va me henang nena, ‘Anômbêng, noyangging doke yôvêm! Valuseleng takatu be ya hauwa hêk ong sapêng me tem yangêv viyang.’

27 Êng me king lahiki hethak ôpêng be henang nena, ‘Viyang dô lêk!’ Me hetak inda be hê.

28 “Anô ku êng hetak king ya melak be hele yêing me hethalo anô ku yang be bôk hiwa ya valuseleng îtôm 100 be bôk mî nêngêv viyang amî denang. Êng me hevalong ôpêng hêk be hekakô lôkbudum thing lêklokvang me hethang inda be henang nena, ‘Yîning valuseleng êlêm!’

29 “Me yang êng hêv yak hîlôk hêk yêni va me heteng inda lêk kapô malêing be henang nena, ‘Aiyang, noyangging doke yôvêm! Valuseleng takatu be ya hauwa hêk ong me tem yangêv viyang.’

30 “Metom ôpêng hêndô nendanô yang êng ya ambô, be ditu hiwa be hê hetak hîlôk kalaondong endebe nêngêv ya valuseleng êng viyang êm.

31 Na ku vi êyê nôm atu be ôpêng hevong be esong kambom be lenjing malêing bêng be loho ê me enang hêndêng king.

32 “Êng me king helam ôpêng hêlêm me henang nena, ‘Ong anô ku kambom anông! Hoteng ya lêk kapôlôm malêing hele be ya hatak ong be mî nôwê yong tôp viyang amî.

33 Ya leng ik ya hethak ong, metom bisête be mî lem ik ong hethak anô ku yang êng bêng yom amî?’

34 Me king la maning kambom be hetak ôpêng hîlôk na takatu be eyangging kalaondong bahening vo loho êngêv vovang êndêng yêni endebe nêngêv valuseleng êng viyang êm.”

35 Me Yisu henang nena, “Wakamik atu be hîmô melak leng tem nembong bêng yom ethak avîlanô takatu be mî etak kapôlônging kambom ethak viyang amî.”

19

*Yisu henang hethak kombom na lêk vini êndô i
(Mak 10:1-12; Luk 16:18)*

1 Yisu henang ambô takêng yôv me hetak Galili be hê nanam Yelodan viyang vulu hêk Judia.

2 Me avîlanô bêng anông esopa yêni be hevong loho ning na lêk kômbôk sapêng ivutak mavî.

* **18:25 18:25** Anômbêng te hêv anô te be anô yang hêv vuli me ôpêng ivutak îtôm anô hêv vuli ya anô ku oyang. **18:34 18:34** Mat 5:25-26 **18:35 18:35** Mat 6:15; Mak 11:25; Ep 4:32; Kol 3:13

³ Me Palisi doho êlêm êyô vo Yisu me evong vo eyek yêni be enang ik yêni ling nena, “Ambô balambung henang bisête? Anô te hîtôm nêngêv yanavî vê oyang mesa, aliêng me thêthôp e?”

⁴ Metom Yisu henang viyang nena, “Betha bôk mî môlô sam ambô atu be henang nena, mundaluk anông sêmbôk be Wapômbêng hepesang avîlanô me hepesang anô da me avî da

⁵ yôv me henang nena, ‘Hethak ondong êng yom me anô tem netak lambô lo talêmbô me nethak tom imbing yanavî vo thêi imbutak îtôm lenjing kôpik tom yom.’

⁶ Thêi mî yi hethak lonjbô amî me lêk ivutak tom yom. Bêng be nôm atu be Wapômbêng bôk hevak long hethak tom me anô te mî hîtôm nepole vê amî.”

⁷ Me Palisi enang nena, “Metom hevong bisê be Moses bôk henang nena anô te hevong vo netak yanavî, êng me nekavu kapua te be nêngêv êndêng yanavî vo nêngêv yêni vê?”

⁸ Metom Yisu henang nena, “Môlô na mî thak ondanô ambô amî, be ditu Moses hêv lonjanlê êng hêndêng môlô vo osopa. Metom Wapômbêng mî hîlôk hethak kombom êng amî.

⁹ Ya hanang avanông ethak môlô nena, anô te yanavî mî hevong sek amî metom

yamalô hêv inda vê oyang be hiwa avî yang, ôpêng da me lêk hevong sek hiving avî yang êng.”

¹⁰ Yisu ya na hîndông enang ethak inda nena, “Betha bêng me mavî vo ôpêng bôk mî nimbua avî andô.”

¹¹ Metom henang ethak loho nena, “Anô sapêng mî hîtôm esopa ambô êng amî. Me na takatu be Wapômbêng hêv lêklokvang hêndêng loho yom ditu tem esopa ambô êng.

¹² Anô doho me talôvi evathu loho be lenjing kôpik da kambom bêng, be ditu mî hîtôm imbua avî amî. Doho me avîlanô bôk engothe loho ning moma vê vo dô îmbî sêik andô. Me doho lenjing iving êngêv ining lêklokvang sapêng vo embong melak leng ya lêklinyak bêng ya ku, be ditu mî iwa avî amî. Metom opalê atu be hîtôm nesopa ambô tiêng me nesopa yom.”

Yisu hêv mek hethak sêiknena

(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ Avîlanô doho iwa sêiknena be êlêm êyô vo Yisu vo netak bang êyônjêk loho be nêngêv mek ethak loho. Metom ya na hîndông ethang avîlanô takêng.

¹⁴ Êng me Yisu henang ethak loho nena, “Otak sêiknena vo êlêm êndêng ya me dô môlômbasing loho

andô, vombê nena avîlanô takatu be athêng mî me hîtôm sêiknena takiti be melak leng ya lêklinyak bêng me loho ning.”

15 Êng me hetak bang hêyô hêk sêik takêng yôv me hetak long êng be hê.

Malêing vo ña lêk nômkama bêng imbutak êyô melak leng ya lêklinyak bêng kapô

(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

16 Anô te hêlêm êyô vo Yisu me henang nena, “Kîdôngga, tem yambong kombom mavî alê vo yambua lêkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng?”

17 Êng me Yisu henang ethak inda nena, “Hevong bisê be honang ik ya ling hethak kombom alê me ‘mavî? Anô tom yom me anô mavî! Be lem hiving numbua lêkmala atu be tem nîmô îtôm wak nômbêng iti sapêng, êng me nosopa Wapômbêng ya balambung sapêng.”

18 Me ôpêng henang ik yêni ling nena, “Tem ya sopa balambung ali alête?”

Êng me Yisu henang nena, “ ‘Dô nunjik anô vônô andô. Me dô nombong sek imbing anô yang yanavî andô. Me dô nombong vanî andô. Me wakma hova be hovong ambô me dô honang ambô yôhîng andô.

19 Me nondovak lemambô lo lemtambô ning ambô. Me

lem imbing avîlanô vi hîtôm lem hiving ong da.’ ”

20 Me anô muk êng henang nena, “Balambung takêng me thak ya hasopa sapêng. Metom tem yambong ômbête imbing?”

21 Êng me Yisu henang hethak inda nena, “Lem iv-ing numbutak thêthôp anông îmô Wapômbêng mandaluk, êng me nu me nôngêv yong nômkama sapêng vo avîlanô êngêv vuli. Me numbua valuseleng sapêng be nôngêv êndêng avîlanô siv vo yong nômkama mavî bêng anông tem nîmô melak leng. Hovong bêng yôv me nôlêm osopa ya.”

22 Anô muk êng me anô lêk nômkama bêng anông, be ditu helañô ambô êng be hêv malêing bêng hêndêng yêni be hê lêk la malêing bêng anông.

23 Êng me Yisu henang ethak ya ña hîndông nena, “Ya hanang avanông bing ethak môlô nena, ña lêk nômkama bêng tem êpôm malêing bêng vo imbutak êyô melak leng ya lêklinyak bêng kapô bini.

24 Ondañô! Me mî malêing vo bok kamel imbutak êyô lôvîk indi kwak ya ambuang bini amî, metom malêing bêng anông vo anô lêk nômkama bêng te tem nimbutak êyô melak leng ya lêklinyak bêng kapô bini.”

25 Ya ña hîndông elañô ambô êng be esong kam-

bom anông be enang nena, “Bêng be opalê hîtôm nimbua lêkmala wak nômbêng iti sapêng?”

²⁶ Êng me Yisu hêyê loho kôlîling be henang nena, “Nôm êng me anô te mî hîtôm nembong amî me Wapômbêng yom hîtôm nembong.”

²⁷ Êng me Pita henang nena, “Nondanô! Bôk yoôtak yoô ning nômkama sapêng be alêm vo asopa ong, be ditu tem yoômbua ômbête?”

²⁸ Me Yisu henang ethak loho nena, “Ya hanang avanông ethak môlô. Wakma nômkama pîk sapêng hivutak lêkmuk ethak lonbô me Anô Ya Nakandung da tem nimbua athêng bêng be nêyômô ya balê king vo neyanging ya avîlanô sapêng îmo long êng. Me môlô na osopa ya lauming be lahavôyi takatu tem ôyô mô balê king lauming be lahavôyi be oyanging avîlanô Israel ondong lauming be lahavôyi takatu.

²⁹ Me avîlanô takatu be thak lenjing êv ya be etak ining melak lêk viyari me livi lêk lami me talôvi lêk ining nali lêk ining kukapô, êng me tem Wapômbêng êngêv bêng anông êndêng loho îtôm 100 êyômô loho ning long imbing. Me loho tem imbua lêkmala atu be hîmô hîtôm wak nômbêng iti sapêng imbing.

³⁰ Ondanô! Na lêk athêng bêng anông tem imbutak na athêng mî. Me na athêng mî bêng anông tem imbutak na lêk athêng bêng.”

20

Ambô dôhô hethak ku ya vuli

¹ Yisu henang nena, “Melak leng ya lêklînyak bêng me bêjiti. Hêndêng lêkbôk mo-mananing me kukapô te ya alang hê vo nethalo na ku vo embong ku îmo ya kukapô yak waing.

² Yêni hêpôm anô doho be henang ik loho ling vo embong ya ku îtôm wak daluk te me tem nêngêv loho vuli ethak valuseleng kalalang tom. Me na takêng îlôk ethak ya ambô êng. Êng me hêv loho be ê ya kukapô.

³ “Hîtôm wakma bahevi be lahavôva hêndêng lêkbôk me hê long thak ethak tom hîlôk me hêyê anô doho ku mî be loho mô oyang.

⁴ Me henang ethak loho nena, ‘Môlô numbong yîning ku imbing. Tem ya sopa kombom thêthôp be yangêv môlô vuli.’

⁵ Êng me loho ê.

“Waklîvông bing me hê hevong bêng. Me hêndêng wakma lô yathindang me hê hevong bêng hethak lonbô.

⁶ “Me hêndêng wakma bahevi yathindang hê me hêyê anô doho ku mî be îmo oyang me henang ethak loho nena,

'Bisête be môle mô oyang wak daluk itiêng?'

⁷ "Me enang nena, 'Anô te mî hêv ku hêndêng yoô amî.'

"Me ku alang henang nena, 'Môle numbong yîning ku imbing.'

⁸ "Yathindang bîlvông hêyô me kukapô alang henang ethak anô heyangng ku nena, 'Nondam na ku lêm me nôngêv loho vuli. Nôngêv vuli na yathindang anông imung, yôv me nôngêv vuli bêng ethak bini endebe nêyô na lêkbôk momañaning me embeng yam anông.'

⁹ "Na yathindang anông êyô me hêv loho valuseleng kalalang tom.

¹⁰ Me na lêkbôk momañaning esong nena tem lohombua valuseleng doke bêng ma, metom mî. Loho iwa valuseleng kalalang tom bêng yom.

¹¹ Iwa ning vuli yôv me loho nang ambô nêlônêlông bêng hethak kukapô alang nena,

¹² 'Bisête be yoô lêm hêndêng lêkbôk be avong ku bêng lêk vovanik heva wak mathethaleng me na yathindang evong ku doke yom, metom yoô sapêng auwa valuseleng hîtôm tom vo?'

¹³ "Êng me kukapô alang henang ethak na takêng te nena, 'Aiyang, mî ya havong kambom hêndêng ong amî. Lêk ya hanang be hôlôk yôv nena tem nombong ku me

numbua valuseleng kalalang tom.

¹⁴ Be ditu numbua yong vuli be nu, vômbe nena ya da ya leng iving be ya hêv vuli ôpatu be heveng yam anông hethak valuseleng kalalang tom bêng yom!

¹⁵ Valuseleng iti me yîning be tem ya sopa yîning ya leng hiving yom be yangêv. Ya anô ya havong kombom me hevong bisê be môle malemim dong vo?'

¹⁶ "Ondañô! Na lêk athêng bêng anông tem imbutak na athêng mî. Me na athêng mî bêng anông tem imbutak na lêk athêng bêng."

Yisu henang bôle ali lô nena tem nema

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-33)

¹⁷ Wakma Yisu hethak be hê Jelusalem me hiwa ya na hîndông lauming be lahavôyi takatu hê dang vo avîlanô me henang ethak loho nena,

¹⁸ "Ondañô. Aô yô daku Jelusalem me tem etak Anô Ya Nakandung îndôk na bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung bahenjing me tem îtûnîng inda be enang vo ingik yêni vônô.

¹⁹ Tem êngêv yêni êndêng na long bôyang vo enang ambôma ethak inda be embali yêni be ingik vônô ethak alovalasing. Me hêndêng wak ali lô me tem nimbiyô ethak lonbô."

Aômbutak îtôm ña ku oyang
(Mak 10:35-45)

20 Yôv me Sebedi yanavî hê hêyô vo Yisu hiving namalô luvi. Me heya vabudum thîvô me henang nena, "Anômbêng, ya leng iving nômate."

21 Êng me Yisu henang nena, "Lem iving ômbête?"

Me avî êng henang nena, "Tem notak yîning wakna yi tiêng yang sê îmo bahem viyôhok me yang sê îmo bahem vikeng îmo yong lêklinyak bêng kapô."

22 Me henang ethak ña loyang yi atu nena, "Mamu thông nôm atu be onang ik ya ling paling. Hîtôm mamu num îndok keyek atu be tem ya num îndok mesa?"

Me thêi nang nena, "Yêi hîtôm."

23 Me henang nena, "Avanông, keyek êng tem mamu num îndok. Metom îmo ya baheng viyôhok lêk vikeng me mî yîning ku amî. Mî. Wakamik da heyangging ku êng be bôk hetak anô doho yôv vo îmo long êng."

24 Ya ña hîndông lauming elanô ambô êng be lejing ña ña hethak Jems lo Jon.

25 Êng me Yisu helam loho lêm ethak tom me henang nena, "Bôk môlôyala nena ña long bôyang ining king thak embam i me ivuling ña takatu be îmo loho vimbing. Me ining ña bêngbêng thak

enang lêklokvang hethak ining avîlanô vo esopa loho ning ambô.

26 Metom dô môlô num-bong kombom êng andô! Môlô te la hiving nimbutak îtôm anô lêk athêng bêng îmo môlô livông, êng me nimbutak îtôm môlô ning anô ku vo nêngêv môlô livung.

27 Me ôpatu be la hiving nimbutak îtôm môlô ning anômbêng, êng me nîmô îtôm môlô ning anô ku oyang

28 hîtôm Anô Ya Nakan-dung hevong bêng yom. Me mî hêlêm vo avîlanô pîk embong yêni ya ku amî. Metom hêlêm vo nembong avîlanô pîk ining ku. Yêni hêlêm vo nimbua loho vê injêk malêng lêk netak ya lêkmala vo nêngêv avîlanô bêng anông livung."

Yisu hevong ña malejing pusip yi mavî

(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

29 Yisu lêk ya ña hîndông etak Jeliko be ê me avîlanô bêng anông esopa yêni.

30 Me anô malejing pusip yi îmo lonjanlê dang vi me thêi elanô nena Yisu hêlêm. Êng me thêi elam lêklokvang nena, "Anômbêng, Devit Lim Lêkmuk, lem ingik ong ethak yêi!"

31 Me avîlanô ethang thêi be enang nena, "Mamu bonong!" Metom thêi lam lêkwaê anông nena, "Anômbêng, Devit Lim

Lêkmuk, lem ingik ong ethak yêi!"

32 Êng me Yisu heva me helam thei lem me henang nena, "Mamu lemim iving yambong ômbête êndêng mamu?"

33 Me thei nang nena, "Anômbêng, yêi lejing iving anga tak!"

34 Êng me Yisu lahiki hethak thei me hetak bang hêyô hêk malenjindaluk. Me ketheng oyang me thei yê tak be esopa yêni.

21

Yisu hivutak êyô Jerusalem hîtôm king

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

1 Yisu loho êyô bidong Jerusalem me ê êyô Betpagi, long êng hêk bidong vo Dum Oliv. Me hêv ya na hîndông yi be ê

2 me henang nena, "Mamu nu melak vulu me bôlôtom me tem ôngô ekak bokdonki te lo nakandung long be eva. Êng me mamu pole yak vê me ondom luvi be ôlêm vo ya.

3 Me anô te henang ambô te hethak mamu, êng me mamu nang nena, 'Anômbêng la hiving nem-bong ku te thak luvi', êng me tem nîndôk vo mamundom be ôlêm."

4 Nôm êng hivutak vo ningik anông hîtôm plopet bôk henang nena,

5 "Môlô nang ambô ti êndêng avîlanô Saion* nena,

'Ôngô. Môlô ning king lêk hêlêm vo môlô.

Hêyô hîmô donki te be hêlêm îtôm anô athêng mî.

Avanông, hêyô hîmô donki nakandung te be hêlêm.' " *Sekalaia 9:9; Aisaia 62:11*

6 Me ya na hîndông yi atu ê me evong hîtôm Yisu henang.

7 Me iwa donki talêmbô lêk nakandung be ê me loho ik ining kwêv thilimbung dêim thô be engova hêyô hêk donki dômlokwang be Yisu hêyô hîmô.

8 Me avîlanô bêng anông engova ining kwêv thilimbung dêim hêk lonđanjê. Me vi ele athanjang lêk naung be engova hêk lonđanjê.

9 Me vi imung me vi eveng yam me Yisu hîlôk lîvông me lejing mavî anông be îlôv lêlô be elam nena,

"Osana ni êndêng Devit Lim lêkmuk!"

"Wapômbêng êngêv la mavî êndêng ôpatu be hêlêm hethak Anômbêng ya athêng!" *Kapua Yeng 118:26*

"Osana! Aôngêv Wapômbêng ya athêng ling ethak leng!"

10 Yisu hivutak êyô Jerusalem kapô me avîlanô nômbêng atu be îmô Jerusalem esong kambom be enang ik ling mayaliv nena, "Ôpiti me opalête?"

* 21:5 21:5 Saion me dum atu be elav melak matheng heva be elam nena Jerusalem. 21:8 21:8 2King 9:13 21:11 21:11 Lo 18:15

11 Me avîlanô nômbêng atu be esopa Yisu enang nena, “Yêni me Yisu, plopet atu be hêlêm nang Nasalet hêk Galili.”

Yisu hêv ña evong ku valuseleng vê hêk melak matheng kapô

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-46)

12 Yisu hivutak êyô melak matheng ya popatîng me hêyê avîlanô iwa nômkama be etak hîmô vo avîlanô êngêv vuli. Êng me hipuning loho be hêv loho vê hêk long êng be ele yêing be ê. Me hele ña takatu be ele ña long bôyang ining valuseleng thô hethak Israêl ining valuseleng ining balê lîlîng. Me hevong bêng yom hêndêng ña takatu be etak menak bôbô hîmô vo avîlanô êngêv vuli.

13 Me henang ethak loho nena, “Kapua matheng henang bênjiti, ‘Yîning melak me melak eteng mek îndôk.’ Metom lêk môlôvong be hivutak hîtôm ña vanî ning long ekopak îmô.”

14 Me yêni hîmô melak matheng ya popatîng me ña malenjing pusip lêk ña venjing kambom ê êyô vo inda me hevong be loho ivutak mavî.

15 Ña bênjbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung êyê nôm thamtham takatu be Yisu hevong. Me loholañô sêiknena elam heveng melak matheng ya popatîng nena,

“Osana ni êndêng Devit Lim Lêkmuk!” Êng me loho lenjing maning

16 be enang ethak Yisu nena, “Tu be holañô sêiknena takiti ning ambô elam mesa?”

Me Yisu henang nena, “Lêk ya holañô. Metom môlôvong nang bôk mî osam ambô ti nena,

“ ‘Bôk hôpôpêk sêiknena lêk sêik inum sum vo êngêv yong athêng ling ethak vienjing.’ ”

Kapua Yeng 8:2

17 Yôvêm me hetak loho me hele melak lông êng vi yêing be hê. Me hê hêk Betani bîlîvông êng.

Alokwang ñaung eyeng

(Mak 11:12-14,20-24)

18 Hêndêng lêkbôk mo-mananing me Yisu hîvô hê Jelusalem hethak lonjbô me hema ve la.

19 Me hêyê alokwang pik* te heva lonjanlê dang vi. Be ditu hê hêndêng alokwang êng, metom hêyê nena ñaung oyang yom heva me ya anông mî. Êng me henang ethak alokwang êng nena, “Mî hîtôm nungik anông ethak lonjbô amî!” Be ditu alokwang êng ya ñaung heyeng be hema bôlôtom oyang.

20 Ya ña hîndông êyê nôm êng be esong kambom me enang nena, “Hevong bisête be alokwang iti hema ketheng oyang bêng?”

21:13 21:13 Ais 56:7; Jer 7:11 * 21:19 21:19 Alokwang pik me hîtôm alokwang thambo be thak evatho be iwa ya anông be eyang. 21:21 21:21 Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1Ko 13:2

21 Me Yisu henang nena, “Ya hanang avanông ethak môlô nena môlô êv iving me mî kapôlômim yi amî, êng me hîtôm môlômbong nang ya havong hêndêng alokwang iti lêk hîtôm môlômbong nôma yang imbing nena onang êndêng dum iti nena, ‘Nokaliw ong da nundôk mamik.’ Êng me tem nendanô môlô ning ambô.

22 Ômbêla takatu be môlô êv iving be oteng mek hêndêng Wapômbêng be onang ik yêni ling vo nêngêv, êng me tem nêngêv êndêng môlô.”

Opalê hêv lêklokvang êndêng Yisu?

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

23 Yisu hivutak êyô melak matheng ya popatîng be hîndông avîlanô hîmô. Êng me ŋa bêngbêng îmbôk da lêk avaka êlêm êndêng yêni me enang nena, “Opalê hêv lêklokvang hêndêng ong lêk hêv ku hêndêng ong be diti hovong nôm takiti êng?”

24 Me Yisu henang viyang nena, “Tem ya nang ingik môlô ling ethak ambô te bêng imbing. Be môlô nang ambô êng viyang bêng êndêng ya, êng me tem ya nang ôpatu be hêv lêklokvang hêndêng ya, ya athêng bêng êndêng môlô.

25 Opalête hêv ku ithik avîlanô hîlôk ŋanam hêndêng Jon? Wapômbêng leng mesa avîlanô pîk?”

Me loho da enang ethak i nena, “Aô nang nena Wapômbêng hêv ku êng hêndêng Jon, êng me tem nenang nena, ‘Me hevong bisê be môlô mî ôêv iving Jon ya ku amî?’

26 Metom aô nang nena, ‘Anô pîk te hêv ku êng,’ êng me avîlanô tem lejing maning ethak aô, vômbe nena loho sapêng êv iving nena Jon me plopet te.”

27 Yôv me loho nang ethak Yisu nena, “Yoô thông paling.”

Me Yisu henang ethak loho nena, “Bêng yom me mî hîtôm ya nang ôpatu be hêv lêklokvang êndêng ya bêng ethak môlô amî.

Ambô dôhê hethak anô loyang

28 “Môlô ning auk bisê hethak kôkôthing iti? Anô te nakandung lokwanyî hîmô. Me hê hêndêng namalô yang me henang nena, ‘Yîning wakna, numbong yîning ku embeng kukapô yak waing.’

29 “Me namalô henang viyang nena, ‘Ya handô.’ Metom yôv keme hik ya auk lîling be hê.

30 “Me lambô hê hêndêng namalô yang me henang ambô tomêng hethak lonbô hêndêng inda. Me nakandung henang nena, ‘Wakamik, tem yana.’ Metom mî hê amî.

31 “Be ditu ôpyiêng yang sê hesopa lambô ya ambô?”

Me loho nang nena, “Namalô yang mung.”

Me Yisu henang ethak loho nena, “Ya hanang avanông ethak mômô nena, na iwa takis lêk avî sek mayaliv tem imbutak êyô Wapômbêng ya lêklinyak bêng kapô imung vo mômô.

³² Jon bôk hêlêm be hik lon dang thêthôp thô hêndêng mômô me mômô mî ôêv iving ya ambô amî. Metom na iwa takis lêk avî sek mayaliv êv iving Jon ya ambô be bôk mômô yê yôv. Metom mî ole kapôlômim lîlîng be ôêv iving yêni amî.

Ambô dôhông hethak na kambom eyanging kukapô yak waing

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ “Môlôndanô ambô dôhông yang. Anô te hevatho ya ku yak waing te be hevak wandu hêwê heveng. Me helav lovang vo nembak waing anông pesa îndôk vo nimbua ya thôk. Me helav melak dêim te vo na eyanging ya kukapô êng îmô. Yôv me hetak kukapô êng hîlôk anô doho bahenjing vo eyanging be wakma hik anông me loho imbua vi me êngêv vi êndêng yêni da. Me hetak long êng be hê hîmô long bôyang vambô.

³⁴ “Yak waing êng anông hevong îyôk me kukapô alang hêv ya na ku be ê vo imbua yêni ya tham.

³⁵ Metom na takatu be eyanging kukapô evalong loho be evali yang me ik yang vônô me îmbi yang hethak valu.

³⁶ Yôv me kukapô alang hêv na ku bêng anông hethak lonbô be ê, metom na eyanging kukapô yak waing ivuling loho bêng yom hiving

³⁷ ele be namalô yom hîmô. Be ditu hesong nena loho tem endanô namalô ya ambôma, êng me hêv yêni be hê.

³⁸ Metom na eyanging kukapô atu êng êyê kukapô alang nakandung hêyô me enang ethak i nena, ‘Ôpiti me kukapô alang nakandung be tem nimbua lambô ya long be neyanging ya ku. Bêng be aôngik yêni vônô me kukapô ti tem nimbutak îtôm aô ning.’

³⁹ Be ditu evalong yêni be iwa hele kukapô vi yêing me ik vônô.”

⁴⁰ Yôv me Yisu henang nena, “Wakma kukapô alang hele hêlêm hethak lonbô, êng me tem nembong ômbête êndêng na takatu be eyanging kukapô êng?”

⁴¹ Na bêngbêng îmbôk da lêk avîlanô ning avaka enang ethak yêni nena, “Tem nimbuling na kambom takêng kambom anông. Me tem nêngêv kukapô yak waing êng êndêng anô vi vo eyanging. Me hêndêng wakma yak waing hik anông

me na takêng tem îmbî ya tham be êngêv êndêng yêni."

42 Yisu henang ethak loho nena, "Môlôvong nang bôk mî osam ambô ti be hêk kapua matheng nena,

" 'Valu atu be na elav melak îpôlik ethak,

lêk hivutak landîng anông.

Anômbêng da hevong nôm êng,

be yoô yê nena mavî anông.' *Kapua Yeng 118:22-23*

43 "Bêng be ya hanang ethak môlô nena Wapômbêng tem nêngêv ya lêklinyak bêng vê injêk môlô be nêngêv êndêng na ondong yang. Me loho tem injik anông îtôm alokwang mavî te thak hik anông.

44 Me ôpatu be hêv yak hêyô hêk valu êng me tem nipup nenanena. Mena valu êng hêv yak hêyô hêk anô te me ôpêng tem nipilisik.*

45 Na bêngbêng îmbôk da lêk Palisi elanô Yisu ya ambô dôhông takêng me eyala nena yêni henang ethak loho.

46 Êng me loho ethalo lonđanjê vo embalong yêni. Metom êkô avîlanô vômbe nena avîlanô êv îving nena Yisu me plopet te.

22

Ambô dôhông hethak nôm iwa i
(Luk 14:16-24)

1 Yisu henang ambô dôhông yang hethak lonbô nena,

2-3 "Melak leng ya lêklinyak bêng me hîtôm King te hengambôm nômbêng vo namalô imbua avî. Êng me king hêv ya na ku oyang be ê vo enang ethak avîlanô doho vo êlêm injang nôm imbing loho, metom lohondô ini.

4 "Yôv me hêv na ku oyang vi hethak lonbô be ê vo enang ethak avîlanô takatu be bôk helam loho yôv nena, 'Ondaŋô! Lêk ya hapesang nôm yôv. Be ya hik yîning bokmanjao malô map lêk alim dopdop doho be ya hangambôm, be ditu môlôlêm!'

5 "Metom mî elanô amî me ê mayaliv. Vi ê ining kukapô me vi ê evong ining ku valuseleng.

6 Me vi evalong na ku takêng be evong kambom lomalomâ hêndêng loho yôv me ik loho vônô.

7 Êng me king la maning kambom anông be hêv na vovak ê ivuling na takatu be ik ya na ku vônô be etak amela hêyô hêk loho ning melak lông.

8 "Êng me henang ethak na ku nena, 'Nôm lêk ya hapesang yôv be hîmô. Metom avîlanô takatu be ya halam loho me avîlanô kambom be êndô êlêm.

9 Be ditu môlô nu lonđanjê bêng sapêng be ôpôm opalêla takatu me onang ethak loho

21:42 21:42 Lom 9:33; 1Pi 2:6-8 * 21:44 21:44 Na lêkauk vi enang nena, "Ambô 44 me Matyu da mî hekavu amî me anô yang hiwa ambô êng hêk Luk be hekavu." Me vi enang nena, "Mî, Matyu da hekavu." 22:6 22:6 Mat 21:35

nena êlêm vo injang nô m iwa i.'

¹⁰ Me ña ku ê mayaliv be eveng lonðanjê sapêng be ithining avîlanô mavî lêk avîlanô kambom takatu be êpôm loho. Êng me elom loho hêyô hele be melak kapô êng putup.

¹¹ "Metom wakma king hivutak êyô melak kapô be hê vo ninjê avîlanô, êng me hêyê nena anô te mî hik kwêv ekam avî amî.

¹² Me henang ethak ôpêng nena, 'Aiyang, hoveng bisê hele be hô môm long iti kapô me mî huik kwêv ekam avî amî?' Metom ôpêng bonong yom.

¹³ "Êng me henang ethak ya ña ku nena, 'Ombalong ôpiti be okak va lo bang lêku be okaliv ende yêing binindôk long momañaning. Long êng me tem endeng kambom be ethang viejning kalalang long.' "

¹⁴ Yisu henang ambô dôhôm êng yôv me henang nena, "Wapômbêng helam avîlanô bêng anông, metom bôk hîtôm nayi yom vo nimbua."

Aôngêv takis êndêng Sisa mesa dô?

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Yôv me Palisi ê ethak tom me epatôm ambô te be hîtôm evak andêk vo Yisu henang ambô te bidoho me tem em-balong yêni.

¹⁶ Yôv me loho êv ining ña îndông doho lêk Helot ya ña môlôm doho be ê

hêndêng Yisu me enang nena, "Kîdôngga, yoô ayala nena ong me anô ambô avanông yom. Be ditu thak huik Wapômbêng ya ambô thô thêthôp hêndêng avîlanô. Me mî thak hosopa anô ning auk be hôêv anô yang ling me hotaving anô yang amî, vôm bê nena mî thak hôkôm anô te amî.

¹⁷ Bêng be ditu nonang ethak yoô. Yong auk bisê? Mavî vo yoôngêv takis êndêng Sisa mesa dô?"

¹⁸ Yisu heyala loho ning auk kambom êng be henang nena, "Môlôm ña ambô yôhîng! Bisête be môlôm ovong vo ombatek ya?

¹⁹ Ungik valuseleng atu be thak ôêv takis te thô ethak ya." Me iwa valuseleng êng te be ê êv hêndêng yêni.

²⁰ Me henang ik loho ling nena, "Opalête ya dôhôm lêk athêng iti be hêyô hêk valuseleng?"

²¹ Me enang nena, "Sisa."

Êng me Yisu henang ethak loho nena, "Bêng be Sisa ya nômkama me ôngêv êndêng Sisa da. Me Wapômbêng ya nômkama me ôngêv êndêng Wapômbêng da."

²² Elanjô ambô êng be esong kambom me loho etak Yisu be ê.

Heveng yam me ña ema tem imbiyô ethak lonbô be imbua i mesa mî?

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 Hêndêng wak êng yom me Sadyusi takatu be thak enang nena na ema tem mi imbiyô ethak lonbô amî ê hêndêng Yisu me enang ik yêni ling nena,

24 “Kîdônga, Moses bôk henang ethak aô nena, ‘Anô te hema be nali mi me yang himô, êng me nimbua avî tôp êng vo nimbî yang atu be hema nakandung vê.’

25 Bêng be na lêk viyanji bahevi be lahavôyi imô. Me bôp hiwa avî te be hema me nakandung mi. Me nok hiwa avî tôp êng hethak lonbô,

26 metom hema be nakan-dung mi hiving. Me gwa bêng yom hê hele be hêyô ali dêi hema hiving.

27 Yandang me avî tôp êng hema hiving.

28 Be ditu hêndêng wakma na ema iviyô hethak lonbô me na lêk viyanji bahevi be lahavôyi takatu be iwa avî tôp atu, me avî êng tem nîmô îtôm loho ali alête yanavî? Vombê nena loho sapêng bôk iwa inda.”

29 Metom Yisu henang viyang nena, “Môlô nang ambô lêkgwak itiêng, vombê nena môlô mi oyala kapua matheng lêk Wapômbêng ya lêklokvang katô amî.

30 Wakma na ema iviyô hethak lonbô me avîlanô tem mi imbua i ethak lonbô amî. Me loho tem imô îtôm anjêla melak leng yom.

31 “Me ambô atu be het-hak na ema imbiyô ethak

lonbô me môlô ovong nang bôk mi osam ambô atu be Wapômbêng henang hêndêng môlô nena,

32 ‘Me henang nena, “Ya da hamô hîtôm Abrahâm lo Aisak me Jekop ining Wapômbêng.” Bêng be yêni me mi na ema ning Wapômbêng amî me na lêkmala yom ining Wapômbêng.’ ”

33 Avîlanô nômbêng atu be imô long êng elanjô Yisu ya ambô tiêng be esong kambom.

Balambung ali bêng anông
(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

34 Hêndêng wakma Palisi elanjô nena Yisu hik Sadyusi ining auk lêkgwak thô, êng me loho thak tom be ê hêndêng Yisu.

35 Me loho ning kîdônga ambô balambung te hê vo neyek Yisu be henang hik yêni ling nena,

36 “Kîdônga, balambung ali alête me bêng vo balambung vi?”

37 Êng me Yisu henang nena, “ ‘Lem imbing Anômbêng yong Wapômbêng injêk kapôlôm sapêng lêk dôhôm me yong auk sapêng imbing.’

38 Balambung itiêng me bêng vo balambung viyang be himung.

39 Me balambung yang me hîtôm balambung mung atu

be henang nena, 'Lem imb-ing avîlanô vi hîtôm lem hiv-ing ong da.'

⁴⁰ Ambô balambung sapêng lêk plopet ining ambô sapêng me hîmô balambung yi ti êng yom kapô."

Mesaya me opalê lim lêkmuk?

(*Mak 12:35-37; Luk 20:41-44*)

⁴¹ Palisi ethak tom be îmô denang me Yisu henang ik loho ling nena,

⁴² "Môlô ning auk bisête hethak Mesaya? Ôpêng me opalê lim lêkmuk?" Me loho nang nena, "Devit lim."

⁴³ Êng me Yisu henang ethak loho nena, "Yôv me hevong bisê be Lovak Matheng hêv auk hêndêng Devit da be helam Mesaya êng nena Anômbêng be henang nena,

⁴⁴ " 'Anômbêng Wapômbêng enang ethak yîning Anômbêng nena,

"Nôndôk ômô ya baheng viyôhok endebe ya tak yong ñakyo îmô vemkapô vimbing êm." ' *Kapua Yeng 110:1*

⁴⁵ Me Devit da bôk helam Mesaya nena Anômbêng. Metom hevong bisê be ôpêng me Devit lim hiv-ing?"

⁴⁶ Me loho mî hîtôm enang ambô êng 231 2 viyang amî. Be ditu hêndêng wak êng be hê me ña takêng êkô be loho

te mî henang ik yêni ling ethak lonbô amî.

23

Yisu henang Palisi lêk kîdônga ambô balambung ining kombom bêng

(*Mak 12:38-39; Luk 20:45-46*)

¹ Yisu henang ethak avîlanô nômbêng atu lêk ya ña hîndông nena,

² "Kîdônga ambô balambung lêk Palisi thak îndông môlô hethak Moses ya balambung hîtôm Moses bôk hevong.

³ Be ditu ambô nômbêng atu be loho nang ethak môlô me ondanô be ondovak be sopa. Metom kombom thak evong me dô osopa andô. Thak loho nang ambô bêng anông, metom loho da thak mî esopa amî.

⁴ Loho êv balambung ya malêing lomalom hêndêng avîlanô vo esopa. Be nôm êng me hîtôm vak malêing. Metom loho da thak mî êv livung doke amî.

⁵ "Ña takêng thak epesang vak yaônena doho be eva Wapômbêng ya ambô hîlôk be epatôk hêk malenjingdum lêk bahenjing. Me thak epatôk yak dêim hele hêkôlê heva ining kwêv dêim ya dang vo avîlanô injê be embam loho.

⁶ Me thak loho lenjing iving injang nôm îmô ña bêngbêng ining long thak îmô

hêndêng wakma enggambôm nômbêng. Lêk lejing iving îmo ña bêngbêng ining balê mung îmo melak yeng kapô.

⁷ Me thak lejing iving avîlanô etaving i be enang nena, 'Waklîvông mavî' lêk endam loho nena 'Kîdônga'.

⁸ "Metom dô môlô mathethaleng vo avîlanô endam môlô nena 'Kîdônga' andô, vombê nena môlô ning Kîdônga me tom yom be môlô sapêng me ña lêk viyani.

⁹ Lêk dô môlôndam anô pîk te nena môlô ning 'kamik' andô, vombê nena môlô ning Kamik me tom yom be hîmô melak leng.

¹⁰ Me môlô ning kîdônga me tom yom. Yêni me Mesaya. Be ditu dô anô te helam môlô nena 'kîdônga' andô.

¹¹ Me ôpatu be hîmô anômbêng anông hîmô môlô lîvông me nimbutak îtôm môlô ning anô ku.

¹² Me ôpatu be hembam yêni da, ôpêng tem nimbutak anô athêng mî te. Me ôpatu be hetaving i me ôpêng tem nimbutak îtôm anô lêk athêng bêng te.

Palisi lêk kîdônga ambô balambung ining kombom kambom

(Mak 12:40; Luk 11:39-52; 20:47)

¹³⁻¹⁴ "Metom alitaknena môlô Palisi lêk kîdônga ambô balambung! Môlô ña ambô yôhîng, be ditu môlô ik melak leng ya lêklinyak bêng ya melak ambôlêk thing vo loho. Me môlô da ôndô vo umbutak ôyô long êng kapô, metom wakma anô te hevong vo nimbutak êyô kapô me thak môlô ova long thing vo inda.*

¹⁵ "Alitaknena môlô Palisi lêk kîdônga ambô balambung! Môlô ña ambô yôhîng. Me thak môlô veng pîk lêk mamik sapêng vo othalo anô te vo ombong yêni sopa môlô ning balambung. Be wakma ôpêng helanô môlô ning ambô be hesopa, yôvêm me môlô da ovong be ôpêng hevong kambom lomalama hîvô hethak vo môlô. Be ditu ôpêng tem ni long atu be amela mî nema amî hîtôm môlô da.

¹⁶ "Alitaknena! Môlô me hîtôm ña malenjing pusip ik lonjanlê thô hêndêng avîlanô be thak onang nena, 'Anô te hevak ambô hethak Wapômbêng ya melak matheng, êng me nômbêng be ditu nesopa ya ambô atu be hevak. Metom anô te hevak ambô hethak gol atu be hîmô Wapômbêng ya melak matheng, êng me nômbêng be ditu nesopa ya ambô atu be hevak.'

23:11 23:11 Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 **23:12 23:12** Jop 22:29; Snd

29:23; Luk 14:11; 18:14 * **23:13-14 23:13-14** Kapua Glik takatu be heveng yam me ekavu ambô ti hêyô hîmô hiving nena, "Alitaknena môlô Palisi lêk kîdônga ambô balambung! Môlô ña ambô yôhîng. Môlô thak uwa avî tîp ining melak lêk nômkama sapêng! Me thak môlô teng mek dêm bêng vo avîlanô embam môlô. Be ditu môlô ning vovang tem nimbutak bêng anông vo avîlanô vi ning." **23:16** **23:16** Mat 15:14

17 Mólô ña molo be malemim pusip! Ômbête me nômbêng? Gol mesa melak matheng hevong be gol hivutak matheng?

18 “Me thak mólô nang ambô bôte hiving nena, ‘Anô te hevak ambô hethak alakdala îmbôk da, êng me nôm yaôna be hîtôm netak ya ambô atu be hevak. Metom anô te henang avanông bing dake hethak da hîmô alakdala, êng me nômbêng be ne-sopa ya ambô atu be hevak.’

19 Mólô ña malemim pusip! Ômbête me nômbêng? Da mesa alakdala hevong da hivutak matheng?

20 “Bêng be ditu anô te hevak ambô hethak alakdala îmbôk da me lêk hevak ambô hethak alakdala lêk da takatu be hîmô hiving.

21 Me anô te hevak ambô hethak melak matheng me lêk hevak ambô hethak melak matheng lêk Wapômbêng atu be hîmô kapô hiving.

22 Me anô te hevak ambô hethak melak leng me lêk hevak ambô hethak Wapômbêng ya balê king lêk Wapômbêng atu be hêyô hîmô balê êng.

23 “Alitaknena vo mólô kîdônga ambô balambung lêk Palisi! Mólô ña ambô yôhîng. Be ditu thak uthup nôm takatu be thak hevong nôm vathing be uik tham hê ondong lauming be ôêv ondong te hêndêng Wapômbêng hîtôm da, metom mólô êv

yak ethak osopa balambung bêngbêng hîtôm kombom thêthôp lêk ôngêv kapôlômim êndêng avîlanô be ombong kombom mavî. Be ditu dô ombong kombom mavî yang me otak yang andô.

24 “Mólô me hîtôm ña malemim pusip ik lonðanjê thô êndêng avîlanô! Me mólô thak ôêv thimathôm atu be hîlôk mólô ning thôk vê, metom mólô num bokmankao atu be hîlôk thôk be ôtôking.

25 “Alitaknena mólô Palisi lêk kîdônga ambô balambung! Mólô ña ambô yôhîng. Me thak uthik keyek lêk belev vindôm yom. Metom keyek lêk belev kapô me hêyô thing ethak vanî lêk wambuk.

26 Mólô Palisi me ña malemim pusip! Ômbôking keyek lêk belev vi kapô vo vi yêing imbutak mambung imbing!

27 “Alitaknena mólô Palisi lêk kîdônga ambô balambung! Mólô ña ambô yôhîng. Me mólô hîtôm valu atu be hîmô kalang be ethamba hethak peng thapuk be epe-sang mavî anông. Metom kalang kapô me putup hethak ña ema ning lokwang lêk nômkama lêlêik bôk epalê hîmô.

28 Be ditu avîlanô êyê mólô ning bôk le long be loho song nena mólô me ña thêthôp ma. Metom mólô kapôlômim me hêyô thing hethak ku ovatek

avîlanô lêk auk môlôndô Wapômbêng ya ambô.

²⁹ “Alitaknena môlô Palisi lêk kîdônga ambô balambung! Môlô ña ambô yôhîng. Me thak môlô lav melak mavî hêyô plopet bôô ining kalang lêk ovatho thiling mavî hîmô ña thêthôp ining kalang.

³⁰ Me thak onang nena, ‘Bumalô loho ning kambom me bêng vo yoô ning, be ditu loho ik plopet vônô. Betha yoô amô imbing bumalô lohoma, êng me tem mî yoôndôk vo ingik plopet takêng vônô amî.’

³¹ Bêng be môlô da ning ambô lêk ik thô nena môlô me ña takatu be bôk ik plopet vônô ining limi.

³² Yôv be môlô numbong bumalô loho ning kambom takêng endebe nîndôk dang me umbua ya vuli imbing!

³³ “Môlô bôyîv kambom nali! Wapômbêng tem nembong ambô vo môlô be tem môlô nu long amela lêkmala. Me mî hîtôm môlô sôv bunu amî.

³⁴ “Be ditu tem yangêv plopet lêk ña auk bêng lêk kîdônga ambô balambung êthôk êndêng môlô, metom tem môlôngik doho vônô me môlôngik doho ethak alovalasing. Me tem ombali doho îndôk môlô ning melak yeng lêk upuning doho embeng melak lônô nômêng iti.

³⁵ Môlô thak osopa limbumi takatu be bôk ik ña

thêthôp bêng anông vônô. Anô mung atu be ik vônô me Abel me ik bêng hethak be hêlêm hele be hêyô Sekalaia, Belekia nakandung. Ik yêni vônô hêk melak matheng lêk alakdala îmbôk da lîvông. Bêng be ditu Wapômbêng tem nêngêv vovang bêng êndêng môlô.

³⁶ Ya hanang avanông ethak môlô nena avîlanô bôlôti tem êpôm vovang bêng ethak limi ning kambom takêng.”

*Yisu lahiki hethak
Jerusalem*

(Luk 13:34-35; 19:41-44)

³⁷ “Aê, Jerusalem, Jerusalem! Môlô thak uik plopet vônô! Me ña takatu be Wapômbêng hêv loho lêm me môlô ik vônô hethak valu! Alitaknena! Ya havong lômbôlông vo ya thup nalumi ethak tom îtôm tale talêmbô hithup nali be îmô banik kapô, metom môlôndô.

³⁸ Ondañô! Môlô ning melak me tem kambom be nîmô oyang!

³⁹ Ya hanang avanông ethak môlô nena tem mî môlôngô ya ethak lonbô amî endebe onang nena, ‘Wapômbêng embong mavî êndêng ôpatu be hêlêm hethak Anômbêng ya athêng.’”

24

*Ña vovak tem imbulung
melak matheng
(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)*

¹ Yisu hetak melak matheng me hele yêing be hê denang me ya ŋa hîndông ê hêndêng yêni be enang nena, “Nôngô melak matheng lêk ya leleyang mavî takiti!”

² Me Yisu henang nena, “Môlôngô nôm takiti. Ya hanang avanông ethak môlô nena malêing bêng tem nimbutak be ŋa vovak tem ingik nômkama mavî nômbêng iti pesa be valu yang mî hîtôm nêyômô yang long amî.”

Malêing lomaloma tem nimbutak

(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

³ Wakma Yisu hîmô Dum Oliv me ya ŋa hîndông yom ê hêndêng yêni be enang nena, “Nonang ethak yoô nena angête nôm takiti be honang tem imbutak? Me ômbête ditu tem nimbutak vo nîngik thô nena tem non-delêm vo pîk lo leng yandang?”

⁴ Me Yisu henang viyang nena, “Oyangging am vo dô anô te embatek môlô andô.

⁵ Vômbê nena anô bêng anông tem êlêm ethak yîning athêng be embatek avîlanô be enang nena, ‘Ya me Mesaya.’

⁶ Me tem môlôndaŋô kôkôthing ethak vovak bêng lêk kôkôthing oyang lomaloma hîvô be hele ethak vovak ivutak pîk luvuluvu. Nôm takêng tem nimbutak metom pîk lo leng ya dang

me mî denang. Be ditu dô ondowaling andô.

⁷ Me avîlanô ondong yang tem embong vovak imbing ondong yang. Me king yang lêk ya avîlanô tem embong vovak imbing king yang lêk ya avîlanô. Me long doho tem bôm lêk duviyang bêng imbutak.

⁸ Nôm takêng me hîtôm vovang atu be himung hêndêng wakma avî evong embathu.

⁹ “Me tem embalong môlô be etak îndôk anô vi bahenjing vo êngêv vovang êndêng môlô be ingik môlô vônô, vômbe nena môlô me yîning avîlanô be ditu avîlanô pîk sapêng tem kapôlônging êndô môlô.

¹⁰ Me avîlanô êv iving bêng anông tem etak ining êv iving me tem kapôlônging êndô i be enang i bêng ethak ŋakyo.

¹¹ Me plopet ambô yôhîng bêng anông tem imbutak be embatek avîlanô bêng anông.

¹² Me avîlanô takatu be êndô esopa Wapômbêng ya balambung tem imbutak bêng anông. Be ditu avîlanô ning kombom lenjing iving avîlanô vi tem ni yaônalek.

¹³ Metom ŋa takatu be eva lêklokvang hele be hîlôk yandang me Wapômbêng tem nimbua loho vê injêk kambom ya vuli.

¹⁴ Be ditu avîlanô tem enang Wapômbêng ya Ambô Mavî tiêng ethak ya lêklinyak bêng embeng pîk bêjiti sapêng vo avîlanô endanô

yôv kîmîng pîk lo leng
yandang êyô.”

*Nôm kambom anông tem
nimbutak*

(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

¹⁵ Yisu henang ethak lonjbô nena, “Tem môlôngô nôm kambom anông sêmbôk be plopet daniel henang, nôm êng tem nemba Wapômbêng da ya melak.” Bêng be ditu môlô ɲa takatu be osam ambô tiêng me lemim êngêv katôyang.

¹⁶ Hêndêng wakma êng me ɲa takatu be îmo Judia me îsôv bini dumlôlê.

¹⁷ Me ɲa takatu be îmo melak yôv me dô îndôk bini melak kapô vo imbua loho ning nôm kama andô.

¹⁸ Me ɲa takatu be îmo kukapô me dô endeni melak vo imbua ining kwêv thilimbung andô.

¹⁹ Alitaknena. Wakma êng me tem malêing bêng vo avî takatu be ethambeng lêk avî takatu be êv sum hêndêng sêik kasek.

²⁰ Be ditu môlô teng mek vo malêing takêng dô nimbutak êndêng Sabat mena wakma beleng simbak ma andô.

²¹ Vômbê nena wakma êng me tem malêing lêkwaê anông be nîmbô ethak vo malêing taksêmbôk be pîk mî hivutak amî denang hele be hêyô lêk. Me heveng yam me tem mî nômate nimbutak bêng ethak lonjbô amî.

²² Betha Wapômbêng mî hendambêng wakma malêing takêng bidong amî, êng me tem avîlanô sapêng êngêv yak. Metom la hêv avîlanô takatu be bôk hîtôk loho yôv, be ditu hendambêng wakma takêng hê bidong.

²³ “Me hêndêng wakma anô te henang ethak môlô nena, ‘Ôngô, Mesaya hîmô long iti’ mena ‘hîmô long tamu,’ êng me dô môlôngêv imbing andô.

²⁴ Vômbê nena anô doho tem êlêm be enang ambô yôhîng nena, ‘Ya Mesaya’ mena ‘Ya me Wapômbêng ya plopet te.’ Me tem embong lavuning lêk nôm thamtham vo embatek avîlanô sapêng. Me loho hîtôm me tem embatek avîlanô takatu be bôk Wapômbêng hîtôk loho yôv vo yêni da ya.

²⁵ Ondaŋô! Nôm takiti mî denang me lêk ya hanang himung ethak môlô vo oyanging am.

²⁶ “Bêng be anô te henang ethak môlô nena, ‘Ôngô, Mesaya hîmô long thiliv,’ êng me dô môlô nu andô. Mena henang nena, ‘Ôngô, yêni hîmô melak iti,’ êng me dô môlô ôngêv imbing ôpêng andô.

²⁷ Ondaŋô! Damak thak êv nang long wak hethak be danda hê hîlôk long wak ê hîlôk be avîlanô sapêng êyê. Me Anô Ya Nakandung tem

nêlêm be avîlanô sapêng injê yêni bêng yom.

²⁸ Me menak jêng thak ethak tom hîmô long takatu be nômate hepalê hêk.

Anô Ya Nakandung ya waklavông nendelêm

(Mak 13:24-32; Luk 21:25-33)

²⁹ “Malêing takêng hele hîlôk yôv me ketheng oyang me

“ ‘wak tem nimbutak mo-manjaning,

me ayông tem mî hîtôm nîmbî danda amî,

me môtôp leng tem enggololong,

me nôm lêklokvang takatu be hîmô leng tem endowaling.’ *Aisaia*

13:10; 34:4

³⁰ “Hêndêng wakma êng me Anô Ya Nakandung ya lavuning tem nimbutak injêk leng. Me avîlanô pîk tem embolomba be endeng, vômbe nena tem injê Anô Ya Nakandung nîmô mavông be nêlêm hiving ya lêklinyak lêk ya danda lêkmanjing.

³¹ Me lavuak tem nendeng lêkwaê anông me tem nêngêv ya anjêla bini pîk ya dang sapêng vo ithup avîlanô takatu be bôk yêni da hitôk yôv.

³² “Bêng be ditu mîlômbua auk ethak alokwang yêk.*

Wakma ñaung heyeng be hengololong me ñaung lêkmuk hivutak, êng me oyala nena wak mavî tem nêyô.

³³ Be ditu mîlô yê nena nôm takiti hivutak, êng me mîlôyala nena Anô Ya Nakandung ya waklavông nendelêm lêk bidong oyang be heva melak ambôlêk.

³⁴ Ya hanang avanông ethak mîlô nena avîlanô bôlô tiêng tem mî ema amî denang me nôm takiti sapêng tem nimbutak.

³⁵ Pîk lo leng tem nêngêv yak bini, metom yîning ambô bôte mî hîtôm nêngêv yak amî.

Anô te mî heyala Yisu ya waklavông lêk wakma nendelêm amî

(Mak 13:32-37; Luk 17:26-36)

³⁶ “Anô te mî heyala yîning waklavông lêk wakma yandelêm amî. Me anjêla leng mî eyala amî, me Nakandung mî heyala hiving amî, metom Wakamik yom heyala.

³⁷ Hêndêng waklavông Anô Ya Nakandung tem nendelêm me avîlanô bôlô tiêng tem embong îtôm bôk evong hêndêng Noa ya wakma.

³⁸⁻³⁹ Nanambô mî denang me avîlanô eyang be inum me iwa i hê be hêlêm be

24:28 24:28 Luk 17:37 **24:29 24:29** Ese 32:7; Jol 2:10,31; 2Pi 3:10; ALK 6:12-13

24:30 24:30 Dan 7:13; Sek 12:10; ALK 1:7 **24:31 24:31** 1Ko 15:52; 1Te 4:16

* **24:32 24:32** Ambô Bômbôm me “fik” me Ambô Ômbê me alokwang “thambo,” metom thambo ya waklavông mî hîtôm Israêl ining thambo ya waklavông amî. Be ditu akavu alokwang yêk yom vo nêngêv auk ethak Israêl ining thambo ya waklavông.

24:34 24:34 Mat 16:28 **24:35 24:35** Mat 5:18 **24:36 24:36** Ap 1:7; 1Te 5:1-2 **24:37 24:37** Stt 6:5-8 **24:38-39 24:38-39** Stt 7:21-23

îthông paling hele be hêyô wakma Noa hê yeng kapô. Yôv me ñanambô bêng hêyô be hivuling loho sapêng. Be bêng yom me avîlanô bôlô tiêng tem îthông paling me Anô Ya Nakandung tem nen-delêm.

⁴⁰ Hêndêng wakma êng me anô yi tem îmô kukapô me tem imbua yang me yang îmô.

⁴¹ Me avî yi tem epesang nôm îmô me tem imbua yang me yang îmô.

⁴² “Bêng be môlelô ôngêv lêlê anông, vômbe nena môlelô mî oyala waklavông atu be môlelô ning Anômbêng tem nendelêm amî.

⁴³ Môlelô lemim êngêv ambô ti katô. Melak te alang helanô ambô nena ña vanî tem ende ya melak kê, êng me yêni hêv lêlê vo ña vanî mî hîtôm ende ya melak êng kê amî.

⁴⁴ Me Anô Ya Nakandung tem nendelêm be nembong môlelô ôpîndik kambom, be ditu ômô lêlê bêng yom.

*Ambô dôhō hethak anô ku mavî lêk anô ku kambom
(Luk 12:42-46)*

⁴⁵ “Bêng be môlembong ku îtôm anô ku lêkauk mavî be thak hesopa ambô. Ôpêng ya avaka hetak inda vo neyanging ya ña ku be nêngêv nôm êndêng loho îtôm wakma atu be hîtôk.

⁴⁶ Me hêndêng wakma ya avaka hîvô hêlêm ethak lonbô be hêyê nena anô ku

êng hevong ku mavî, êng me tem mavî vo ôpêng.

⁴⁷ Ya hanang avanông ethak môlelô nena avaka êng tem netak ôpêng vo neyanging ya nômkama sapêng.

⁴⁸ “Metom ôpêng anô kambom, êng me tem lanjêv injêk kapô nena, ‘Lêk bôlô me yîning avaka mî hîvô hêlêm ketheng amî.’

⁴⁹ Be ditu hik ña ku takatu be evong ku hiving yêni me heyang nôm lêk hinum waing hiving ña takatu be thak inum waing be elo molo.

⁵⁰ Hevong bêng be hîthông waklavông lêk wakma ya avaka tem nêyô paling.

⁵¹ Êng me avaka atu tem nêngêv vovang bêng êndêng yêni me netak ôpêng îmô imbing ña takatu be enang ambô yôhîng. Long êng me loho tem endeng kambom be ethang viejing ondong long.

25

Ambô dôhō hethak avî voyavô lauming

¹ “Heveng yam me melak leng ya lêklinyak bêng tem nîtôm avî voyavô lauming iwa ning lam be ê vo injê ôpatu be tem nimbua avî lêkmuk.

² Avî lêkauk bahevi me avî auk mî bahevi.

³ Avî auk mî iwa ning lam be ê, metom mî iwa ining lam ya thôk doho vo êtôm imbing amî.

⁴ Metom avî lêkauk iwa ning lam lêk ya thôk hîlôk kolopak doho iving vo êtôm.

⁵ Avî takêng eyambing anô êng vo nêyô hele be mî hêyô ketheng amî, be ditu malenjing eyang be êkthôm.

⁶ “Metom hêndêng bîlîvông bing me kaêk te helam nena, ‘Anô hiwa avî lêk hêyô yôv be môlôlêm yêing vo umbua inda thô!’

⁷ “Êng me avî voyavô takêng iviyô me epesang ining lam.

⁸ Me avî auk mî enang ethak avî lêkauk nena, ‘Yoô ning lam hevong ema be môlôngêv lam thôk doho êndêng yoô.’

⁹ “Me avî lêkauk enang nena, ‘Mî hîtôm aô sapêng amî be ditu môlô da nu vo ôngêv môlô ning vuli.’

¹⁰ “Êng me loho ê denang vo êngêv loho da ning vuli me anô hiwa avî atu hêyô. Me vi atu be lêk epesang i yôv ivutak êyô melak kapô hiving yêni vo injang nôm me ik melak ambôlêk thing.

¹¹ “Yôvêm me vi atu êyô me enang nena, ‘Anômbêng, anômbêng! Nunjik melak ambôlêk kê vo yoô.’

¹² “Metom ôpêng henang nena, ‘Ya hanang avanông bing ethak môlô nena ya hathông môlô paling.’ ”

¹³ Yôv me Yisu henang ethak avîlanô takatu be elanjô ya ambô nena, “Môlô mî oyala waklavông lêk wakma atu be Anô Ya Nakandung

tem nendelêm amî, be ditu môlôngêv lêlê.”

Ambô dôhô hethak ña ku eyanging valuseleng
(Luk 19:11-27)

¹⁴ Me Yisu henang ethak lonbô nena, “Melak leng ya lêklinyak bêng me hîtôm anô lêk valuseleng bêng te hevong vo nimbeng long bôyang yôv ketem nendelêm, be ditu helam ya ña ku hêlêm me hêv ya valuseleng êndêng loho vo eyanging.

¹⁵ Yêni hîmbî valuseleng tham hîtôm loho ning auk lêk ining ku, be ditu hêv 5,000 hêndêng anô te me 2,000 hêndêng anô yang me 1,000 hêndêng anô te me hê.

¹⁶ Ketheng oyang me ôpatu be hiwa 5,000 hê me hevong ku hethak be hêvôv 5,000 hêyô hîmô long hiving.

¹⁷ Me yang atu be hiwa 2,000 hê me hevong ku bêng yom be hêvôv 2,000 hêyô hîmô long hiving.

¹⁸ Metom ali atu be hiwa 1,000 hê me helav lovang be hivung ya avaka ya valuseleng îlôk.

¹⁹ “Yôv me avaka êng hê be heveng vambô anông yôv me hîvô lêm ethak lonbô. Me helam ya ña ku hêlêm vo nendanô loho ning ku ya lavông.

²⁰ Me ali atu be hêvôv 5,000 hêyô hîmô long hiving hêlêm me henang nena, ‘Anômbêng, bôk hôêv 5,000 vo ya hayanging. Nôngô! Lêk

ya havôv 5,000 hêyô hîmô long hiving.'

21 "Me ya avaka henang nena, 'Mavî anông! Ong anô katô be hovong ku mavî. Lêk hoyanging nôm yaôna mavî, be ditu tem yangêv nôm bêng anông êndêng ong vo noyanging. Nôlêm vo ai lejing mavî ethak tom!'

22 "Me ôpatu be hiwa 2,000 hêlêm me henang nena, 'Anômbêng, bôk hôêv 2,000 hêndêng ya be ya hayanging. Nôngô! Lêk ya havôv 2,000 hêyô hîmô long hiving.'

23 "Me ya avaka henang nena, 'Mavî anông! Ong anô katô be hovong ku mavî. Lêk hoyanging nôm yaôna mavî, be ditu tem yangêv nôm bêng anông êndêng ong vo noyanging. Nôlêm vo ai lejing mavî ethak tom!'

24 "Yôv me ali atu be hiwa 1,000 hêlêm me henang nena, 'Anômbêng, ya hayala nena ong me anôna, vômbe nena thak holav nôm hîlôk kukapô atu be mî hovatho amî. Me kukapô atu be mî hopayiv yangvêk hîlôk amî me thak huwa ya nôm.

25 Be ditu ya hakô be ya havung yong 1,000 atu hîlôk pîk. Nôngô! Yong valuseleng êng ti.'

26 "Me avaka henang viyang nena, 'Ong anô kambom lêk ong anô vau! Honang nena thak ya halav nôm hîlôk kukapô atu be mî ya havatho amî. Me honang

nena thak ya hauwa nôm hîlôk kukapô atu be mî ya hapayiv yangvêk hîlôk amî.

27 Metom hevong bisê be mî notak yîning valuseleng îndôk melak valuseleng vo wakma atu be ya hayô hethak lonbô me tem yambua valuseleng ya nakandung doho êyô mô long imbing?'

28 "Yôv me henang ethak na ku vi nena, 'Môlômbua 1,000 atu vê injêk inda be ôngêv êndêng ôpatu be hiwa 10,000.

29 Vômbe nena ôpatu be hevong ku mavî hethak yîning valuseleng be hivutak bêng anông, êng me tem ya tak doho êyômô long imbing be yangêv êndêng ôpêng vo nimbutak bêng anông. Me ôpatu be mî hevong ku hethak yîning valuseleng amî, êng me tem yangêv doke atu be hevalong vê injêk inda.

30 Me ôngêv anô volong êng vê bini long momananging. Long êng me tem nendeng kambom be nethang ambôlêk ondong long.' "

Ambô dôhō hethak boksip-sip lêk bokmeme

31 "Hêndêng wakma Anô Ya Nakandung êlêm iving ya danda lêkmanging lêk anjêla sapêng, êng me tem nêyômô ya balê king lêkmanging.

32 Me avîlanô pîk sapêng tem ethak tom be êlêm emba

yêni mandaluk me tem nem-bak loho kê ni ondong yi îtôm boksipsip alang thak hik boksipsip tham be îmo bôyang me bokmeme da îmo bôyang.

33 Me tem netak boksipsip îmo bang viyôhok me bokmeme îmo bang vikeng.

34 “Yôv me King tem nenang ethak avîlanô takatu be îmo bang viyôhok nena, ‘Môlôlêm! Wakamik bôk hevong mavî hêndêng môlô. Be ditu môlôlêm umbua lêklinyak bêng atu be Wapômbêng bôk hêpôpêk vo môlô hêndêng sêmbôk be hepesang pik munjaluk anông.

35 Vombê nena sêmbôk be ya hama vo ya leng me môlô êv nôm hêndêng ya. Me ya muning hethak njanam me môlô êv njanam hêndêng ya. Me ya anô long bôyang me môlô uwa ya thô.

36 Ya kwak mî me môlô êv kwak hêndêng ya. Me ya hatung kômbôk me môlô yanging ya. Me ya hamô kalaondong me môlôlêm ôyê ya.’

37 “Yôv me avîlanô thêthop tem enang viyang nena, ‘Anômbêng, hêndêng angête me yoô yê homa vo lem be yoô êv nôm hêndêng ong lêk ong muning hethak njanam be yoô êv njanam hêndêng ong?’

38 Hêndêng angête me ong anô long bôyang be yoô auwa ong thô lêk ong kwak mî be yoô êv hêndêng ong?

39 Hêndêng angête me hutung kômbôk be yoô yanging ong lêk ayê hômo kalaondong be yoô athok ayê ong?’

40 “Me King tem nenang ethak loho nena, ‘Ya hanang avanông ethak môlô! Bôk ovong nôm takêng hêndêng yîning avîlanô takatu be athêng mî, be ditu hîtôm môlô ovong hêndêng ya.’

41 “Yôv me tem nenang ethak avîlanô takatu be eva bang vikeng nena, ‘Môlômbeng dang! Wapômbêng bôk henang yôv nena tem utung malêing be môlô nu long amela lêkmala atu be bôk embang yôv vo Sakdang lêk ya anjêla.

42 Sêmbôk be ya hama vo ya leng me mî ôêv nôm hêndêng ya amî. Me ya muning hethak njanam me mî ôêv njanam hêndêng ya amî.

43 Me ya anô long bôyang me mî uwa ya thô amî. Me ya kwak mî me mî môlô êv kwak hêndêng ya amî. Me ya hatung kômbôk lêk ya hamô kalaondong me mî môlôngô ya amî.’

44 “Me tem loho nang viyang bêng nena, ‘Anômbêng, angête me yoô yê homa vo lem, mena ong muning hethak njanam, mena ong anô long bôyang, mena ong kwak mî, mena hutung kômbôk, mena hômo kalaondong be mî yoô êv ong livung amî?’

45 “Yôv me tem nenang viyang ethak loho nena,

'Ya hanang avanông ethak môlô! Bôk mî môlômbong nômbông ethak yîning avîlanô takatu be athêng mî te amî, be ditu hitôm môlôvong hêndêng ya da.'

⁴⁶ "Be ditu avîlanô takiti êng tem ini vo imbua vovang itôm wak nômbêng iti sapêng. Metom avîlanô thêthôp tem ini vo imbua lêkmala itôm wak nômbêng iti sapêng."

26

Ŋa bêngbêng ethalo auk vo ingik Yisu vônô

(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Wakma Yisu henang ambô nômbêng êng yôv me henang ethak ya ŋa hîndông nena,

² "Môlôyala nena wak yi hêk denang vo nêyô Waklavông Hêv Lîlîng*. Hêndêng waklavông êng me tem etak Anô Ya Nakandung îndôk ŋakyo bahening vo ingik yêni vônô ethak alo-valasing."

³ Yôv me ŋa bêngbêng îmbôk da lêk avaka ethak tom hîlôk kwandôk bêng hîmbôk da, ôpatu be ya athêng nena Ka-iapas ya melak popatîng.

⁴ Me ethalo lonjanlê vo embalong Yisu menang oyang be ingik yêni vônô.

⁵ Metom loho nang nena, "Dô aômbong nômbông ti êndêng Waklavông Hêv Lîlîng îndôk

avîlanô malening andô, endekeme loho lenjing maning be embong vovak."

Avî te hengathô nômbông uv mavî hêyô hîmô Yisu kwandôk

(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶ Hêndêng wakma êng me Yisu hêyô Betani be hîmô Saimon ôpsêmbôk be hiwa kômbôk lepla ya melak.

⁷ Me Yisu heyang nômbông îmô me avî te hêyô hethak melak kapô. Avî êng hiwa kolopak kêkêlô te lêk nômbông uv mavî hîmô kapô be ya vuli me bêng anông be hengathô hêyô hîmô Yisu kwandôk.

⁸ Yisu ya ŋa hîndông êyê nômbông êng me lenjing maning be enang nena, "Bisête be hivuling nômbông uv mavî ti be hengathô itup hê oyang?"

⁹ Hîtôm nêngêv vo anô yang êngêv vuli me nimbua valuseleng bêng be nêngêv êndêng avîlanô siv."

¹⁰ Yisu helaŋô loho ning ambô êng me henang nena, "Bisête be môlô êv malêng hêndêng avî tiêng? Yêni hevong nômbông mavî anông hêndêng ya."

¹¹ Avîlanô siv tem îmô imbing môlô itôm wak nômbêng iti sapêng. Metom tem mî ya mô imbing môlô vambô amî.

¹² Avî ti hengathô nômbông uv mavî hêyô hîmô ya vo hepesang ya lenjing kôpik vo endav ya.

25:46 25:46 Dan 12:2; Jon 5:29 **26:2 26:2** Etak Ijip 12:1-27; Mat 20:18 * **26:2 26:2** Hêndêng Waklavông Hêv Lîlîng me ŋa Juda lenjing êv sêmbôk be Wapômbêng ya aŋêla hik avîlanô Ijip ning sêik mung sapêng vônô. Metom loho ŋa Juda me aŋêla hêv lîlîng be hele be hê me mî hik loho ning sêik te vônô amî. **26:7 26:7** Luk 7:37-38 **26:11 26:11** Lo 15:11

13 Ondaŋô! Ya hanang avanông ethak môlô nena pîk nômbêng atu be enang Ambô Mavî heveng me tem enang ethak nôm atu be avî ti lêk hevong iving vo avîlanô lejing êngêv ya kôkôthing."

Judas hevak ambô vo nêngêv Yisu êndêng ŋa bêngbêng

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

14 Yôv me Judas Iskaliot, Yisu ya ŋa hîndông lauming be lahavôyi takatu te, hê hêndêng ŋa bêngbêng îmbôk da

15 me henang nena, "Tem ya hatak Yisu îndôk môlô bahemim, metom tem môlôngêv ômbête êndêng ya?" Êng me loho iwa valuseleng silva hitôm 30 thô be êv hêndêng yêni.

16 Tomêng me Judas het-halo lonđanjê vo netak Yisu îndôk loho bahenjing.

Yisu heyang Waklavông Hêv Lîŋg ya nôm hiving ya ŋa hîndông

(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13,21-23; Jon 13:21-30)

17 Waklavông Eyang Polom Yis Mî ya wak ali mung hêyô. Me Yisu ya ŋa hîndông ê hêndêng inda me enang ik yêni ling nena, "Lemêv tem yoôna melak alê vo yoô pôpêk nôm lejing êngêv Waklavông Hêv Lîŋg îndôk?"

18 Me henang nena, "Môlô nu melak lônŋ kapô me tem utung anô te me onang ethak

yêni nena, 'Kîdônga henang nena ya wakma atu me lêk bidong. Be yêni lêk ya ŋa hîndông tem êlêm yong melak vo injang nôm lejing êngêv Waklavông Hêv Lîŋg.'

19 Me ya ŋa hîndông evong hitôm henang be loho ê me epesang nôm Waklavông Hêv Lîŋg.

20 Yathindang momananing hêyô me Yisu heyang nôm hîmô hiving ya ŋa hîndông lauming be lahavôyi takatu

21 loho eyang nôm îmô denang me henang nena, "Ya hanang avanông ethak môlô nena môlô te tem netak ya îndôk ŋakyo bahenjing."

22 Me loho kapôlônŋing malêing kambom be loho tomtom enang nena, "Anômbêng, betha ya mî mesa?"

23 Êng me Yisu henang viyang nena, "Ôpatu be hetak bang hîlôk belev hiving ya ditu tem netak ya îndôk ŋakyo bahenjing.

24 Anô Ya Nakandung teni îtôm bôk ekavu yôv hethak yêni. Metom alitakna. Malêing bêng vo ôpatu be tem netak Anô Ya Nakandung îndôk ŋakyo bahenjing. Betha talêmbô bôk nembathu yêni amî, êng me tem mavî vo inda!"

25 Me Judas, ôpatu be tem netak Yisu îndôk ŋakyo bahenjing, henang ik ling nena, "Kîdônga, betha ya mesa?"

Me Yisu henang nena, “Hîtôm ditu honang.”

Yisu hêv polom lêk waing hêndêng ya ɲa hîndông

(Mak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1Ko 11:23-25)

²⁶ Loho eyang nôm hîmô me Yisu hiwa polom te be henang la mavî hêndêng Wapômbêng. Yôvêm me hekavli be hêv hêndêng ya ɲa hîndông me henang nena, “Môlômbua be ongwang. Diti me yîning vathiap.”

²⁷ Yôvêm me hiwa keyek lêk waing be henang la mavî hêndêng Wapômbêng. Me hêv hêndêng loho be henang nena, “Môlô sapêng unum îndôk keyek iti.

²⁸ Diti me yîning lêkma atu be tem nengathô vo nembak tava imbing Wapômbêng lêk avîlanô pîk iti vo nêngêv avîlanô bêng anông ining kambom vê.

²⁹ Ya hanang ethak môlô nena tem mî ya num waing ethak lonjbô amî endebe waklavông atu be tem ya num waing lêkmuk imbing môlô îmô Wakamik ya lêklinyak bêng kapô nêyô êm.”

³⁰ Loho êv yeng te yôv me etak long êng be ê Dum Oliv.

Yisu henang nena Pita tem nenang nena hîthông yêni paling

(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ Me Yisu henang ethak ya ɲa hîndông nena, “Yaô

bîlîvông iti me tem môlôngô nôm takatu be tem nimbutak ya be môlô sapêng ining êv iving tem nêngêv yak hîtôm bôk ekavu nena,

“‘Tem yangik boksipsip ining alang vônô,

me boksipsip tem îsôv may-aliv bini.’ Sekalaia 13:7

³² Metom yôv ketem yam-biyô ethak lonjbô me yamung be yana Galili me tem môlômbeng ya yam.”

³³ Me Pita henang viyang nena, “Mî! Loho sapêng etak ong be ê, metom tem mî hîtôm ya tak ong amî.”

³⁴ Me Yisu henang nena, “Ya hanang avanông bing ethak ong nena yaô bîlîvông iti me tale mî heleng amî denang me tem nonang îtôm bôlô lô nena hôthông ya paling.”

³⁵ Me Pita henang ethak inda nena, “Mî anông! Ik ya vônô hiving ong ma, metom mî hîtôm tem ya nang nena ya hathông ong paling amî.” Me ya ɲa hîndông sapêng enang bêng yom.

Yisu heteng mek hîmô Getsemani

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Yôvêm me Yisu lêk ya ɲa hîndông êyô long atu be elam nena Getsemani me henang ethak loho nena, “Môlô mô long iti me ya ha vo ya teng mek.”

37 Me hiwa Pita hiving Sebedi nakandung luvi be loho ê. Me yêni kapô lêk malêing be lahiki bêng anông.

38 Be henang ethak loho nena, "Ya kapôlông lêk malêing bêng anông hîtôm ya havong ama. Be ditu môlô mô lêlê be ondav long imbing ya."

39 Me hê dêim doke me hêv yak be thohav lo ma hîlôk pîk. Me heteng mek nena, "Wakamik, lonđanjê te hêk, êng me ya leng hiving numbua keyek iti vê injêk ya. Metom dô nosopa ya leng hiving andô. Mî, nosopa ong da yong lem hiving."

40 Yôv me Yisu hele hê me hêyê ya ña hîndông takatu me lêk êkthôm. Êng me henang ik Pita ling nena, "Hevong bisê be mî hîtôm ôngêv lêlê imbing ya wakma te amî?"

41 Môlô mô lêlê be oteng mek vo dô ôngêv yak îndôk nôm takatu be tem neyek môlô andô. Dôhông la hiving nembong bêng, metom kôpik vau be mî hîtôm nembong bêng amî."

42 Yôv me hîvô hê hethak lonjbô me heteng mek nena, "Wakamik, lonđanjê te mî hêk vo numbua keyek iti vê injêk ya vo dô ya num andô, êng me nosopa ong da yong lem hiving yom."

43 Yôv me hele hê hethak lonjbô me hêyê loho êkthôm denang, vômbe nena

malejing heyang be mî hîtôm îmô lêlê amî.

44 Êng me hetak loho be hîvô hê me heteng mek bôh atu bôlô ali lô hethak lonjbô.

45 Yôvêm me hele hê vo ya ña hîndông me henang ethak loho nena, "Môlô ôêkthôm be uwa lovak denang e? Onđanjô. Wakma lêk bidong vo etak Anô Ya Nakandung îndôk ña kombom kambom bahenjing.

46 Ôngô! Anô netak ya îndôk ña takêng bahenjing lêk hêlêm yôv, be ditu môlômbiyô vo aô na êndêng loho."

Evalong Yisu

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:1-11)

47 Yisu henang ambô denang me Judas hêyô, yêni me ya ña hîndông lauming be lahavôyi takatu te. Me avîlanô bêng anông êlêm hivîng yêni be iwa bîng vovak lêk ñokyôhok. Ña takêng me ña bêtêng îmbok da lêk avaka êv loho be êlêm.

48 Ôpatu be tem netak Yisu îndôk ña êng bahenjing bôk henang lavuning te hêndêng loho nena, "Ôpatu be tem yanggu me Yisu be môlômbalong yêni!"

49 Me ôpêng hê ketheng hêndêng Yisu me henang nena, "Kîdôngga, bîlîvông mavî." Me hîngu înda.

50 Me Yisu henang nena, "Aiyang, nombong nôm atu be hêlêm vo nombong." Êng me ña êng evalong Yisu hêk.

51 Me na takatu be loho eva hiving Yisu me te hendandi ya bîng vovak be hele kwandôk bêng hîmbôk da ya anô ku te limbuk vi thô.

52 Me Yisu henang nena, "Notak yong bîng îndôk ya kôpik ethak lonbô! Na takatu be evong vovak hethak bîng me tem bîng injang loho da vônô.

53 Betha hôthông paling nena ya hîtôm ya nang êndêng Wakamik me ketheng oyang me tem nêngêv anêla vovak ondong lauming be lahavôyi me doho êyômô imbing be êlêm vo êngêv ya livung.

54 Metom ya havong bêng me ambô atu be bôk hêk Wapômbêng ya Kapua tem mî ningik anông amî. Be ditu nôm takêng tem nimbutak bêng hîtôm Wapômbêng ya Kapua henang."

55 Yôv me Yisu henang ethak avîlanô nômbêng atu nena, "Bisê! Betha ya me anô kambom anông be ditu môlô uwa bîng vovak lêk nokyôhok be ôlêm vo ombalong ya mesa? Wak nômbêng iti me ya handông avîlanô hîmô melak matheng ya popatîng kapô, me hevong bisê be mî môlômbalong ya amî?"

56 Metom nôm takiti lêk hivutak vo plopet ining ambô takatu be bôk ekavu tem ningik anông." Êng me ya na hîndông sapêng etak yêni be îsôv mayaliv be ê.

Evong ambô vo Yisu
(Mak 14:53-65; Luk 22:54-71; Jon 18:13-24)

57 Na takatu be evalong Yisu me iwa be ê Kaiapas, kwandôk bêng hîmbôk da ya melak popatîng. Long êng me kidônga ambô balambung hiving avaka lêk ethak tom be îmô.

58 Me Pita hesopa Yisu heveng yam, metom heveng dêim doke. Be hivutak êyô kwandôk bêng hîmbôk da ya bandêng kapô me hîlôk hîmô hiving kwak bidong vo ninjê nena ômbête tem nimbutak Yisu.

59 Me na bêngbêng îmbôk da lêk kanso* sapêng ethalo avîlanô doho vo îmbî ambô yôhîng ethak Yisu vo embong ambô ethak inda be ingik vônô.

60 Me anô bêng anông êlêm be enang ambô yôhîng ethak yêni, metom loho mî êpôm Yisu ya kambom te vo ingik yêni vônô amî. Êng me anô lokwanji îmô long êng be ê hêndêng long evong ambô

61 me enang nena, "Ôpiti bôk henang yôv nena, 'Ya hîtôm ya seng Wapômbêng ya melak matheng thô be yandav ethak lonbô îtôm wak lô yom.' "

62 Êng me kwandôk bêng hîmbôk da hiviyo heva me henang ik Yisu ling nena, "Ong ambô nonang viyang

mî mesa? Hevong bisê het-hak ambô ti be lêk enang ethak ong?"

⁶³ Metom Yisu bonong yom. Me kwandôk bêng hîmbôk da henang ethak inda nena, "Ya hanang hêndêng ong, hethak Wapômbêng lêkmala ya athêng me nonang ethak yoô nena ong Mesaya, Wapômbêng Nakandung mesa?"

⁶⁴ Me Yisu henang nena, "Hîtôm ditu lêk honang yôv. Metom ya hanang ethak môlô sapêng nena wak te êm ketem môlôngô Anô Ya Nakandung nêyômô Wapômbêng Lêklinyak Anông bang viyôhôk be nêlêm imbing mavông."

⁶⁵ Me kwandôk bêng hîmbôk da helanjô ambô êng me hêvôv ya kwêv kê be henang nena, "Lêk yôv! Ôpiti henang ambôma hethak Wapômbêng be lêk môlô lanjô yôv! Me bisête be aô lejing iving andanjô ambô doho imbing?"

⁶⁶ Môlô ning auk bisête? Tem yambong ômbête ethak ôpiti?" Me loho enang nena, "Henang ambôma hethak Wapômbêng be ditu nema."

⁶⁷ Yôv me loho îsuvapôk ethak Yisu thohav lo ma me epeng yêni me doho epetav yêni

⁶⁸ be enang nena, "Ong Mesaya, yôv be nonang

ambô plopet iti, opalê diti hik ong?"

Pita henang nena hîthông Yisu paling

(Mak 14:66-72; Luk 22:55-62; Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Pita hîmô melak atu ya bandêng kapô me avî ku te hêlêm hêndêng yêni me henang nena, "Ong iti bôk hoveng hiving Yisu nang Galili."

⁷⁰ Me Pita henang nena, "Ya hathông ambô tu be honang paling!" Me avîlanô takatu be îmô long êng elanjô ambô êng.

⁷¹ Pita hê bandêng ambôlêk me avî ku yang hêyê me henang ethak avîlanô nena, "Ôpitu bôk heveng hiving Yisu nang Nasalet."

⁷² Me Pita henang ethak lonjô nena, "Avanông bing dake! Ya hathông ôpêng paling!"

⁷³ Yôv me ɲa takatu be eva bandêng kapô êlêm hêndêng Pita me enang nena, "Avanông bing nena ong me Yisu ya anô te, vômbe nena môlô ning ambô ya pôk me hîtôm tom."

⁷⁴ Metom Pita henang nena, "Ya hanang avanông bing dake nena ya hathông ôpitu paling! Mî ya hanang ambô avanông amî, êng me Wapômbêng tem nêngêv vovang êndêng ya!" Bôlôtom me tale heleng.

⁷⁵ Me Pita la hêv ambô atu be Yisu henang ethak yêni

nena, "Tale mî heleng amî denang me tem nonang îtôm bôlô lô nena hôthông ya pal-ing." Êng me Pita hele yêing me heleng bêng anông.

27

Iwa Yisu be ê hêndêng Pailat

(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)

¹ Hêndêng lêkbôk mo-mananing me ña bêngbêng îmbôk da lêk avaka sapêng ethak tom me epatôk ambô vo ingik Yisu vônô.

² Yôv me ekak bang luvi lêku me iwa be ê êv êndêng Pailat, Lom ining gavana atu be heyangjing Judia.

Judas hevak lôk be hema
(Ap 1:18-19)

³ Judas ôpatu be hetak Yisu hîlôk ñakyo bahenjing hêyê nena lêk evong ambô yôv vo ingik Yisu vônô. Êng me hele ya auk lîlîng be hê hêv valuseleng silva 30 takatu hêndêng ña bêngbêng îmbôk da lêk avaka hethak lonbô

⁴ me henang nena, "Lêk ya havong kambom be ya hatak ôpatu be kambom mî hîlôk môlô bahenjing."

Êng me loho nang nena, "Ong da yong malêing me mî yoô ning amî."

⁵ Me Judas hekaliv valuseleng silva takêng hêyô melak matheng ya popatîng me hê hevak lôk be hema.

⁶ Me ña bêngbêng îmbôk da ithup valuseleng silva takêng

be enang nena, "Valuseleng iti me êv vo ingik anô vônô ethak. Bêng be mî mavî vo aô tak îmô imbing valuseleng melak matheng amî ndô."

⁷ Me loho epatôk ambô vo êngêv anô hepesang wîng yôhok ya pîk bôte vuli vo thak lohondav avîlanô long bôyang injêk.

⁸ Be ditu heveng hele be hêyô lêk me avîlanô elam long êng thêthô nena "Pîk Lêkma Hengathô".

⁹⁻¹⁰ Be ditu ambô ti lêk hik anông hîtôm plopet Jelemaia bôk henang yôv nena,

"Loho iwa valuseleng be êv anô hepesang wîng ya pîk bôte vuli hîtôm sêmbôk be Wapômbêng henang ethak ya.

Valuseleng êng me avîlanô Israel etak vo êngêv yêni vuli ethak."
Sekalaia 11:12-13

Yisu hevong ambô hethak Pailat

(Mak 15:2-15; Luk 23:1-5,13-25; Jon 18:28-19:16)

¹¹ Yisu heva gavana Pailat mandaluk me Pailat henang nena, "Ong me ña Juda ning king mesa?" Me Yisu henang nena, "Hîtôm ditu ong da honang."

¹² Ña bêngbêng îmbôk da lêk avaka îmbî Yisu lînkôpik ethak ambô lomalama metom mî henang viyang amî.

¹³ Êng me Pailat henang nena, "Betha mî holañô loho

ning ambô takatu be enang ethak ong amî e?"

14 Metom yêni bonong yom me mî henang ya ambô viyang amî, be ditu Pailat hesong kambom.

15 Waklavông Hêv Lîlîng nômbêng iti me avîlanô thak elam anô kalaondong te ya athêng vo Pailat êngêv vê. Me Pailat thak hêv ôpêng vê.

16 Hêndêng sondakbêng êng me anô te be ya athêng nena Yisu Balabas* hîmô kalaondong. Be avîlanô bêng anông eyala ôpêng.

17 Êng me avîlanô sapêng ethak tom me Pailat henang ik loho ling nena, "Môlô lemim êv ya tak opalête vo nêthôk êndêng môlô? Yisu Balabas mesa Yisu atu be elam nena Mesaya?"

18 Pailat henang bêng vômbe nena heyala loho ning auk leñjandang atu be etak Yisu hîlôk yêni bang.

19 Pailat helañô ambô denang me yanavî hêv ambô hêyô vo yêni nena, "Bokam ya hayê navîng te hethak ôpitu be ya hakô kambom, be ditu dô nombong nômate ethak anô thêthôp itu andô."

20 Metom ña bêngbêng îmbôk da lêk avaka îlôk avîlanô leñing vo endam ethak Pailat vo netak Balabas ende yêing me ingik Yisu vônô.

21 Me Pailat henang ik loho ling hethak loñbô nena, "Môlô lemim êv ya tak anô yi

ti yang sê?" Me avîlanô elam nena, "Balabas!"

22 Me Pailat henang ik loho ling hethak loñbô nena, "Yôv be tem yambong ômbête ethak Yisu atu be elam nena Mesaya?" Me sapêng elam nena, "Ungik vônô ethak alovalasing!"

23 Me Pailat henang nena, "Vômbe? Yêni hevong ômbête kambom?" Metom loho elam lêklala hethak loñbô nena, "Ungik vônô ethak alovalasing!"

24 Pailat helañô loho ning kaêk êng me hêyê nena vovak bêng hevong imbutak be yêni mî hîtôm nembong nômate amî. Êng me hiwa ñanam be hithik bang heva avîlanô maleñing be henang nena, "Ôpiti hema me ya lêkma tem mî nendahalîng long ethak ya baheng amî! Me môlô da ning malêing."

25 Me avîlanô sapêng enang viyang nena, "Ditu yôv! Ôpêng ya lêkma tem nendahalîng ethak yoô lêk yoô ning sêik lêkmuk bahenjing!"

26 Êng me Pailat hetak Balabas be hê. Me henang be evali Yisu hethak yak lêklilu yôv me hetak hîlôk ña vovak bahenjing vo ingik vônô ethak alovalasing.

Na vovak enang ambôma hethak Yisu

(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

27 Gavana Pailat ya ña vovak iwa Yisu be ê ya melak

* **27:16 27:16** Kapua Glik bêngbêng doho me athêng Yisu Balabas mî hêk amî me athêng Balabas yom hêk. **27:18 27:18** Jon 11:47-48; 12:19 **27:24 27:24** Lo 21:6-9 **27:25 27:25** Ap 5:28

bandêng kapô. Me ña vovak sapêng êlêm ethak tom be ekalambu yêni thing.

²⁸ Me îmbî ya kwêv thô me iwa kwêv lêkma dêim te hîtôm king ining kwêv be ik îlôk yêni.

²⁹ Me iwa yak lêklilu atu be epesang hîtôm king ining kwakdam me ik hîlôk kwandôk. Me etak kôm hîlôk yêni bang viyôhôk be hevalong hîtôm king ining kwand-ing. Me loho eya venjibudum thivô hethak yêni me enang ambôma nena, "Waklîvông mavî, ña Juda ning king!"

³⁰ Yôv me îsuvapôk ethak yêni me iwa kwand-ing atu be ik kwandôk ethak.

³¹ Me enang ambôma hethak yêni yôvêm me îmbî kwêv lêkma atu thô me ik yêni da ya kwêv dêim hîlôk lonjbô. Me iwa yêni be ê vo ingik vônô ethak alovalasing.

Ik Yisu hethak alovalasing (Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³² Loho iwa be ê me êpôm anô Sailini te be ya athêng nena Saimon hîlôk lonjanlê. Me îpôvîng ôpêng vo nimbua Yisu ya alovalasing.

³³ Êng me loho ê êyô long te be ya athêng nena Golgota. Athêng êng ya ondong nena Long Kwandôk Lokwang.

³⁴ Long êng me loho iwa waing be isuvuling hiving nôm maning* te me êv

hêndêng yêni vo ninum. Metom hinum doke yom me maning be hêndô.

³⁵ Yôv me loho ik yêni long hethak alovalasing yôv me îmbî valu vo injê nena opalê tem nimbua ya thôp.

³⁶ Yôv me îlôk îmô long êng be eyanging inda.

³⁷ Yêni kwandôk viling me ekavu ambô atu be evong ambô hethak inda bêng nena,

ÔPITI ME YISU, ÑA JUDA NING KING

³⁸ Me êthôkêng anô vani lokwanji hiving. Be yang heva Yisu bang viyôhôk me yang heva bang vikeng.

³⁹ Me avîlanô takatu be elom lonjanlê êng evali lunjinkwandôk be enang ambôma hethak yêni

⁴⁰ be enang nena, "Ong atu be honang nena tem noseng melak matheng thô be nondav ethak lonjbô îtôm wak lô yom e? Yôv be nôngêv ong da livung! Ong Wapômbêng Nakandung, êng me notak alovalasing be nôlêm pik!"

⁴¹ Me ña bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung lêk avaka enang ambôma hiving nena,

⁴² "Ôngô! Bôk hêv avîlanô livung, metom mî hîtôm nêngêv yêni da livung amî vo? Yêni me Israel ining king e? Yôv me netak alovalasing

27:28 27:28 Luk 23:11 **27:30 27:30** Ais 50:6 **27:34 27:34** Sng 69:21 * **27:34 27:34** Ña lêkauk bêng anông lejing êv nena waing lêk nôm maning atu me êv vo netaving vovang metom tomtom lejing êv nena êv vo nimbuling inda. **27:35 27:35** Sng 22:18 **27:38 27:38** Ais 53:12 **27:39 27:39** Sng 22:7; 109:25 **27:40 27:40** Mat 26:61; Jon 2:19

be nêlêm pîk vo aônga be aôngêv imbing yêni!

43 Ôpêng hêv iving Wapômbêng, be ditu Wapômbêng la hiving, êng me tem nêngêv inda livung, vômbe nena henang bênjiti, 'Ya Wapômbêng Nakandung.'

44 Me anô vani yi atu be eva alovalasing hiving yêni enang ambôma hiving.

Yisu hema

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

45 Wakiwông bing me mo-mananing hêyô pîk nômbêng iti sapêng vov be hêk hele be hêyô wakma lô.

46 Bidong oyang wakma lô me Yisu helam kaêk lêkwaê nena, "Eloi, Eloi, lama sabatani?" Ambô êng ya ondong bênjiti, "Yinîng Wapômbêng, yinîng Wapômbêng, bisête be hotak ya?"

47 Me avîlanô takatu be eva long êng elanô ambô êng me enang nena, "Helam Elaija!"

48 Ketheng oyang me na êng te hê me hiwa kapôk be hethong îlôk waing maning. Me hepatôk kapôk êng hethak nok te be hêv hêndêng yêni vo ninum.

49 Me avîlanô vi enang nena, "Ôndô yôvêm! Endekeme Elaija tem nêlêm êngêv yêni livung ma."

50 Me Yisu helam kaêk lêkwaê hethak lonbô me hetak dôh be hê me hema.

51 Bôlôtom oyang kwak bêng atu be thak heva melak matheng vo heyang melak kapô kisi me hipupkê hê luvi hêk viling be hêyô tamu vimbing. Me duviyang bêng hêv be valu bêngbêng hipuk kethakê.

52 Me kalang ambôlêk hikê be avîlanô matheng bêng anông tak sêmbôk be ema me iviyô hethak lonbô.

53 Hêndêng wakma Yisu hiviyô ethak lonbô me na iviyô takatu etak kalang be ê melak lông matheng Jerusalem be eveng yêing be avîlanô bêng anông êyê loho.

54 Me anô vovak lêik lêk na vovak takatu be eyanging Yisu hîmô êyê duviyang lêk nôm takatu be hivutak. Êng me loho êkô kambom be enang nena, "Avanông bing! Ôpiti me Wapômbêng Nakandung anông."

55-56 Me Malia nang Makdala lo Malia Jems loyang Josep ining talêmbô me Sebedi namalô luvi ning talêmbô, loho lêk avî bêng anông eva dêim doke be êyê. Avî takêng bôk etak Galili be eveng hiving Yisu vo êv yêni livung.

Elav Yisu

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

57-58 Yathindang me anô lêk valuseleng bêng te nang Alimatia be ya athêng nena Josep hêyô hêyê Pailat. Yêni me Yisu ya na hîndông te be ditu hê me henang ethak

Pailat nena, “Hîtôm yambua Yisu liŋkôpik mesa?” Êng me Pailat henang ethak ŋa vovak be loho ê iwa Yisu liŋkôpik be ê êv hêndêng inda.

⁵⁹ Me Josep hiwa Yisu liŋkôpik be hivuliv thing ethak kwak thapuk mam-bung te.

⁶⁰ Me hiwa Yisu liŋkôpik be hê me hetak hêk ya kalang lêkmuk te. Kalang êng me hekolop valu ambuang be hepesang vo netak ŋa ema injêk. Yôv me himbumbi valu bêng te be hele hik kalang ambôlêk thing ethak me hê.

⁶¹ Me Malia nang Makdala lêk Malia yang îmo bidong oyang kalang be êyê hîmô.

Ŋa vovak eyanging kalang

⁶² Waklavông epesang nômkama Sabat lêk hele be hê yôv. Me hiviyô heyang me ŋa bêngbêng îmbôk da lêk Palisi ê vo injê Pailat.

⁶³ Me loho nang nena, “Anômbêng, yoô lejing êv anô ambô yôhîng atu ya ambô hîmô lêkmala denang me henang bêngiti, ‘Wak lô hele be hê me tem yambiyô ethak lonbô.’

⁶⁴ Be ditu nôngêv ŋa vovak bini vo eyanging kalang îtôm wak lô êng. Endekeme ya ŋa hîndông tem imbua liŋkôpik vanî me embatek avîlanô nena, ‘Lêk hiviyô hethak lonbô hêk ŋama.’ Ambô yôhîng êng me tem bêng

anông be nîmbô thak vo yang mung atu.”

⁶⁵ Êng me Pailat henang ethak loho nena, “Môlômbua ŋa vovak doho bunu me osopa môlô da ning auk be opesang kalang ambôlêk êng manjeng.”

⁶⁶ Êng me loho ê me ethang valu atu be hîmô kalang ambôlêk thing me ŋa vovak eyanging îmô.

28

*Yisu hiviyô hethak lonbô
(Mak 16:1-10; Luk 24:1-10;
Jon 20:1-18)*

¹ Sabat hele be hê yôv me hêndêng sonda lêkbôk mo-mananing, sonda êng ya wak ali mung hêyô me Malia nang Makdala lo Malia yang ê vo injê kalang.

² Me Anômbêng ya anêla te hîlôk nang melak leng be hêlêm êyô me duviyang bêng te hêv. Me anêla êng himbumbi valu bêng atu be hîmô kalang ambôlêk vê be hêyô hîmô long.

³ Me thohav lo ma hîtôm damak me ya kwêv thapuk anông.

⁴ Me ŋa vovak êyê be êkô kambom be elowaling. Me êv yak îlôk êk hîtôm bôk ema yôv.

⁵ Êng me anêla henang ethak avî yi êng nena, “Dô mamu kô andô. Ya hay-ala nena mamu othalo Yisu ôpatu be ik ethak alovalasing.

6 Yêni mî hêk long iti amî me lêk hiviyo hethak lonbô hitôm bôk be henang ethak môlô. Be ditu mamu lêm ôngô long atu be yêni hêk.

7 Yôv be mamu nu ketheng me onang ethak ya na hîndông nena, 'Lêk hiviyo hethak lonbô hêk nama. Ondañô. Lêk himung be hê Galili. Be ditu môlô nu yô long êng me tem ôngô inda.' Me lemim êngêv ambô atu be ya hanang. Ya halêm vo ya nang ambô tiêng êndêng môlô."

8 Avî yi êng elañô ambô êng be êkô, metom lejing mavî anông hiving. Êng me thêi tak kalang be evothong ketheng be ê vo enang ambô êng ethak ya na hîndông.

9 Ketheng oyang Yisu hêpôm thêi be henang nena, "Lêkbôk mavî mamu." Êng me thêi ê evalong vakapô me êv yeng ethak yêni.

10 Yôv me henang nena, "Dô mamu kô andô me mamu nu me onang ethak yîning aiyang loho vo loho ni Galili. Long êng me tem lohonjê ya."

Na vovak ining ambô yôhîng

11 Avî yi êng eveng denang me na vovak takatu be eyanging kalang doho êyô Jelusalem. Me loho ê hêndêng na bêngbêng îmbôk da me enang kôkôthing ethak nômkama takatu be lêk hivutak.

12 Me na bêngbêng îmbôk da lêk avaka ethak tom be evak ambô yôv me êv valuseleng bêng anông hêndêng na vovak.

13 Me loho nang ethak na vovak nena, "Môlô nang bêngiti ethak avîlanô nena, 'Yoô aêkthôm be athông paling me Yisu ya na hîndông êlêm hêndêng bîlîvông be iwa linjôpik vanî.'

14 Me gavana Pailat helañô kôkôthing êng me yoô da tem ana vo apesang ambô imbing yêni vo dô môlô utung malêng andô."

15 Me na vovak iwa valuseleng me loho evong îtôm lêk enang. Be ditu na Juda thak enang kôkôthing êng heveng hele be hêyô lêk.

Yisu hêv ku hêndêng ya na hîndông

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

16 Êng me Yisu ya na hîndông lauming be lahavôtom ê êyô Galili ya dum atu be bôk henang yôv nena loho ni.

17 Wakma loho yê Yisu, êng me êv yeng ethak yêni, metom doho ning auk yi be lejing êv nena, "Yisu diti mesa?"

18 Êng me Yisu hêlêm bidong me henang ethak loho nena, "Wapômbêng bôk hêv athêng bêng hêndêng ya vo ya hayanging nômkama leng lêk pîk sapêng.

19 Bêng be môlô nu pîk nômbêng iti sapêng me

môlôndông avîlanô vo imbu-
tak îtôm yîning ña esopa ya.
Me uthik loho îndôk ñanam
ethak Lambô ya athêng me
Nakandung ya athêng me
Lovak Matheng ya athêng.

²⁰ Me môlôndông loho vo
esopa ambô nômbêng atu be
bôk ya hêv hêndêng môlô yôv.
Ondañô! Tem ya mô imbing
môlô îtôm wak nômbêng iti
sapêng endebe pîk lo leng
yandang.”

Ambô Mavî atu be Mak hekavu

Ambô himung

Mak hekavu kapua tiêng. Yêni ya athêng yang nena Jon Mak. Yêni me anô Israel te. Sêmbôk atu be Yisu hevong ya ku himô pîk denang, Mak me sêik denang be ditu mî heveng iving Yisu amî. Yêni hilumbak bêng himô Jerusalem, be ditu helañô kôkôthing hethak Yisu (Ap 12:12). Mung anông me Poî lo Banabas ê luvu-luvu, be iwa Mak iving (Ap 12:25; 13:5; 13:13; 15:36-39; Kol 4:10; 2Ti 4:11). Heveng yam me Mak himô hiving Pita himô Lom. Pita bôk hêyê Yisu ya ku sapêng hethak mandaluk, be ditu henang be Mak hekavu.

Mak ik thô nena Yisu Kilisi me Wapômbêng Nakandung be hiwa Wapômbêng ya lêklokvang be hevong nôl thamtham lomaloma hethak. Me hekavu hiving nena Yisu hêlêm pîk îtôm anô ku te. Mak hêyê malêng lomaloma hêpôm avîlanô êv iving nang Lom be ditu hekavu kapua tiêng vo nembatho avîlanô êv iving long vo emba lêklokvang. Mak hêyê nena Yisu ya lêklokvang me bêng anông vo Sakdang ya lêklokvang.

Hekavu kapua tiêng
hêndêng sondakbêng 55
mena 65 AD ma.

*Jon Anô Hithik Avîlanô
hepesang avîlanô vo Yisu lêm
(Mat 3:1-12; Luk 3:1-17;
Jon 1:19-28)*

¹ Mung anông me Ambô Mavî tiêng me hethak Wapômbêng Nakandung Yisu Kilisi.

² Hîtôm Wapômbêng bôk henang ethak Nakandung Yisu Kilisi be plopet Aisaia bôk hekavu nena,

"Nondanô! Tem yangêv yîning anô ku te vo nenang yîning ambô bêng imung vo ong, me tem nepesang lonjanlê vo ong.
Malakai 3:1

³ Me kaêk te hêlêm nang long thiliv nena,

'Opesang lonjanlê vo Anômbêng tem nêlêm, me opesang be nimbutak thêthôp vo yêni.' "
Aisaia 40:3

⁴ Be ditu Jon Anô Hithik Avîlanô hê himô long thiliv be henang vo avîlanô ende kapôlônging lîlîng be ithik njanam vo Wapômbêng tem nêngêv loho ning kambom vê.

⁵ Me avîlanô Judia lo Jerusalem sapêng elom êk be ê hêndêng yêni. Be enang ining kambom bêng me Jon hithik loho hîlôk njanam Yelodan.

⁶ Jon me anô thak hik kwêv atu be epesang hethak bok *kamel vuluk me hevak bokgôp hêyô hêk landong. Me thak heyang kômsopek lêk hinum biyo thôk.

⁷ Me henang nena, “Ôpatu be tem nembeng ya yam, ya lêklokwang me lêkwaê anông vo yîning. Yêni me anô lêk athêng bêng me ya me yaônâlêk be ditu mî hîtôm ya kum be ya pole ya vakapô bokgôp ya yak vê amî.

⁸ Ya hathik môle hethak ñanam metom yêni tem nithik môle ethak Lovak Matheng.”

Jon hithik Yisu

(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22; Jon 1:32-34)

⁹ Wak te me Yisu hetak Nasalet nang Galili be hê hêyô me Jon hithik yêni hîlôk ñanam Yelodan.

¹⁰ Yisu hiviyo hêk ñanam kapô me hêyê leng hikê me Lovak Matheng hîlôk be hêlêm vo yêni hîtôm menak bôbô te.

¹¹ Me ambô te hêlêm nang leng nena, “Ong me yîning Wakna atu be ya leng hiving be ya leng mavî anông hethak ong.”

Sakdang heyek Yisu

(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Me ketheng oyang me Lovak Matheng hêv Yisu vê be hê long thiliv.

¹³ Me hîmô long êng hîtôm wak buñdaluk yi, êng me Sakdang hêyô be heyek

yêni. Yêni hîmô hiving alim bomang metom thak anêla eyanging yêni.

Yisu ya ku muñdaluk

(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)

¹⁴ Etak Jon hîlôk kalaondong, êng me Yisu hê Galili be henang Wapômbêng ya Ambô Mavî bêng nena,

¹⁵ “Wakma lêk hêyô yôv be Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk bidong oyang. Be ditu onde kapôlômim lîlîng be ôngêv imbing Wapômbêng ya Ambô Mavî!”

Yisu helam anô lokwanja vo esopa yêni

(Mat 4:18-22; Luk 5:1-11; Jon 1:35-42)

¹⁶ Yisu hivup ethak kasik bomang nang Galili ya lîndang me hêyê Saimon loyang Endulu. Thêi me ña ik alim ñanam be ditu ekaliv lek heveng kasik bomang.

¹⁷ Me Yisu henang ethak thêi nena, “Mamu lêm osopa ya! Tem yandông mamu vo ômbôv avîlanô îtôm ôvôv alim hîlôk lek.”

¹⁸ Bôlôtom oyang me thêi êndô ning lek îmô me esopa inda.

¹⁹ Yisu hivup ethak vauyanña me hêyê Jems loyang Jon. Thêi me Sebedi namalô luvi be îmô ning yeng be indi ining lek titip.

²⁰ Me bôlôtom oyang me helam thêi, êng me etak thêi ning kamik Sebedi hîmô yeng hiving ya ña ku me thêi ê esopa yêni.

*Yisu hêv gôk vê
(Luk 4:31-37)*

²¹ Me Yisu loho ê êyô Kape-naom be îmo. Me Israel ining waklavông thak iwa lovak elam nena Sabat hêyô be ditu Yisu hê Israel ining melak yeng vo hîndông avîlanô.

²² Avîlanô elanjô be esong kambom ethak ya ambô atu be hîndông loho vombê nena, yêni hîndông loho hîtôm anô lêk athêng bêng. Me mî hîtôm loho ning kîdônga ambô bal-ambung amî.

²³ Me anô te hîmô Israel ining melak yeng êng be gôk lêlêik hîmô hiving yêni be helam nena,

²⁴ “Yisu nang Nasalet, hôle m vo nombong ômbête ethak yoô? Hôle m vo numbuling yoô mesa? Ya hayala ong. Ong Wapômbêng ya Anô Matheng.”

²⁵ Me Yisu hethang gôk kambom êng lêklokwang be henang nena, “Ong bonong me notak ôpitu!”

²⁶ Me gôk lêlêik atu hîlônîng ôpêng kambom anông be hesaniyak me hetak ôpêng be hê.

²⁷ Me avîlanô sapêng esong kambom be enang ethak i nena, “Ômbête tiêng? Ôpiti hîndông auk lêkmuk hîtôm anô lêk athêng bêng. Be ya ambô me lêklinyak be gôk lêlêik elanjô be esopa.”

²⁸ Be ditu Yisu ya kôkôthing êng hevothong eveng Galili ning long sapêng.

*Yisu hevong avîlanô
kômbôk bêng anông mavî
(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)*

²⁹ Me bôlôtôm me Yisu loho tak Israel ining melak yeng be ê Saimon lo Endulu ning melak. Me Jems lo Jon ê hiving.

³⁰ Êyô melak me loho nang ethak Yisu nena Saimon yanjavî tu be hevong kômbôk vovang be hêk.

³¹ Êng me Yisu hê hêyô vo avî êng me hevalong bang be hendandi hiviyo. Me kômbôk êng hetak yêni me hiviyo be hepesang nô m vo loho.

³² Wak ê hîlôk me avîlanô iwa ña lêk kômbôk lêk ña takatu be gôk kambom hivul-ing loho be ê êyô vo Yisu.

³³ Lêk avîlanô melak lôn g êng sapêng êlêm iving be îmo melak atu ya popatîñlívông.

³⁴ Êng me Yisu hevong avîlanô takatu be iwa kômbôk lomalama bêng anông ivutak mavî. Lêk hêv gôk kambom bêng anông vê hiving. Gôk kambom takêng eyala nena yêni me opalê be mî hetak loho vo enang ambô amî.

*Yisu da hê long thiliv vo
neteng mek
(Luk 4:42-44)*

³⁵ Lêkbôk momañaning mî denang me Yisu hiviyo be hê long thiliv vo neteng mek.

³⁶ Me Saimon loho ê ethalo yêni heveng.

³⁷ Êpôm yêni me enang nena, “Avîlanô sapêng ethalo ong eveng.”

38 Me Yisu henang nena, "Aô na bôyang. Aô na melak lông takatu be hîmô bidong vo ya nang Wapômbêng ya ambô êndêng loho imbing. Hethak ondong êng yom be diti ya halêm."

39 Me Yisu heveng Galili ning long sapêng be henang Wapômbêng ya ambô hîmô ning Israêl ining melak yeng lêk hêv gôk kambom bêng anông vê hêk avîlanô.

Yisu hevong anô palê lepla te mavî

(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

40 Me anô kômbôk lepla te hê hêyô vo Yisu me heya vabudum thîvô me hepetenak Yisu be henang nena, "Hethak ong da yong lem hivîng me nombong be yambutak mavî."

41 Me Yisu lahiki hethak ôpêng be hetak bang hêyô hêk yêni me henang nena, "Ya leng êv numbutak mavî."

42 Êng me palê lepla êng hêyôv be lînkôpik hivutak mambung.

43 Me Yisu hêv ôpêng be hê bôlôtom me henang lêklokvang hethak yêni nena,

44 "Dô nonang nôm iti bêng ethak anô te andô. Metom nu me nunjik ong thô êndêng anô hîmbôk da me nôngêv da êndêng Wapômbêng vo ningik thô nena lêk huvutak mambung hîtôm Moses bôk henang yôv. Hovong bêng me tem avîlanô sapêng injê be eyala nena lêk huvutak mambung."

45 Metom ôpêng mî hesopa Yisu ya ambô sapêng amî. Mî, henang bêng be kôkôthing êng hê mayaliv. Be ditu Yisu mî hîtôm ni melak nenanena amî. Me hê heveng long thiliv me avîlanô êlêm nang luvuluvu be êyô vo injê yêni.

2

Yisu hevong anô himuvîng te mavî

(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)

1 Wak doho hele be hê yôv me Yisu hê Kapenaom hethak lonbô me avîlanô elanjô nena Yisu lêk hêyô ya long.

2 Êng me avîlanô bêng anông êlêm êyô be melak kapô putup me melak ambôlêk vi yêng putup bêng yom. Me Yisu henang Wapômbêng ya ambô hethak loho.

3 Me anô doho iwa anô himuvîng te be êlêm be anô lokwanja evak umbam.

4 Avîlanô bêng anông be long putup be mî hîtôm imbuva ôpêng bini melak kapô vo Yisu amî. Be ditu ethak melak vôv me êngô melak vôv ambuang be îlîlô ôpêng lêk yêm hîlôk hele be hivup vo Yisu.

5 Yisu hêyê loho ning êv ivîng me henang ethak anô himuvîng atu nena, "Yîning wakna, lêk ya hêv yong kambom sapêng vê."

6 Me kîdônga ambô balambung doho îmô hivîng be lejing êv nena,

7 "Bisête be ôpiti henang ambôma bêng vo? Ôpêng

hesong nena yêni me Wapômbêng mesa? Anô te mî hîtôm nêngêv kambom vê amî me Wapômbêng yom."

8 Me bôlôtom me Yisu heyala loho ning auk be henang nena, "Bisête be môle lemim ik am hethak ambô tiêng?

9 Ambô alête vumeng vo ya nang ethak anô himuving iti: 'Lêk ya hêv yong kambom vê' mesa, 'Numbiyômba me numbua yong yêm be nombeng'?

10 Bêng be tem yangik thô ethak môle nena Anô Ya Nakandung atu ya athêng me bêng hêk pîk be hîtôm nêngêv kambom vê." Yôv me henang ethak anô himuving atu nena,

11 "Ya hanang ethak ong nena numbiyômba be numbua yong yêm be nu yong melak."

12 Êng me ôpêng hiviyô nang loho livông be hiwa ya yêm me hele yêng be hê. Avîlanô esong kambom be êv Wapômbêng ya athêng ling be enang nena, "Bôk mî yoônga nômate bênjiti amî!"

*Yisu helam Livai
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)*

13 Yôv me Yisu hîvô hê kasîk bomang ya dang hethak lonbô. Me avîlanô bêng anông êyô be yêni hîndông loho.

14 Yêni hivup ethak me hêyê Livai Alpius nakandung hîmô melak iwa takis. Me henang nena, "Nôlêm osopa

ya." Êng me hiviyô be hê hesopa yêni.

15 Yisu heyang nôm hiving Livai hîmô ya melak. Me ña iwa takis lêk ña evong kombom kambom bêng anông êyô be eyang nôm hiving yêni lêk ya ña hîndông vômbe nena loho bêng anông esopa Yisu.

16 Me Palisi takatu be kîdônga ambô balambung êyê me enang ik ya ña hîndông ling nena, "Yisu heyang nôm hiving ña iwa takis lêk ña evong kombom kambom vo?"

17 Yisu helañô loho ning ambô me henang nena, "Ña lêk kômbôk yom ditu thak ê êyê dokta. Me ña kômbôk mî me mî. Me bêng yom ya halêm vo yandam ña takatu be evong kombom kambom. Me mî ya halêm vo yandam ña thêthôp amî."

Enang ik Yisu ling hethak kombom itip ethak nôm

(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

18 Wak te me Jon ya ña hîndông lêk Palisi esopa ining kombom itip ethak nôm vo lejing êv Wapômbêng. Me avîlanô doho êyô vo Yisu me enang ik ling nena, "Jon lêk Palisi ining ña îndông itip ethak nôm me yong mî vo?"

19 Me Yisu henang nena, "Anô te hiwa avî lêkmuk, êng me ya vathi tem injang nôm lêk lejing mavî. Me tem mî hîtôm itip ethak nôm amî.

20 Metom wakma atu be iwa yêni vê hêk loho, êng me loho tem itip ethak nôm.

²¹ “Anô te hîtôm nimbua thôp lêkmuk bôte be nindi thôp bôô ya ambuang thing ethak amî. Hevong bêng me tem thôp lêkmuk tem nîmô thôp bôô bô êng kê. Êng me tem nitip bêng.

²² Me anô te mî thak hêkê waing lêkmuk hîlôk boksipsip ya kôpik bôô amî. Hevong bêng me tem waing lêkmuk nimbuling bok kôpik bôô atu be nipupkê be waing engathô ni. Bêng be ditu thak êkê waing lêkmuk hîlôk bok kôpik lêkmuk atu be belap vo ninding mavî me mî hîtôm nipupkê amî lêk waing mî nenngathô ni amî.”

*Yisu me Sabat ya alang
(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)*

²³ Sabat te me Yisu lêk ya ña hîndông ê eveng kukapô te be ya loho iwa wit va doho vo injang.

²⁴ Me Palisi enang ethak Yisu nena, “Nondanô! Ambô balambung henang nena Sabat me mî hîtôm aômbong ku be aômbua nôm be aôngang amî. Metom yong ña hîndông ivuling waklavông eng!”

²⁵ Me Yisu henang nena, “Bôk môlô sam ambô hethak Devit lêk ya ña môlô ema vo leñing be evong bêng mesa mî?”

²⁶ Sêmbôk atu be Abiata hîmô hîtôm kwandôk bêng hîmbôk da me Devit hêyô Wapômbêng ya melak math-eng kapô be heyang polom atu be mî hîtôm ña paling

injang amî. Polom êng me ña îmbôk da yom ining vo injang. Metom hêv doho vo ya ña eveng iving inda be eyang iving. Be ditu loho vuling ambô balambung bô êng.”

²⁷ Me Yisu henang ethak loho nena, “Wapômbêng hepesang Sabat vo nêngêv avîlanô livung me mî hepesang avîlanô vo êngêv Sabat livung amî.

²⁸ Bêng be Anô Ya Nakan-dung atu me Sabat ya Alang.”

3

*Sabat me Yisu hevong anô
bang hema te mavî
(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)*

¹ Me Yisu hivutak êyô Is-lael ining melak yeng kapô hethak lonbô. Me anô bang bôk hema te hîmô melak êng kapô.

² Me ña takatu be ethalo lonndanlê vo enang Yisu bêng îmô me êyê yêni nena tem nembong ôpêng mavî êndêng Sabat mesa mî.

³ Yôv me Yisu henang ethak ôpatu be bang hema nena, “Numbiyômba vo avîlanô sapêng injê ong.”

⁴ Yôv me henang ik loho ling nena, “Hîtôm aômbong ômbête vo aô sopa balambung Sabat? Hîtôm aômbong mavî mesa aômbong kam-bom? Hîtôm aôngêv avîlanô livung vo îmô lêkmala mesa aôngik loho vônô?” Metom loho sapêng bonong.

⁵ Me Yisu la maning be hêyê loho kôlîlîng hêwê heveng lêk la malêing hethak loho evasing kapôlônging. Yôv me henang ethak ôpatu nena, "Noto bahem." Me ôpêng heto bang me bang êng hivutak mavî hethak lonbô.

⁶ Yôv me Palisi ele yêing me ethak tom hiving avîlanô Is-lael vi atu be esopa Helot. Me evak ambô vo êpôm lonjanlê te vo injik Yisu vônô.

Avîlanô bêng anông esopa Yisu

(Mat 12:15-16; Luk 6:17-19)

⁷ Me Yisu lêk ya na hîndông etak long êng be ê kasîk bomang ya dang me avîlanô Galili bêng anông esopa yêni.

⁸ Avîlanô nang Judia me Jelusalem me Idumia me nanam Yelodan vi vulu lêk Taia me Saidon, bêng anông elanjô nôtm takatu be Yisu hevong be ditu êlêm vo injê yêni.

⁹ Me Yisu hêyê avîlanô bêng anông be henang ethak ya na hîndông nena êpôm yeng te yaping vo avîlanô endambu yêni thing me tem nethak yeng êng be nîmô.

¹⁰ Vombê nena bôk hevong avîlanô lêk kômbôk bêng anông mavî be ditu avîlanô takatu be evong kômbôk denang loho lêklokvang vo êthôm yêni.

¹¹ Me gôk lêlêik êyê yêni be êv yak îlôk êk yêni mandaluk

be eleng lêklala nena, "Ong Wapômbêng Nakandung."

¹² Metom Yisu henang lêklokvang hethak loho vo dô enang yêni bêng ethak avîlanô andô.

Yisu helam aposol lauming be lahavôyi

(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Me Yisu hethak dum te be hê me helam na takatu be yêni la hiving be êlêm hêndêng yêni.

¹⁴ Me hîtôk anô hîtôm lauming be lahavôyi me helam loho nena aposol. Yêni hetak loho vo îmô imbing yêni lêk nêngêv loho bini vo enang Wapômbêng ya ambô bêng.

¹⁵ Me yêni la hiving nêngêv lêklokvang êndêng loho vo êngêv gôk kambom loma-loma vê.

¹⁶ Diti me anô lauming be lahavôyi takatu be Yisu helam loho: Saimon, ôpatu be Yisu helam nena Pita me

¹⁷ Jems loyang Jon, thêi ning lambô me Sebedi. Me helam thêi nena Boanegis. Boanegis ya ondong nena kakali nali.

¹⁸ Me Endulu lo Pilip me Batolomiu lo Matyu me Tomas lo Jems Alpius nakandung me Tadius lo Saimon, Selot ining anô te*

¹⁹ me Judas Iskaliot, ôpatu yôv ketem nenang Yisu bêng.

3:6 3:6 Mat 22:15-16 **3:10 3:10** Mat 14:36 **3:11 3:11** Luk 4:41 **3:12 3:12**

Mak 1:34 **3:16 3:16** Jon 1:42 **3:17 3:17** Luk 9:54 * **3:18 3:18** Selot ya ondong nena anô atu be hêndô Lom ining gakmang dô neyanging loho Is-lael andô.

Yisu lo Belsebul

(*Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10*)

20 Yôv me Yisu lêk ya ɲa hîndông ê êyô melak te kapô me avîlanô bêng anông êyô be ekalambu loho thing het-hak lonbô hele be mî hîtôm injang nôm amî.

21 Me Yisu ya avîlanô elanô ambô hethak nôm êng be êlêm vo imbua yêni bini vo eyanging vombê nena enang bêng nena ya auk molo.

22 Kîdônga balambung nang Jêlusalem îlôk be êlêm me enang nena, "Belsebul* hîmô hiving yêni! Be ditu thak hêv gôk kambom vê hethak gôk kambom ining anômbêng Belsebul ya lêklokvang."

23 Yôv me Yisu helam loho lêm ethak tom me henang ambô dôhô doho hethak loho nena, "Sakdang hîtôm nêngêv Sakdang da vê mesa?"

24 Mî, me avîlanô melak lông bêng te evak i kê hê ondong yi, êng me tem nêngêv yak.

25 Lêk avîlanô ondong te evak i kê hê ondong yi, êng me tem nêngêv yak bêng yom.

26 Me Sakdang da hevak i kê hê ondong yi be hevong vovak hiving yêni da, êng me tem nêngêv yak vombê nena ya lêklokvang lêk êv yak yôv.

27 Ondanô ambô te imbing. Anô te hîtôm nimbutak êyô anô lêklokvang te* ya melak

kapô be nimbua ya nômkama vanî? Mî anông! Ôpêng em-balong anô lêklokvang êng be nekak lêku êm, êng me yêni hîtôm nimbua ya nômkama vanî.

28 Ya hanang avanông ethak môlô nena Wapômbêng tem nêngêv avîlanô ning kambom lomalama lêk ambôma takatu be thak enang vê.

29 Metom anô te hêyê Lovak Matheng ya ku be henang ambôma nena, 'Diti me Sakdang ya ku', êng me Wapômbêng mî hîtôm nêngêv kambom êng vê injêk ôpêng amî. Mî anông. Ya kambom êng tem ninjêk thêthô îtôm wak nômbêng iti sapêng."

30 Yisu henang ambô takêng hethak ɲa takatu be enang nena gôk lêlêik hîmô hiving yêni.

Yisu talêmbô lêk viyani

(*Mat 12:46-50; Luk 8:19-21*)

31 Me Yisu talêmbô lêk viyani eleva yêing me êv ambô hê vo enang ethak Yisu nena nêlêm yêing.

32 Avîlanô bêng anông ekalambu yêni thing be enang nena, "Lemtambô lêk aviyaami eva yêing be lenjing iving injê ong."

33 Me Yisu henang ik ling nena, "Opalête me yîning wakatik lêk yîning aiyang?"

34-35 Me Yisu hêyê avîlanô nômbêng atu be ekalambu yêni thing hêwê heveng me

3:22 3:22 Mat 9:34; 10:25 * 3:22 3:22 Belsebul me Sakdang ya athêng yang.

* 3:27 3:27 anô lêklokvang te Êng me Sakdang. 3:31 3:31 Mak 6:3; Jon 2:12; Ap 1:14

henang nena, “Avîlanô takatu be esopa Wapômbêng ya la hiving, ña êng me yîning wakatik lêk aiyang me livô loho. Bêng be ditu môle takiti me yîning wakatik lêk aiyang loho.”

4

Ambô dôhô hethak anô hekaliv yanvêk

(Mat 13:1-23; Luk 8:4-15)

¹ Me Yisu hîndông avîlanô hethak lonjô hîmô kasik bo-mang ya dang. Be avîlanô bêng anông ekalambu yêni thing, êng me hethak yeng te be hê hîmô kasik îmo bidong lindang me avîlanô eva lindang ivup ethak.

² Me hîndông loho hethak ambô dôhô bêng anông. Be henang nena,

³ “Ondañô! Anô te hê hekaliv ya yanvêk hîlôk ya kukapô.

⁴ Ôpêng hekaliv yanvêk takêng me vi hîlôk lonjanlê. Êng me menak êpôm be eyang.

⁵ Me doho hîlôk pîk lêk valu be ditu hivutak ketheng oyang, vombê nena pîk doke yom.

⁶ Wakma wak hîmbî hêyô hêk me tem nekapôk, vombê nena ya galôk me bidong oyang.

⁷ Me vi hîlôk long yak lêklilu kapô be yak êng hilumbak hêyô yanvêk takêng vov. Be ditu mî yanvêk takêng hik anông amî.

⁸ Metom vi hîlôk pîk mavî me hipup be hivutak bêng be hik ya anông. Doho hîtôm 30 me doho 60 me doho 100.”

⁹ Yôv me Yisu henang ethak loho nena, “Môle ña lêk lindong me ondañô ambô ti katôyang!”

¹⁰ Avîlanô nômbêng atu etak Yisu be ê, êng me yêni lêk ya ña hîndông lauming be lahavôyi me avîlanô takatu be eveng hiving yêni yom ditu loho mô. Me loho nang ik yêni ling ethak ambô dôhô takatu be henang ya ondong.

¹¹ Me Yisu henang nena, “Wapômbêng lêk hêv ya auk long kapô hethak ya lêklinyak neyanging avîlanô hêndêng môle. Metom avîlanô vi atu be îmo yêing vo ya lêklinyak bêng, loho thak elañô ambô êng hethak ambô dôhô yom.

¹² Bêng be,
“ ‘loho tem injê bêng anông, metom tem mî eyala amî.

Me tem endañô ambô bêng anông,
metom tem mî eyala ambô takêng ya ondong amî.

Vo dô loho ende kapôlônging lîling

be Wapômbêng êngêv loho ning kambom vê andô.’ ” *Aisaia 6:9-10*

¹³ Me Yisu henang ethak loho nena, “Môle mî oyala ambô dôhô ti amî mesa? Yôv be tem môle yala ambô dôhô vi bisête?

¹⁴ Anô atu be hevatho yanvêk, êng me hîtôm yêni

hevatho Wapômbêng ya ambô.

¹⁵ Me avîlanô vi me hîtôm yanvêk atu be ekaliv hîlôk lonđanjê. Nja takêng elanjô Wapômbêng ya ambô, metom ketheng oyang me Sakdang hêyô be hêv ambô takatu be evatho hîlôk loho kapôlônjing vê.

¹⁶ Me avîlanô vi me hîtôm yanvêk ekaliv hîlôk long valu oyang. Elanjô Wapômbêng ya ambô be êv iving ketheng lêk lenjing mavî.

¹⁷ Metom mî hîmbî galôk amî be ditu eva vauyanja yom, vômbe nena wakma malêng lêk vovang hêpôm loho hethak Wapômbêng ya ambô. Êng me etak ining êv iving ketheng oyang.

¹⁸ Me avîlanô vi hîtôm yanvêk ekaliv hîlôk long yak lêklilu kapô. Avîlanô takêng elanjô Wapômbêng ya ambô,

¹⁹ metom loho lenjinhiki bêng anông hethak ining lêkmala pîk iti lêk valuseleng hêvôv loho be malenjing đanjang ethak nômkama lomalama. Auk takêng ditu hithivung Wapômbêng ya ambô be loho mî ik anông amî.

²⁰ Me avîlanô vi me hîtôm yanvêk ekaliv hîlôk pîk mavî. Elanjô be evalong long hêk loho kapôlônjing. Doho hik anông hîtôm 30 me doho hîtôm 60 me doho 100."

Lam nôm thak hêv danda hêndêng avîlanô
(Luk 8:16-18)

²¹ Me Yisu henang ik loho ling nena, "Môlô thak ôtôm lam be othong hîlôk wîng kapô mesa uvung hîmô long kapô? Mî, môlô tôm be ôthôkêng hethak eva aling.

²² Nômkama nômbêng atu be hîmô long kapô, êng me yôv ketem nimbutak yêing. Me nômkama takatu be anô ivung hêk long kapô, êng me yôv ketem nimbutak yêing.

²³ Môlô nja lêk linđong me onđanjô ambô ti katôyang!"

²⁴ Yôv me Yisu henang nena, "Ambô takatu be môlô lanjô me lemim êngêv katô. Be ditu kombom alê atu be hôthô anô vi lelâlîling, hethak kombom êng yom ditu tem Wapômbêng îthô ong lelâlîling bêng yom me tem netak doho êyômô long imbing.

²⁵ Ôpatu be heyala Wapômbêng ya ambô tem Wapômbêng êngêv auk bêng anông êndêng yêni. Metom ôpatu be mî heyala Wapômbêng ya ambô amî me ya auk mavî atu be bôk hîmô hiving yêni me Wapômbêng tem nêngêv vê."

Ambô dôhô hethak yanvêk hilumbak bêng

²⁶ Me Yisu henang nena, "Wapômbêng ya lêklinyak bêng me bêngiti. Anô te hekaliv yanvêk hîlôk ya kukapô.

²⁷ Me thak hêk hêndêng bîlîvông me heveng hêndêng lêkwak. Metom yanvêk da

hipup be hivutak bêng be anô êng mî heyala amî.

²⁸⁻²⁹ Pîk da hevong ya ku be yanvêk êng hipup be livuk hivutak me hîmbî ñaung be hik va hêyô hîmô. Be ditu nôm takêng da hepesang i. Yôv me wakma hêyô be anô êng hiwa bîng be hele anông ethak, vômbe nena waklavông imbua anông hêyô."

Ambô dôhông hethak alokwang va yaôna te

(*Mat 13:31-32; Luk 13:18-19*)

³⁰ Me Yisu henang nena, "Tem ya nang bisête ethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng vo nêngêv auk êndêng môlô? Lêk ambô dôhông alê yang, ditu tem ya nang?"

³¹ Wapômbêng ya lêklinyak me hîtôm alokwang va yaôna te be anô te hevatho hîlôk ya kukapô. Alokvang va êng me yaônalêk.

³² Metom hevatho be hipup me hivutak lêkwaê vo nômkama kukapô vi. Be thanjang me lêkwaê be ditu long kapô mavî vo menak endav ining melak îndôk be îmô."

Yisu henang ambô dôhông yom

(*Mat 13:34-35*)

³³ Me Yisu thak henang ambô dôhông bêng anông bêng yom hethak avîlanô. Me hîndông loho hîtôm loho da ning auk vo endanô be eyala.

³⁴ Avîlanô bêng anông îmô hiving yêni, be ditu thak hîndông loho hethak ambô

dôhông yom. Me waklavông yêni da lêk ya ña hîndông yom îmô, êng me thak henang ambô dôhông sapêng ya ondong bêng hethak loho.

Yisu henang be lovak bêng hema

(*Mat 8:23-27; Luk 8:22-25*)

³⁵ Wak êng ya yathindang hêmbôk me Yisu henang ethak ya ña hîndông nena, "Aô na kasik bomang viyang vulu."

³⁶ Êng me loho tak avîlanô nômbêng atu me ethak yeng atu be Yisu hîmô be ê. Me yeng doho ê hiving.

³⁷ Êng me lovak bêng te hêyô, be hiyuv ñanam be ñanam hivutak hîlôk yeng kapô, be hevong vo nembak yeng thethong.

³⁸ Yisu hêyô hêk kwalim te hêk yeng landang be hêkthôm. Êng me ya ña hîndông êyô ik yêni ling be enang nena, "Kîdôngga, mî lem ingik ong nena ñanam tem nendok aô vônô amî mesa?"

³⁹ Êng me Yisu hiviyô me hethang ñanam budum lêk lovak be henang nena, "Notaving be nôngwêk yaô!" Êng me lovak hema me ñanam hêk tineng.

⁴⁰ Me Yisu henang ethak ya ña hîndông nena, "Môlô kô vo? Mî môlô êv iving amî denang e?"

⁴¹ Me ña êng elowaling kambom be enang ik loho da ling nena, "Ôpiti me anô

alête be ditu ŋanam lêk lovak elanjô ya ambô be esopa.”

5

Yisu hêv gôk kambom vé hêk anô te

(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Yisu lêk ya ŋa hîndông ê kasîk bomang viyang vulu me êyô avîlanô Gelasa ining pîk.

² Me yeng hethak lindang me Yisu hivup pîk. Êng me anô lêk gôk lêlêik te hêlêm nang kalang be hê hêndêng Yisu.

³ Yêni thak hîmô kalang be mî hîtôm anô te embalong yêninjêk amî. Me mî hîtôm ekak yêni long ethak yakseng amî.

⁴ Bôk evalong yêni lômbôlông be ekak va lo bang lêku hethak yakseng metom hêsô yakseng takêng kisi. Me anô te mî hîtôm nembalong ôpêng be nîmô tinjeng amî, mî anông.

⁵ Me wak lêk bîlîvông sapêng me hîmô be heveng kalang lêk dumlôlê me hesanîyak be hengothe linjôpik hethak valu.

⁶ Yêni hêyê Yisu hêlêm dêim denang, me hevothong be hê hêndêng Yisu me heya vabudum thîvô hîmô Yisu mandaluk.

⁷⁻⁸ Me Yisu henang ethak ôpêng nena, “Gôk lêlêik, notak ôpiti be nu.” Me anô lêk gôk êng helam kaêk lêklala nena, “Yisu, Wapômbêng Leng Anông Bing Nakan-dung, hêlêm vo nombong

ômbête ethak ya? Hethak Wapômbêng ya athêng me dô nongêv vovang êndêng ya andô!”

⁹ Êng me Yisu henang ik ôpêng ling nena, “Yong athêng bisê?”

Me ôpêng henang nena, “Yîning athêng nena Ŋa Vovak Yalimamôk, vômbe nena yoô me bêng anông.”

¹⁰ Me yêni heteng Yisu lômbôlông nena, dô nongêv loho vé injêk long êng andô.

¹¹ Bok bêng anông eyang tak îmô dum te ya lîkîning îmô bidong long êng.

¹² Me gôk kambom takêng epetenak Yisu nena, “Nongêv yoô vé ni îndôk bok takdaku kapô.”

¹³ Êng me Yisu hetak loho be ele yêing be ê îlôk bok takêng kapô. Me bok takêng evothong be ethak i may-aliv hîlôk wanda be êv yak hîlôk kasîk bomang be ŋanam helok sapêng vônô. Bok takêng me hîtôm 2,000.

¹⁴ Me ŋa takatu be eyanging bok îsôv be ê enang bêng heveng melak lông lêk long yaô nenanena hiving. Êng me avîlanô ê vo injê nôm atu be lêk hivutak.

¹⁵ Loho yô vo Yisu me êyê ôpatu be gôk kambom yalimamôk bôk îmô hiving yêni lêk hipuk kwak me ya auk lêk mavî be hîmô yôhok. Êng me loho êkô kambom.

¹⁶ Me ŋa takatu be êyê nôm êng, enang kôkôthing hêndêng avîlanô hethak ômbê

atu be hêpôm anô atu be gôk kambom bôk hîmô hiving yêni, me enang kôkôthing ethak bok takatu be îlôk ñanam be ema hiving.

17 Êng me avîlanô eteng Yisu lêklokvang vo netak loho ning long bini bôyang.

18 Yôv me Yisu hethak yeng, me anô atu be gôk kambom bôk hîmô hiving yêni hepetenak inda nena, "Hîtôm ya thôk imbing ong mesa?"

19 Metom Yisu mî hîlôk hethak ôpêng ya ambô amî be henang nena, "Nu yong long lêk yong avîlanô. Me nonang ethak loho ethak nômbêng atu be Anômbêng hevong ethak ong lêk lahiki hethak ong."

20 Êng me ôpêng hîvô hê ya long, me henang kôkôthing ethak nômbêng atu be Yisu hevong êndêng yêni heveng melak lông lauming atu be hîmô Dekapolis kapô. Me avîlanô long êng sapêng elanjô be esong kambom.

Avena hema lêk avî kômbôk

(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 Yisu hethak yeng be hê kasîk bomang ya lîndang viyang vulu hethak lonjbô. Me heva lîndang, me avîlanô bêng anông ithup i hethak tom be ekalambu yêni thing.

22 Me anômbêng heyanging Israêl ining melak yeng te hêlêm, be ya athêng nena Jailus. Yêni hê hêyê Yisu me hêv yak hîlôk hêk Yisu va.

23 Me henang lêk kapô malêng nena, "Yîning avena tem nema. Be hîtôm nôlêm otak bahem êyônjêk yêni vo nimbutak mavî be nîmô lêkmala?"

24 Êng me Yisu hê hiving yêni.

Me avîlanô bêng anông esopa yêni be ekalambu yêni thing.

25 Avî te hîmô long êng be hiwa kômbôk lêkma helom hêk hîtôm sondakbêng lauming be lahavôyi.

26 Dokta bêng anông evong vo êngêv yêni livung, metom loho mî hîtôm amî me êv vovang bêng êndêng yêni. Avî êng hêv ya valuseleng sapêng hêndêng loho, metom kômbôk êng mî hekapôk doke amî me hê bêng anông.

27 Me bôk helanjô kôkôthing hethak Yisu, be ditu hîlôk avîlanô nômbêng êng kapô, be heveng Yisu yam me hêthôm ya kwak dang.

28 Yêni la hêv nena, "Ya thôm ya kwêv yom me tem ya mavî."

29 Hêthôm yom, me ketheng oyang me lêkma hekapôk me helanjô nena malêng êng lêk hetak yêni.

30 Me bôlôtom me Yisu helanjô nena ya lêklokvang doho hêv yak. Êng me hik i lîlîng eva avîlanô takêng lîvông me henang nena, "Opalête hêthôm yîning kwêv?"

31 Me ya ña hîndông enang nena, "Hôyê avîlanô nômbêng iti be ekalambu ong thing be ithithiving ong me honang ik

ling nena opalête hêthôm ong vo?"

32 Metom Yisu hêyê hêwê heveng nena opalête ditu be hêthôm yêni.

33 Me avî êng heyala nôm atu be hivutak yêni, be ditu hêkô be helowaling me hê heya vabudum thîvô hîmô Yisu va. Me henang nôm takêng bêng ethak yêni.

34 Me Yisu henang ethak yêni nena, "Yîning avena, yong hôêv iving hevong be lêk huvutak mavî. Nu lêk lem mavî. Yong kômbôk lêk hetak ong."

35 Yisu henang ambô denang me anô doho êlêm nang Jailus ya melak, Jailus me anômbêng heyanging Israel ining melak yeng, be loho nang ethak yêni nena, "Nalum avî lêk hema yôv, be ditu notak kîdôngga me dô nôngêv malêing êndêng yêni andô."

36 Metom Yisu hevong hîtôm mî helanjô loho ning ambô amî be henang ethak Jailus nena, "Dô nôkô andô, nôngêv imbing yom."

37 Yisu hêndô avîlanô ni imbing yêni be ditu hiwa Pita me Jems loyang Jon yom be loho ê hiving inda.

38 Loho êyô Jailus ya melak me hêyê avîlanô eleng athêng malêng be pôk bêng anông.

39 Êng me hê melak kapô me henang ethak loho nena, "Môlô leng be pôk hethak leng vo ômbête? Sêik iti me

hêkthôm yom me mî hema amî."

40 Metom loho malîk ethak yêni.

Me Yisu hêv loho vê be ele yêing be ê, me hiwa sêik êng talêmbô lo lambô, me ya ña hîndông lô atu yom iving yêni be ê melak kapô atu be sêik atu hêk.

41 Me hevalong avena êng bang be henang ethak ambô Hiblu nena, "Talita kôm!" (Ambô êng ya ondong nena, "Yîning avena, ya hanang ethak ong nena numbiyô.")

42 Me ketheng oyang me avena êng hiviyo be heveng. Yêni ya sondakbêng hîtôm lauming be lahavôyi. Loho yê be esong kambom.

43 Me Yisu henang lêklokvang hethak loho nena, dô enang nôm êng bêng ethak avîlanô andô. Me henang nena, "Ôngêv nôm vo ninjang."

6

Avîlanô Nasalet îpôlik ethak Yisu

(Mat 13:53-58; Luk 4:16-30)

1 Yisu hetak long êng me hê ya melak ondong, me ya ña hîndông ê hiving.

2 Sabat hêyô me Yisu hê Israel ining melak yeng me hîndông avîlanô. Me avîlanô bêng anông elanjô ya ambô be îpîndîk kambom be enang nena, "Ôpiti hiwa ambô lêk auk thêthôp takiti nang êsê be diti hevong nôm thamtham hethak?"

³ Ôpiti me anô helav melak yom. Yêni me Malia nakan-dung me Jems lo Josep me Judas lo Saimon loho ning ali bêng. Me livi îmo long iti hivîng aô." Loho nang bêng, me îpôlik ethak yêni.

⁴ Me Yisu henang ethak loho nena, "Plopet hiwa athêng bêng hêk melak yang. Metom ya melak ondong lêk ya lêkma lêk ya avîlanô, me hîtôm anô athêng mî."

⁵ Be ditu Yisu mî hîtôm nembong nôl thamtham îmo long êng amî, me hetak bang hêyô hêk na lêk kômbôk tomtom yom be ivutak mavî.

⁶ Me Yisu hesong kambom hethak loho mî êv ivîng yêni amî.

*Yisu hêv na hîndông be ê
(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)*

Me Yisu hê melak nena-nena me hîndông avîlanô.

⁷ Me helam ya na hîndông lauming be lahavôyi hethak tom me hîmbî loho tham hê yiyi me hêv lêklokvang lêk athêng bêng hêndêng loho vo êngêv gôk lêlêik vê. Yôv me hêv loho be ê.

⁸ Me Yisu henang ethak loho nena, "Ombalong môlô ning kôm kwandîng yom. Me dô umbua nôma doho imbing hîtôm polom lêk vak be valuseleng imbing andô.

⁹ Me unjik vemimkapô bokgôp yom, me dô umbua kwêv yi andô.

¹⁰ Me ôyô melak te, me ômô melak êng yom endebe otak long êng bunu bôyang.

¹¹ Me long takatu be mî iwa môlô thô amî lêk êndô endanô môlô ning ambô, me waklavông atu be otak long êng, me unjik limbalôm takatu be hîmô vemimkapô vê îndôk loho maleñing vo ningik loho ning kambom thô."

¹² Êng me Yisu ya na hîndông ê lomelak lomelak be enang vo avîlanô ende kapôlônging lîlîng.

¹³ Me loho êv gôk kambom bêng anông vê lêk etak wel hethak avîlanô lêk kômbôk bêng anông be evong loho ivutak mavî.

*Helot la hêv nena Yisu me
Jon Anô Hithik Avîlanô
(Mat 14:1-12; Luk 3:19-20;
9:7-9)*

¹⁴ King Helot Antipas helanô kôkôthing hethak Yisu ya ku takatu be bôk hevong vômbe nena avîlanô sapêng bôk eyala yêni katô. Doho enang nena, "Jon Anô Hithik Avîlanô ditu hiviyô lêkmala hethak lonbô be hiwa lêklokvang be hevong nôl thamtham takêng."

¹⁵ Me vi enang nena, "Yêni me Elaija."

Me vi enang nena, "Yêni me plopet te hîtôm plopet taksêmbôk doho."

¹⁶ Metom Helot helanô ambô takêng be henang nena, "Jon, ôpatu be bôk ya

handambêng lôkbudum kisi, lèk hiviyo hethak lonjô!"

17-18 Sêmbôk me Helot hiwa yang Pilip yanavî Helodias vanî. Be Jon henang ethak Helot nena, "Lêk huwa mamuyam yanavî vanî be ditu huvuling ambô balambung." Êng me Helot hêv ambô hê vo embalong Jon. Me evalong yêni be evak lêku be etak hîlôk kalaondong.

19 Me Helodias hevalong la maning long hethak Jon be la hiving injik yêni vônô, metom mî hîtôm amî

20 vômbe nena Helot hêkô Jon. Yêni heyala nena Jon me anô matheng lèk anô thêthôp. Be ditu heyanging Jon mavî. Me thak helanjô Jon ya ambô be hîthông nena tem nem-bong ômbête, metom la hiving bêng anông vo nendanô ya ambô.

21 Yôv me Helodias hêpôm lonjanlê te. Helot hevong nômbêng te vo langêv ya waklavông talêmbô hevathu yêni. Be helam ya na bêngbêng takatu be thak êv yêni livung lèk na vovak lêik ining avaka me na bêngbêng nang Galili.

22 Loho eyang nômbô me Helodias nalavî hêyô be heloyeng be hevong Helot lèk ya na bêngbêng sapêng malenjing mavî.

Êng me king henang ethak avena êng nena, "Lem iving ômbête be honang ik ya ling me tem yangêv êndêng ong."

23 Me Helot evak ambô manjeng te hiving yêni nena, "Ya hanang avanông bing dake nena honang ik ya ling

hethak nômate vo yangêv êndêng ong, êng me tem yangêv yom. Me honang ethak ya vo yambak yîning pîk lèk nômkama sapêng kê îndôk lîvông be yangêv vi êndêng ong, êng me tem yambong bêng yom."

24 Yôv me avena êng hê me henang ik talêmbô ling nena, "Tem ya nang bisête?"

Me talêmbô henang nena, "Nonang nena, 'Ya leng hiv-ing Jon Anô Hithik Avîlanô kwandôk.' "

25 Me avena êng hîvô hê ketheng me henang ethak king nena, "Ya leng hiv-ing diti yom me notak Jon Anô Hithik Avîlanô kwandôk îndôk belev te be nôngêv êndêng ya."

26 Me king helanjô ambô êng be hiwa la malêng bêng, metom la hêv ambô atu be lèk hevok hîlôk na bêngbêng malenjing. Be ditu hêndô nenang nena mî.

27 Yôv me hêv ôpatu be thak hik anô vônô be hê vo nimbua Jon kwandôk be nêlêm. Ôpêng hê kalaondong me hendambêng Jon lôkbudum kisi.

28 Me hetak îlôk belev te, me hiwa be hê hêv hêndêng avî voyavô atu. Me avî êng hiwa be hê hêv hêndêng talêmbô.

29 Me Jon ya na hîndông elanjô ambô êng, me loho lêm iwa ya kôpik be ê elav hîlôk kalang valu ambuang.

hîtôm 5,000

(Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13)

³⁰ Aposol ivôlêm êyô vo Yisu hethak lonbô me enang kôkôthing ethak nôm takatu be loho vong lo îndông.

³¹ Me avîlanô bêng anông ê be êlêm be ditu Yisu lêk ya ña hîndông mî hîtôm injang nôm amî. Be ditu henang ethak ya ña hîndông nena, “Môlô yom ôlêm vo aô na long thiliv bôte vo ambua lovak.”

³² Êng me loho da yom ethak yeng te be ê long thiliv bôte.

³³ Metom avîlanô bêng anông êyê loho be eyala loho. Be ditu avîlanô nang lomelak lomelak evothong be ê êyô long êng imung yôv kîmîng Yisu lêk ya ña hîndông êyô heveng yam.

³⁴ Me Yisu hethak lîndang me hêyê avîlanô bêng anông lêk îmô hîtôm boksipsip takatu be alañi mî, be ditu lahiki hethak loho. Me hîndông loho hethak nômkama bêng anông.

³⁵ Yathîndang hêyô me ya ña hîndông ê hêndêng yêni me enang nena, “Lêk yathîndang me aômô long thiliv.

³⁶ Be ditu notak avîlanô takiti vo ini melak lêk long takatu be hîmô bidong, vo êngêv ining nôm vuli vo injang.”

³⁷ Metom Yisu henang nena, “Mî, môlô da om-bakông loho.”

Êng me loho nang viyang nena, “Ai, avîlanô bêng anông be ditu tem aô thalo valuse-leng hîtôm anô te ya vuli ayông bahevi be lahavôlô vo aôngêv nôm vuli ethak e?”

³⁸ Me Yisu henang ik loho ling nena, “Môlô ning polom vithêla hîmô? Ôngô yôvêm.”

Me loho yê yôv me êlêm enang nena, “Polom bahevi me alim ñanam yi.”

³⁹ Êng me Yisu henang ethak ya ña hîndông vo enang ethak avîlanô nena îmbî i tham ini lundum lundum be îndôk îmô long kwang momalu.

⁴⁰ Me loho ik i tham hê lundum lundum be hîtôm 100 îmô dum te me dum yang me hîtôm 50, îmô bêng lundum lundum.

⁴¹ Me Yisu hiwa polom bahevi hiving alim yi atu me hêyê leng be hêv la mavî. Yôv me hekav polom êng li be hêv hêndêng ya ña hîndông vo îmbî tham êndêng avîlanô takatu be îmô. Me hevong bêng ethak alim yi atu hiv-ing.

⁴² Me avîlanô sapêng eyang be lenjîvinyak.

⁴³ Me polom lêk alim wata vi atu be hîmô denang me ya ña hîndông ithup îlôk vak tham lauming be lahavôyi.

⁴⁴ Me anô takatu be eyang nôm êng me loho hîtôm 5,000.

Yisu heveng kasîk bomang viling

(Mat 14:22-33; Jon 6:16-21)

45 Yôvêm me Yisu henang ethak ya ña hîndông nena ethak yeng be imung bini Betsaida. Me yêni da hîmô vo nêngêv avîlanô bini êm.

46 Hêv avîlanô be ê, yôv me hethak dum te be hê vo neteng mek.

47 Bîlîvông êng me yeng atu lêk Yisu ya ña hîndông îmô kasîk bomang lîvông bing, me Yisu da hîmô dum denang.

48 Me Yisu hêyê lovak iyuv bêng be hemolong yeng long hele hê ethak lonjbô. Me loho lêklokvang vo ivôsing yeng. Bidong tem neyang wakbêng me Yisu heveng kasîk viling be hê hêndêng loho. Be hevong vo nêngêv loho lîthîng,

49-50 metom ya ña hîndông êyê yêni heveng kasîk viling be esong nena anô dôhôte ma. Be loho sapêng êyê yêni be êkô kambom be embolomba be eleng.

Ketheng oyang me Yisu henang ethak loho nena, "Dô môlô kô andô me ômô yaô! Ya yom diti!"

51 Me hethak hivutak hîmô yeng hiving loho me lovak bêng êng hema. Êng me loho song kambom be ining auk ethak be hîlôk mayaliv.

52 Vômbê nena ining auk me thekthek denang be mî eyala polom atu be Yisu heyali ya ondong amî.

kômbôk mavî hîlôk Genesalet (Mat 14:34-36; Jon 6:22-25)

53 Loho ê ethak lîndang viyang vulu nang Genesalet be êthô yeng hîmô.

54 Me etak yeng be îlôk bing me avîlanô êyê Yisu be eyala yêni bôlôtom.

55 Be ditu evothong eveng long nômbêng êng sapêng be iwa ña lêk kômbôk îlôk yêm be ê long atu elanjô nena Yisu tem nîmô.

56 Long nômbêng atu be yêni hê, melak lông yaônena lêk melak lông bêngbêng, me avîlanô iwa ña lêk kômbôk be ê êndô loho hêk long ethak tom hîlôk. Me epetenak yêni lêk kapôlông malêing vo êthôm yêni da mena ya kwêv dêim ya dang yom. Me ña takatu be êthôm me sapêng ivutak mavî.

7

Yisu henang ethak nômtakatu be tem nembong anô lêlêik

(Mat 15:1-20)

1 Me Palisi lêk kîdônga ambô balambung doho êlêm nang Jerusalem be ekalambu Yisu thing.

2 Me loho yê Yisu ya ña hîndông doho eyang nômlêk bahenjing "lêlêik" me mî îvôking bahenjing hîtôm Palisi ning ambô manjeng henang amî.

3 (Palisi lêk avîlanô Israel thak esopa limi ning ambô manjeng be ditu thak îvôking

Yisu hevong avîlanô lêk

bahenjing hîtôm kombom atu be limi thak evong. Esopa bêng me hîtôm injang nôm, me mî îvôking bahenjing amî me mî hîtôm injang nôm amî.

⁴ Lêk ê maket be îvôlêm me mî îvôking bahenjing amî, êng me mî hîtôm injang nôm amî. Loho thak esopa limi ning bôk le long be îvôking keyek lêk wîng be belev, me esopa kombom lomalomâ hîtôm injang ambô manjeng henang.)

⁵ Êng me Palisi lêk kîdônga ambô balambung enang ethak Yisu nena, "Bisête be yong ña hôngông eyang nôm lêk bahenjing lêlêik me mî esopa bumalô loho ning ambô manjeng amî?"

⁶ Me Yisu henang ethak loho nena, "Plopet Aisaia bôk hekavu ambô plopet hethak môlô ña takatu be onang ambô mavî metom ovong kambom lomalomâ bêng anông,

" 'Avîlanô lêk iti êv yîning athêng ling hethak vienjing ambôlêk yom.

Metom kapôlônging me hêk dêimbô vo ya.

⁷ Me thak enang loho da ning ambô manjeng yom be evatek nena,

"Diti me Wapômbêng ya ambô."

Be ditu loho thak êv yeng oyang ethak ya.' *Ai-saia 29:13*

⁸ Môlô valong ña pîk ining ambô manjeng long me otak

Wapômbêng ya ambô balambung."

⁹ Me Yisu henang ethak loho nena, "Môlô tak Wapômbêng ya ambô balambung hêk dang me osopa môlô da ning ambô manjeng.

¹⁰ Hîtôm Moses bôk henang nena, 'Nondovak lemambô lo lemtambô' me 'Ôpatu be hethang lambô lo talêmbô hethak ambô kambom, êng me ingik ôpêng vônô.'

¹¹ Metom thak môlô nang nena, anô te henang ethak lambô mena talêmbô ma nena, 'Yîning nôm kama takatu be hîmô vo yangêv mamu livung ethak, êng me bôk ya hanang nena tem yangêv êndêng Wapômbêng îtôm da. Be ditu mî hîtôm yangêv mamu livung amî.'

¹² Êng me omba long thing vo dô nêngêv talêmbô lo lambô livung andô.

¹³ Môlô thak osopa limbumi ning ambô manjeng yom me ôêv dômîm lîling hêndêng Wapômbêng ya ambô. Be ovong kombom lomalomâ hiving bêng yom."

¹⁴ Me Yisu helam avîlanô nômbêng atu hêlêm hêndêng yêni hethak lonbô me henang nena, "Môlô sapêng ondanô ambô atu be tem ya nang me lemim êngêv katô.

¹⁵⁻¹⁶ Nôm eyang mî hîtôm nembong be anô te tem nimbutak lêlêik amî. Mî. Nôm takatu be hîmô anô kapô be hele yêng, ditu

7:4 7:4 Mat 23:25 **7:10 7:10** Etak Ijip 20:12; 21:17; Lo 5:16 **7:15-16 7:15-16**

Ap 10:14-15 * **7:15-16 7:15-16** Ña lêkauk vi enang nena ambô takatu be Mak hekavu me doho hêk denang. Ambô êng me bêngiti: Ong anô lêk lîndong me nondanô ambô iti.

hevong be anô hivutak lêlêik.”*

17 Yisu hetak avîlanô nômbêng atu me hê melak kapô. Êng me ya ña hîndông enang ik yêni ling hethak ambô dôhô atu be henang.

18 Me Yisu henang nena, “Môlô thông paling iving e? Ondañô katô! Nôm takatu be eyang, mî hîtôm nembong be anô imbutak lêlêik injêk Wapômbêng mandaluk amî.

19 Nôm takêng mî hîlôk anô kapô be hivuling ining auk amî. Mî, hê heva anô lenjîthoham yôvêm me hele yêing be hê.” (Yisu henang bêng vo hik thô nena nôm eyang sapêng me mavî yom.)

20 Me Yisu henang nena, “Nôm takatu be hîmô anô kapô be hele yêing, ditu hevong be anô ivutak lêlêik hêk Wapômbêng mandaluk.

21 Nôm takatu be hîmô anô kapô be hele yêing me bênjiti: auk kambom lêk evong sek mayaliv lêk vanî lêk ik anô vônô lêk evong sek hiving anô yang yanavî lêk

22 maleñing dantang me leñing êv auk kambom hethak anô vi, me evong kambom hethak anô yang me mî moma amî, lêk evong athek ethak anô yang ya nômkama, me enang ambô yôhîng ethak anô yang lêk êmbôi be êv ining athêng ling be evong nômkama hîtôm ña molo.

23 Nôm kambom takêng ditu hîmô anô kapô be hele yêing be hevong ôpêng hivutak lêlêik.”

Avî Ponisia te hêv iving Yisu

(Mat 15:21-28)

24 Me Yisu hetak long êng be hê hevong long takatu be hêk bidong Taia. Be hê melak te kapô me hêndô avîlanô eyala nena yêni lêk hîmô long êng. Metom mî hîtôm nimbung i vo avîlanô amî.

25 Me avî te atu be gôk lêlêik hîmô hiving nalavî helañô nena Yisu lêk hêyô long êng. Êng me hê ketheng me heya vabudum thîvô hîmô Yisu mandaluk.

26 Yêni me avî Glik te be talêmbô hevathu hêk Ponisia hîmô Silia kapô. Be hepetenak Yisu lêk kapô malêing vo nênggêv gôk kambom atu be hîmô hiving nalavî vê.

27 Me Yisu henang nena, “Aôngêv nôm êndêng sêiknena be injang yôvêm. Me mî mavî vo aô kaliv sêiknena ning nôm êndêng avung amî.”

28 Metom avî êng henang nena, “Anômbêng, êng me avanông. Metom avung thak ithup sêiknena ning nôm pômôp atu be hêv yak hîlôk balê vimbing be eyang.”

29 Êng me Yisu henang nena, “Ambô atu be honang me mavî be ditu numbunnu. Gôk kambom êng lêk hetak nalum avî yôv.”

30 Me avî êng hê hêyô ya melak me hêyê nena gôk kambom lêk hetak nalavî be hêk ya yêm.

Yisu hevong anô liñdong lêk ambôlêk putup te mavî

31 Me Yisu hetak Taia ning long me hesopa Saidon

hivup hîlôk be hê hêyô Dekapolis ining long, yôvêm me hîvô hê kasîk bomang nang Galili.

³² Êng me doho iwa anô lijndong lêk ambôlêk putup te be êlêm êyô vo Yisu be epetenak yêni lêk kapôlônging malêing vo netak bang êyônjêk ôpêng.

³³ Êng me Yisu hiwa ôpêng be hê dêim doke vo avîlanô me hethong banjuk hîlôk ôpêng lijndong kapô. Yôvêm me hîsuvapôk ethak bang me hêthôm ôpêng dijang.

³⁴ Me hêyê leng be hêvôv auk me henang ethak ôpêng hethak ambô Hiblu nena, "Epata!" (Ya ondong nena nupuak.)

³⁵ Êng me ôpêng lijndong hikê me ambôlêk heyakê be henang ambô hêlêm yêing.

³⁶ Me Yisu henang nena, "Dô môlô nang bêng ethak avîlanô andô." Henang bêng lômbôlông metom avîlanô mî bonong amî me enang bêng hê be hê.

³⁷ Me avîlanô esong kam-bom be enang nena, "Yêni hevong nômkama sapêng mavî anông. Hevong ña lijndong putup elanô ambô me ña ambôlêk putup enang ambô hêlêm yêing."

8

Yisu hevakông avîlanô hîtôm 4,000

(Mat 15:32-39)

¹ Wak te me avîlanô bêng anông êlêm ethak tom hethak

lonjbô. Me loho nôm mî vo in-jang. Êng me Yisu helam ya ña hîndông êlêm me henang ethak loho nena,

² "Ya leng ik ya hethak avîlanô nômbêng iti. Loho bôk îmô hiving ya hîtôm wak lô be loho ning nôm lêk itup.

³ Doho lêm nang long dêimbô be ditu ya hêv loho be ê oyang, me tem malenjing endeyang be êngêv yak îndôk lonjanjê."

⁴ Me ya ña hîndông enang nena, "Long iti me long thiliv me avîlanô bêng anông. Be anga aômbua polom nang êsê be aôngêv êndêng loho?"

⁵ Me Yisu henang ik loho ling nena, "Môlô ning polom vithêla tu be hîmô?"

Me enang nena, "Bahevi be lahavôyi."

⁶ Me Yisu henang ethak avîlanô nômbêng atu nena îndôk îmô bing. Me hiwa polom bahevi be lahavôyi atu me henang la mavî hêndêng Wapômbêng. Me hekavli be hêv hêndêng ya ña hîndông vo embani tham êndêng avîlanô nômbêng atu be îmô.

⁷ Me ining alim ñanam nenanena doho hîmô hiv-ing. Hêv la mavî hethak yôvêm me hêv hêndêng ya ña hîndông vo embani tham êndêng avîlanô imbing.

⁸ Me avîlanô nômbêng êng eyang be lenjvinjak. Me ya ña hîndông ithup nôm wata hîlôk vak tham bahevi be lahavôyi.

⁹ Avîlanô takêng me hîtôm 4,000. Yôv me Yisu hêv loho sapêng be ê.

¹⁰ Me yêni hethak yeng iv-ing ya ɲa hîndông be ê Dal-manuta ning long.

Palisi leɲing iving injê lavuning te

(Mat 16:1-4)

¹¹ Me Palisi êyô me enang ik Yisu ling lêklokvang nena, “Nombong lavuning te vo niɲgik thô nena yong lêklokvang me hêlêm nang Wapômbeɲg mesa mî?” Loho nang bêng vo eyek yêni yom.

¹² Êng me Yisu kapô malêing be hêvôv auk me henang nena, “Hevong bisê be avîlanô bôlôti leɲing iving yambong lavuning te? Ya hanang avanông ethak môlô nena tem mî yambong lavuning te vo loho injê amî, mî anông.”

¹³ Yôv me Yisu hetak loho me hethak yeng hethak loɲbô be hê kasik bomang viyang vulu.

Ambô dôhô hethak Helot lêk Palisi ining yis

(Mat 16:5-12)

¹⁴ Yisu ya ɲa hîndông leɲinpaling be mî iwa polom doho be ethak yeng amî me iwa polom tom yom.

¹⁵ Me Yisu henang lêklokvang hethak loho nena, “Oyaɲging am ethak Helot lêk Palisi ining yis.”*

¹⁶ Me ya ɲa hîndông enang hethak i nena, “Betha henang ethak aô polom mî ma.”

¹⁷ Metom yêni heyala loho ning ambô atu enang be henang ik loho ling nena, “Môlô nang ethak mî uwa polom amî vo? Môlô thông paling be lêk mî oyala amî denang e? Be môlô ning auk me thekthek e?

¹⁸ Môlô ɲa lêk malemim metom mî ôyê tak amî vômbeɲe? Me môlô ɲa lêk liɲdong metom thak mî olaɲô ambô amî vômbeɲe? Môlô mî lemim êɲgêv nôm atu be bôk ya havong amî mesa?

¹⁹ Ya hakav polom bahevi vo avîlanô hîtôm 5,000, me uthup polom wata hîlôk vak tham vithêla?”

Me loho nang viyang nena, “Lauming be lahavôyi.”

²⁰ “Me ya hakav polom bahevi be lahavôyi vo avîlanô hîtôm 4,000, me uthup polom wata hîlôk vak tham vithêla?”

Me enang viyang nena, “Bahevi be lahavôyi.”

²¹ Yôv me Yisu henang ethak loho nena, “Bisête be mî oyala doke amî?”

Yisu hevong anô mandaluk pusip te mavî hîlôk Betsaida

²² Me loho ê êyô Betsaida me avîlanô doho iwa anô mandaluk pusip te hêyô me epetenak yêni lêklokvang vo nêthôm ôpêng.

²³ Me Yisu hevalong anô mandaluk pusip atu hîmô bang me hendandi be thêi

8:12 8:12 Mat 12:39; Luk 11:29
atu be hevong polom hithing bêng.

8:15 8:15 Luk 12:1
8:17 8:17 Mak 6:52

* **8:15 8:15** Yis me nôm
8:19 8:19 Mak 6:41-44

tak melak lônġ êng me ê dêim doke. Me Yisu hîsuvapôk hethak ôpêng mandaluk luvi be hetak bang hêyô hêk ôpêng. Me henang nena, "Hôyê nômate mesa mî?"

²⁴ Me ôpêng hêv mandaluk ling me henang nena, "Ya hayê avîlanô doho, metom loho hîtôm alokwang hê be hêlêm."

²⁵ Êng me Yisu hetak bang hêyô hêk ôpêng mandaluk hethak lonġbô. Me ôpêng mandaluk hipuak be hivutak mavî me hêyê nômkama sapêng hêlêm yêing.

²⁶ Me Yisu henang nena, "Nu yong melak metom dô nu melak lônġ andô."

Pita henang nena Yisu me Mesaya

(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Me Yisu lêk ya ŋa hîndông etak long êng me ivup ethak melak nenanena takatu be hîmô bidong Sisalia Pilipai. Eveng lonġdanlê denang me henang ik ya ŋa hîndông ling nena, "Avîlanô thak elam ya nena opalête?"

²⁸ Me loho nang viyang nena, "Doho thak enang nena ong me Jon Anô Hithik Avîlanô me doho enang nena ong me Elaija me doho enang nena ong me plopet bô te."

²⁹ Metom Yisu henang ik loho ling nena, "Me môlô da olam ya nena opalête?"

Êng me Pita henang bêng nena, "Ong me Mesaya*."

³⁰ Me Yisu henang lêklokvang vo dô enang ya kôkôthing êng bêng ethak avîlanô andô.

Yisu henang nena tem nema

(Mat 16:21-28; Luk 9:22-27)

³¹ Yôv me Yisu hîndông loho be henang nena, "Anô Ya Nakandung atu tem nesopa Wapômbêng ya la hiv-ing be tem nimbua vovang bêng anông. Me avaka lêk ŋa bêngbêng îmbôk da lêk kîdôngga ambô balambung tem ende dôming lîling êndêng yêni be ingik yêni vônô. Me hîtôm wak lô me tem nimbiyô ethak lonġbô."

³² Yisu henang ambô takêng bêng ethak loho, êng me Pita hiwa yêni be hê dêim doke me hethang yêni be henang nena, "Dô nonang bêng andô."

³³ Metom Yisu hik i lîling be hêyê ya ŋa hîndông vi me hethang Pita nena, "Sakdang, numba ya dôm! Hosopa anô ning auk yom me mî hosopa Wapômbêng ya auk amî."

³⁴ Yôv me Yisu helam avîlanô nômbêng atu be êlêm iving ya ŋa hîndông me henang nena, "Anô te hevong vo nesopa ya, êng me nende dôm lîling êndêng yêni da me nimbua ya alovalasing be nesopa ya.

35 Vombê nena ôpatu be la hêv ya lêkmala pîk bêng anông, êng me ya lêkmala êng tem nêngêv yak. Metom ôpatu be hetak ya lêkmala be hesopa ya lêk yîning Ambô Mavî, ôpêng tem nembalong ya lêkmala long.

36 Anô te hiwa nômkama pîk sapêng metom mî hesopa Wapômbêng ya ambô amî be ya lêkmala hêv yak, aliêng tem nêngêv yêni livung bisê?

37 Me anô te hîtôm nêngêv nômate êndêng Wapômbêng vo nimbua ya lêkmala ethak lojbô mesa? Mî anông!

38 Avîlanô bôlôti me thak evong kombom kambom lomalama be êndô Wapômbêng. Bêng be avîlanô bôlôti te moma vo ya lêk yîning ambô, me êndêng wakma atu be Anô Ya Nakandung hêlêm iving Lambô ya danda lêkmanging lêk ya anêla matheng, me yêni tem moma vo ôpêng bêng yom."

9

1 Me Yisu henang ethak loho nena, "Ya hanang avanông ethak môlô nena Wapômbêng ya lêklinyak bêng te nêlêm imbing ya lêklokvang bêng. Be môlô vi atu be ova long iti tem ômô lêkmala denang, me tem ôngô nôm êng imbing."

Yisu linjôpik hivutak yajnda
(Mat 17:1-13; Luk 9:28-36)

2 Wak bahevi be lahavôtom hele be hê me Yisu hiwa Pita lo Jems me Jon iving yêni be ethak dum dêim te be ê îmo daluk. Êng me Yisu linjôpik hivutak yajnda heva loho malejing.

3 Me ya kwêv hivutak thapuk anông be anô pîk te mî hîtôm nîmbôking ya kwêv be nimbutak thapuk bêng amî.

4 Me Elaija lo Moses êyô be enang ambô hiving Yisu be loho yê.

5 Me Pita henang ethak Yisu nena, "Kîdôngga, mavî anông vo lêk aômô long iti. Tem yoôndav melak lêkkôpik lokwanjlo, te vo ong me te vo Moses me te vo Elaija."

6 (Loho êkô kambom be îthông ambô enang paling be ditu Pita henang bêng.)

7 Me mavông te hêyô be heva loho thing, me ambô te hêlêm nang mavông êng kapô nena, "Ôpiti me yîning Wakna atu be ya leng hiving anông. Be ondanô ya ambô!"

8 Me ketheng oyang me loho yê hêwê heveng me êyê Yisu yom heva me anô te mî heva hiving yêni amî.

9 Yôvêm me etak dum êng me îlôk ele ê me Yisu henang lêklokvang nena dô enang nôm atu be êyê bêng hethak avîlanô andô endebe Anô Ya Nakandung atu nema be nimbiyô injêk nama ethak lojbô êm.

10 Be ditu loho ivung ambô êng hêk loho da me mî enang bêng amî, metom ithupav

hê be hêlêm mayaliv nena “nema lêk nimbiyô injêk nâma” ya ondong bisête?

11 Me loho nang ik Yisu ling nena, “Bisête be kîdônga ambô balambung enang nena Elaija tem nimung be nêlêm yôv kîmîng Mesaya?”

12-13 Êng me Yisu henang nena, “Avanông! Elaija tem nimung vo nembong nômkama sapêng imbutak mavî ethak lonbô. Metom ya hanang ethak môlô nena Elaija bôk hêlêm yôv. Metom avîlanô esopa ining lejing iving yom be evong kambom lomalama hethak yêni hîtôm Wapômbêng ya kapua bôk henang ethak yêni. Metom bisête be Wapômbêng ya kapua henang nena Anô Ya Nakandung atu tem nimbua vovang bêng lêk ende dômîng lîlîng êndêng yêni?”

Yisu hêv gôk kambom vê hêk wakna te

(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)

14 Yisu loho êyô vo ya na hîndông vi me êyê avîlanô bêng anông lêk ethak tom. Me kîdônga ambô balambung lêk ya na hîndông vi atu be îmô enang ambô be îkôki hethak.

15 Me avîlanô nômbêng êng êyê Yisu, me ketheng oyang me loho îpîndîk kambom me evothong ê me iwa yêni thô.

16 Me Yisu henang ik loho ling nena, “Môlô kôk am hethak ômbête?”

17 Me anô te hîmô avîlanô nômbêng êng lîvông be henang nena, “Kîdônga, gôk te hevalong yîning wakna ambôlêk long be mî hîtôm nenang ambô amî. Be diti ya hauwa hêlêm vo ong.

18 Gôk kambom êng thak hîlônîng yêni be hîmbî yêni hîlôk pîk be ambôlêk apôk thapuk hele yêing me hethang ambôlêk ondong long me ling himuvîng be thotho. Ya hanang vo yong na hîndông êngêv gôk kambom êng vê metom loho mî hîtôm amî.”

19 Me Yisu henang viyang nena, “Môlô me avîlanô mî ôêv iving amî! Wak vithê tem ya mô imbing môlô be yambua môlô ning malêing imbing môlô? Umbua wakna êng êlêm.”

20 Êng me iwa wakna atu hê vo Yisu. Gôk atu hêyê Yisu, me hîlônîng wakna êng kambom be hêv yak hîlôk pîk be hevali hêk me ambôlêk thôk hêv yak.

21 Me Yisu henang ik lambô ling nena, “Gôk kambom hivuling yêni hêndêng angête?”

Me lambô henang nena, “Sêmbôk be yêni yaôna denang.

22 Me gôk êng hîmbî yêni hîlôk amela lêk nanam lômbôlông vo ningik yêni vônô metom mî. Bêng be ong hîtôm, me nombong be gôk kambom êng etak yîning

wakna, êng me lem hik ong ethak yêi be hôêv yêi livung.”

23 Me Yisu henang nena, “Bisête be honang nena, ‘ong hîtôm? Wapômbêng hîtôm nembong nômkama sapêng vo ña takatu be êv iving yêni.”

24 Me ketheng oyang me wakna êng lambô helam nena, “Ya hêv iving be nombong vo yîning auk atu be mî ya hêv iving amî nêngêv ya ling vo yangêv imbing!”

25 Me Yisu hêyê nena avîlanô êvôv i ketheng ethak tom, êng me hethang gôk lêlêik atu be henang nena, “Ong gôk ambôlêk lêk lindong putup, ya hanang ethak ong nena notak wakna ti be nu me dô nômbôlêm ethak lonjbô andô.”

26 Me gôk kambom êng heleng be hesaniyak me hîlônîng wakna êng kambom me hele yêing be hê. Me wakna êng hêk nang anô hema be avîlanô enang nena, “Lêk hema.”

27 Metom Yisu hevalong bang vi me hendandi be hiviyo heva.

28 Yôv me Yisu lêk ya ña hîndông yom îmo melak kapô me loho nang ik yêni ling nena, “Bisête be mî hîtôm yoôngêv gôk kambom êng vê amî?”

29 Me Yisu henang viyang hethak loho nena, “Mek yom hîtôm tem nêngêv gôk kambom yalinjbêng vê.”

Yisu henang bôlôyang het-hak ya nema

(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)

30 Me loho tak long êng be ivutak êyô Galili. Me Yisu hêndô avîlanô endanô nena lêk loho mô long êng

31 vômbe nena hîndông ya ña hîndông. Me Yisu henang ethak loho nena, “Tem enang Anô Ya Nakandung atu êng bêng be etak îndôk avîlanô bahenjing. Be tem ingik yêni vônô, me hîtôm wak lô me tem nimbiyo ethak lonjbô.”

32 Metom loho îthông ambô êng ya ondong paling, be loho kô enang ingik yêni ling.

Opalête anô mung?

(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

33 Me Yisu loho ê êyô Kape-naom me îmo melak kapô te. Me Yisu henang ik loho ling nena, “Môlô kôk am het-hak ômbête heveng lonjanlê hêlêm?”

34 Metom loho yala nena îkôki hethak loho ali alête me anô mung vo Yisu ya ña hîndông vi be ditu loho bonong.

35 Me Yisu hîlôk hîmô me helam ya ña hîndông laum-ing be lahavôyi takatu be êlêm. Me henang nena, “Lem iving numbutak anô mung, êng me notaving ong endeni endebe numbutak yaônalêk me numbutak îtôm avîlanô sapêng ining anô ku oyang.”

36 Me hiwa sêik nate be hîting eva loho livông. Me

hevalong eva me henang ethak loho nena,

³⁷ “Ôpatu hiwa sêik yaôna te bênjiti thô hethak yîning athêng, êng me hîtôm hiwa ya thô. Me ôpatu be hiwa ya thô, me hîtôm hiwa ôpatu be hêv ya be ya halêm thô hiving.”

Ôpatu be hevong ku hiving aô me dô omba yêni long thing andô

(Luk 9:49-50)

³⁸ Me Jon henang ethak Yisu nena, “Kîdônga, yoô yê anô te hêv gôk kambom vê hethak yong athêng. Metom yêni me mî aô te amî, be yoô nang vo netak ku êng.”

³⁹ Metom Yisu henang nena, “Dô! Mî omba yêni thing andô. Ôpatu be hevong nôm thamtham hethak yîning athêng me hevong yam me tem mî nenang ambô kambom ketheng ethak ya amî,

⁴⁰ vômbe nena ôpatu be mî hîpôlik ethak aô amî, ôpêng me aô te.

⁴¹ Ya hanang avanông ethak môlô nena anô te hêyê nena môlô me Mesaya ya avîlanô be hêv ŋanam keyek te hêndêng môlô hethak yîning athêng, ôpêng ya ku tem mî hîtôm nêngêv yak amî me tem nimbua ya vuli mavî.

Dô numbuling anô yang ya hêv hiving andô

(Mat 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² “Me anô te hevong be yîning sêik atu be hêv iving ya te hêv yak, êng me hevong yam me ôpêng ya vovang me tem bêng anông vo vovang yang atu be êthôkêng valu malêing bêng te hethak lôkbudum be îmbî yêni hîlôk mamik kapô vo nema.

⁴³⁻⁴⁴ Me bahem hêvôv ong be hovong kambom, êng me nondambêng kisi be nêngêv vê vo dô nombong kambom ethak lonbô andô! Bahem vi yom me mavî vo nu melak leng. Me kambom vo baheng luvi hîmô me tem nu long amela hethang hîmô hîtôm wak nômbêng iti sapêng.*

⁴⁵⁻⁴⁶ Me vem hêvôv ong be hovong kambom, êng me nondambêng kisi be nêngêv vê vo dô nombong kambom ethak lonbô andô! Vem vi yom me mavî vo nu melak leng. Me kambom vo vem luvi hîmô me tem nu long amela hethang hîmô hîtôm wak nômbêng iti sapêng.

⁴⁷ Me malemdaluk hêvôv ong be hovong kambom, êng me nosapu vê. Malemdaluk vi yom me mavî vo nu Wapômbêng ya lêklinyak bêng kapô. Me kambom vo malemdaluk luvi hîmô me tem nu long amela hethang hîmô hîtôm wak nômbêng iti

9:37 9:37 Mat 10:40 **9:40 9:40** Mat 12:30; Luk 11:23 **9:41 9:41** Mat 10:42

9:43-44 9:43-44 Mat 5:30 * **9:43-44 9:43-44** Nê lêkauk vi enang nena ambô

takatu be Mak hekavu me doho hêk denang. Ambô êng me bênjiti: Long êng me tem matamuak injang anô leŋving kôpik îtôm wak nômbêng iti sapêng, me amela tem nethang anô wak nômbêng iti. **9:47 9:47** Mat 5:29

sapêng. Be ditu malêing bêng anông.

⁴⁸ 'Long êng me tem mata-muak injang anô lerjing kôpik îtôm wak nômbêng iti sapêng, me amela tem nethang anô wak nômbêng iti.'

⁴⁹ Amela tem nethang avîlanô sapêng îtôm mamik thak etak hîlôk nôm vo îmô mambung îmô Wapômbêng mandaluk.

⁵⁰ "Mamik me nôm mavî, metom ya maning hêv yak, me opalê hîtôm nembong be nimbutak maning ethak lonbô? Bêng be ômô yôhok îtôm mamik vathing mavî imbing amda bêng yom."

10

*Yisu da me polom lêkmala
(Mat 19:1-12; Luk 16:18)*

¹ Me Yisu hetak long êng be hê heveng Judia lêk njanam Yelodan viyang vulu. Me avîlanô bêng anông êlêm ethak lonbô. Me hesopa ya bôk le long be hîndông loho.

² Me Palisi doho êlêm me evong vo embatek Yisu be enang ik yêni ling nena, "Ambô balambung henang bisête? Anô te hîtôm nêngêv yanavî vê mesa mî?"

³ Me Yisu henang viyang nena, "Moses bôk henang bisê?"

⁴ Me loho nang nena, "Moses hîlôk nena anô te hevong vo nêngêv yanavî vê êng me nekavu kapua te be

netak îndok yanavî bang vo nêngêv yêni vê."

⁵ Yôv me Yisu henang nena, "Môlô na lindong kôtong kambom be ditu Moses hekavu balambung iti be hêv hêndêng môlô.

⁶ Metom 'sêmbôk be mung anông atu be Wapômbêng hepesang avîlanô me hepesang anô be avî.

⁷ Be ditu Wapômbêng bôk henang yôv nena, "Anô tem netak lambô lo talêmbô be nîmô imbing yanavî

⁸ vo thêi imbutak îtôm kôpik tom yom." ' Thêi me mî yi hethak lonbô amî me lêk ivutak îtôm tom yom.

⁹ Bêng be nôm atu be Wapômbêng bôk hepatok long hethak tom, me anô te mî hîtôm nepole vê amî."

¹⁰ Yôvêm me Yisu lêk ya na hîndông îmô melak kapô hethak lonbô, me ya na hîndông enang ik yêni ling hethak ambô atu.

¹¹ Me Yisu henang ethak loho nena, "Anô te hêndô yanavî be hiwa avî yang, êng me hevong sek be hivuling yanavî bôô.

¹² Me avî te hêndô yamalô be hiwa anô yang, êng me hevong sek bêng yom be hivuling yamalô bôô."

Yisu hêv mek hethak sêiknena

(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³ Me avîlanô iwa sêiknena be ê hêndêng Yisu vo netak bang êyônjêk loho. Metom

ya ɲa hîndông ethang avîlanô takêng.

14 Yisu hêyê nô m êng, me la maning be henang ethak ya ɲa hîndông nena, "Otak sêiknena vo loho lêm êndêng ya me dô omba long thing andô, vômbe nena avîlanô takatu be athêng mî me hîtôm sêiknena takiti be Wapômbêng ya lêklinyak bêng me loho ning.

15 Ya hanang avanông ethak môlô nena, opalê atu be mî hiwa Wapômbêng ya lêklinyak neyanging avîlanô amî hîtôm sêiknena takiti, ôpêng mî hîtôm nîmô Wapômbêng ya lêklinyak bêng vimbing amî. Mî anông."

16 Me Yisu hevalong sêiknena be hetak bang hêyô hêk loho me hêv mek hethak loho.

Anô lêk nômkama bêng te henang ambô hiving Yisu

(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

17 Me Yisu hiviyo be hê me anô te hevothong be hê hêndêng yêni, me heya vabudum thîvô hîmô va be henang nena, "Kîdônga mavî, tem yambong kombom mavî alêla vo yambua lêkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng?"

18 Me Yisu henang viyang nena, "Holam ya nena mavî vo? Anô te mî mavî amî me Wapômbêng yom ditu mavî.

19 Ambô balambung me bôk hoyala yôv: 'Dô nunjik anô vônô andô. Me dô nom-bong sek imbing anô yang

yanavî andô. Me dô nom-bong vanî andô. Me dô nonang ambô yôhîng ethak anô vi be nombong ambô vo loho andô. Me dô nonang ambô yôhîng vo numbua anô yang ya nômkama andô. Me nondovak lemambô lo lem-tambô ning ambô.' "

20 Me ôpêng henang nena, "Kîdônga, ya yaôna denang hele be hêyô lêk ya anômbêng me thak ya hasopa ambô bal-ambung takêng sapêng."

21 Me Yisu hêyê ôpêng be la hiving yêni be henang nena, "Mavî anông, metom ong nômate mî denang. Nu me nôngêv yong nômkama sapêng vo avîlanô êngêv vuli, me numbua valuseleng êng sapêng be nôngêv êndêng avîlanô siv. Hovong bêng, me yong nômkama mavî loma-loma tem nîmô melak leng. Me nôlêm osopa ya."

22 Yêni me anô lêk nômkama bêng anông. Be ditu helanô ambô êng, me hikum be hê lêk la malêing bêng.

23 Me Yisu hêyê hêwê heveng me henang ethak ya ɲa hîndông nena, "Malêing bêng vo ɲa lêk nômkama bêng êngêv i êndêng Wapômbêng be îmô ya lêklinyak bêng vimbing."

24 Yisu ya ɲa hîndông elanô be esong kambom. Me Yisu henang ethak loho hethak lonbô nena, "Yîning sêiknena, malêing bêng vo avîlanô takêng êngêv i êndêng

Wapômbêng be îmo ya lêklinyak bêng vimbing!

²⁵ Me mî malêng bêng vo bok kamel imbutak êyô lôvîk indi thôp ya ambuang bini amî, metom malêng bêng vo anô lêk nômkama bêng te vo nêngêv i êndêng Wapômbêng be nîmo ya lêklinyak bêng vimbing."

²⁶ Me Yisu ya na hîndông esong kambom anông be enang hethak loho da nena, "Bêng be opalê hîtôm nimbua lêkmala wak nômbêng iti sapêng?"

²⁷ Me Yisu hêyê loho kôlîlîng be tenang nena, "Anô te mî hîtôm nêngêv inda livung amî, me Wapômbêng yom hîtôm nêngêv yêni livung. Be ditu Wapômbêng yom hîtôm nembong nômkama sapêng."

²⁸ Me Pita tenang ethak Yisu nena, "Bôk yoôtak yoô ning nômkama sapêng me alêm vo asopa ong!"

²⁹ Me Yisu tenang nena, "Ya hanang avanông ethak môlô, anô te la hêv ya lêk yîning Ambô Mavî be hetak ya melak lêk viyanî me livi lêk talôvi lo lami me nali lêk ya pik,

³⁰ êng me Wapômbêng tem nêngêv bêng anông êndêng inda îtôm 100 nêyômô yêni ya long imbing. Ôpêng hîmô pik denang, me tem nimbua nômkama takiti bêng anông: melak lêk viyanî me livi lêk talôvi me nali lêk pik me avîlanô vi tem imbulîng yêni

imbing. Me heveng yam me tem nîmo lêkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng.

³¹ Metom na lêk athêng bêng anông, tem imbutak na athêng mî. Me na athêng mî bêng anông, tem imbutak na lêk athêng bêng."

Yisu tenang ethak ya nana bôlô ali lô

(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

³² Loho veng be ê daku Jerusalem me Yisu himung be hê. Me ya na hîndông êyê be esong kambom me avîlanô takatu be eveng yam êkô hîving. Me Yisu tenang ethak ya na hîndông laumîng be lahavôyi takatu ethak lonbô vo etak avîlanô be êlêm yôvêm me tenang ethak nôm takatu be tem nêpôm yêni.

³³ "Ondañô. Aô yô Jerusalem me tem enang Anô Ya Nakandung atu bêng be êngêv yêni êndêng na bêngbêng îmbôk da lêk kîdôngga ambô balambung. Me tem enang be ingik yêni vônô me êngêv yêni êndêng avîlanô long bôyang

³⁴ vo loho nang ambôma ethak yêni lêk îsuvapôk ethak yêni be embali yêni me ingik yêni vônô. Me hîtôm wak lô ende bini yôv me tem nimbiyô ethak lonbô."

Jems lo Jon leñing iving imbutak anômbêng

(Mat 20:20-28)

³⁵ Yôv me Sebedi namalô luvi, Jems lo Jon, thêi ê êndêng Yisu me enang nena,

"Kîdônga, yêi lejing iving nombong nô m atu be tem yêi nang ingik ong ling ethak."

36 Me Yisu henang nena, "Mamu lemim iving yambong ômbête êndêng mamu?"

37 Me thêi nang nena, "No-tak yêi yang î m ô bahem viyôhok me yang î m ô bahem vikeng î m ô yong long lêkmanjing kapô."

38 Me Yisu henang nena, "Mamu thông nô m atu be onang ik ya ling paling. Hî tôm tem mamu num î ndôk keyek atu be tem ya num î ndôk lêk uthik î ndôk nãnam atu be tem ya thik î ndôk?"

39 Me thêi nang nena, "Yêi hî tôm."

Me Yisu henang nena, "Avanông, keyek ê ng lêk nãnam ê ng tem mamu num lêk mamu thik î ndôk."

40 Metom î m ô ya baheng viyôhok mena vikeng ma, aliêng me mî yî nî ng ku amî. Me Wapômbêng da heyangjing ku ê ng be bôk hî tók anô doho yôv vo loho mô long ê ng."

41 Wakma ña hî ndông lauming elanô ambô ê ng be lejing ña ña hethak Jems lo Jon.

42 Ê ng me Yisu helam loho lêm ethak tom me henang nena, "Bôk mô lôyala yôv nena avî lanô long bôyang ining king thak êv i ling be ivuling ña takatu be î m ô loho vimb-ing. Me loho ning ña bêngbêng

thak enang lêklokvang het-hak loho ning avî lanô bêng yom.

43 Ondanô! Dô mô lômbong kombom ê ng andô! Mô lô te la hiving nimbutak anô lêk athêng bêng î m ô mô lô lîvông, ê ng me nimbutak î tôm mô lô ning anô ku vo nêngêv mô lô livung.

44 Me ôpatu be la hiving nimbutak î tôm mô lô ning anômbêng, ê ng me nî m ô î tôm avî lanô sapêng ining anô ku oyang

45 hî tôm Anô Ya Nakan-dung atu hevong bêng yom. Me mî ya halêm vo avî lanô pîk embong yî nî ng ku amî. Metom ya halêm vo yambong avî lanô pîk ining ku. Ya halêm vo yambua loho vê injêk malêng lêk ya tak yî nî ng lêkmala vo nêngêv avî lanô bêng anông livung."

Yisu hevong Batimias mandaluk mavî

(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

46 Me Yisu lêk ya ña hî ndông ê êyô Jeliko. Yôv me evong vo etak Jeliko me avî lanô bêng anông ê hiving loho. Me anô mandaluk pusip te be ya athêng nena Batimias hî m ô lonðanjê dang vi be hepetenak avî lanô vo ê ngêv inda livung. (Batimias ya ondong nena Timias nakandung.)

47 Helanô nena Yisu nang Nasalet hêlêm, ê ng me helam lêkwaê nena, "Yisu, Devit Lim

Lêkmuk, lem ingik ong ethak ya!"

48 Me avîlanô bêng anông ethang yêni be enang nena, "Ong bonong!" Metom yêni helam kaêk lêkwaê anông nena, "Yisu, Devit Lim Lêkmuk, lem ingik ong ethak ya!"

49 Yôv me Yisu heva me henang nena, "Ondam yêni lêm."

Me elam hêndêng anô mandaluk pusip atu nena, "Lem mavî! Numbiyô be nu! Ôpêng helam ong."

50 Yôv me hekaliv ya kwêv thilimbung hê me hîsôv kisi bôlôtom be hê hêndêng Yisu.

51 Me Yisu henang ethak inda nena, "Lem iving yambong ômbête êndêng ong?"

Me anô mandaluk pusip êng henang nena, "Kîdôngga, ya leng iving yanga tak."

52 Me Yisu henang nena, "Nu. Yong hôêv iving hevong be lêk ong mavî." Me ketheng oyang me ôpêng mandaluk hipuak be hêyê tak, me hesopa Yisu heveng lonjanlê.

11

Yisu hivutak êyô Jelusalem hîtôm king

(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

1 Yisu loho ê êyô bidong oyang Jelusalem me ê êyô Betpagi lo Betani, long yi êng hêk bidong Dum Oliv. Me hêv ya na hîndông lokwanyî be ê

2 me henang ethak thêi nena, "Mamu nu melak vulu. Me ovong umbutak ôyô kapô me tem ôngô evak bokdonki map te long be heva. Bok êng bôk mî anô te hêyô mô amî. Me mamu pole yak êng vê me ondom be ôlêm.

3 Me anôla henang ik mamu ling nena, 'Mamu vong ombong ômbête?' me yu nang ethak yêni nena, 'Anômbêng la hiving nembong ku te thak yôv kîmîng nêngêv ketheng oyang îmbôlêm.' "

4 Yôv me thêi ê me êyê donki map atu be evak long be êthô hîmô melak ambôlêk hîmô bidong lonjanlê vi yêing. Me thêi pole yak vê.

5 Me anô doho eva long êng êyê be enang ik ling nena, "Mamu vong ômbê be opole bok ya yak vê?"

6 Me thêi nang ambô atu be Yisu henang ethak thêi. Êng me loho lôk be etak thêi be thêi iwa bokdonki êng be ê.

7 Me iwa donki êng be ê hêndêng Yisu, me ik ining kwêv thilimbung dêim thô be engova êyô hêk bok dômlokwang be Yisu hêyô hîmô.

8 Me avîlanô bêng anông engova ining kwêv thilimbung dêim hêk lonjanlê. Me vi ele athanjang lêk njaung heveng kamung be engova hêk lonjanlê.

9 Me doho imung me doho eveng yam me Yisu heva lîvông me loho lam nena, "Osana!"

"Wapômbêng embong mavi êndêng ôpatu be hêlêm ethak Anômbêng ya athêng!" *Kapua Yeng 118:25-26*

10 "Wapômbêng êngêv la mavi nêyômô bumalô Devit lim iti atu be tem neyanging aô itôm king hitôm sêmbôk be Devit heyanging!

Osana! Aôngêv Wapômbêng ya athêng ling ethak leng!"

11 Me Yisu hê hêyô Jerusalem me hivutak êyô melak matheng ya popatîng kapô be hê. Me hêyê nômkama takatu be himô long êng. Metom wak lêk ê hîlôk jalôm yôv, be ditu hetak Jerusalem me hê Betani hiving ya na hîndông lauming be lahavôyi takatu.

Yisu hêv na evong ku valuseleng vê hêk melak matheng kapô

(Mat 21:12-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

12 Hiviyô heyang me loho tak Betani me ê vini Jerusalem. Me Yisu hema ve la.

13 Me hêyê alokwang pik te naung heva dêim doke. Êng me hê hêyô alokwang atu ondong vo ninjê nena alokwang atu hik anông mesa mî. Metom hêyê naung oyang yom me mî ningik anông amî vômbe nena mî ya wakma ningik amî.

14 Yôv me Yisu henang ethak alokwang êng nena,

"Tem mî nungik anông ethak lonbô be anô te injang amî." Be ya na hîndông elanjô ambô êng hiving.

15 Me Yisu loho êyô Jerusalem. Me hivutak êyô melak matheng ya popatîng livông. Me hêyê avîlanô iwa nômkama be êndô himô vo avîlanô vi êngêv vuli. Êng me hindining loho be hêv loho vê hêk melak matheng kapô be ele yêing be ê. Me hele na takatu be ele na long bôyang ining valuseleng thô hethak Israel ining valuseleng ining balê lîlîng. Me hevong bêng yom hethak na takatu be êndô menak bôbô himô vo avîlanô êngêv vuli hiving.

16 Me heva long thing vo avîlanô dô imbua ining nômkama be imbutak êyô melak matheng ya popatîng bini andô.

17 Me Yisu hîndông loho be henang bêngiti, "Wapômbêng ya kapua henang nena, 'Yîning melak me melak avîlanô pik sapêng eteng mek îndôk.' Me lêk môlôvong be hivutak hitôm na vanî ning melak ekopak îmô."

18 Na bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung elanjô ambô êng be ethalo lonđanjê vo ingik yêni vônô. Metom loho kô yêni vômbe nena avîlanô sapêng îpîndîk kambom hethak ya ambô.

19 Yathindang hêmbôk anông me Yisu loho tak Jerusalem be ê.

*Alokwang pik hekapôk
(Mat 21:20-22)*

20 Heyang lêkbôk me Yisu loho ivôê me êyê alokwang pik atu lêk hema be hekapôk hêk ñaung be hêyô ondong.

21 Me Pita la hêv Yisu ya ambô be henang nena, "Kîdônga, nôngô! Alokwang pik wakbôk atu be hothang me lêk hekapôk yôv."

22 Me Yisu henang ethak loho nena, "Ôngêv imbing Wapômbêng yom.

23 Ya hanang avanông ethak môlô nena ôpatu be henang ethak dum iti nena, 'Nokaliw ong da nundôk mamik', me hêv iving be hevalong ya ambô êng long lêklokwang me mî kapô yî amî, êng me tem Wapômbêng embong be ya ambô atu be henang tem ñingik anông.

24 Bêng be diti ya hanang ethak môlô nena, ômbêla takatu be môlô nang îlôk môlô ning mek, êng me môlôngêv imbing nena lêk môlô uwa yôv, me nôm êng tem môlômbua.

25-26 Wakma môlô teng mek me lemim êv kambom atu be anô te bôk hevong ethak am, êng me otak kapôlômim vo ôpêng. Môlôvong bêng me môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng tem netak kapô vo môlô bêng yom.*

*Yisu, opalê hêv athêng
bêng hêndêng ong?*

(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Me Yisu loho ê Jelusalem hethak lonbô be êyô melak matheng ya popatîng. Me ña bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung lêk avaka ê hêndêng Yisu.

28 Me enang ik yêni ling nena, "Opalê hêv lêklokwang hêndêng ong lêk hêv ku hêndêng ong be ditu hovong nôm takiti?"

29 Me Yisu henang viyang ethak loho nena, "Tem ya nang ingik môlô ling ethak ambô te bêng yom imbing. Be môlô nang ambô êng viyang thêthôp hêndêng ya êng me tem ya nang ôpatu be hêv lêklokwang hêndêng ya ethak môlô.

30 Opalête hêv ku ithik avîlanô hîlôk ñanam hêndêng Jon? Wapômbêng leng mesa anô pîk te? Môlô nang ethak ya!"

31 Me loho da enang hethak i nena, "Âô nang nena Wapômbêng hêv ku êng hêndêng Jon me tem nenang nena, 'Me hevong bisê be môlô mî ôêv iving Jon ya ku amî?'

32 Metom aô nang nena, 'Anô pîk te hêv ku êng,' êng me avîlanô tem lejing man- ing ethak aô vômbe nena loho sapêng êv iving nena Jon me plopet te."

11:23 11:23 Mat 17:20

11:24 11:24 Mat 7:7

11:25-26 11:25-26 Mat 6:14-15

* 11:25-26 11:25-26 Ña lêkauk vi enang nena ambô takatu be Mak hekavu me doho hêk denang. Ambô êng me bêngiti: Metom môlô mî notak kapôlômim vo avîlanô vi ning kambom amî, êng me môlô ning Kamik tem mî etak ya kapô vo môlô ning kambom amî.

³³ Me loho nang hêndêng Yisu nena, “Yoô thông pal-ing.”

Me Yisu henang ethak loho nena, “Bêng be mî hîtôm yandam ôpatu be hêv lêklokvang hêndêng ya, ya athêng êndêng môlô amî.”

12

Ambô dôhông hethak na kambom eyanging kukapô yak waing

(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ Me Yisu henang ambô dôhông doho hethak loho nena, “Anô te hevatho ya kukapô yak waing te me hevak wandu hêwê heveng. Me helav lovang vo embak waing anông pesa vo imbua ya thôk. Me helav melak dêim te hethak tololak vo anô mô vo eyanging ku êng. Yôv me hetak ku atu hîlôk anô doho bahêjing vo eyanging be wakma hik anông me tem loho imbua anông vi me êngêv vi êndêng yêni. Yôvêm me hetak long êng be hê hîmô long bôyang vambô.

² Wakma yak waing hik anông hêyô me hêv ya anô ku te be hê hêndêng na takatu be eyanging ya ku. Yêni la hiving lohôngêv anông doho vo yêni hîtôm sêmbôk be loho epatôk ambô hiving i.

³ Metom loho evalong ôpêng hêk be ik yêni kambom me êv yêni be hê oyang.

⁴ Yôvêm me hêv anô ku yang be hê hethak lonjbô, metom ik inda hîlôk

kwandôk be evong kombom lomalom ethak yêni be evong yêni moma.

⁵ Yôv me hêv anô ku te hethak lonjbô metom loho ik yêni vônô. Yôv me hêv tomtom bêng hivup ethak metom evali vi me ik vi vônô.

⁶ “Hevong bêng hele be lêk mî me anô tom yom hîmô. Ôpêng me namalô atu be yêni la hiving anông. Hêv ôpêng be hê me la hêv nena, ‘Diti me yîning wakna be tem endanô ya ambô.’

⁷ “Metom na takatu be eyanging ku êng êyê ôpêng me enang hethak loho da nena, ‘Ôpiti me ku alang nakandung be tem neyanging lambô ya ku. Bêng be aôngik yêni vônô me ku êng tem nimbutak aô ning.’

⁸ Be evalong yêni be ik yêni vônô be îmbi ya kôpik hele yêing be hê.

⁹ “Yôv be tem ku alang em-bong ômbête? Tem ningik na takêng vônô me nêngêv ku êng êndêng anô vi vo eyanging.

¹⁰ Bôk môlô sam Wapômbêng ya ambô bôti mesa mî?

“ ‘Valu atu be na elav melak êndô, me lêk hivutak landîng anông.

¹¹ Anômbêng da hevong nôm êng, be yoô yê nôm êng nena mavî anông.’ ” *Kapua Yeng 118:22-23*

¹² Me na Juda ning na bêngbêng eyala nena Yisu

henang ambô dôhô êng hethak loho, be ethalo lonḍanlê vo embalong yêni. Metom êkô avîlanô, be ditu etak yêni me loho ê.

Tem yoôngêv takis êndêng Sisa mesa dô
(Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 Yôv me êv Palisi doho lêk ḡa esopa Helot doho be ê hêndêng Yisu, vo embatek yêni ethak ambô te vo embalong inda.

14 Loho yô vo Yisu me enang nena, “Kîdônga, yoô yala nena ong me anô ambô avanông. Thak hôyê ḡa lêk athêng lêk ḡa athêng mî hîtôm tom, be ditu thak honang ambô tom hêndêng loho sapêng. Me hôngông Wapômbêng ya lonḍanlê avanông thêthôp hêndêng avîlanô sapêng. Yôv be lem hêv bisête? Bumalô loho ning balambung henang nena mavî vo aôngêv takis êndêng Sisa mesa dô?”

15 Hîtôm aôngêv takis êndêng Sisa mesa mî? Metom Yisu hêyê loho ning auk kambom êng thô be henang ik loho ling nena, “Hevong bisête be môlôvong vo ombatek ya? Umbua valuseleng te lêm vo yanḡa.”

16 Êng me loho iwa valuseleng te hêlêm vo Yisu. Me henang ik loho ling nena, “Opalê ya dôhô lêk ya athêng hêyô hêk valuseleng iti?”

Me loho nang nena, “Sisa.”

17 Êng me Yisu henang ethak loho nena, “Sisa ya nômkama me ôngêv êndêng Sisa da. Me Wapômbêng ya nômkama me ôngêv êndêng Wapômbêng da.”

Me loholaḡô be esong kambom hethak ya ambô êng.

ḡa ema tem imbiyô bisête
(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 Me Sadyusi doho ê hêndêng Yisu. Sadyusi me ondong te atu be enang nena ḡa ema mî hîtôm imbiyô ethak lonḡô amî. Êng me enang ik Yisu ling nena,

19 “Kîdônga, Moses bôk hekavu hêndêng aô nena, ‘Anô te hema be nali mî be yang himô, êng me nimbua avî tôp êng vo nîmbî yang atu be hema nakandung vê.’

20 Bêng be ḡa lêk viyanj bahevi be lahavôyi îmô. Me bôp hiwa avî te be hema me nakandung mî.

21 Êng me nok hiwa avî tôp êng ethak lonḡô. Metom nok hema be nakandung mî. Me gwa hiwa avî tôp êng hethak lonḡô. Metom gwa hema be nakandung mî.

22 Bêng be viyanj molok takatu be îmô me esopa kambom tomêng yom. Yôv me avî tôp atu hema hiving.

23 Me waklavông ḡa ema iviyô hethak lonḡô, me avî atu be ḡa lêk viyanj bahevi be lahavôyi takatu be iwa, me loho ali alête yanavî êng?”

24 Me Yisu henang viyang ethak loho nena, "Môlô mî oyala Wapômbêng ya lêklokvang lêk ya ambô atu be hêk ya kapua katô amî. Be ditu môlô nang ambô lêkgwak bêng.

25 Waklavông ña ema iviyô hethak lonbô, me avîlanô tem mî imbua i ethak lonbô amî me mî. Loho tem îmô îtôm anjêla melak leng yom.

26 Môlô nang nena ña ema tem mî hîtôm imbiyô ethak lonbô amî. Metom bôk môlô sam Moses ya kapua lêk kôkôthing amela hethang hîmô alokwang ling e? Wakma êng me Wapômbêng henang ethak Moses bêngiti nena, 'Ya me Ablaham lo Aisak me Jekop ining Wapômbêng.'

27 Wapômbêng me mî ña ema ning Wapômbêng amî. Mî, yêni me ña lêkmala yom ining Wapômbêng. Be ditu môlô ning ambô me lêkgwak anông!"

Balambung alête ditu bêng vo vi?

(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 Kîdônga balambung ining anô te hêyô me helanô Yisu lêk Sadyusi îkôki. Me helanô Yisu henang loho ning ambô viyang mavî anông. Tomêng me henang ik Yisu ling nena, "Balambung ali alête me ditu bêng vo balambung vi?"

29 Êng me Yisu henang nena, "Balambung ali mung henang nena, 'Môlô Isael on-danô katô. Anômbêng yom ditu aô ning Wapômbêng me yêni yom ditu Anômbêng.

30 Lemim imbing Anômbêng môlô ning Wapômbêng injêk môlô kapôlômim, lêk dôhômim me lêklokvang lêk môlô ning auk sapêng.'

31 Me balambung yang me bêngiti: 'Lem imbing avîlanô vi hîtôm lem hiving ong da.' Balambung vi mî bêng vo balambung yi tiêng amî."

32 Me anô hîndông ambô balambung henang ethak Yisu nena, "Kîdônga, honang ambô mavî anông. Yong ambô me avanông bing nena Wapômbêng me tom yom me mî Wapômbêng yang hîmô hiving amî.

33 Aô lejing imbing yêni avanông bing injêk aô kapôlônging lêk auk be lêklokvang sapêng. Lêk lejing imbing avîlanô vi hîtôm aô lejing iving aô da. Ambô balambung yi êng me bêng vo da nômbêng iti lêk da îmbôk ethak amela sapêng."

34 Yisu helanô ôpêng henang viyang lêkauk mavî be henang ethak ôpêng nena, "Mî hômô dêimbô vo Wapômbêng ya lêklinyak bêng amî." Me avîlanô sapêng êkô be mî enang ik yêni ling ethak lonbô amî.

Mesaya me opalê lim

lêkmuk?

(*Mat 22:41-23:36; Luk 20:41-47*)

³⁵ Me Yisu hîndông avîlanô hîmô melak matheng ya popatîng be henang nena, "Kîdôngga balambung thak enang nena Mesaya me Devit lim lêkmuk vo?"

³⁶ Lovak Matheng hêv auk hêndêng Devit da be henang nena,

" 'Anômbêng henang ethak yîning Anômbêng nena,

"Nôndôk ômô ya baheng viyôhôk endebe ya tak yong ñakyo îmo vemkapô vimbing êm." ' *Kapua Yeng 110:1*

³⁷ Me Devit da bôk helam Mesaya nena Anômbêng. Metom hevong bisê be ôpêng me Devit lim hiving?"

Avîlanô elanjô Yisu ya ambô êng be lejing mavî anông.

³⁸ Yisu hîndông loho be henang nena, "Môlô yanging am vombê nena kîdôngga ambô balambung, lejing iv-ing ingik kwêv dêim kêkêlô be embeng vo avîlanô embam loho. Lêk lejing iving avîlanô bêng anông enang nena, 'Waklîvông mavî anômbêng' îndôk maket.

³⁹ Me lejing iving îmo îtôm ña bêngbêng îmo Islael ining melak yeng kapô. Me thak avîlanô engambôm nômbêng, me lejing iving injang nômbêng ña bêngbêng ining long ethak îmo.

⁴⁰ Loho thak evatek avî tôp be iwa loho ning melak vanî,

lêk eteng mek dêim anông vo avîlanô lejing êngêv nena loho me ña thêthôp anông. Ña êng me tem imbua vovang bêng êndêng wakma evong ambô."

Avî tôp te ya da

(*Luk 21:1-4*)

⁴¹ Yisu hê hîlôk hîmô bidong melak matheng ya kambum da, me hêyê avîlanô yalimamôk ê êv ining da. Me ña lêk valuseleng bêng etak valuseleng bêng anông hîlôk kambum da.

⁴² Me avî tôp te atu be nômkama mî anông, hêyô me hetak ya da valuseleng lêkma yi yom hîlôk kambum da êng.

⁴³ Me Yisu helam ya ña hîndông êlêm me henang nena, "Ya hanang avanông ethak môlô nena avî tôp iti hêv valuseleng bêng anông vo ña takiti sapêng.

⁴⁴ Avîlanô nômbêng iti ning valuseleng bêng anông hîmô metom êv doke yom. Me avî tôp iti me nômkama mî anông, metom lêk hêv ya valuseleng sapêng me mî hevalong doho long amî."

13

Yisu henang ambô hethak melak matheng Jerusalem

(*Mat 24:1-2; Luk 21:5-6*)

¹ Yisu hetak melak matheng be hele yêing me ya anô hesopa yêni te henang ethak yêni nena, "Kîdôngga, nôngô melak matheng ya leleyang me kêkêlô bomang lêk ya valu bêngbêng!"

² Me Yisu henang viyang nena, “Lêk hôyê melak bêngbêng takiti e? Malêing bêng tem nimbutak be na vovak tem ingik nômkama mavî nômbêng iti pesa be valu yang mî hîtôm nêyômô yang long amî.”

Malêing lomalama tem nimbutak

(Mat 24:3-28; Luk 21:7-24)

³ Yôvêm me Yisu hîmô Dum Oliv me hêyê melak matheng hîmô viyang vulu. Me Pita lo Jems me Jon lo Endulu loho yom ê enang ik yêni ling nena,

⁴ “Nonang ethak yoô nena angête ditu nôm takêng tem nimbutak? Lêk ômbête ditu tem nimbutak vo ningik thô nena nôm takêng lêk bidong oyang?”

⁵⁻⁶ Me Yisu henang ethak loho nena, “Na lomalama tem êlêm ethak yîning athêng be tem enang nena, ‘Ya me Mesaya atu.’ Me tem embatek avîlanô bêng anông. Be ditu oyanging am.

⁷ Me tem mîlôndaŋô kôkôthing ethak vovak lomalama lêk vovak tem nimbutak pîk luvuluvu. Nôm takêng tem nimbutak, metom pîk lo leng ya dang me mî denang. Be ditu dô ondowaling andô.

⁸ Me avîlanô ondong yang tem embong vovak imbing ondong yang. Me king yang lêk ya avîlanô tem embong vovak imbing king yang lêk ya avîlanô. Me duviyang lêk

bôm bêng tem nimbutak long doho. Nôm takêng me hîtôm vovang mung atu be hêpôm avî lêk lathambeng te atu be hevong vo nembathu.

⁹ “Bêng be oyanging am. Tem embalong mîlô be etak îndôk na elanô ambô bahening. Me tem embali mîlô îndôk Israêl ining melak yeng hîlôk. Vômbê nena mîlô sopa ya be tem mîlômba na bêngbêng lêk king malening vo onang ya bêng ethak loho.

¹⁰ Yîning na ya handông tem enang Ambô Mavî vo avîlanô pîk sapêng endanô yôv kîmîng nôm takêng tem nimbutak embeng yam.

¹¹ Wakma evak mîlô long be iwa be ê vo ombong ambô, êng me dô ôkô be onang nena, ‘Tem yoô nang ômbê?’ Mî. Wakma êng me onang auk takatu be Wapômbêng tem nêngêv hêndêng mîlô yom. Ambô takêng me Lovak Matheng da tem nenang me mî mîlô da tem onang amî.

¹² “Me anô loyang tem yang enang yang bêng vo ingik vônô. Me lambô tem nembong bêng ethak nakan-dung. Me sêiknena tem ende dôming lîling êndêng lami lo talôvi be enang vo ingik loho vônô.

¹³ Mîlô me yîning avîlanô. Be ditu avîlanô sapêng tem kapôlônging êndô mîlô. Metom na takatu be eva lêklokvang hele be hêyô yandang, me Wapômbêng

tem nêngêv loho vê injêk malêing vo îmo mavî.

14 “Tem môlengô nom kam-bom anong te heva long ma-theng atu be thak itip vo nembu long êng. (Bêng be môle na takatu be osam ambô tiêng, me lemim êngêv katô êm.) Me môle na takatu be omô Judia ôyê nom êng me ôsôv bunu dumlôlê.

15 Me na takatu be îmo melak vov me tem mî indok bini melak kapô vo imbua ning nomkama andô.

16 Me na takatu be îmo kukapô dô endeni melak vo imbua ning kwêv thilimbung andô.

17 Aê, titaknena. Wakma êng me tem malêing bêng vo avî takatu be ethambeng lêm avî takatu be êv sum vo sêik kasek.

18 Oteng mek vo malêing takêng mî nimbutak êndêng wakma beleng simbak andô

19 vombê nena wakma êng me tem malêing bêng anong be nimbô ethak vo malêing taksêmbok atu be Wapombêng hepesang pik hele be hêyô lêm. Me tem mî nimbutak bêng ethak lonjbô amî.

20 Me Anombêng mî hendambêng wakma malêing takêng kisi amî, êng me avîlanô sapêng tem ema. Metom yêni la hêv avîlanô takatu be bok helam loho yov be ditu hendambêng wakma êng hê bidong.

21-22 “Wakma êng me anô doho tem êlêm be embatek môle nena, ‘Ya me Mesaya’ mena ‘Ya me Wapombêng ya plopet te,’ me tem embong lavuning lêm nom thamtham vo embatek avîlanô takatu be Wapombêng bok hitok loho yov metom mî hitom embatek loho amî. Be ditu anô te henang ethak môle nena, ‘Ôngô, Mesaya himô long iti’ mena ‘himô long tamu,’ êng me dô ôngêv imbing andô.

23 Ondaŋô! Nom takiti lêm mî hivutak amî denang me ya hanang nom takêng bêng ethak môle vo môle yangging am.

Anô Ya Nakandung atu tem nendelêm

(Mat 24:29-35; Luk 21:25-33)

24 “Malêing takêng hele hîlôk yovêm,

“ ‘me wak tem nimbutak mo-mananing,
me ayong mî hitom nimbî danda amî;

25 me môtôp leng tem nêngêv yak

me nom takatu be himô leng tem nendowal-ing.’ Aisaia 13:10; 34:4

26 “Wak êng me avîlanô tem injê Anô Ya Nakandung atu tem nêlêm imbing mavong lêm ya lêklinyak lêm ya danda lêkmanging.

27 Yêni tem nêngêv ya anêla bini pik lo leng ya

dang sapêng vo ithup avîlanô takatu be bôk hîtôk loho yôv.

²⁸ “Be ditu môlembua auk ethak alokwang pik. Heyeng yôv me ñaung lêkmuk hivutak, êng me oyala nena wak mavî nêyô.

²⁹ Bêng yom me môle yê nôm takêng hivutak, êng me oyala nena Anô Ya Nakan-dung atu ya wakma nen-delêm lêk bidong oyang be hîmô melak ambôlêk.

³⁰ Ya hanang avanông ethak môle nena avîlanô bôlôti tem mî ema amî denang me nôm takêng sapêng tem nimbutak.

³¹ Pîk lo leng tem nêngêv yak bini, metom yîning ambô bôte mî hîtôm nêngêv yak amî.

*Anô te mî heyala Yîsu ya waklavông nendelêm amî
(Mat 24:36-44)*

³² “Anô te mî heyala Anô Ya Nakandung ya waklavông lêk ya wakma atu be tem nendelêm amî. Anêla leng mî eyala hiving amî, me Nakan-dung mî heyala hiving amî. Wakamik yom ditu heyala.

³³ Bêng be oyanging am be ôngêv lêlê! Vombê nena môle mî oyala waklavông atu be nôm êng tem nimbutak amî.

³⁴ Nôm êng me hîtôm anô te hetak ya melak be hê long bôyang. Yêni hê me henang ethak ya ña ku vo eyanging ya nômkama. Me hik ku tham tomtom hîtôm

loho. Me henang ethak anô heyanging melak ambôlêk nena neyanging manjeng anông.

³⁵ “Bêng be môle môle be oyanging am vombê nena môle mî oyala waklavông atu be melak alang tem nêyô ethak lonbô amî. Te nêlêm êndêng yathindang mena bîlîvông bing mena wakma tale heleng mena heyang wabêng ma.

³⁶ Endekeme tem nêlêm bôlôtom me ninjê nena môle êkthôm denang.

³⁷ Ambô ti be ya hanang ethak môle, me ya hanang ethak avîlanô sapêng hiving nena, ‘Môle yanging am!’ ”

14

Avî te heñgathô nôm uv mavî hêyô hîmô Yîsu kwandôk

(Mat 26:1-16; Luk 22:1-6; Jon 11:45-53; 12:1-8)

¹ Wak lokwanyî hêk denang vo leñing êngêv waklavông Wapômbêng iwa Israel vê hêk malêng, yang me Hêv Lîlîng* me yang me Eyang Polom Yis Mî. Me ña bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung evong vo embatek Yîsu vo embalong yêni be ingik vônô.

² Be enang nena, “Lêk me waklavông nôm wapôm be dô aômbong ku êng andô. Endekeme avîlanô tem leñing maning be embong vovak.”

13:35 13:35 Luk 12:38 * **14:1 14:1** Waklavông Hêv Lîlîng me avîlanô Israel leñing êv sêmbôk atu be Wapômbêng ya anêla atu be thak hik anô vônô hê avîlanô Israel ining melak, metom hêv loho lîlîng be hele be hê hethak avîlanô Ijip ining melak me hik loho ning bôp sapêng vônô.

³ Wak êng me Yisu hîmô Saimon ya melak nang Betani. Sêmbôk me ôpêng hêpôm kômbôk lepla metom bôk mavî. Yisu hîmô balê eyang nô m hîmô me avî te hêlêm me hiwa kolopak kêkêlô te be nô m uv mavî hîmô kapô be ya vuli me bêng anông. Me hik kolopak êng kwandôk li me hengathô nô m uv mavî êng hêyô hîmô Yisu kwandôk.

⁴ Me avîlanô vi atu be î m ô long êng hiving êyê be lejing maning be enang ethak loho da nena, "Bisête be hivuling nô m uv mavî êng hê oyang?"

⁵ Hîtôm nêngêv vo anô yang êngêv vuli ethak valuseleng îtôm anô te ya ku sondakbêng te ya vuli vo nim-bua be nêngêv avîlanô siv livung ethak!" Êng me lejing maning be ethang avî êng kambom.

⁶ Metom Yisu henang nena, "Bisête be mîlô êv malêing hêndêng avî ti? Otak yêni. Yêni hevong nô m mavî anông hêndêng ya.

⁷ Avîlanô siv tem î m ô imb-ing mîlô îtôm wak nô mbêng iti sapêng, be lemim iving ôngêv loho livung êng me ôngêv livung. Metom tem mî ya mô imbing mîlô vambô amî.

⁸ Nôm atu be yêni hîtôm nembong me lêk hevong yôv be hengathô nô m uv mavî hêyô hîmô ya be lêk hepesang ya kôpik yôv vo endav.

⁹ Ya hanang avanông ethak mîlô nena pîk nô mbêng atu

be enang yîning Ambô Mavî bêng heveng me tem enang ethak nô m atu be avî ti lêk hevong hiving embeng vo avîlanô lejing êngêv yêni."

¹⁰ Êng me Judas Iskaliot, yêni me Yisu ya ña hîndông lauming be lahavôyi takatu te, hê hêndêng ña bêngbêng îmbôk da vo nêngêv Yisu îndôk loho bahenjing.

¹¹ Elanjô ambô êng me lejing mavî anông be epatôk ambô vo êngêv valuseleng êndêng yêni. Be ditu yêni hethalo lonðanjê vo nenang Yisu bêng.

Yisu heyang nô m Waklavông Hêv Lîlîng hiving ya ña hîndông

(Mat 26:17-30; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1Ko 11:23-25)

¹² Waklavông ya athêng nena Eyang Polom Yis Mî ya wak ali himung hêyô. Hêndêng wak êng me thak ik boksipsip nakandung te vo lejing êv Waklavông Hêv Lîlîng. Me Yisu ya ña hîndông enang ik yêni ling nena, "Lem hêv yoô na melak alête vo apôpêk nô m lejing êngêv Waklavông Hêv Lîlîng îndôk?"

¹³ Me Yisu hêv ya ña hîndông yi be ê me henang nena, "Mamu nu melak lông kapô me tem ôpôm anô te be hiwa ñanam lêk wîng bêng te îndôk lonðanjê, me osopa yêni bunu.

¹⁴ Me hivutak êyô melak kapô te be hê, me yu nang

ethak melak êng ya alang nena, 'Kîdônga henang nena, "Yîning melak kapô atu be yanggang nôm Waklavông Hêv Lîlîng imbing yîning ña ya handông hîmô sê?" '

15 Êng me tem ningik melak kapô bêng te atu be hêk daku viling thô ethak mamu. Melak kapô êng me nômkama sapêng bôk hîmô yôv. Be ditu mamu opesang aô ning nôm îmo long êng."

16 Êng me ya ña hîndông yi atu ê êyô melak lông êng kapô. Me êyê nômkama sapêng hîtôm datu be yêni henang. Me epesang nôm Waklavông Hêv Lîlîng vo loho.

17 Yathindang hêmbôk me Yisu lêk ya ña hîndông laum-ing be lahavôyi ê êyô long êng.

18 Loho eyang nôm îmo me Yisu henang nena, "Ya hanang avanông ethak môlô nena môlô te tem nenang ya bêng. Ôpêng diti heyang nôm hiving ya."

19 Me loho lejing malêing be tomtom enang hethak yêni nena, "Betha ya mesa?"

20 Me Yisu henang viyang ethak loho nena, "Môlô laum-ing be lahavôyi takatu te. Ôpêng diti hetak bang hîlôk belev hiving ya.

21 Anô Ya Nakandung atu teni îtôm bôk ekavu yôv het-hak yêni. Metom alitakna. Malêing bêng vo ôpatu be henang Anô Ya Nakandung

bêng. Mavî vo talêmbô bôk mî nembathu yêni amî!"

22 Loho eyang nôm hîmô me Yisu hiwa polom te me hêv la mavî. Yôvêm me hekavli be hêv hêndêng ya ña hîndông me henang nena, "Môlômbua be ongwang. Diti me yîning vathiap."

23 Yôvêm me hiwa keyek lêk waing be henang la mavî. Me hêv hêndêng loho sapêng be inum.

24 Me henang ethak loho nena, "Diti me yîning lêkma atu be tem nengathô vo nem-bak tava imbing Wapômbêng lêk avîlanô pîk vo nêngêv avîlanô bêng anông livung.

25 Ya hanang avanông ethak môlô nena, tem mî hîtôm ya num waing ethak lonbô amî endebe yambôna Wapômbêng ya lêklinyak bêng kapô êm mîng tem ya num waing lêkmuk."

26 Me loho êv yeng te yôv me ethak be ê Dum Oliv.

Yisu henang nena Pita tem nenang nena hîthông yêni pal-ing

(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

27 Me Yisu henang ethak loho nena, "Bôk ekavu hêk Wapômbêng ya kapua nena, " 'Tem yangik boksipsip alang vônô, me boksipsip tem îsôv mayaliv bini.' *Sekalaia 13:7*

Be ditu môlô sapêng tem otak ya me ôsôv mayaliv bunu.

28 Metom hik ya ling ethak lonjbô, me tem yamung be yana Galili yôv kîmîng môlô tem ombeng ya yam."

29 Me Pita henang nena, "Mî, loho sapêng etak ong be ê, me tem yamba imbing ong denang."

30 Me Yisu henang nena, "Ya hanang avanông bing hethak ong nena bîlîvông iti me tale mî nendeng bôlô yi amî denang, me tem nonang îtôm bôlô lô nena hôthông ya paling."

31 Metom Pita henang lêklokvang nena, "Evong vo injik ya vônô imbing ong, metom mî hîtôm ya nang nena ya hathông ong paling amî. Mî anông!" Me ya ña hîndông sapêng enang bêng yom.

Yisu heteng mek hîmô Getsemani

(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 Yôvêm me loho êyô long atu be elam nena Getsemani me henang ethak ya ña hîndông nena, "Môlô mô long iti me ya ha vo ya teng mek."

33 Me hiwa Pita lo Jems me Jon be ê hiving yêni. Me yêni kapô putup be la malêing kambom.

34 Me henang ethak loho nena, "Ya kapôlông lêk malêing kambom hîtôm lêk ya hama yôv. Môlô mô long iti me ôngêv lêlê."

35 Me hê dêim doke me hêv yak hîlôk pîk be heteng

mek nena lonjanlê te hêk vo yêni me Wapômbêng êngêv malêing lêk vovang iti vê.

36 Me henang nena, "Aba,* Wakamik, ong hîtôm nom-bong nômkama sapêng. Bêng be nôngêv keyek iti vê injêk ya. Metom dô nosopa yîning ya leng hiving andô. Mî, nosopa ong da yong lem hiving."

37 Yôvêm me Yisu hele hê me hêyê ya ña hîndông lêk êkthôm. Me henang ethak Pita nena, "Saimon, hôêkthôm e? Ong mî hîtôm nômô lêlê wakma nate amî e?"

38 Nômô lêlê be noteng mek vo dô nôngêv yak îndôk nôm takatu be tem neyek ong andô. Dôhô la hiving nem-bong mavî metom kôpik vau be mî hîtôm nembong amî."

39 Yôvêm me hîvô hê me heteng mek bôô atu hethak lonjbô.

40 Yôv me hele hê het-hak lonjbô me hêyê loho êkthôm denang, vômbe nena malejing heyang be mî hîtôm îmô lêlê amî. Be ditu îthông nena enang ômbê êndêng yêni.

41 Yôvêm me hele hê bôlô ali lô me henang ethak loho nena, "Môlô ôêkthôm be uwa lovak denang e? Lêk hîtôm! Ondanô, wakma lêk hêyô yôv vo etak Anô Ya Nakandung atu îndôk ña kombom kambom bahenjing.

14:31 14:31 Jon 11:16 14:32 14:32 Jon 18:1 14:34 14:34 Jon 12:27 14:36

14:36 Mak 10:38; Jon 6:38 * 14:36 14:36 "Aba" ya ondong me wakamik. Êng me ambô Alam, Yisu loho ning ambô.

42 Bêng be umbiyô vo aô na. Ôngô! Ôpatu be tem nenang ya bêng lêk hêlêm yôv."

Evalong Yisu

(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

43 Yisu henang ambô denang me Judas hêyô. Yêni me Yisu ya ña hîndông lauming be lahavôyi takatu te. Me avîlanô bêng anông êlêm iv-ing yêni be iwa bîng vovak lêk ñokyôhôk. Ña takêng me ña bêngbêng îmbôk da lêk kîdôngga ambô balambung lêk avaka êv loho be êlêm.

44 Ôpatu be tem nenang Yisu bêng bôk hik lavuning te thô hêndêng loho nena, "Ôpatu be ya hanu, me Yisu. Be ditu ombalong injêk me oyanging inda manjeng me umbua bunu."

45 Me ôpêng hê ketheng hêndêng Yisu me henang nena, "Kîdôngga." Me hîngu yêni.

46 Me ña takatu be ê hiving Judas evalong Yisu be iwa be ê.

47 Me ña takatu be eva bidong te hendandi ya bîng vovak be hele kwandôk bêng hîmbôk da ya anô ku te limbuk vi thô.

48 Êng me Yisu henang ethak loho nena, "Betha ya me anô kambom anông be môlô uwa bîng vovak lêk ñokyôhôk be ôlêm vo ombalong ya mesa, bisê?"

49 Wak nômbêng iti me thak ya hamô melak matheng ya popatîng be ya

handông môlô metom mî môlô valong ya amî vo? Metom lêk nôm takêng hivutak vo Wapômbêng ya ambô ñingik anông."

50 Êng me ya ña hîndông sapêng etak yêni me îsôv mayaliv be ê.

51 Me anôsêng te hesopa Yisu heveng yam be hivuliv lîjkôpik hethak kwak mavî tom yom. Me evong vo embalong yêni,

52 metom evalong kwak oyang me hîsôv ling popam be hê.

Enang Yisu bêng hethak Senhidlen

(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:12-14, 19-24)

53 Me loho iwa Yisu be ê hêyô kwandôk bêng hîmbôk da. Me ña bêngbêng îmbôk da sapêng lêk avaka sapêng lêk kîdôngga ambô balambung sapêng ethak tom.

54 Me Pita hesopa Yisu heveng yam metom heveng dêim doke. Me hivutak êyô kwandôk bêng hîmbôk da ya bandêng kapô. Me hê hîmô hiving kwak bidong be hivuning amela hiving loho.

55 Me ña bêngbêng îmbôk da lêk kanso sapêng ethalo avîlanô doho vo enang Yisu ya kambom takatu be hevong bêng, vo loho embong ambô ethak vo ingik yêni vônô. Metom mî êpôm Yisu ya kambom te vo ingik yêni vônô amî.

56 Avîlanô bêng anông enang ambô yôhîng ethak

Yisu, metom ining ambô takatu be enang me mî hîtôm tom amî.

57 Me doho iviyôva me enang ambô yôhîng hethak Yisu bênjiti,

58 “Yoô lanô yêni henang nena, “Tem yandining melak matheng iti be anô elav hethak bahenjing. Me hîtôm wak lô yom me tem yandav lêkmuk yang atu be mî elav hethak bahenjing amî.”

59 Metom ining ambô takatu be enang hê mayaliv me mî enang ambô tom yom amî.

60 Êng me kwandôk bêng hîmbôk da hiviyô heva loho malenjing me henang ik Yisu ling nena, “Ņa takiti lêk enang ong bêng yôv me ong bonong vo? Ong ambô mî e?”

61 Metom Yisu bonong yom me mî henang ambô te amî.

Me kwandôk bêng hîmbôk da henang ik Yisu ling hethak lonbô nena, “Ong Mesaya, Anômbêng Matheng atu Nakandung e?”

62 Me Yisu henang nena, “Ya êng diti. Me tem môlôngô Anô Ya Nakandung atu tem nîmô Wapômbêng Lêklinyak Anông bang viyôhok be tem nêyômô mavông leng be nêlêm.”

63 Me kwandôk bêng hîmbôk da helaŋô ambô êng me hêvôv ya kwêv kê be henang nena, “Lêk yôv. Bisête be aô leŋing iving andaŋô ambô doho imbing?”

64 Lêk aô lanô yôv nena hivuling Wapômbêng ya athêng be henang nena yêni da me hîtôm Wapômbêng. Be ditu môlô ning auk bisête?”

Me loho sapêng enang nena, “Hevong kambom be ditu tem nema.”

65 Yôvêm me doho îsuvapok hethak yêni. Me vi ivuliv mandaluk thing hethak kwak me epeng yêni be enang nena, “Nonang ambô plopet nena opalê diti hik ong?” Me kwak bidong evalong yêni be ik hiving.

Pita henang nena hîthông Yisu paling

(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)

66 Pita hîmô tamu melak atu ya bandêng kapô, me kwandôk bêng hîmbôk da ya avî ku te hêlêm.

67 Me hêyê Pita hivuning amela hîmô. Me hêyê yêni be henang nena, “Ong iti me thak hoveng hiving Yisu, anô Nasalet atu.”

68 Metom Pita henang nena, “Mî, ya hathông ambô tu be honang paling.” Me hele be hê bidong bandêng ambôlêk. Me tale te heleng.

69 Me avî ku atu hêyê Pita hethak lonbô me henang ethak anô takatu be eva bidong hiving yêni nena, “Ôpiti me ŋa takatu ining anô te.”

70 Metom yêni henang ethak lonbô nena, “Mî.”

Yôvêm me ŋa takatu be eva bidong enang hethak Pita hethak lonbô nena, “Avanông

bing nena ong me anô Galili te be ditu ong me ña êng te.”

⁷¹ Metom Pita henang nena, “Mî ya hanang ambô avanông amî, êng me tem Wapômbêng êngêv vovang êndêng ya. Ethak Wapômbêng ya athêng me ya hanang avanông bing nena ya hathông ôpitu be honang paling.”

⁷² Ketheng oyang me tale heleng bôlôyang, êng me Pita la hêv ambô atu be Yisu henang ethak yêni nena, “Tale mî nendeng bôlô yî amî denang, me tem nonang îtôm bôlô lô nena hôthông ya paling.” Êng me Pita hikum be heleng bêng.

15

Iwa Yisu be ê hêndêng Pailat

(Mat 27:1-2,11-26; Luk 23:1-5,13-25; Jon 18:28-19:16)

¹ Lêkbôk momañaning mî me kanso sapêng ethak tom. Loho me ña bêngbêng îmbôk da lêk avaka lêk kîdôngga ambô balambung. Epatôk ambô hethak tom yôvêm me evak Yisu bang lêku me iwa be ê êv êndêng Pailat.

² Me Pailat henang ik Yisu ling nena, “Ong ña Juda ning king mesa?”

Me Yisu henang viyang nena, “Hîtôm ditu ong da honang.”

³ Me ña bêngbêng îmbôk da îmbî Yisu linîkôpik hethak ambô lomalomoma.

⁴ Yôv me Pailat henang ik Yisu ling hethak lonbô nena, “Ong ambô mî mesa? Loho îmbî lemvim kôpik hethak ambô lomalomoma.”

⁵ Metom Yisu bonong yom. Be ditu Pailat hesong kam-bom.

⁶ Waklavông Hêv Lîlîng nômbêng iti, me avîlanô thak elam anô kalaondong te ya athêng vo Pailat êngêv vê. Me thak hêv ôpêng vê.

⁷ Sondakbêng êng me anô te be ya athêng nena Balabas hîmô kalaondong. Yêni hîmô kalaondong hiving ña takatu be loho evong vovak hiving Lom be ik anô doho vônô.

⁸ Êng me avîlanô ê êyô vo Pailat me elam vo nêngêv anô kalaondong te vê îtôm thak evong lômbôlông.

⁹ Me Pailat henang ik loho ling nena, “Môlô lemim iving ya tak môlô avîlanô Islael in- ing king iti mesa?”

¹⁰ Pailat heyala nena ña bêngbêng îmbôk da lenjîndang hethak Yisu be ditu evong ambô vo yêni be henang bêng.

¹¹ Metom ña bêngbêng îmbôk da ik avîlanô kapôlônging ling vo endam nena netak Balabas bini me nembalong Yisu long.

¹² Me Pailat henang ik loho ling hethak lonbô nena, “Me tem yambong ômbê thak ôpatu be olam nena Islael in- ing king?”

¹³ Me sapêng elam nena, “Ingik vônô ethak alovalas- ing!”

14 Me Pailat henang nena, "Vo? Yêni hevong ômbê kambom?"

Metom loho elam lêklokwang hethak lonjbô nena, "Ingik vônô ethak alovalasing!"

15 Me Pailat la hiving nem-bong avîlanô nômbêng atu lejing mavî be ditu hetak Balabas be hê hêndêng loho. Me henang be evali Yisu hethak yak lêklilu, yôvêm me hetak hîlôk ɲa vovak bahening vo ingik vônô ethak alovalasing.

Na vovak enang ambôma hethak Yisu

(Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)

16 Yôvêm me ɲa vovak iwa Yisu be ê Pailat ya melak bandêng kapô. Me elam ɲa vovak sapêng be êlêm ethak tom.

17 Me iwa kwêv lêkma dêim te hîtôm king ining kwêv be ik îlôk Yisu me iwa yak lêklilu atu be epesang hîtôm king ining kwakdam be ik hîlôk kwandôk.

18 Me iviyô êv bahening ling ethak leng be enang nena, "Waklîvông mavî avîlanô Israêl ining king!"

19 Me ik kwandôk hethak kwanding te lômbôlông be isuvapôk hethak yêni. Yôvêm me eya venjibudum thîvô me evong hîtôm êv yeng ethak yêni.

20 Me enang ambôma hethak yêni yôvêm me ik kwêv

lêkma atu thô me ik yêni da ya kwêv dêim hîlôk lonjbô. Me elom yêni be ê vo ingik vônô ethak alovalasing.

Ik Yisu hethak alovalasing

(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

21 Me anô te be ya athêng nena Saimon nang Sailini hêlêm nang bôyang be hevong vo ni Jelusalem. Yêni me Aleksanda lo Lupus ining lambô. Be ɲa vovak êpôm yêni be enang lêklokwang vo nimbua Yisu ya alovalasing.

22 Êng me iwa Yisu be ê long te atu be ya athêng nena Golgota. Athêng êng ya on-dong nena Long Kwandôk Lokwang.

23 Yôv me iwa waing be isuvuling hiving alokwang te ya thôk be êv hêndêng yêni vo ninum vo vovang etaving. Metom hêndô.

24 Êng me loho ik yêni long hethak alovalasing. Yôvêm me îmbî valu vo injê nena opalête tem nimbua ya kwêv lo kwak.

25 Wakma bahevi be la-havôva lêkbôk me ik Yisu hethak alovalasing.

26 Alovalasing ya viling me ekavu ambô atu be enang hethak Yisu nena,

NA JUDA NING KING.

27-28 Me êthôkêng anô vanî lokwanyî hiving yêni. Êthôkêng yang heva Yisu

15:21 15:21 Lom 16:13 15:24 15:24 Sng 22:18 15:27-28 15:27-28 Ais 53:12

* 15:27-28 15:27-28 ɲa lêkauk vi enang nena ambô takatu be Mak hekavu me doho hêk denang. Ambô êng me bêngiti: Bêng be Wapômbêng ya ambô bôte hik anông. Ambô êng henang bêngiti, "Loho yê yêni hîtôm anô kambom."

bang viyôhôk, me yang heva bang vikeng.*

²⁹ Me avîlanô takatu be elom lonjanlê êng be ê me enang ambôma hethak yêni lêk evali lunjinkwandôk be enang nena, "Ai! Ong anô atu be honang nena tem nunduning Wapômbêng ya melak matheng thô be non-dav ethak lonbô îtôm wak lô yom e?

³⁰ Bêng me nôngêv ong da livung be notak alovalasing be nôlêm pîk!"

³¹ Me ŋa bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung enang ambôma hiving. Be enang hethak loho da nena, "Ôngô! Yêni bôk hêv avîlanô vi livung, metom mî hîtôm nêngêv yêni da livung amî vo?

³² Yêni me Mesaya, Israel ining king e? Êng me netak alovalasing be nêlêm pîk vo aônga be aôngêv imbing!" Me anô yi atu be eva alovalasing hiving yêni thêi nang ambôma hiving.

Yisu hema

(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

³³ Hêndêng wakma lauming be lahavôyi me mo-mananing hêyô pîk sapêng vov be hêk hele be hêyô wakma lô.

³⁴ Wakma lô me Yisu helam kaêk lêkwaê nena, "Eloi, Eloi, lama sabatani?" Ambô êng ya ondong nena, "Yîning Wapômbêng, yîning

Wapômbêng, bisête be hôndô ya?"

³⁵ Me avîlanô vi atu be eva long êng elanô ambô êng be enang nena, "Ondanô, yêni helam Elaija."

³⁶ Me anô te hevothong be hê me hiwa kapôk be het-hong îlôk waing maning. Me hivuvi kapôk êng ethak ŋok te be hêv êndêng Yisu vo ninum. Me ôpêng henang nena, "Ôndô vo aônga yôvêm endekeme Elaija tem nêlêm êngêv yêni vê ma."

³⁷ Me Yisu helam kaêk lêkwaê me hema.

³⁸ Me kwak bêng atu be hêkôlê heva melak matheng vo heyang melak kapô kisi me hipupkê hê luvi hêk vil-ing be hêyô vimbing.

³⁹ Me anô vovak lêik atu be heva bidong vo Yisu hêyê kombom atu be Yisu hema hethak, êng me henang nena, "Avanông bing, ôpiti me Wapômbêng Nakandung anông."

⁴⁰ Avî doho eva dêim doke be êyê heva. Avî takêng te me Malia nang Makdala. Me te me Malia, Jems anôsêng lo Josep ining talêmbô. Me te me Salome.

⁴¹ Sêmbôk be Yisu hîmô Galili me avî takêng thak esopa yêni be êv yêni livung. Me avî bêng anông îmô hiv-ing Yisu be esopa inda be ê Jerusalem îmô long êng hiv-ing.

Elav Yisu

(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

42 Wak ik Yisu vônô, êng me waklavông avîlanô thak epesang ining nômkama vo Sabat. Me wak êng ya yathindang bîlvông me tem Sabat.

43 Bêng be ditu wak heva denang me Josep nang Ali-matia hêyô. Yêni me Senhidlen ining anômbêng te. Yêni thak hêv lêlê vo Wapômbêng ya lêklinyak bêng atu be tem nêlêm. Yêni mî hêkô amî me hê hêyô Pailat me henang vo nimbua Yisu ya kôpik.

44 Me Pailat helañô nena Yisu lêk hema yôv be hesong kambom me helam anô vovak lêik atu hêlêm. Me henang ik ôpêng ling nena, "Yisu lêk hema yôv mesa mî e?"

45 Me helañô anô vovak lêik ya ambô yôv me hîlôk vo Josep imbua ya kôpik.

46 Êng me Josep hêv kwak dêim mavî doho vuli be hiwa Yisu linjôpik vê hêk alovalasing be hivuliv thing ethak kwak takatu. Me hiwa hê hêndô hêk kalang valu am-buang atu be elav vo endav ñama îndôk. Me himbumbi valu bêng te vo hik kalang ambôlêk thing hethak.

47 Malia nang Makdala lêk Malia Josep talêmbô eva be êyê long atu be etak Yisu ya kôpik hêk.

16

Yisu hiviyo hethak lonbô
(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12;
Jon 20:1-10)

16:7 16:7 Mat 26:32; Mak 14:28

1 Sabat hele hîlôk yôv me Malia nang Makdala lo Malia, Jems talêmbô, me Salome, loho êv vuli nôm uv mavî vo imbua bini vo etak ethak Yisu kôpik.

2 Me sonda êng ya wak ali himung ya lêkbôk mo-mananing mî me loho iviyô be ê kalang.

3 Me enang ik i ling nena, "Anô alête tem nimbumbi valu atu be hîmô kalang ambôlêk vê vo aô êm?"

4 Metom êyô kalang me êyê nena valu bêng atu me lêk imbumbi hê hîmô dang yôv.

5 Loho ivutak êyô kalang kapô me êyê anôsêng te lêk kwêv thapuk dêim te hîmô loho bahenjing viyôhok. Loho yê be esong kambom.

6 Me ôpêng henang nena, "Dô môlô pîndîk andô. Ya hayala nena othalo Yisu nang Nasalet atu be ik ethak alovalasing. Yêni lêk hiviyo be hê yôv me mî hêk long iti amî. Ôngô long atu be êndô yêni hêk diti.

7 Yôv be môlô nu vo onang ethak ya ña hîndông lêk Pita nena, 'Yêni lêk himung be hê Galili vo môlô. Môlô nu yô long êng me tem ôngô yêni îtôm sêmbok atu be bôk henang yôv hethak môlô.' "

8 Me avî takêng êkô be elowaling kambom me etak kalang be îsôv ele yêing be ê. Me êkô be loho bonong yom me mî enang ambô êng ethak anôla amî.

*Malia nang Makdala l  k Yisu ya   a h  nd  ng   y   y  ni**
(Mat 28:9-20; Luk 24:13-49; Jon 20:11-23)

9 Yisu hiviy   h  nd  ng sonda te ya wak ali himung. Me hik inda th   mung hethak Malia nang Makdala, av   atu be b  k Yisu h  v g  k kambom bahevi be lahav  yi v   h  m   y  ni.

10   ng me Malia h   me henang ethak   a takatu be b  k eveng hiving y  ni.   a tak  ng lenjing mal  ng be eleng   m  .

11 Me elanj   nena Yisu h  m   l  kmala be Malia l  k h  y   y  ni, metom loho m     v iving amb     ng am  .

12 Y  v  m me Yisu ya   a h  nd  ng yi etak melak b  ng be    long yang. Me Yisu hivutak y  nda be hik inda th   hethak th  i.

13 Me ele    enang amb     ng h  nd  ng ya   a h  nd  ng viyang, metom m     v iving th  i ning amb   am  .

14 Y  v me Yisu ya   a h  nd  ng lauming be la-hav  tom eyang n  m   m  , me Yisu da h  y   vo loho. Me hethang loho l  klokvang hethak kap  l  njing thektheke be m     v iving   a takatu be   y   nena y  ni l  k hiviy   y  v ining amb   am  .

15 Y  v me Yisu henang ethak loho nena, "M  l   nu   t  m p  k sap  ng me onang

Amb   Mav   atu be hethak ya b  ng ethak av  lan   sap  ng.

16 Opal   atu be h  v iving be hithik   anam me tem n  m   mav  . Me opal   atu be m   h  v iving am  , me tem nimbua vovang ethak ya kambom kambom takatu be hevong.

17 Wap  mb  ng tem netak n  m thamtham lomalama   nd  k   a   v iving bahenjing b  njiti. Hethak y  n  ng ath  ng, me tem   ng  v g  k kambom v   l  k enang amb   math  m l  kmuk.

18 Me embalong b  y  v kambom ethak bahenjing l  k inum n  m atu be tem ningik an   v  n   metom tem   m   mav  . Me etak bahenjing êyônjêk   a l  k kômbôk, me tem imbutak mav  ."

Wapômbêng iwa Yisu

(Luk 24:50-53; Ap 1:9-11)

19 Anômbêng Yisu henang amb   hiving loho y  v me iwa y  ni hethak leng be h   h  m   Wapômbêng bang viyôhôk.

20 Y  v me ya   a h  nd  ng    me enang Amb   Mav     ng heveng long n  mb  ng iti sap  ng. Me An  mb  ng hevong ku hiving loho be hik ining amb   long hethak n  m thamtham takatu be evong.

* **16:8 16:9-20**   a l  kauk b  ng an  ng lenjing   v nena amb     ng me Mak da m   hekavu am  , me anë y  nda hekavu heveng yam. **16:14 16:14** 1Ko 15:5 **16:15 16:15** Ap 1:8 **16:16 16:16** Ap 2:38 **16:17 16:17** Ap 2:4; 8:7 **16:18 16:18** Luk 10:19; Ap 28:3-6 **16:19 16:19** Ap 1:9-11; 2:33-34 **16:20 16:20** Ap 14:3; Hib 2:3-4

Ambô Mavî atu be Luk hekavu

Ambô himung

Luk hekavu kapua tiêng. Yêni me anô long bôyang me mî Isael te amî. Yêni me dokta te be Pol ya anô môlô. Yêni da mî hêyê Yisu amî, metom henang ambô hiving na nômbêng atu be bôk êyê Yisu hethak malejing.

Yêni hekavu kapua tiêng hêndêng anômbêng Tiopilus. Na lêkauk ethak Wapômbêng ya ambô doho lejing êv nena Tiopilus me anô Lom te. Luk la hiving Tiopilus neyala ambô avanông ethak ômbêla takatu be Yisu henang be hevong. Bêng be ditu hekavu hethak ômbêla takatu be hivutak himung yôv kîmîng evathu Yisu hê hele be hêyô wakma hethak leng be hê. Bêng yom me Luk ik thô nena Yisu mî hêlêm vo nêngêv na Isael yom vê injêk malêing amî. Mî. Hêlêm vo nêngêv Isael lêk na long bôyang vê injêk malêing imbing.

Kapua Luk me Yisu helam yêni da nena, "Anô Ya Nakandung" bôlô bêng anông. Vômbê nena sêmbôk me Yisu hîmô melak leng hîtôm dôhô yom, metom heveng yam me yêni hîlôk be hêlêm be avî pîk hevathu yêni. Be ditu helam yêni da nena Anô Ya Nakandung. Metom yêni da me king atu

Wapômbêng hîtôk vo ninjê be neyanging nômkama sapêng hîtôm sêmbôk be hîmô melak leng. Hîtôm sêmbôk Daniel bôk hêyê hethak navîng be henang ôpêng bêng nena yêni me hîtôm aô na pîk (Dan 7:13-14).

Luk hekavu kapua tiêng hêndêng 60 mena 70 AD ma. Yôvêm me hekavu kapua Aposol hiving.

Ondong atu be Luk hekavu kapua tiêng

¹ Anômbêng Tiopilus, anô bêng anông evong ku lêklokvang vo ekavu kapua hethak nôm takatu be bôk hik anông hêk yoô livông.

² Loho ekavu ambô hîtôm thak anô vi êyê Yisu hevong be henang. Na êng îmô hîtôm Wapômbêng ya na ku be enang kôkôthing êng ethak avîlanô.

³ Be ditu mung anông me ya havong ku bêng hiving vo yîning ambô sapêng nimbutak thêthôp be nîmô yêing, be ditu ya leng hiving nena ya kavu kapua tiêng êthôk êndêng ong ethak nôm takêng.

⁴ Ya hakavu ambô takêng vo nêngêv ong livung vo noyala ambô takatu be bôk holanô êng me ambô avanông.

Anjêla hêyô vo Sekalaia

⁵ Sêmbôk atu be King Helot heyanging avîlanô Judia me anô hîmbôk da te hîmô be ya athêng nena Sekalaia. Yêni hevong ku hîmbôk da hiving na ondong atu be

ining athêng nena Abiya. Me yanavî Elisabet hivutak nang Alon limi hiving hitôm Sekalaia.

⁶ Thêi mô thêthôp anông hêk Wapômbêng mandaluk me thak esopa ambô balambung lêk Anômbêng ya ambô sapêng avanông.

⁷ Metom Elisabet me avî yamu te, be ditu thêi sêik mî me imô hele be eyalôv.

⁸ Wak te me Abiya ya ondong ining waklavông embong ku imô melak matheng. Me etak Sekalaia vo nembong ku imô Wapômbêng mandaluk.

⁹ Loho sopa na imbôk da ning kombom be imbi valu vo injê nena opalête tem nimbutak êyô Anômbêng ya melak matheng kapô bini vo nimbôk da uv mavî. Êng me Sekalaia ya athêng hivutak be yêni hevong bêng.

¹⁰ Be himbôk da uv mavî me avîlanô bêng anông imô melak vi yêing be eteng mek imô.

¹¹ Êng me Anômbêng ya anjêla te hêyô vo Sekalaia be heva long imbôk da uv mavî ya alakdala viyôhok.

¹² Sekalaia hêyê anjêla, êng me hesong be hêkô kambom.

¹³ Metom anjêla henang nena, "Sekalaia, dô nôkô andô. Yong mek me Wapômbêng bôk helanjô yôv. Vônîm Elisabet tem nembathu nalam malô te be nondam ya athêng nena Jon.

¹⁴ Me tem lem mavî bêng anông. Sêik êng hivutak me avîlanô bêng anông tem lejing mavî

¹⁵ vombê nena yêni tem nimbutak anô lêk athêng bêng injêk Anômbêng mandaluk. Yêni mî hitôm ninum waing lêk nanam maning vi amî. Me heva talêmbô la denang me tem Lovak Matheng imbôlô yêni kapô thing.

¹⁶ Me tem nendom avîlanô Israêl bêng anông endeni êndêng Anômbêng loho ning Wapômbêng ethak lonjô.

¹⁷ Me yêni tem nim-bua Elaija ya kombom lêk lêklokwang be nimung vo Anômbêng. Me tem nembong be lambô lêk nali imbutak kapôlônjing tom. Lêk tem nembong na lindong kôtông lindonjing ipuak be endanjô na thêthôp ining auk mavî. Me yêni tem nembong bêng vo avîlanô epesang i vo imbua Anômbêng thô."

¹⁸ Me Sekalaia henang ik anjêla ling nena, "Yêi luvi bôk ayalôv yôv be ômbête tem ningik thô vo ya yala nena yong ambô tem ningik anông?"

¹⁹ Metom anjêla henang viyang nena, "Ya Gabliel be thak ya hava Wapômbêng mandaluk. Be diti yêni da hêv ya be ya halêm vo ya nang ambô mavî tiêng êndêng ong.

²⁰ Yôv be nondanjô. Mî hôêv iving yîning ambô amî.

Be tem viem putup me mî hîtôm nonang ambô amî endebe yîning ambô ti ningik anông êndêng waklavông atu be Wapômbêng hîtôk."

21 Avîlanô eyanging Sekalaia hele be mî me lejing êv nena ômbête lêk hêpôm inda hîlôk melak matheng kapô.

22 Yôv me Sekalaia hele yêing me ambôlêk lêk putup be mî hîtôm nenang ambô ethak loho amî. Me hik nômkama thô hethak bang yom me mî henang ambô amî. Êng me loho yala nena yêni lêk hêyê wêng te hîlôk melak matheng kapô.

23 Sekalaia hevong ya ku yôv me yêni hîvô hê ya melak.

24 Yôvêm me Sekalaia yanavî Elisabet hethambeng. Me hîmô ya melak kapô yom hîtôm ayông bahevi.

25 Me henang nena, "Lêk iti me Anômbêng la mavî be hevong nôm iti hêndêng ya be hêv yîning moma vê hêk avîlanô malenjing."

Anêla hêyô vo Malia

26 Elisabet ya ayông hethambeng hîtôm bahevi be lahavôte me Wapômbêng hêv anêla Gabliel be hê hêyô melak lông te be elam nena Nasalet hêk Galili kapô.

27 Yêni hê hêyô vo avî voyavô te be bôk mî ninjêk imbing anô amî denang. Avî êng ya athêng nena Malia be ya avîlanô bôk îtôk yêni yôv vo nimbua anô te be ya athêng

nena Josep. Josep me King Devit lim.

28 Anêla hê hêndêng Malia me henang nena, "Waklîvông mavî ong! Anômbêng hîmô hiving ong be bôk hêv ya wapôm hêndêng ong."

29 Me Malia helañô ambô êng be hesong kambom be la hêv nena ambô alête bêng.

30 Metom anêla henang ethak yêni nena, "Malia, dô nôkô andô vômbe nena lêk huwa Wapômbêng ya wapôm yôv.

31 Nondañô. Tem nothambeng be nombathu sêik anô te be nondam ya athêng nena Yisu.

32 Yêni tem nimbutak anô lêk athêng bêng. Me tem endam yêni nena Wapômbêng Leng Nakandung. Me tem Anômbêng Wapômbêng nêngêv lim Devit ya ku king êndêng yêni.

33 Me tem nîmô îtôm Jekop limi ning king wak nômbêng iti sapêng. Me ya ku king tem nîmô bêng yom me ya dang mî."

34 Me Malia henang ethak anêla nena, "Nôm êng tem nimbutak bisête? Bôk mî yanggêk imbing anô te amî."

35 Me anêla henang viyang nena, "Lovak Matheng tem nêlêm êndêng ong me Wapômbêng Leng ya lêklokvang tem nêyô ong vôv. Be sêik atu be tem nombathu me tem matheng be endam nena Wapômbêng Nakandung.

36 Nondanô. Yatam avî Elisabet bôk avonja be elam yêni nena avî yamu, metom lêk hethambeng be ya ayông lêk bahevi be lahavôte be tem nembathu sêik malô te.

37 Be ditu nômate mî malêing vo Wapômbêng embong amî."

38 Me Malia henang nena, "Bôvê! Ya Anômbêng ya avî ku. Be ditu nembong lêk bêng êndêng ya îtôm ditu honang." Yôv me anjêla hetak Malia be hê.

Malia hê hêyê Elisabet

39 Wakma êng me Malia hetak ya long me hê ketheng be hêyô melak lông te hêk Judia long atu be dum nena-nena bêng anông.

40 Me hêyô Sekalaia ya melak be hê kapô me henang waktîvông mavî hethak Elisabet.

41 Me Elisabet elanô ya ambô me sêik kasek hîsôv kisi heva yêni la kapô me Lovak Matheng hîvôlô yêni kapô thing.

42 Êng me Elisabet helam kaêk lêk la mavî be henang nena, "Wapômbêng hevong mavî hêndêng ong hîvô hethak vo avî vi. Be tem nembong mavî bêng yom êndêng sêik itu be tem nombathu.

43 Metom ya avî alête be yîning Anômbêng talêmbô hêlêm vo ninjê ya?

44 Nondanô. Wakma ya halanô yong waktîvông me sêik kasek iti be heva ya leng la mavî be hîsôv kisi.

45 Mavî vo ong vômbe nena hôêv iving Anômbêng ya ambô atu be henang ethak ong tem ninjik anông!"

Malia ya yeng

46 Me Malia henang nena, "Ya kapôlông hêv Anômbêng ya athêng ling,

47 me ya dôhông la mavî hêndêng Wapômbêng yîning Malatine,

48 vômbe nena yêni hêyê ya avî oyang atu be ya havong ya ku be la hiving ya.

Avîlanô lêk be eveng yam sapêng tem enang nena ya hauwa mek mavî

49 vômbe nena Wapômbêng Lêklokvang Anông hevong nômbêng ethak ya

be ya athêng thak hêk matheng.

50 Yêni thak hêv kapô hêndêng na takatu be elanô ya ambô hêndêng sêmbôk lêk na diti me na tem embeng yam imbing.

51 Me hevong ku bêngbêng hethak yêni da ya lêklokvang.

Me avîlanô takatu be êv loho da ning athêng lêk auk kambom ling me thak hêv loho vê ê mayaliv.

52 Me thak hêv king ining lêklokvang vê.

Me hêv athêng bêng
hêndêng ña takatu be
thak etaving i.

53 Me thak hevakông avîlanô
takatu be ema vo
leñing hethak nômb
mavî bêng anông be
leñinjinyak.

Metom ña lêk nômkama
bêng me thak hêv loho
vê be ê oyang.

54 Me yêni thak hêv ya avîlanô
ku Israêl livung
me la hêv ya tava be
hêv kapô hêndêng
loho wak nômbêng iti
sapêng

55 hîtôm ambô atu be bôk
hevak hiving aô ning
bumalô loho
lêk Ablaham lêk limi
sapêng."

56 Yôv me Malia hîmô hiv-
ing Elisabet hîtôm ayông lô,
yôvêm me hele hê ya long
ethak lonbô.

*Elisabet hevathu Jon Anô
Hithik Avîlanô*

57 Me Elisabet ya
waklavông nembathu hêyô
be hevathu sêik malô te.

58 Êng me Elisabet ya lêkma
lêk ya avîlanô elanô nena
Anômbêng lahiki bêng anông
hethak yêni, be ditu loho
leñing mavî anông hiving
inda.

59 Me sêik kasek êng
hîmô hîtôm wak bahevi be
lahavôlô me avîlanô êlêm vo
enjothe ya kôpik. Be ditu
leñing iving êngêv lambô
Sekalaia da ya athêng êndêng
wakna êng.

60 Metom talêmbô henang
nena, "Mî. Aôndam nena
Jon."

61 Me loho nang ethak yêni
nena, "Limbumi la te bôk mî
hiwa athêng Jon amî."

62 Yôv me loho nang ik
lambô ling ethak bahenjing
nena endam ya athêng
bisête.

63 Me hik thô hethak bang
nena imbua aseleng petap
te lêm, êng me iwa lêm me
hekavu hêyô hêk nena, "Ya
athêng nena Jon." Me loho
sapêng êyê athêng êng be es-
ong kambom.

64 Me ketheng oyang me
Sekalaia ambôlêk hik kê
be henang ambô hethak
lonbô me hêv Wapômbêng ya
athêng ling.

65 Me avîlanô long êng êyê
nôm êng be esong kambom.
Me ambô êng hê be heveng
Judia ning long dum nena-
nena sapêng.

66 Me leñing êv be enang
ik ling nena, "Anômbêng ya
lêklokvang hîmô hiving sêik
iti be yôvêm ketem nimbutak
bisête?"

Sekalaia ya yeng

67 Yôv me Lovak Matheng
hîvôlô Sekalaia Jon lambô
kapô thing be henang ambô
plopet nena,

68 "Aôngêv athêng bêng
êndêng Israêl in-
ing Anômbêng
Wapômbêng, lêk hêlêm
vo nêngêv ya avîlanô
vê injêk ining malêng.

- 69 Yêni hêv Anô
Lêklokvang te hivutak
ya anô ku Devit ya
lêkma vo nimbutak aô
ning Malatine.
- 70 Yêni hevong bêng
hîtôm sêmbôk be
henang ethak ya
plopêt matheng be
enang nena,
- 71 tem Wapômbêng êngêv
aô vê injêk ñakyo
lêk ña takatu be
kapôlônjing êndô aô
bahenjing.
- 72 Bêng be yêni hêv kapô
vo aô ning bumalô lêk
la hêv ya tava math-
eng
- 73 atu be hevak vo nem-
batho ambô sêmbôk be
hevak hiving aô ning
bumalô Ablaham long
nena
- 74 tem nêngêv aô vê injêk
ñakyo ning lêklokvang
vo aômbong ya ku me
dô aô kô andô
- 75 vo aômô matheng
lêk thêthôp injêk
Wapômbêng man-
daluk îtôm wak
nômbêng iti sapêng.
- 76 Bêng be ong yîning
wakna, tem numung
vo nôpôpêk Anômbêng
ya lonðanjê vo nêlêm,
be ditu tem edam
ong nena Wapômbêng
Leng ya plopêt.
- 77 Me tem nombong
be ya avîlanô ining
auk ipuak vo eyala
nena Wapômbêng tem
nêngêv loho ning kam-

bom vê me hethak
lonðanjê êng yom me
tem nimbua loho vê
injêk ining kambom.

- 78 Aô ning Wapômbêng
lahiki bêng anông be
ditu hêv kapô vo aô be
tem nembong nômbêng
lêk nêngêv anô te lêm
nang leng îtôm wak
- 79 vo nêngêv danda êndêng
avîlanô takatu be îmô
momananing bêng
kapô be êkô ema.
Lêk ya danda êng
tem nêngêv aô livung
vo aômbong lonðanjê
lambali mavî."
- 80 Me Jon hilumbak bêng
be hivutak lêklokvang het-
hak dôhông ya kombom mavî.
Me hê hîmô long thiliv hele
be ya wakma hêlêm yêing be
hevong ku heva avîlanô Is-
rael malenjing.

2

*Malia hevathu Yisu
(Mat 1:18-25)*

- 1 Hêndêng waklavông
takêng te me Sisa Ogastus
hevak ambô manjeng te vo
imbua avîlanô pîk takatu be
Lom eyanging sapêng ining
athêng.
- 2 Wakma êng me munjaluk
anông vo Sisa Ogastus ya
gakmang iwa avîlanô ning
athêng. Hêndêng wakma êng
yom me Kulinius hîmô hîtôm
plovins Silia ining gavana.

³ Êng me avîlanô sapêng ê ining melak ondong tomtom vo imbua loho ning athêng.

⁴ Josep hivutak nang King Devit ya lêmka, be ditu hetak Nasalet nang Galili me hê Devit ya melak ondong Betlehem nang Judia.

⁵ Yêni hê hiving Malia, avî atu be tem nimbua, vo nekavu thêi ning athêng. Wak êng me Malia bôk hethambeng yôv.

⁶ Thêi mô Betlehem denang me Malia ya waklavông hêyô vo nembathu.

⁷ Me hevathu namalô bôp be hivuliv îlôk kwak be hêndô hêk bokmanꦏao* ning kambum, vômbe nena melak kapô te mî hêk oyang vo thêi mô amî.

Anjêla hêyô vo na eyanging boksipsip

⁸ Me na eyanging boksipsip doho îmo long êng vi yêing be eyanging ining bok hêndêng bîlvông.

⁹ Me Anômbêng ya anjêla te hêyô vo loho lêm Anômbêng ya danda lêmanging be hîmbî helawê loho be êkô kambom.

¹⁰ Metom anjêla henang nena, "Dô môle kô andô. Ondarô! Ya hauwa ambô mavî te be ya halêm vo môle be tem nembong avîlanô sapêng lenjing mavî anông.

¹¹ Lêm iti hêk Devit ya melak ondong me avî te hevathu sêik te be tem nîmô

îtôm môle ning Malatine. Yêni Anômbêng me yêni Mesaya.*

¹² Tem môlengô lavuning te bêjiti nena ivuliv sêik kasek te ethak kwak be hêk bokmanꦏao ning kambum te."

¹³ Anjêla henang ambô êng yôv me ketheng oyang me anjêla bêng anông nang melak leng êyô vo yêni. Be loho êv Wapômbêng ya athêng ling be enang nena,

¹⁴ "Athêng lêmanging êndêng Wapômbêng îmo melak leng, me lambali êndêng avîlanô pîk takatu be Wapômbêng la mavî hethak loho."

Na eyanging boksipsip ê yê Yisu

¹⁵ Anjêla etak loho be ê melak leng me na eyanging bok enang ethak i nena, "Aô na vo aônga nôm atu be Anômbêng henang ethak aô nena lêm hivutak Betlehem."

¹⁶ Êng me loho ê ketheng me êpôm Malia lo Josep me sêik kasek atu be hêk bokmanꦏao ning kambum te.

¹⁷ Loho yê yôv me enang ambô takatu be anjêla henang hêndêng loho hethak sêik kasek êng.

¹⁸ Me avîlanô elanô na eyanging boksipsip ining ambô êng be esong kambom.

* **2:7 2:7** Bokmanꦏao, boksipsip, bokmeme, lêm bokhos ining kambum * **2:11 2:11** Mesaya me ambô Hiblu. Me Kilisi me ambô Glik. Me ya ondong nena, "Ôpatu be Wapômbêng hîtôk vo nimbua avîlanô vê injêk kambom ya vuli." **2:14 2:14** Luk 19:38 **2:19 2:19** Luk 2:51

19 Me Malia la hêv ambô takêng be hevalong long hêk kapô.

20 Me ña eyanging boksip-sip ele ê me êv Wapômbêng ya athêng ling hethak leng lêk lejing mavî bêng anông hêndêng Wapômbêng hethak nôl takatu be loho yê lo elanô hîtôm anjêla bôk henang ethak loho.

21 Wak bahevi be lahavôlô hele be hê me engothe sêik kasek êng ya kôpik be elam ya athêng nena Yisu. Athêng êng me Malia mî hethambeng amî denang me anjêla bôk hêv yôv.

Simion lo Ana êyê Yisu

22 Josep lo Malia ning waklavông imbutak mam-bung injêk Wapômbêng mandaluk hêyô hîtôm balambung atu be Moses bôk hekavu. Êng me thêi iwa Yisu be ê Jerusalem vo êngêv êndêng Anômbêng

23 hîtôm ya balambung bôk henang yôv nena, "Sêik malô mung sapêng me ôngêv êndêng Anômbêng."

24 Be ditu thêi iwa menak yi be ê vo êngêv da hîtôm Anômbêng ya balambung bôk henang nena imbua "menak bôbô map lokwanyî mena thaumbôm map lokwanyî ma."

25 Me anô te himô Jerusalem be ya athêng nena Simion. Yêni me anô thêthôp be thak hesopa Wapômbêng avanông bing.

Yêni heyambing Mesaya atu be tem nêngêv Israêl thîvô. Me Lovak Matheng himô hiving yêni.

26 Lovak Matheng bôk henang ethak yêni yôv nena tem mî nema amî me nîmô endebe ninjê Mesaya atu be Anômbêng bôk hevak ambô vo nêngêv êlêm yôvêm.

27 Me Lovak Matheng helom yêni be hê melak matheng ya popatîng kapô. Me Josep lo Malia iwa Yisu be êlêm vo esopa ambô balambung hîtôm limi ning kombom.

28 Me Simion hisip wakna kasek himô bang me hêv Wapômbêng ya athêng ling be henang nena,

29 "Anômbêng, ya yong anô ku.

Lêk yôv me notak ya vo yana lêk ya lambali mavî hîtôm sêmbôk be honang.

30 Lêk ya maleng êyê ôpatu be hôêv êlêm vo nimbua yoô vê injêk kambom ya vuli yôv.

31 Hôpôpêk lonðanjê êng hêk avîlanô sapêng malenjing.

32 Lonðanjê êng me hîtôm danda vo avîlanô long bôyang injê, me tem nêngêv athêng lêkmanging êndêng yong avîlanô Israêl."

33 Yisu lambô lo talêmbô elanô Simion ya ambô atu be henang ethak wakna êng be esong kambom.

34 Yôv me Simion hêv mek êndêng loho be henang ethak sêik êng talêmbô Malia nena, "Nondanjô. Wapômbêng hetak wakna ti vo nembong avîlanô Israêl bêng anông tem imbua vuli kambom me bêng anông tem imbua vuli mavî. Yêni tem nîmô îtôm Wapômbêng ya lavuning te, metom avîlanô bêng anông tem enang ambôma ethak yêni.

35 Be ditu tem avîlanô bêng anông ining auk long kapô tem nimbutak yêing. Be tem kapôlôm inding ong îtôm bîng vovak hevatho ong bim-daluk."

36-37 Me plopet avî te hîmô hiving be ya athêng nena Ana. Yêni me Panuel nalavî be hivutak nang Asel ya on-dong. Wakma yêni hîmô avî voyavô me hiwa anô te be hîmô hiving hîtôm son-dakbêng bahevi be lahavôyi. Yôv me yamalô hema be yêni hîmô hele be bôk heyalôv be ya sondakbêng lêk hîtôm 84. Wak lo bîlîvông me mî hetak melak matheng ya popatîng amî, me thak hitip ethak nôm lêk heteng mek be hêv yeng hethak Wapômbêng.

38 Me wakma Simion henang ambô denang me avî êng hê bidong vo loho me hêv la mavî hêndêng Wapômbêng. Me henang ambô hethak wakna kasek êng hêndêng avîlanô takatu be îmô vo

eyanging waklavông atu be Wapômbêng imbua avîlanô Israêl vê injêk ining malêing.

39 Josep lo Malia evong nômkama sapêng hîtôm Anômbêng ya balambung henang, yôvêm me ele ê ining long Nasalet hêk Galili hethak lonjbô.

40 Me wakna hilumbak be hivutak lêklokvang. Me ya auk mavî anông be Wapômbêng ya la mavî hîmô hiving yêni.

Yisu talêmbô lo lambô ethalo yêni

41 Sondakbêng nômbêng iti me Yisu talêmbô lo lambô thak ê Jelusalem vo injê Waklavông Hêv Lîlîng.*

42 Me Yisu ya sondakbêng hîtôm lauming be lahavôyi me loho sopa kombom atu be ê êyê waklavông êng îlôk Jelusalem.

43 Waklavông bêng êng hele hîlôk me loho ele ê ning long. Me wakna Yisu me hîmô Jelusalem denang. Me talêmbô lo lambô îthông paling be ê.

44 Me thêi song nena lêk hiving ya avîlanô vi be hê ma. Be ditu eveng wak daluk te yôvêm me êyê nena yêni mî, êng me loho ithupav be ethalo yêni heveng ining avîlanô livông.

45 Metom mî êpôm amî, êng me thêi îvôê Jelusalem het-hak lonjbô vo ethalo yêni.

2:39 2:39 Mat 2:23 2:41 2:41 Etak Ijip 12:24-27; 23:14-17; Lo 16:1-8 * 2:41 2:41 Hêv Lîlîng ya ondong me bêng iti. Sêmbôk me Wapômbêng ya aŋêla ik Ijip ining bôp sapêng vônô. Me hêyô Israêl me hêyê boksipsip ya lêkma hethak ining melak ambôlêk, êng me hêv Israêl lîlîng me mî hik loho te vônô amî.

⁴⁶ Wak lô hele be hê yôv me êpôm yêni hîmô melak math-eng kapô. Yêni hîmô hiving kîdônga doho be helañô loho ning ambô be henang ik ña êng ling ethak ambô takatu be loho nang.

⁴⁷ Avîlanô takatu be elañô ya ambô lêk êyê ya auk bêng lêk ambô henang viyang be esong kambom.

⁴⁸ Me lambô lo talêmbô êyê yêni be esong kambom hiving. Be talêmbô henang nena, “Yîning wakna, hovong ômbête bêng ethak yêi? Yêi lejing malêing bêng be athalo ong eveng.”

⁴⁹ Me Yisu henang viyang nena, “Mamu thalo ya vo? Mî mamu yala nena tem ya mô Wakamik ya melak amî mesa?”

⁵⁰ Metom thei thông ambô êng ya ondong paling.

⁵¹ Yôv me hiving talêmbô lo lambô be loho ê Nasalet me thak helovak thei ning ambô vimbing. Me talêmbô hevalong nômtakatu be henang be hevong long hêk kapô.

⁵² Yisu hivutak bêng me ya auk mavî anông. Me Wapômbêng lêk avîlanô lejing tom be lejing mavî hethak yêni.

3

Jon Anô Hithik Avîlanô henang Wapômbêng ya ambô (Mat 3:1-12; Mak 1:2-8; Jon 1:19-28)

¹ Hêndêng sondakbêng lauming be lambahevi atu be

king Sisa Taibelias heyanging Lom me Pontius Pailat hîmô hîtôm Judia ining gavana, me Helot Antipas heyanging Galili, me yang molok Pilip heyanging Itulia lêk Takonitis, me Lisantias heyanging Abilene,

² me Anas lo Kaiapas îmô hîtôm kwandôk bêng îmbôk da. Hêndêng wak êng me Sekalaia nakandung Jon hîmô long thiliv me Wapômbêng hêv ya ambô hêndêng yêni.

³ Êng me Jon hê eveng long takatu be hîmô bidong ñanam Yelodan me henang vo avîlanô ende kapôlônging lîing be ithik ñanam vo Wapômbêng tem nêngêv loho ning kambom vê.

⁴ Hevong bêng hîtôm plopet Aisaia bôk hekavu hîlôk ya kapua nena,

“Kaêk te helam heveng long thiliv nena,

‘Ôpôpêk lonðanjê vo Anômbêng êlêm, me opesang be nimbutak thêthôp vo yêni.

⁵ Uthivung kolong sapêng thing me onde dumlôlê sapêng pesa be nimbutak kalông.

Me opesang lonðanjê lêkgwak be nimbutak thêthôp

me lonðanjê hethak be hîlôk me opesang be nimbutak thêthê mavî.

⁶ Me avîlanô pîk sapêng tem injê Malatine atu

be Wapômbêng hêv
hêlêm ya ku.' " *Aisaia*
40:3-5

⁷ Avîlanô bêng anông ê
hêndêng vo nithik loho
metom henang ethak loho
nena, "Môlô me bôyîv kam-
bom nali! Osong nena tem
ya thik môlô vo ôsôv injêk
Wapômbêng ya la maning e?
Mî anông!

⁸ Be ditu môlô ning
kombom ingik thô imbing
nena lêk ole kapôlômim lîlîng
yôv. Me dô lemim êngêv
auk te be onang ethak amda
nena, 'Abraham me yoô ning
bumalô, be ditu yoô me
avîlanô thêthôp.' Mî. Ya
hanang ethak môlô nena
Wapômbêng hîtôm nimbua
valu takiti be nepesang
Abraham limi ethak.

⁹ Iyam lêk hêk alokwang
ondong yôv vo alokwang
takatu be mî hik anông mavî
amî me tem ende li be îmbôk
ethak amela."

¹⁰ Me avîlanô nômbêng atu
be elanô ya ambô enang
ik yêni ling nena, "Tem
yoômbong ômbête?"

¹¹ Me Jon henang nena,
"Opalê atu be ya kwêv yî
hîmô me nêngêv yang êndêng
ôpyang atu be kwêv mî. Me
opalê atu be ya nôm hîmô me
nêngêv doho êndêng ôpyang
atu be nôm mî."

¹² Me ña iwa takis doho
êlêm vo Jon ithik loho imbing
be enang ik yêni ling nena,
"Kîdôngga, tem yoômbong
ômbête?"

¹³ Me Jon enang ethak loho
nena, "Môlômbua takis îtôm
Lom ining anômbêng henang
yom me dô umbua doho
oyang êyômô imbing andô."

¹⁴ Me ña vovak doho enang
ik yêni ling hiving nena, "Me
tem yoômbong ômbête?"

Me henang ethak loho
nena, "Lemim êngêv nena
ovong ku alêla be êv
môlô vuli ethak vithê me
ditu hîtôm yom. Me dô
môlômbong avîlanô êkô
be êngêv ining valuseleng
êndêng môlô andô. Lêk
dô ômbî ambô oyang ethak
avîlanô takatu be mî evong
kambom te amî vo umbua
ining valuseleng andô."

¹⁵ Avîlanô Israêl thak êv
malejing vo Mesaya nena
tem nêlêm. Be ditu êyê Jon
hevong ku takêng be lejing
êv nena betha Mesaya atu
ma.

¹⁶ Metom Jon henang
ethak loho nena, "Ya hathik
môlô hethak ñanam, metom
ôpatu be tem nembeng ya
yam me ya lêklokwang me
bêng anông vo yîning. Yêni
me anô lêk athêng bêng me
ya me ya hamô ña ku oyang
vimbing, be mî hîtôm ya pole
ya vakapô bokgôp ya yak vê
amî. Yêni tem nithik môlô
ethak Lovak Matheng lêk
amela.

¹⁷ Me hevalong ya sala vo
nethong ini wit be nîttîning
vo kôpik lêk limbalôm sapêng
engololong endebe nitup êm.
Mîng nimbua ya anông be ni
tak îmô melak kapô, metom

ya kôpik me nîmbôk ethak amela atu be mî nema amî."

¹⁸ Me Jon enang ambô bêng anông hiving vo niŋgik avîlanô leŋing ling me henang Wapômbêng ya Ambô Mavî hêndêng loho.

¹⁹ Lêk hethang Galili ning Anômbêng Helot hethak ya kombom kambom takatu be hevong be henang nena, "Bisête be huwa aviyam yanavî Helodias hîtôm vônîm?"

²⁰ Êng me Helot evong kambom yang hethak lonbô nena hetak Jon hîlôk kalaondong.

Jon hithik Yisu

(*Mat 3:13-17; Mak 1:9-11; Jon 1:32-34*)

²¹ Waklavông atu be Jon hithik avîlanô me hithik Yisu hiving. Hithik yôvêm me Yisu heteng mek me leng hikê.

²² Me Lovak Matheng hîlôk be hêlêm nang menak bôbô be hêyô hîmô yêni. Me kaêk te hêlêm nang leng be henang nena, "Ong me yîning wakna atu be ya leng hiving anông. Me ya leng mavî anông hethak ong."

²³ Yisu ya sondakbêng me hîtôm 30 ma me hevong ya ku muŋdaluk heveng avîlanô malenjing. Me avîlanô eyala nena yêni me Josep nakan-dung.

Josep me Heli nakan-dung.

²⁴ Me Heli me Matat nakandung.

Matat me Livai nakan-dung.

Livai me Melki nakan-dung.

Melki me Janai nakan-dung.

Janai me Josep nakan-dung.

²⁵ Josep me Matatias nakandung.

Matatias me Amos nakandung.

Amos me Nahum nakan-dung.

Nahum me Esli nakan-dung.

Esli me Nagai nakan-dung.

²⁶ Nagai me Mat nakan-dung.

Mat me Matatias nakan-dung.

Matatias me Semen nakandung.

Semen me Josek nakan-dung.

Josek me Joda nakan-dung.

²⁷ Joda me Joanan nakandung.

Joanan me Lesa nakan-dung.

Lesa me Selubabel nakandung.

Selubabel me Sealtiel nakandung.

Sealtiel me Neli nakan-dung.

²⁸ Neli me Melki nakan-dung.

Melki me Adi nakan-dung.

Adi me Kosam nakan-dung.

Kosam me Elmadam nakandung.

Elmadam me El nakan-
dung.

²⁹ El me Josua nakan-
dung.

Josua me Eliesel nakan-
dung.

Eliesel me Jolim nakan-
dung.

Jolim me Matat nakan-
dung.

Matat me Livai nakan-
dung.

³⁰ Livai me Simion
nakandung.

Simion me Juda nakan-
dung.

Juda me Josep nakan-
dung.

Josep me Jonam nakan-
dung.

Jonam me Eliakim
nakandung.

³¹ Eliakim me Melea
nakandung.

Melea me Mena nakan-
dung.

Mena me Matata nakan-
dung.

Matata me Natan nakan-
dung.

Natan me Devit nakan-
dung.

³² Devit me Jesi nakan-
dung.

Jesi me Obet nakandung.

Obet me Boas nakan-
dung.

Boas me Salmon nakan-
dung.

Salmon me Nason
nakandung.

³³ Nason me Aminadap
nakandung.

Aminadap me Atmin
nakandung.

Atmin me Alni nakan-
dung.

Alni me Heslon nakan-
dung.

Heslon me Peles nakan-
dung.

Peles me Juda nakan-
dung.

³⁴ Juda me Jekop nakan-
dung.

Jekop me Aisak nakan-
dung.

Aisak me Ablaham
nakandung.

Ablaham me Tela nakan-
dung.

Tela me Naho nakan-
dung.

³⁵ Naho me Seluk nakan-
dung.

Seluk me Leu nakan-
dung.

Leu me Pelek nakan-
dung.

Pelek me Ebel nakan-
dung.

Ebel me Sela nakan-
dung.

³⁶ Sela me Kainan
nakandung.

Kainan me Alpaksat
nakandung.

Alpaksat me Sem nakan-
dung.

Sem me Noa nakandung.

Noa me Lamek nakan-
dung.

³⁷ Lamek me Metusela
nakandung.

Metusela me Inok
nakandung.

Inok me Jalet nakan-
dung.

Jalet me Mahalalel
nakandung.

Mahalalel me Kenan
nakandung.

38 Kenan me Enos
nakandung.
Enos me Set nakandung.
Set me Adam nakan-
dung.
Adam me Wapômbêng
nakandung.

4

Sakdang eyek Yisu

(*Mat 4:1-11; Mak 1:12-13*)

1 Jon ithik Yisu yôv me
Lovak Matheng hevong ku
lêklokwang hîmô Yisu kapô,
êng me hetak ñanam Yelo-
dan hêk. Me Lovak Matheng
helom yêni be hê long thiliv.

2 Me hîmô long êng hîtôm
wak buñdaluk yi vo Sakdang
eyek yêni. Me mî ninjang
nôm amî hele be wak takêng
hele hîlôk yôv me ming hema
ve la.

3 Me Sakdang henang
ethak inda nena, "Betha
avanông ong me Wapômbêng
Nakandung, êng me nonang
vo valu tiêng imbutak îtôm
polom."

4 Metom Yisu henang
viyang nena, "Wapômbêng
ya kapua henang nena, 'Anô
mî hîtôm nîmô lêkmala ethak
polom yom amî.' "

5 Yôvêm me Sakdang helom
Yisu be hethak be hê dum
dêim te. Ketheng oyang
me hik pîk bèniti sapêng ya
melak lông bêngbêng ining
dôhô thô hêndêng yêni hîtôm
hêyê wêng.

6 Me henang ethak Yisu
nena, "Tem yangêv long tak-
iti êng ining athêng bêng

lêk ining lêkmanging sapêng
êndêng ong vo noyanging.
Nôm takiti me yîning be ya
leng hiving yangêv êndêng
opalê, êng me tem yangêv
yom.

7 Be ditu noya vem budum
thîvô be nongêv yeng ethak
ya me tem yangêv nômkama
takiti sapêng êndêng ong."

8 Me Yisu henang nena,
"Bôk ekavu yôv nena,
'Nongêv yeng êndêng
Wapômbêng yong Anômbêng
lêk nombong yêni yom ya ku.'
"

9 Yôv me Sakdang hiwa
yêni be hê Jêusalem me
hetak yêni heva melak
matheng ya vov anông. Me
henang ethak inda nena,
"Avanông, betha ong me
Wapômbêng Nakandung, êng
me nôsôv kisi be nu tamu pîk

10 vombê nena bôk ekavu
yôv nena,

" 'Yêni tem nenang be ya
anjêla embalong ong
be eyanging ong mavî

11 vo valu te dô nîmbî
vemkapô andô.' " *Kapua
Yeng 91:11-12*

12 Me Yisu henang nena,
"Bôk ekavu yôv nena, 'Dô
noyek Wapômbêng yong
Anômbêng andô.' "

13 Sakdang eyek Yisu vo
nembong kambom takêng
yôvêm me hetak yêni be hê
me heyambing wakma yang
vo neyek inda ethak lonbô.

*Yisu hevong ku mujdaluk
hêk Galili*

(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)

¹⁴ Hethak Lovak Matheng ya lèklokvang me Yisu hele hê Galili hethak lonjbô. Me ya kôkôthing heveng long takêng sapêng.

¹⁵ Me hîndông loho hîmô ining melak yeng be avîlanô sapêng êv ya athêng ling.

*Avîlanô Nasalet îpôlik het-
hak Yisu*

(Mat 13:53-58; Mak 6:1-6)

¹⁶ Me Yisu hê Nasalet, long êng me ya long hilumbak bêng îmô. Hêndêng Sabat* me hê melak yeng hîtôm ya kombom thak hevong. Hiviyô heva vo nesam Wapômbêng ya ambô.

¹⁷ Me anô heyanging kapua hêv plopet Aisaia ya kapua hêndêng yêni me hekak be hêpôm ambô bôte henang bênjiti,

¹⁸ “Anômbêng ya Lovak Matheng hîmô hiving ya

vômbê nena yêni da hîtôk* ya vo ya nang ya Ambô Mavî êndêng avîlanô siv.

Me hêv ya be ya halêm vo ya nang ethak ña takatu be îmô kalaondong vo ende yêng

lêk ya nang ethak ña malenjing pusip vo injê tak ethak lonjbô

me yangêv ña takatu be anô vi êv vovang hêndêng loho vê injêk ining vovang

¹⁹ me ya nang bêng nena lêk me Anômbêng ya waklavông hik ya la mavî thô.” *Aisaia 62:1-2*

²⁰ Yôv me hik kapua thing me hêv hêndêng ôpatu be heyanging kapua me hîlôk hîmô vo nîndông loho. Me avîlanô takatu be îmô melak yeng êyê yêni lèklokvang.

²¹ Me henang ethak loho nena, “Ambô ti be hêk Wapômbêng ya kapua be lèk olañô diti lêk hik anông.”

²² Me loho sapêng esong kambom be enang nena ya ambô me mavî anông. Metom enang nena, “Yêni me Josep nakandung, bêng e?”

²³ Me Yisu henang ethak loho nena, “Ya hayala nena môlô tem onang ambô atu be avîlanô thak enang êndêng ya bênjiti, ‘Dokta, nombong ong da lemvim kôpik imbutak mavî.’ Yoô bôk alaño nôk takatu be hovong hêk Kapenaom. Be ditu nombong bêng injêk yong melak ondong imbing.”

²⁴ Me henang nena, “Ya hanang avanông ethak môlô nena, plopet te hê ya melak

* **4:16 4:16** Wapômbêng henang hethak avîlanô Israel nena Sabat nômbêng iti me imbua lovak me dô embong ku andô me êngêv yeng ethak yêni. Sabat me loho ning sonda te ya wak ali bahevi be lahavôyi.

* **4:18 4:18** Hethak ambô Glik itôk ya ondong me bêng iti. Engathô thing êyômô anô te kwandôk vo nembong ku te.

4:19 4:19 Ais 58:6 **4:22 4:22** Luk 3:23; Jon 6:42 **4:24 4:24** Jon 4:44

4:25 4:25 1King 17:1,7

ondong me ya avîlanô mî thak iwa yêni thô amî.

²⁵ Metom ya hanang avanông bing ethak môlô nena, hêndêng Elaija ya waklavông me Israel ining avî tôp bêng anông îmo. Me Wapômbêng hevong be ôthîng mî hik hîtôm sondakbêng lô me wata te hiving be bôm bêng ivutak long êng sapêng.

²⁶ Me Wapômbêng mî hêv Elaija be hê hêndêng avî tôp Israel te amî. Metom hêv yêni hê hêndêng avîlanô long bôyang ining avî tôp te atu be hîmô melak lông Salepat hîmô Saidon ining pik.

²⁷ “Me bêng yom, sêmbôk atu be plopet Elisa hîmô me Israel ining avîlanô kômbôk lepla* bêng anông îmo, metom loho te mî nimbutak mavî amî. Me Elisa hevong anô long bôyang te be ya athêng nena Naiman nang Silia yom hivutak mavî.”

²⁸ Me avîlanô takatu be îmo melak yeng elanjô ambô takêng be lenjing maning kambom.

²⁹ Me iviyôva me êv Yisu vê hêk ining melak lông êng. Me imuthing inda hê hêndêng dum atu be elav melak lông hîmô ya dang vo îthô yêni vôiê indôk bôndang.

³⁰ Metom Yisu hêv i vê hêk loho lîvông me heveng be hê.

*Yisu hêv gôk lêlêik vê
(Mak 1:21-28)*

³¹ Yôv me Yisu hîlôk be hê Kapenaom nang Galili. Sabat me hîndông avîlanô.

³² Avîlanô elanjô be esong kambom ethak ya ambô atu be hîndông loho vômbe nena, ya ambô êng me lêklokvang anông.

³³ Melak yeng êng me anô te atu be gôk lêlêik hîmô hiving yêni be helam kaêk lêkwaê nena,

³⁴ “Aê. Yisu nang Nasalet, hîlêm vo nombong ômbête ethak yoô? Hîlêm vo num-buling yoô mesa? Ya hayala ong. Ong me Wapômbêng ya Anô Matheng.”

³⁵ Metom Yisu hethang gôk kambom êng be henang nena, “Ong bonong me notak ôpitu.” Me gôk kambom êng hevong be ôpêng hêv yak îlôk pik hêk loho lîvông me hetak ôpêng be hê me mî hivuling ôpêng amî.

³⁶ Me avîlanô sapêng esong kambom be enang ethak i nena, “Ambô alête tiêng? Yêni henang ethak gôk lêlêik hîtôm anô lêk athêng bêng be ya ambô me lêklokvang anông be gôk lêlêik elanjô be ele yêng be ê.”

³⁷ Be ya kôkôthing takêng hê heveng long bêng êng sapêng.

*Yisu hevong Pita yanavi
hivutak mavî*

(Mat 8:14-17; Mak 1:29-39)

4:26 4:26 1King 17:8-16 4:27 4:27 2King 5:1-14 * 4:27 4:27 Kômbôk lepla me mî palê yom amî me kômbôk lomalomoma thak ivutak anô kôpik hiving. Be avîlanô thak êkô ni bidong vo anô lêk kômbôk lepla te amî. 4:32 4:32 Mat 7:28-29

38 Me Yisu hetak melak yeng be hê Saimon ya melak. Me Saimon yanavî hevong kômbôk vovang bêng be hêk. Me loho nang ik Yisu ling vo nêngêv yêni livung.

39 Êng me Yisu hê bidong vo avî êng me hesok kômbôk êng me kômbôk êng hetak yêni. Me ketheng oyang me hiviyô be hê me hepesang nôm vo loho.

Yisu hevong avîlanô bêng anông mavî

40 Hêndêng wakma wak hê hîlôk me Sabat yandang me avîlanô iwa na lêk kômbôk lomalomâ êyô vo Yisu. Me hetak bang hêyô hêk na êng tomtom me sapêng ivutak mavî.

41 Me hevong be gôk kambom etak avîlanô bêng anông be ele yêing be elam nena, "Ong Wapômbêng Nakandung." Gôk kambom takêng eyala nena yêni me Mesaya, be ditu hethang loho lêklokvang be loho bonong.

Yisu heveng melak lông doho

42 Lêkbôk momanang me Yisu hetak long êng me hê long thiliv. Me avîlanô ethalo yêni hele be êpôm yêni. Me loho vong vo embalong yêni long vo dô netak loho bini bôyang andô.

43 Metom henang nena, "Tem yana vo ya nang Ambô Mavî ethak Wapômbêng ya

lêklinyak bêng êndêng avîlanô melak yang imbing, vômbe nena hethak ondong iti yom me Wapômbêng hêv ya be ya halêm."

44 Êng me hê Judia ining melak yeng tomtom me henang Wapômbêng ya ambô hêndêng loho.

5

Yisu hêv ku lêkmuk hêndêng Saimon

(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20; Jon 1:35-42)

1 Wak te me Yisu heva kasîk bomang nang Gene-salet* ya dang me avîlanô bêng anông eva be elanô Wapômbêng ya ambô be ekalambu yêni thing hêwê heveng.

2 Me hêyê na ik alim nanam etak ining yeng yi hîmô lindang me ê ivôking lek.

3 Êng me hê hethak Saimon ya yeng me henang ethak inda nena, "Nôlêm omolong yeng doke ni vulu." Me hîlôk îmô be hîndông avîlanô.

4 Yêni hîndông avîlanô yôv me henang ethak Saimon nena, "Numbua yeng be nu kasîk livông me nokaliv lek îndôk kasîk vo numbua alim."

5 Me Saimon enang nena, "Anômbêng, bokam bîlivông dêim me yoô kaliv lek hîlôk kasîk hele be mî yoômbôv alim te amî me mî anông. Metom lêk honang, be ditu tem yoô kaliv lek îndôk kasîk."

4:41 4:41 Mat 8:29; Mak 3:11-12 4:44 4:44 Mat 4:23 5:1 5:1 Mat 13:1-2;

Mak 3:9-10 * 5:1 5:1 Genesalet me kasîk bomang nang Galili ya athêng yang. 5:5 5:5 Jon 21:3-8

⁶ Loho vong bêng me êvôv alim bêng anông bomang be lek hevong itip.

⁷ Êng me ik kayav vo ɲa êvôv alim vi vo êlêm êngêv loho livung. Êng me loho lêm êyô be etak alim îlôk yeng luvi hele be hêyô thing be hevong vo nembak yeng luvi thethong.

⁸⁻⁹ Saimon Pita lêk ɲa takatu be îmô hiving yêni êyê alim nômbêng atu be loho êvôv be esong kambom. Êng me Saimon heya vabudum thivô hîmô Yisu valuvi me henang nena, "Anômbêng, notak ya be nu. Ya anô ya havong kambom."

¹⁰ Me Sebedi nakandung Jems lo Jon atu be loho ɲa êvôv alim iving Saimon êyê nôm êng be esong kambom hiving.

Me Yisu henang ethak Saimon nena, "Dô nôkô andô. Lêk iti be hê me tem nômbôv avîlanô îtôm lêk hôvôv alim takiti êng."

¹¹ Yôv me loho iwa yeng be ê ethak lindang me etak ining nômkama sapêng hîmô me ê esopa inda.

Yisu hevong anô lepla te mavî

(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

¹² Wak te me Yisu hîmô melak lông te me anô palê lepla hêtêtô lînkôpik te hêlêm. Hêyê Yisu me heya vabudum thivô be hikum hîlôk pîk. Me hepetenak Yisu lêk kapô malêng nena, "Anômbêng,

lem hiving me hîtôm nom-bong be ya lenving kôpik imbutak mambung injêk Wapômbêng mandaluk."

¹³ Êng me Yisu henang nena, "Ya leng hiving." Be hêthôm ôpêng me henang nena, "Numbutak mambung!" Bôlôtom oyang me palê lepla hetak ôpêng be hivutak lithing anông.

¹⁴ Me Yisu henang ethak ôpêng nena, "Dô nonang bêng ethak anô te andô. Metom nu me nungik ong thô êndêng anô hîmbôk da me nôngêv da êndêng Wapômbêng vo ningik thô nena lêk huvutak mambung hîtôm Moses bôk henang yôv. Hovong bêng me tem avîlanô sapêng injê be eyala nena lêk huvutak mambung."

¹⁵ Metom Yisu ya kôkôthing hethak ya ku hê mayaliv. Êng me avîlanô bêng anông êlêm vo endanô ya ambô lêk nembong loho ning kômbôk mavî.

¹⁶ Metom wak bêng anông me Yisu thak hetak avîlanô hîmô me hê long thiliv vo neteng mek.

Yisu hevong anô himuving te mavî

(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)

¹⁷ Wak te me Yisu hîndông avîlanô hîmô. Me Palisi lêk kîdônga ambô balambung êlêm nang Jêlusalem lêk melak takatu be hîmô Galili lêk Judia kapô îmô. Me Anômbêng ya lêklokvang hîmô hiving Yisu be hevong

avîlanô lêk kômbôk ivutak mavî.

18 Êng me anô doho êlêm be iwa anô himuvîng te hivîng hêk yêm be êlêm êyô. Loho vong vo imbua yêni bini melak kapô vo etak injêk bidong oyang vo Yisu.

19 Metom avîlanô bêng anông be long putup be mî hîtôm imbua yêni bini melak kapô amî. Êng me ethak melak vov be îlîlô ôpatu lêk yêm hîlôk long ambuang hê hetak avîlanô lîvông hêk Yisu mandaluk.

20 Yisu hêyê loho ning êv iving me henang ethak anô himuvîng atu nena, "Aiyang, lêk ya hêv yong kambom sapêng vê."

21 Me Palisi lêk kîdônga ambô balambung elanô be lejing êv nena, "Ôpiti me opalê be hesong nena yêni me Wapômbêng mesa? Anô te mî hîtôm nêngêv kambom vê amî me Wapômbêng yom."

22 Yisu heyala loho ning auk be henang nena, "Hevong bisê be mîlô lemim êv bêng?"

23 Ambô alête vumeng vo ya nang: 'Lêk ya hêv yong kambom sapêng vê' mesa 'Numbiyômba be nombeng'?"

24 Metom tem yangik Anô Ya Nakandung atu thô êndêng mîlô nena yêni ya athêng bêng hêk pîk be hîtôm nêngêv kambom vê." Yôv me Yisu henang ethak anô himuvîng atu nena, "Ya hanang ethak ong nena

numbiyômba me numbua yong yêm be nu yong melak."

25 Bôlôtom oyang me ôpêng hiviyô heva avîlanô lîvông me hiwa ya yêm be hê ya melak me hêv Wapômbêng ya athêng ling.

26 Me avîlanô sapêng esong kambom be êv Wapômbêng ya athêng ling hivîng. Me êkô be enang nena, "Lêk aô yê nômate da."

*Yisu helam Livai
(Mat 9:9-13; Mak 2:13-17)*

27 Yôv me Yisu hê hêyê anô hiwa takis te be ya athêng nena Livai be hîmô melak iwa takis. Me henang ethak ôpêng nena, "Nôlêm osopa ya."

28 Êng me Livai hiviyô heva me hetak ya nômkama sapêng hîmô me hê esopa yêni.

29 Yôv me Livai hê me hengambôm nômbêng hîmô ya melak vo Yisu. Me na iwa takis bêng anông lêk avîlanô vi eyang nômbêng hivîng thêi.

30 Me Palisi lêk kîdônga ambô balambung doho thak îmô Palisi kapô êyê be enang ambô nîlônîlông hethak ya na hîndông nena, "Bisête be mîlô oang be unum hivîng na iwa takis lêk na evong kombom kambom vo?"

31 Êng me Yisu henang nena, "Na lêk kômbôk yom ditu thak ê êyê dokta. Me na kômbôk mî me mî.

32 Me bêng yom, ya halêm vo yandam na takatu be evong kombom kambom vo

ende kapôlônging liling. Me mî ya halêm vo yandam na thêthôp amî."

Enang ik Yisu ling hethak kombom itip ethak nôm

(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ Me loho nang hêndêng Yisu bêngiti, "Wak bêng anông me Jon ya na hîndông thak itip ethak nôm be eteng mek êndêng Wapômbêng. Me Palisi ining na îndông thak evong bêng yom. Me bisête be yong na hîndông eyang be inum wak nômbêng iti sapêng?"

³⁴ Me Yisu henang nena, "Anô te hiwa avî lêkmuk, êng me ya vathi tem injang nôm lêk lejing mavî me tem mî hîtôm itip ethak nôm amî.

³⁵ Metom wakma atu be iwa yêni vê hêk loho, êng me loho tem itip ethak nôm."

³⁶ Me Yisu henang ambô dôhô te bêngiti, "Anô te mî hîtôm nendambêng thôp lêkmuk bôte be nindi thôp bôô ya ambuang thing ethak amî. Hevong bêng me tem nimbuling thôp lêkmuk be thêi ning leleyang tem mî nîtôm tom amî.

³⁷ "Me anô te mî thak hêkê waing lêkmuk hîlôk boksipsip ya kôpik bôô amî. Hevong bêng me tem waing lêkmuk imbuling bok kôpik bôô atu be nipupkê be waing engathô ni.

³⁸ Bêng be ditu thak êkê waing lêkmuk hîlôk bok kôpik lêkmuk atu be belap vo ninding mavî me dô nipupkê andô lêk waing dô nenngathô ni andô.

³⁹ "Metom na takatu be inum waing bôô yôv me thak îpôlik vo waing lêkmuk. Be enang nena, 'Waing bôô me vathing mavî vo waing lêkmuk.' "

6

Yisu me Sabat ya Alang

(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Sabat te me Yisu lêk ya na hîndông ê eveng kukapô te. Me loho iwa wit ya va be ekakathe hîmô bahenjing kapô vo ya kôpik êngêv yak me injang ya anông.

² Metom Palisi doho êyê be enang nena, "Hevong bisê be mîlôvong nôm atu be itip nena dô embong êndêng Sabat andô?"

³ Me Yisu henang ethak loho nena, "Bôk mîlô sam Devit lêk ya na mîlôo ning kôkôthing ema vo lejing be evong bêng mesa mî?"

⁴ Yêni hêyô Wapômbêng ya melak sel ya popatîng kapô be hiwa polom matheng* atu be na îmbôk da yom ining vo injang. Metom Devit heyang me hêv doho hêndêng ya na takatu be eveng hiving yêni be eyang."

5:34 5:34 Jon 3:29

6:1 6:1 Lo 23:25

6:2 6:2 Jon 5:10

6:3 6:3 1Sml 21:1-6

6:4 6:4 Wkp 24:5-9

* 6:4 6:4 Polom matheng me polom lauming be lahavôyi atu be hîmô long matheng hîmô Wapômbêng ya melak seng kapô. Sonda nômbêng iti me etak hîmô long êng hîtôm da êndêng Wapômbêng. Sabat nômbêng iti me thak êv ya bôô vê me etak ya lêkmuk iwa long. Be na îmbôk da yom thak eyang ya bôô.

⁵ Yôv me Yisu henang ethak loho nena, "Anô Ya Nakan-dung atu me Sabat ya Alang."

Yisu hevong anô bang ema te mavî

(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Sabat yang me Yisu hêyô melak yeng te be hê me hîndông avîlanô hîmô. Me anô te hîmô long êng be bang viyôhok bôk ema.

⁷ Me Palisi lêk kîdônga ambô balambung doho îmô be êyê Yisu manjeng vo injê nena tem nembong avîlanô lêk kômbok mavî êndêng Sabat mesa mî. Loho thalo lonjanlê vo enang yêni bêng.

⁸ Metom heyala loho ning auk be henang ethak anô bang ema atu nena, "Nôlêm omba avîlanô lîvông." Êng me ôpêng hiviyô be hê.

⁹ Me Yisu henang ethak loho nena, "Ya havong vo ya nang ingik môlô ling. Ômbête me thêthop vo aômbong êndêng Sabat? Hîtôm aômbong mavî mesa aômbong kambom? Hîtôm aôngêv anô te livung vo nîmô lêkmala mesa aômbuling yêni vo nema?"

¹⁰ Me Yisu hêyê loho sapêng hêwê heveng me henang ethak ôpatu nena, "Noto bahem." Êng me ôpêng hevong bêng me bang hivutak mavî hethak lonbô.

¹¹ Metom kîdônga ambô balambung lêk Palisi lejing

maning kambom be enang ethak loho da hê be hêlêm nena, "Tem aômbong ômbête ethak yêni?"

Yisu helam aposol lauming be lahavôyi

(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Wak te me Yisu het-hak dum te be hê vo neteng mek. Me bîlîvông êng hele be heyang me heteng mek yom hêndêng Wapômbêng.

¹³ Heyang wakkbêng me helam ya ña hîndông êlêm ethak tom. Me hîtok loho tomtom hîtôm lauming be lahavôyi me helam loho nena aposol.*

¹⁴ Loho te me Saimon be hêv athêng lêkmuk hêndêng inda nena Pita me yang molok Endulu hiving Jems lo Jon me Pilip lo Batolomiu

¹⁵ me Matyu lo Tomas me Jems Alpius nakandung me Saimon atu be elam nena anô Selot*

¹⁶ me Judas Jems nakan-dung me Judas Iskaliot*, ôpatu be yôk ketem netak Yisu îndok ñakyo bahenjing.

Yisu hevong avîlanô bêng anông mavî

(Mat 4:24-25; Mak 3:7-12)

¹⁷ Yôv me Yisu lêk ya ña hîndông îlôk be ê kalông bôte. Me ya ña hîndông vi îmô long êng lêk avîlanô bêng anông êlêm nang Judia lo Jelusalem me avîlanô mamik Taia lo Saidon êlêm ivîng.

* **6:13 6:13** Aposol ya ondong nena ña takatu be Yisu hêv loho be ê vo enang Wapômbêng ya ambô. * **6:15 6:15** Selot me ña takatu be êndô Lom eyanging

loho Israel. * **6:16 6:16** Kaliot me Judas ya long ya athêng me Iskaliot ya ondong nena yêni me anô Kaliot te. Me mî lambô ya athêng amî.

18 Loho lêm vo endanô ya ambô lêm nembong loho ning na lêm kômbôk mavî. Me na lêm gôk lêlêik ivuling loho me Yisu hêv gôk takêng vê be loho ivutak mavî.

19 Me avîlanô bêng anông evong vo êthôm yêni, vômbe nena lêklokvang bêng anông îmo inda be ditu thak hevong avîlanô sapêng ivutak mavî.

Mavî lêm malêng tem nêpôm opalêla
(Mat 5:1-12)

20 Yôv me Yisu hik i lîlîng be hêyê ya na hîndông me henang ethak loho nena, "Mavî vo môlô avîlanô siv, vômbe nena Wapômbêng ya lêklinyak bêng me môlô ning.

21 Me mavî vo môlô na takatu be lêm oma vo lemim, vômbe nena tem lemvimyak.

Me mavî vo môlô avîlanô takatu be lêm oleng, vômbe nena tem omalîk.

22 Me mavî vo môlô avîlanô takatu be wakma avîlanô kapôlônjing êndô môlô lêm enang ambôma ethak môlô be êv dôming êndêng môlô vômbe nena osopa Anô Ya Nakan-dung.

23 "Vômbe nena loho ning bumalô bôk evong kombom tomêng yom hêndêng plopet sapêng. Bêng be ditu wakma nôm takêng ivutak me môlô lemim mavî, vômbe nena Wapômbêng tem nêngêv vuli

mavî bêng te êndêng môlô injêk melak leng.

24 "Metom malêng bêng vo môlô na lêm nômkama bêng anông. Lêm uwa môlô ning nômkama lêm lemim mavî yôv.

25 Me malêng bêng vo môlô na takatu be lêm lemvinyak. Tem oma vo lemim.

Me malêng bêng vo môlô na takatu be lêm omalîk. Tem lemim malêng kambom be ondeng.

26 Me malêng bêng vo môlô na takatu be lêm avîlanô sapêng êv môlô ning athêng ling.

Loho ning bumalô bôk êv plopet ambô yôhîng ining athêng ling bêng yom.

Lemim imbing môlô ning nakyo

(Mat 5:38-48)

27 "Metom ya hanang ethak môlô na takatu be lêm olanô ya nena lemim imbing môlô ning nakyo me ombong kombom mavî êndêng na kapôlônjing êndô môlô.

28 Me ôngêv mek mavî êndêng na takatu be êv mek kambom êndêng môlô. Me oteng mek vo Wapômbêng embong mavî êndêng na takatu be evong kambom hêndêng môlô.

29 Me anô te hepeta malem dang vi, êng me nungik vi lîlîng vo nepeta imbing. Me anô te hiwa yong kwêv dêim atu be huik, êng

me notak yêni vo nimbua yong kwêv yang imbing.

³⁰ Me anô te henang ik ong ling hethak nômkama, êng me nêngêv yom. Me anô te hiwa yong nômkama, êng me dô nonang vo nêngêv endelêm ethak lonbô andô.

³¹ Me kombom atu be lem hiving avîlanô embong êndêng ong, êng me nom-bong bêng yom êndêng avîlanô vi.

³² “Me môlô lemim iving na takatu be lejing iving môlô yom, êng me osong nena tem môlômbua vuli mavî te e? Mî anông. Na evong kombom kambom thak evong bêng yom.

³³ Me môlô thak ovong kombom mavî hêndêng na takatu be evong kombom mavî hêndêng môlô yom, êng me osong nena tem môlômbua vuli mavî te e? Mî anông. Na evong kombom kambom thak evong bêng yom.

³⁴ Me môlô êv nômkama hêndêng na takatu be lemim êv nena tem êngêv viyang, êng me osong nena tem môlômbua vuli mavî te e? Mî anông. Na takatu be thak evong kombom kambom thak êv ining nômkama hêndêng avîlanô vi atu be evong kombom kambom bêng yom, vombê nena lejing êv nena na takêng tem êngêv ining nômkama sapêng endelêm ethak lonbô.

³⁵ Metom Wapômbêng leng thak hevong kombom mavî

hêndêng na wambuk lêk na evong kambom hiving. Be ditu tem môlôngik thô nena môlô me yêni nali be lemim imbing môlô ning jakyo be ombong kombom mavî lêk ôngêv nômkama oyang êndêng loho me dô lemim êngêv nena loho êngêv viyang andô. Ovong bêng me hevong yam me tem umbua vuli bêng.

³⁶ Me môlô kapôlômim ingik am ethak avîlanô sapêng îtôm môlô ning Kamik kapô hiki hethak avîlanô pîk sapêng.

Wapômbêng esopa môlô ning kombom
(Mat 7:1-5)

³⁷ “Dô môlô nang avîlanô vi ning kambom bêng be onang nena loho avîlanô kambom andô. Môlôvong bêng me Wapômbêng tem mî nembong bêng ethak môlô amî. Me dô onang ethak avîlanô vi nena tem lohombua ning kambom ya vuli andô. Môlô nang bêng me Wapômbêng tem nenang bêng ethak môlô imbing. Me anô te hevong kambom hêndêng môlô, êng me otak ya kambom. Môlôvong bêng me Wapômbêng tem nêngêv môlô ning kambom vê bêng yom.

³⁸ Me môlô êv nômkama hêndêng avîlanô vi, êng me Wapômbêng tem nêngêv nômkama êndêng môlô bêng yom. Metom yêni tem nêngêv bêng anông êyômô imbing. Kombom alê atu

be ovong êndêng avîlanô vi me tem yêni sopa môlô ning kombom be nembong bêng yom êndêng môlô."

³⁹ Yôvêm me Yisu henang ambô dôhô te hêndêng loho nena, "Hîtôm anô mandaluk pusip yang endom anô mandaluk pusip yang mesa? Mî anông. Thêi luvi tem êngêv yak îndôk lovang.

⁴⁰ Sêik kapua me mî bêng vo ining kîdônga amî. Metom ethak melak yôvêm me tem imbutak îtôm ining kîdônga.

⁴¹ "Bisête be hâyê sinusik hîmô aviyam mandaluk me mî hâyê aseleng bêng atu be hepalaŋaning hêk malemdaluk thing amî?

⁴² Me bisête be honang hêndêng aviyam nena, 'Aiyang, ya leng hiving yangêv sinusik itu be hîmô malemdaluk vê'? Metom ong da mî hâyê aseleng atu be hepalaŋaning hêk malemdaluk thing be nôngêv vê amî, be ditu ong anô ambô yôhîng. Nôngêv aseleng bêng atu be hepalaŋaning hêk malemdaluk thing vê vo nôngô tak katô êm kîmîng nôngêv sinusik atu be hîmô aviyam mandaluk vê."

Alokwang lêk ya anông
(Mat 7:15-20; 12:33-35)

⁴³ "Alokwang mavî mî thak hik anông kambom amî. Me alokwang kambom mî thak hik anông mavî amî.

⁴⁴ Me anô thak êyê alokwang ya anông me eyala

nena alokwang mavî mena alokwang kambom ma. Me anô thak mî hîtôm imbua alokwang pik lêk yak waing anông emba yak lêklilu amî. Mî anông.

⁴⁵ Be ditu auk mavî hîmô anô te kapô me tem nembong kombom mavî. Me auk kambom hîmô anô te kapô me tem nembong kombom kambom. Be ditu kombom alê hîvôlô anô te kapô thing ditu tem nenang ende ambôlêk."

Kombom elav melak
(Mat 7:24-27)

⁴⁶ "Bisête be thak môlô lam ya nena 'Anômbêng' lômbôlông, metom mî thak osopa yîning ambô amî?

⁴⁷ Me ôpatu be hêlêm hêndêng ya be helaŋô yîning ambô be hesopa me tem ya nang ôpêng ya kombom lavông êndêng môlô.

⁴⁸ Yêni me hîtôm ôpatu be helav ya melak landîng hîlôk pik lêk valu be hevalong long manjeng. Me ŋanambô bêng hâyô be hîlônîng melak êng metom mî hipu amî, vômbe nena pik lêk valu hevalong long manjeng.

⁴⁹ Metom ôpatu be helaŋô yîning ambô be mî hesopa amî, êng me hîtôm helav ya melak hâyô hîmô pik atu be valu mî. Be ditu ŋanambô bêng hâyô be hekalông melak êng me hipu ketheng oyang."

7

*Anô vovak lêik ya hêv iving
(Mat 8:5-13)*

¹ Yisu henang ambô takêng hêndêng avîlanô yôvêm me hê Kapenaom.

² Me anô vovak lêik te nang Lom hîmô be yêni thak la hiv-ing ya anô ku te bêng anông, metom ya anô ku êng hêpôm kômbôk kambom be hevong ema.

³ Anô vovak lêik atu helanô Yisu ya kôkôthing, êng me yêni hêv ɲa Juda ning avaka doho be ê hêndêng Yisu vo enang ingik yêni ling vo nêlêm embong ya anô ku êng mavî.

⁴ Loho yô vo Yisu me enang lêk kapôlônjing malêng nena, "Ôpiti me anô mavî, be ditu mavî vo nôngêv yêni livung.

⁵ Ôpêng thak la hiving aô ɲa Juda be bôk helav aô ning melak yeng."

⁶ Êng me Yisu hê hiving loho. Be ê êyô bidong anô vovak lêik ya melak me ôpêng hêv ya ɲa môleô doho be ê hêndêng Yisu be enang ethak inda nena, "Anô vovak lêik henang bêñiti, 'Anômbêng, dô nôlêm andô. Ya mî anô mavî vo nôlêm yîning melak kapô amî, be ditu dô.

⁷⁻⁸ Me bêng yom me ya mî anô mavî vo ya thok anja ong amî. Me ya hamô anômbêng te vimbing me yîning ɲa vovak îmô ya vimbing bêng yom. Me thak ya hanang hêndêng yîning anô vovak te nena, "Nu," me thak

hê. Me ya hanang ethak yang nena, "Nôlêm," me thak hêlêm. Me ya hanang ethak anô ku te nena, "Nombong ku ti," me thak hevong. Be ditu hova dêim be honang yom vo yîning anô ku nimbutak mavî, êng me tem mavî."

⁹ Yisu helanô ôpêng ya ambô be hesong kambom be hik i lîling hîvô hê me henang ethak avîlanô nômbêng atu be eveng yêni yam nena, "Ya hanang avanông bing ethak môle nena bôk mî ya hayê anô Israel te ya hêv iving hîtôm ôpiti amî!"

¹⁰ Me ɲa takatu be enang ambô hiving Yisu îvôê melak me êyê nena anô ku atu lêk hivutak mavî.

Yisu hik anô hema te ling

¹¹ Vauyaɲna me Yisu hê melak lôn te be ya athêng nena Nain. Me ya ɲa hîndông lêk avîlanô bêng anông ê hiving yêni.

¹² Loho ê bidong melak êng ya bandêng ambôlek me avîlanô melak lôn êng iwa anô hema te be ele yêng. Ôpêng me avî tôp te nakan-dung tomêng yom. Me avîlanô melak lôn êng bêng anông ê hiving avî tôp êng.

¹³ Anômbêng hêyê yêni me lahiki be henang ethak inda nena, "Dô nondeng andô."

¹⁴ Me Yisu hê me hetak bang hêyô hêk balê me ɲa takatu be evak ôpêng eva tiɲeng. Me henang nena,

"Anô muk, ya hanang ethak ong nena numbiyô!"

¹⁵ Me anô hema êng hiviyô hîmô me henang ambô me Yisu hêv ôpêng hêndêng talêmbô.

¹⁶ Me avîlanô sapêng êyê be êkô me êv Wapômbêng ya athêng ling be enang nena, "Plopet bêng te lêk hivutak aô livông" me "Wapômbêng lêk hêlêm vo nêngêv ya avîlanô livung."

¹⁷ Êng me kôkôthing ethak Yisu ya ku hê be heveng avîlanô Judia ning long sapêng lêk long bôyang takatu be hîmô bidong hiving.

Jon Anô Hithik Avîlanô hêv anô yi be ê vo enang ingik Yisu ling

(Mat 11:2-19)

¹⁸ Jon ya na hîndông enang nôm takatu be Yisu hevong hethak inda. Êng me helam lokwanyî hêlêm

¹⁹ me hêv thêi be ê vo enang ingik Yisu ling nena, "Ong Mesaya atu be Wapômbêng bôk hevak ambô vo nêngêv ong êlêm mesa yoô yambing anô yandâ?"

²⁰ Anô yi êng êyô vo Yisu me enang nena, "Jon Anô Hithik Avîlanô hêv yêi be alêm vo anang ingik ong ling nena, 'Ong Mesaya atu be Wapômbêng bôk hevak ambô vo nêngêv êlêm mesa yoô yambing anô yandâ?' "

²¹ Wakma thêi yô me êyê Yisu hevong avîlanô

lêk kômbôk lomalama mavî lêk hêv gôk kambom bêng anông vê hêk avîlanô. Me hevong na malenjing pusip bêng anông êyê tak.

²² Yôvêm me henang ethak thêi nena, "Mamumbunnu me onang ethak Jon ethak nôm takatu be lêk mamu yê lo olanô. Na malenjing pusip êyê tak, me na verjing kambom evenng, me na kômbôk lepla ivutak lithing, me na lindong putup elanô ambô, me na ema iviyô hethak lonbô me na siv elanô Wapômbêng ya Ambô Mavî.

²³ Be ditu mavî vo na takatu be êv iving ya me mî kapôlônjing yi amî."

²⁴ Me Jon ya anô yi atu be iwa ambô be ê vo Yisu îvôê yôv me Yisu henang ik avîlanô ling ethak Jon nena, "Bôk môlô ô long thiliv vo ôyê ômbête? Môlô ô vo ôyê lovak hiyuv beselak mesa?"

²⁵ Mî. Betha ô vo ôyê anô te hik kwêv kêkêlô lomalama e? Mî. Na takatu be ik kwêv kêkêlô lêk iwa nômkama mavî mavî me thak îmô na bêngbêng lêk king ining melak yom.

²⁶ Môlô ô long thiliv vo ôyê ômbête? Plopet te mesa? Avanông! Metom ya hanang ethak môlô nena Jon me bêng vo plopet sapêng.

²⁷ Bôk ekavu hethak ôpêng hêk Wapômbêng ya kapua nena,

" 'Nondanô. Tem yangêv yîning anô te vo

nenang yîning ambô
bêng imung vo ong,
me tem nepesang
lonḍanjê vo ong.’
Malakai 3:1

28 “Ya hanang ethak môlô nena Jon me bêng vo avîlanô pîk sapêng. Metom ôpatu be yaônalêk hêk Wapômbêng ya lêklinyak bêng, ôpêng me bêng vo Jon.”

29 (Sêmbôk me Jon ithik avîlanô lêk ḡa iwa takis hiv-ing, be ditu elanjô ambô atu be Yisu henang ethak Jon me enang nena, “Wapômbêng ya kombom me thêthôp anông.”

30 Metom Palisi lêk kîdônga ambô balambung êndô Jon ithik loho, be ditu êv dôming hêndêng lonḍanjê atu be Wapômbêng hik thô hêndêng loho.)

31 Me Yisu henang nena, “Tem ya nang bisête ethak avîlanô bôlô tiêng? Me loho hîtôm ômbête?

32 Loho me hîtôm sêiknena takatu be îmô long ethak tom hîlôk me elam hê vo sêiknena vi nena,

“ ‘Yoômbî yeng beleng vo môlôndô yeng,
metom mî olo yeng amî.
Me yoô leng athêng malêng
vo môlôndeng,
metom mî môlô leng
amî.’

33 “Bêng yom me Jon Anô Hithik Avîlanô hêlêm me thak hitip ethak nôm lêk waing. Me môlô pôlik ethak yêni be onang nena gôk kambom hîmô hiving yêni.

34 Metom Anô Ya Nakan-dung hêlêm me heyang nôm lêk hinum waing. Me môlô nang nena, ‘Ôḡgô! Ôpiti êng me thak heyang nôm lêk hinum waing bêng anông. Yêni me ḡa iwa takis lêk ḡa evong kombom kambom in-ing anô môlô.’

35 Metom Wapômbêng nali takatu be iwa yêni ya auk thêthôp me loho ning ku tem ningik thô nena auk êng me thêthôp anông.”

Avî te hithik Yisu va het-hak wel uv mavî

36 Palisi te helam Yisu be hê vo ninjang nôm imbing yêni. Êng me yêni hê hêyô vo ôpêng ya melak me hîlôk îmô vo ninjang nôm.

37 Me avî hevong kombom kambom te nang long êng helanjô nena Yisu lêk heyang nôm hîmô Palisi atu ya melak. Êng me hiwa wel uv mavî hîlôk kolopak kêkêlô te be hê hêyô melak êng.

38 Me hêlêm eva Yisu dômbidong va me heleng be mathôk hêv yak hêyô hîmô Yisu vakapô. Me heyav mathôk vê hethak yêni da kwandôk ḡaung. Me hingu Yisu vakapô lômbôlông me hiwa wel uv mavî atu be hithik Yisu vakapô hethak.

39 Palisi atu be helam Yisu hêlêm heyang nôm hiving inda hêyê nôm êng be la hêv nena, “Betha anô ti me plopet te ma, êng me tem neyala nena avî atu be hêthôm yêni

me avî hevong kombom kambom te."

⁴⁰ Yisu heyala ôpêng ya auk be henang nena, "Saimon, yîning ambô te hêk vo ya nang ethak ong."

Me Saimon henang nena, "Kîdôngga, nonang."

⁴¹ Me Yisu henang nena, "Anô yi bôk iwa valuseleng hêk anômbêng te. Anô yang hiwa hîtôm 500 me yang hiwa hîtôm 50 be thêi ning tôp hêk denang."

⁴² Me thêi mî hîtôm êngêv valuseleng êng viyang amî. Be ditu anômbêng êng henang ethak thêi luvi nena, "Tôp viyang dô lêk." "

Yôv me Yisu henang ik Saimon ling nena, "Lem hêv nena anô yi êng yang sê ditu la hiving ôpêng bêng anông?"

⁴³ Me Saimon enang viyang nena, "Betha yang atu be hiwa valuseleng bêng ma."

Me Yisu henang nena, "Honang ambô thêthôp."

⁴⁴ Me Yisu hik i lîlîng me hêyê avî êng be henang ethak Saimon nena, "Nôngô avî ti. Ya havutak ayô yong melak kapô me mî hôêv ñanam be ya hathik yaveng amî. Metom avî ti hithik yaveng hethak yêni da mathôk be heyav vê hethak kwandôk ñaung."

⁴⁵ Me ya hayô athak yong melak kapô me mî hungu ya amî, metom wakma êng ele be diti me mîng avî ti hîngu

yavengkapô lômbôlông me mî hetak amî.

⁴⁶ Me mî huwa wel be hongathô hêyô himô ya kwandôk amî, metom avî ti hiwa wel uv mavî be hengathô hêyô himô yavengkapô.

⁴⁷ Be ya hanang ethak ong nena avî ti la hiving ya bêng anông, be ditu aô yala nena ya kambom bêng anông lêk hêv yak yôv. Metom avîlanô takatu lejing êv nena ining kambom takatu be Wapômbêng hêv vê me doke yom, êng me tem lejing imbing yêni doke bêng yom."

⁴⁸ Me Yisu henang ethak avî êng nena, "Yong kambom sapêng lêk hêv yak yôv."

⁴⁹ Me avîlanô takatu be îmo Saimon ya melak elanô ambô êng me enang ethak i nena, "Ôpiti me opalê be ditu hêv kambom vê?"

⁵⁰ Me Yisu henang ethak avî êng nena, "Ong da yong hôêv iving hevong be lêk ong mavî. Nu lêk lembali."

8

Avî doho êv Yisu loho livung

¹ Yôv me Yisu hê heveng melak lông lômbôlômbô be henang Ambô Mavî hethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng. Me Yisu ya ña hîndông lauming be lahavôyi

² lêk avî takatu be bôk hêv gôk kambom lêk kômbôk vê hêk loho eveng hiving yêni. Avî takatu te me Malia nang

Makdala sêmbôk be gôk kam-bom bahevi be lahavôyi etak yêni.

³ Me avî yang me Joana Kusa yanavî. Kusa me ôpatu be heyanging Helot ya melak. Me te me Susana lêk avî bêng anông iving. Avî takêng thak êv Yisu loho livung hethak ining nômkama.

Ambô dôhô hethak anô te hekaliv yanvêk

(Mat 13:1-23; Mak 4:1-20)

⁴ Avîlanô bêng anông êlêm nang lomelak lomelak be ethak tom vo injê Yisu. Me Yisu henang ambô dôhô te nena,

⁵ “Anô te hê me hekaliv yanvêk hîlôk ya kukapô. Yêni hekaliv yanvêk takêng me vi hîlôk lonđanjê be avîlanô evak pesa lêk menak êpôm be eyang.

⁶ Me doho hîlôk pîk lêk valu be hivutak. Metom pîk êng moma be yanvêk êng heyeng be hema.

⁷ Me vi hîlôk long yak lêklilu kapô be yak êng hilumbak hiving hêyô yanvêk takêng vov.

⁸ Metom vi hîlôk pîk mavî be hipup me hivutak bêng be hik anông hîtôm 100.”

Yisu henang ambô takêng yov me helam kaêk be henang nena, “Môlô ŋa lêk lîndong me onđanjô ambô ti katôyang!”

⁹ Me Yisu ya ŋa hîndông enang ik yêni ling ethak ambô dôhô êng ya ondong.

¹⁰ Me henang nena, “Wapômbêng lêk hik ya auk

long kapô thô hethak ya lêklinyak bêng hêndêng môlô yov. Metom avîlanô vi me thak ya hanang ethak ambô dôhô yom. Be ditu

“ ‘Loho yê, metom mî êyê katô amî.

Me loholaŋô, metom mî eyala ya ondong katô amî.’ ” *Aisaia 6:9*

¹¹ Me Yisu henang nena, “Ambô dôhô êng ya ondong me bêñiti. Yanvêk me hîtôm Wapômbêng ya ambô.

¹² Yanvêk takatu be hîlôk lonđanjê me hîtôm avîlanô takatu be elanjô Wapômbêng ya ambô, me heveng yam me Sakdang hêyô be hêv Wapômbêng ya ambô vê hêk loho kapôlônjing vo dô êngêv imbing be Wapômbêng im-bua loho vê injêk kambom ya vuli andô.

¹³ Me yanvêk takatu be hîlôk pîk lêk valu me hîtôm avîlanô takatu be elanjô Wapômbêng ya ambô be eva-long lêk lenjing mavî. Metom loho me hîtôm alokwang galôk atu be mî hîlôk pîk kapô be hê amî. Be ditu êv iving bidong oyang yom me wakma malêing êyô me etak ining êv iving.

¹⁴ Me yanvêk takatu be hîlôk yak lêklilu kapô me hîtôm avîlanô takatu be elanjô Wapômbêng ya ambô, metom loho ê me pîk iti ya malêing hêpôm loho be lenjing ik i hethak ining lêkmala be lenjing iving valuseleng lêk lenjing mavî pîk iti. Nôm takêng ithivung Wapômbêng

ya ambô thing be loho mî ik anông mavî amî.

¹⁵ Metom yanvêk takatu be hîlôk pîk mavî me hîtôm avîlanô takatu be kapôlônging mavî be maleñing lêlê. Loholanô Wapômbêng ya ambô be evalong long manjeng me eva lêklokwang be ik anông mavî.

Nôm takatu be hivung i hêk long kapô tem nimbutak yêing

(Mak 4:21-25)

¹⁶ “Anô mî thak êtôm lam be îsîk thing ethak wîng mena ivung hîmô long kapô te amî. Loho thak êthôkêng eva vo avîlanô takatu be êyô melak kapô me injê danda.

¹⁷ Nômkama takatu be hekopak hêk long kapô me tem nimbutak long yêing. Me nômkama takatu be hivung i hêk auk kapô me tem nimbutak yêing be sapêng eyala.

¹⁸ Bêng be môlelôndanô yîning ambô ti katô. Ôpatu be heyala yîning ambô katô me tem Wapômbêng embong be ôpêng eyala nômkama doho imbing. Metom ôpatu be mî heyala yîning ambô amî me Wapômbêng tem nimbua auk takatu be ôpêng hesong nena bôk hiwa yôv vê injêk yêni.”

Opalê me Yisu talêmbô lo viyanji

(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

¹⁹ Me Yisu talêmbô lêk viyanji êlêm vo injê yêni,

metom avîlanô bêng anông be long putup be mî hîtôm êlêm bidong vo yêni amî.

²⁰ Êng me anô te henang ethak Yisu nena, “Lemtambô lêk aviyami eva yêing be leñing iving injê ong.”

²¹ Êng me Yisu henang viyang nena, “Yîning wakatik lêk aiyang loho me ŋa takatu be elanô Wapômbêng ya ambô be esopa.”

Yisu henang be lovak bêng ema

(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

²² Wak te me Yisu henang ethak ya ŋa hîndông nena, “Aô na kasîk bomang viyang vulu.” Êng me ethak yeng te be ê.

²³ Wakma loho ê me Yisu hêkthôm. Me lovak bêng te hêyô be hiyuv kasîk be hik ivutak hîlôk yeng kapô be hevong vo nîmô loho thethong îndôk kasîk kapô bini.

²⁴ Êng me loho ê ik Yisu ling be enang nena, “Anômbêng, Anômbêng! Tem aô sapêng ama be mî!”

Me Yisu hiviyô be hethang lovak lêk kasîk budum bêng atu me hema be hêk tiñeng.

²⁵ Yôv me Yisu henang ethak loho nena, “Anŋa môlelô ning ôêv iving hîmô sê?” Me loho song kambom be êkô me enang hê be hêlêm nena, “Ôpiti me opalê be ditu henang ambô hêndêng ŋanam lêk lovak be elanô ya ambô be esopa?”

Yisu hêv gôk kambom vé hêk anô te

(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Me loho iwa yeng êng be ivup êyô kasîk be ê avîlanô Gelasa ining pîk. Long êng hêk Galili viyang vulu.

²⁷ Me loho ethak lîndang me Yisu hetak yeng be hê me anô te be thak gôk kambom bêng anông îmô hiving yêni nang melak lông êng hêlêm hêpôm Yisu. Ôpêng bôk hetak ya melak me hê hîmô kalang be heveng kôlômbêng.

²⁸⁻²⁹ Na long êng thak ekak ôpêng bang lo va lêku het-hak yakseng me êv anô te vo heyanging. Metom gôk lêlêik êng thak hêyô be hîlônîng ôpêng be hêsô yakseng êng kisi me hiwa ôpêng be hê hêndô hîmô long thiliv.

Me anô êng hêyê Yisu be heleng be hesanîyak be hekaliv inda hê hêk bidong Yisu va. Êng me Yisu henang ethak gôk atu nena, "Notak ôpiti be nu." Êng me ôpêng helam lêklala bomang nena, "Yisu, ong Wapômbêng Leng Anông Bing Nakandung, lem hiving nombong ômbête êndêng ya? Dô nongêv vovang êndêng ya andô!"

³⁰ Êng me Yisu henang ik ôpêng ling nena, "Yong athêng bisê?"

Me ôpêng henang nena, "Yîning athêng nena Na Vovak Yalimamôk," vômbe nena gôk kambom bêng anông îmô yêni kapô.

³¹ Me gôk kambom takêng epetenak Yisu lômbôlông

nena, "Dô nômbî yoôndôk lovang atu be ya ondong mî andô."

³² Me bok bêng anông eyang tak îmô dum te ya lîkîning. Be ditu gôk kambom takêng epetenak Yisu nena, "Nongêv yoô andôk bok takdaku kapô." Êng me Yisu hetak loho be ê.

³³ Me gôk kambom takêng etak ôpêng me ê îlôk bok takêng kapô. Me bok takêng evothong be ethak i mayaliv hîlôk wanda êng be ê êv yak hîlôk kasîk bomang be njanam helok sapêng vônô.

³⁴ Me na takatu be eyanging bok êyê nôm êng me îsôv be ê enang mayaliv heveng lomelak.

³⁵ Me avîlanô elanjô be êlêm êyê nena ômbête hivutak long êng. Loho yô vo Yisu me êyê ôpatu be gôk kambom bêng anông bôk îmô hiving yêni, ôpêng ya auk lêk mavî be hipuk kwak be hîmô bidong Yisu va. Me loho yê be êkô kambom.

³⁶ Me na takatu be êyê nôm êng enang hêndêng avîlanô takatu hethak nôm takatu be Yisu hevong hethak ôpêng be hivutak mavî.

³⁷ Me avîlanô Gelasa sapêng êkô be elowaling kambom be enang vo Yisu tak loho bini bôyang. Êng me Yisu lêk ya na hîndông ethak yeng be îvôê Galili hethak lonjbô.

³⁸ Me anô lêk gôk kambom atu be lêk mavî hepetenak Yisu lêklokvang be henang nena, "Hîtôm ya thôk imbing

ong?" Metom Yisu hêv ôpêng be hê me henang nena,

39 "Numbunnu yong long me nonang êndêng avîlanô ethak nômbêng atu be Wapômbêng hevong êndêng ong." Êng me hîvô hê ya long me henang ethak avîlanô sapêng hethak nômbêng atu be Yisu hevong ethak inda.

Avena hema lêk avî kômbôk
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)

40 Yisu hele hê kasîk bomang viyang vulu hethak lonbô me avîlanô bêng anông lêk eyangging yêni hîmô lindang be iwa yêni thô.

41 Me anômbêng heyangging melak yeng te hêlêm be ya athêng nena Jailus. Ôpêng eya vabudum thîvô hîmô Yisu va me henang ik yêni ling lêk kapô malêng vo Yisu imbing inda bini ya melak

42 vômbe nena nalavî tom yom be hêpôm kômbôk be hevong ema. Nalavî êng ya sondakbêng me hîtôm lauming be lahavôyi.

Be ditu Yisu hiving inda be hê me avîlanô bêng anông ê iving be ekalambu yêni thing.

43 Me avî te heva avîlanô takêng livông be hiwa kômbôk lêkma helom hêk wak nômbêng iti hîtôm sondakbêng lauming be lahavôyi. Be thak hêv ya nômkama sapêng hêndêng dokta*, metom loho te mî hîtôm nembong be yêni mavî amî.

44 Avî êng hêlêm bidong vo Yisu dômlokwang me hêthôm Yisu ya kwêv dêim ya dang yom me ketheng oyang me lêkma êng hekapôk.

45 Êng me Yisu henang ik ling nena, "Opalête hêthôm ya?"

Me avîlanô takêng enang nena, "Yoô mî." Me Pita henang nena, "Anômbêng, avîlanô bêng anông ekalambu ong thing be ditu êthôm ong."

46 Metom Yisu henang nena, "Anô te hêthôm ya be ya hasae nena yîning lêklokvang doho hêv yak."

47 Me avî êng hêyê nena mî hîtôm nimbung i amî. Be ditu hêkô be helowaling be hê me heya vabudum thîvô hîmô bidong Yisu va. Me hîmô avîlanô malejing me henang ondong alê atu be yêni hêthôm Yisu bêng lêk yêni hivutak mavî ketheng oyang bisê.

48 Me Yisu henang ethak avî êng nena, "Yîning avena, yong hôêv iving hevong be lêk huvutak mavî. Nu lêk lembali."

49 Yisu henang ambô heva denang me anô te hêlêm nang Jailus ya melak be henang nena, "Nalum avî lêk hema yôv, be ditu notak kîdônga me dô nôngêv ku bêng êndêng yêni andô."

50 Yisu helañô ambô êng me henang ethak Jailus nena, "Dô nôkô andô. Nôngêv

* 8:43 8:43 Grik ining kapua bôô doho me mî ekavu ambô ti nena hêv ya nômkama sapêng hêndêng dokta amî. 8:48 8:48 Luk 7:50

imbing yom me nalum avî tem nimbutak mavî.”

⁵¹⁻⁵³ Yisu hêyô melak êng me avîlanô eleng athêng malêng lêk lejing malêng bêng hethak avena êng îmô. Me Yisu henang ethak loho nena, “Athêng dô. Yêni hêkthôm yom me mî hema amî.” Metom loho yala nena lêk hema yôv be ditu emalik ethak yêni. Me Yisu hêndô avîlanô ni imbing yêni, be ditu hiwa Pita lo Jon me Jems lêk avena êng talêmbô lo lambô yom be ê melak kapô hiving yêni.

⁵⁴ Me hevalong avena êng hîmô bang me henang nena, “Yînîng avena, numbiyô!”

⁵⁵ Me avena êng ya dôhê hêyô hîlôk kôpik hethak lonjbô me bôlôtom oyang me hiviyo. Me Yisu henang vo êngêv nôm êndêng avena êng vo ninjang.

⁵⁶ Me talêmbô lo lambô esong kambom. Metom Yisu henang lêklokvang nena dô enang nôm êng bêng ethak anô te andô.

9

Yisu hêv aposol lauming be lahavôyi be ê

(Mat 10:5-15; Mak 6:7-13)

¹ Yisu helam aposol lauming be lahavôyi hethak tom me hêv lêklokvang lêk athêng bêng hêndêng loho vo êngêv gôk kambom sapêng vê lêk embong avîlanô kômbôk mavî.

² Yôv me yêni hêv loho be ê vo enang ambô ethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk embong avîlanô lêk kômbôk mavî.

³ Me Yisu henang ethak loho nena, “Môlô nu lome-lak lomelak. Me dô umbua nômate imbing môlô andô. Dô umbua kwanding lêk vak me nôm lêk valuseleng andô. Me môlônggik kwêv tom me dô umbua kwêv yang imbing andô.

⁴ Melak alêla takatu be môlô yô me ômô melak êng yom endebe otak long êng be unu bôyang.

⁵ Metom long takatu be mî iwa môlô thô amî, be wakma môlô tak long êng be ô, me ungik limbalôm takatu be hîmô vemimkapô vê îndôk loho malenjing vo ningik ining kambom thô.”

⁶ Yôv me loho ê eveng lomelak lomelak be enang Wapômbêng ya Ambô Mavî lêk evong avîlanô lêk kômbôk mavî.

Helot la hêv nena Yisu me opalê

(Mat 14:1-2; Mak 6:14-16)

⁷ Galili ning anômbêng Helot elanô nôm takatu be Yisu hevong be la hêv bêng anông hethak vômbe nena anô doho enang bênjiti, “Jon hiviyo hêk nama hethak lonjbô.”

⁸ Me anô doho enang nena, “Elaija hêlêm,” me doho enang nena, “Plopet taksêmbôk te hiviyo hethak lonjbô.”

9 Êng me Helot henang nena, “Bôk ya handambêng Jon lôkbudum kisi yôv, metom Yisu me opalête be ya halanô avîlanô enang ambô takiti hethak yêni?” Êng me yêni hevong vo ninjê Yisu.

Yisu hevakông avîlanô hîtôm 5,000

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-15)

10 Me aposol îvôlêm êyô me enang kôkôthing ethak nôm takatu be loho vong êndêng Yisu. Yôv me Yisu helom loho da yom be hê melak lôn te be ya athêng nena Betsaida.

11 Metom avîlanô bêng anông eyala long atu be Yisu hê. Êng me loho sopa yêni be ê. Loho ê êyô vo Yisu me yêni hiwa loho thô. Yôv me yêni henang ambô hethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng be hevong avîlanô lêk kômbôk ivutak mavî.

12 Me hêndêng yathindang hêmbôk me aposol lauming be lahavôyi takatu êlêm me enang ethak yêni nena, “Aômô long thiliv, be ditu notak avîlanô takiti vo ini melak lêk long takatu be hîmô bidong vo ethalo ning nôm lêk long injêk.”

13 Metom Yisu henang nena, “Mî, môle da tem ombakông loho.” Me loho nang nena, “Yoô ning polom bahevi me alim njanam yi yom hîmô be mî hîtôm amî. Bêng be tem yoôna vo angêv nôm vuli vo avîlanô nômbêng itiêng mesa?”

14 Loho nang ambô êng vômbe nena anô bêng anông îtôm 5,000 ma ditu îmô.

Me Yisu henang ethak ya aposol nena, “Onang ethak avîlanô nena ithining i îtôm 50 50 be îndôk îmô lundum lundum.”

15 Aposol evong bêng hêndêng avîlanô be sapêng îlôk îmô bing.

16 Me Yisu hiwa polom bahevi lêk alim yi atu be hêyê leng me hêv la mavî. Yôv me hekavli me hêv hêndêng aposol be îmbî tham hêndêng avîlanô nômbêng atu.

17 Be avîlanô sapêng eyang be lenjinyak. Me nôm wata vi atu be hîmô me aposol ithup îlôk vak tham lauming be lahavôyi.

Pita henang nena Yisu me Mesaya

(Mat 16:13-28; Mak 8:27-9:1)

18 Wak te me Yisu heteng mek me ya na hîndông yom îmô hiving yêni. Me Yisu henang ik loho ling nena, “Avîlanô thak lenjing êv nena ya opalête?”

19 Me loho nang viyang nena, “Doho nang nena ong me Jon Anô Hithik Avîlanô. Me doho nang nena ong me Elaija. Me doho nang nena ong me plopet bô te hiviyô hethak lonjbô.”

20 Me Yisu henang ik loho ling nena, “Me môle da lemim nena ya me opalête?”

Me Pita henang viyang nena, "Ong me Mesaya atu be Wapômbêng hêv hêlêm."

21 Êng me Yisu henang lêklokwang hêndêng loho vo dô enang ambô êng bêng êndêng anô te andô.

22 Me henang nena, "Wapômbêng bôk îtôk yôv nena Anô Ya Nakandung atu tem nimbua malêing lèk vovang bêng anông. Me avaka lèk ɲa bêngbêng îmbôk da lèk kîdônga ambô balambung tem ende dôming lîling êndêng yêni. Me tem ingik yêni vônô. Me hitôm wak lô me tem nimbiyô ethak lonbô."

Kombom aômbutak îtôm Yisu ya ɲa hîndông

23 Me yêni henang ethak avîlanô sapêng nena, "Anô te hevong vo nesopa ya, êng me nende dôm lîling êndêng yêni da me nimbua ya alovalasing be nesopa ya wak nômbêng iti sapêng.

24 Vômbê nena ôpatu be la hiving ya lêkmala pîk bêng anông be hevalong long, ôpêng tem mî nimbua lêkmala anông amî. Metom ôpatu be hetak ya lêkmala be hesopa ya, ôpêng tem nimbua lêkmala anông.

25 Anô te hiwa nômkama pîk sapêng metom hêndêng wakma ya lêkmala hêv yak, me ya nômkama takêng tem nêngêv yêni livung bisê vo nimbua lêkmala anông?

26 Me anô te moma vo ya lèk yîning ambô be wakma Anô Ya Nakandung hele hêlêm hiving ya danda lêkmanging lèk Lambô ya me aɲêla matheng ining, me tem yêni moma vo ôpêng bêng yom.

27 Ya hanang avanông êndêng môlô nena Wapômbêng ya lêklinyak bêng tem nêlêm. Me môlô vi atu be ova long iti tem ômô lêkmala denang me ôngô nôm êng imbing."

Yisu linjôpik hivutak yanɲa

(Mat 17:1-13; Mak 9:2-13)

28 Yisu henang ambô êng yôv me wak bahevi be la-havôlô hele be hê. Me hiwa Pita lo Jon me Jems be loho ethak dum te be hê vo neteng mek.

29 Yisu heteng mek denang me thohav lo ma hivutak yanɲa be ya kwêv hivutak thapuk hitôm damak êv.

30-31 Me bôlôtom oyang me anô lokwanɲi lèk danda lêkmanging êyôva be enang ambô hiving yêni. Yang me Moses me yang me Elaija. Thêi nang ambô hiving Yisu hethak nôm takatu be Yisu tem nembong be ningik anông îmô Jerusalem endebe netak pîk iti bini.

32 Me Pita hiving Jon lo Jems maleɲing eyang be êkthôm. Metom iviyô me êyê Yisu ya danda lêkmanging lèk anô yi eva hiving yêni.

33 Me thei ê vini me Pita henang ethak Yisu nena, "Anômbêng, mavî anông vo lêk aômô long iti. Tem yoôndav melak lêkkôpik lokwanlô, te vo ong me te vo Moses me te vo Elaija." Pita hîthông nena henang ambô alête bêng.

34 Pita henang ambô denang me mavông te hêyô be heva loho thing be êkô kambom.

35 Me ambô te hêlêm nang mavông êng kapô nena, "Diti me yîning Wakna be bôk ya hatôk yêni yôv vo nembong yîning ku, be ditu ondanô ya ambô."

36 Ambô êng hivutak yôv me loho yê Yisu yom lêk heva. Pita lo Jon me Jems mî enang hêndêng anô te hethak nôm takatu be êyê lo elanjô amî.

Yisu hêv gôk kambom vê hêk wakna te
(Mat 17:14-21; Mak 9:14-29)

37 Hiviyô heyang me Yisu loho tak dum me loho lôk be ê me avîlanô bêng anông ê êpôm yêni.

38 Me ña takêng te helam nena, "Kîdônga, ya hapetenak ong vo nôngêv yîning wakna livung, vômbe nena yîning wakna tom yom.

39 Be gôk kambom te thak hekakô yêni me bôlôtom oyang me hesaniyak be helowaling be apôk thapuk hivutak ambôlêk. Gôk êng hivuling yêni linjôpik

kambom anông me mî thak hetak yêni doke amî.

40 Bôk ya hapetenak yong ña hândông lêklokvang vo êngêv gôk kambom êng vê, metom loho mî hîtôm amî."

41 Me Yisu henang viyang nena, "Môlô avîlanô bôlô tiêng mî ôêv iving be osopa lonjanlê thêthôp amî! Wak vithê tem ya mô imbing môlô be yambua môlô ning malêng imbing môlô? Umbua wakna êng êlêm."

42 Me wakna êng heveng be hê hêndêng Yisu denang me gôk kambom êng hîmbî yêni vôiê hîlôk pîk me hevong be helowaling kambom. Metom Yisu hethang gôk lêlêik êng lêklokvang me hevong wakna êng be hivutak mavî me hêv êndêng lambô hethak lonjô.

43 Me avîlanô sapêng îpîndîk kambom hethak Wapômbêng ya lêklokvang êng.

Yisu henang bôlôyang hethak ya ñama

(Mat 17:22-23; Mak 9:30-32)

Hêndêng wakma êng me avîlanô sapêng lejing êv bêng anông hethak nôm takatu be Yisu hevong. Me Yisu henang ethak ya ña hîndông nena,

44 "Môlôndanjô ambô ti be tem ya nang katôyang. Anô te tem netak Anô Ya Nakandung îndôk ya ñakyo bahenjing."

45 Metom ya ɲa hîndông ìthông ambô êng ya ondong paling, vômbe nena ambô êng ya ondong me hîmô kapô. Lêk êkô enang ingik yêni ling vo nenang ya ondong bêng êndêng loho.

Opalête hetaving i me nimung vo môlô

(Mat 18:1-5; Mak 9:33-41)

46 Me Yisu ya ɲa hîndông îkôki nena loho ali alête me nimbutak anô nimung vo loho.

47 Metom Yisu heyala loho ning auk êng be hiwa sêik yaôna te be hîtîng eva bidong yêni da.

48 Me henang ethak loho nena, “Ôpatu be hiwa sêik nate bêtiti thô hethak yîning athêng me hîtôm hiwa ya thô. Me ôpatu be hiwa ya thô me hîtôm hiwa ôpatu be hêv ya be ya halêm thô hiving. Me ôpatu be hetaving i hele be yaônalêk hîmô môlô lîvông ditu hivutak anô nimung vo môlô.”

49 Me Jon enang nena, “Anômbêng, yoô yê anô te hêv gôk kambom vê hethak yong athêng. Metom yêni me mî aô te amî, be ditu yoô nang vo netak ku êng.”

50 Metom Yisu henang nena, “Dô omba yêni thing andô. Ôpatu be mî hîpôlik ethak môlô amî, ôpêng me heva hiving môlô.”

Avîlanô Samalia êndô Yisu

51 Wakma Wapômbêng tem nimbua Yisu bini leng me lêk

bidong, êng me yêni latom vo ni Jerusalem.

52 Me yêni hêv anô doho be ê melak te hêk Samalia vo epesang nômkama imung vo yêni.

53 Metom avîlanô long êng êndô imbua yêni thô vômbe nena eyala nena yêni hê vini Jerusalem.

54 Ya ɲa hîndông yi Jems lo Jon êyê nôm êng be enang ik yêni ling nena, “Anômbêng, yêindam amela nang leng be nîndôk ethang loho mesa?”

55 Metom Yisu hik i lîling me hethang thêi.

56 Me loho ê melak yang.

Malêing vo esopa Yisu

(Mat 8:18-22)

57 Loho veng lonɲanlê be ê me anô te henang ethak Yisu nena, “Long nômbêng atu be hô me tem ya sopa ong.”

58 Me Yisu henang viyang nena, “Avung yatap ining pîk ambuang îmô me menak ining unak îmô, metom Anô Ya Nakandung atu me ya long ninjêk mî.”

59 Me Yisu henang ethak anô yang nena, “Nosopa ya.”

Metom ôpêng enang nena, “Anômbêng, notak ya vo ya nandav wakamik yôvêm.”

60 Me Yisu henang ethak ôpêng nena, “Notak ɲa dôhônônging bôk ema yôv vo loho da endav ining ɲama. Me yong ku me nu nang Ambô Mavî bêng ethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng.”

61 Me anô yang enang ethak Yisu nena, “Anômbêng, tem ya sopa ong, metom notak ya vo ya nang ya leng mavî êndêng yîning avîlanô yôvêm.”

62 Me Yisu henang viyang nena, “Ôpatu be heveng lonđanjê be hik mandaluk liling, ôpêng mî hîtôm nembong Wapômbêng ya lêklijyak bêng ya ku mavî yang amî.”

10

Yisu hêv avîlanô hîtôm 72 be ê

(Mat 11:20-24)

1 Yôv me Anômbêng hîtôm avîlanô vi hîtôm 72 be hêv loho yiyi imung be ê hêndêng melak lông takatu be tem yêni ni.

2 Me yêni henang ethak loho nena, “Nôm bêng anông lêk hîyôk îmô kukapô, metom ŋa ku tomtom yom. Be ditu môtô teng mek êndêng ku ya alang vo nêngêv ŋa ku bini vo ithup nôm anông.

3 Môtô nu. Ya hêv môtô be ô hîtôm boksipsip nali îmô avung yatap livông.

4 Me dô môtômbua vak valuseleng lêk vak me venjinkapô bokgôp imbing andô. Me dô onang waklivông ethak anô te be okam îndôk lonđanjê andô.

5 “Môtô yô melak te kapô me môtô nang ethak loho nena, ‘Wapômbêng ya lambali hîmô hiving môtô.’

6 Anô lambali te hîmô melak êng, êng me môtô ning ambô mavî êng tem nîmô imbing yêni. Me mî, êng me tem ambô êng nîmbôlêm vo môtô da ethak lonjbô.

7 Me môtô mô melak êng yom. Me ongwang be unum nôm takatu be êv hêndêng môtô yom hîtôm môtô ning ku ya vuli. Me dô môtô nu thak melak viyang mayaliv andô.

8 “Môtô yô melak lông te be iwa môtô thô be êv nôm hêndêng môtô, êng me ongwang.

9 Me môtômbong loho ning avîlanô lêk kômbôk imbutak mavî me môtô nang bênjiti, ‘Wapômbêng ya lêklijyak bêng lêk hêlêm bidong vo môtô.’

10 Metom mî iwa môtô thô amî, êng me môtô nu me omba lonđanjê be môtô nang nena,

11 ‘Môtô ning melak lông ya limbalôm atu be hîmô yoô venjing kapô me yoô ik vê hîlôk môtô malemim vo ningik thô nena môtôlvong kambom. Metom lemim êngêv katô vômbe nena Wapômbêng ya lêklijyak bêng lêk bidong.’

12 Ya hanang ethak môtô nena waklavông atu be Wapômbêng tem nembong ambô ethak avîlanô me avîlanô long atu be mî iwa môtô thô amî, loho ning malêing me tem nîmbô thak vo avîlanô kambom nang Sodom.

10:1 10:1 Mak 6:7

10:2 10:2 Mat 9:37-38; Jon 4:35

10:3 10:3 Mat 10:16

10:4 10:4 Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5

10:7 10:7 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18

10:8 10:8 1Ko 10:27

10:11 10:11 Ap 13:51; 18:6

10:12 10:12 Stt 19:24-25;

Mat 10:15; 11:24

13 “Alitaknena, mólô avîlanô Kolasin lo Betsaida! Bôk mólô yê nôl thamtham lomaloma. Metom bôk yambong nôl thamtham takêng imô Taia lo Saidon livông, ketheng oyang me tem ingik kwêv kambom lêk ethav amela kambôk ethak lunjîkwandôk be ende kapôlônging lîlîng.

14 Waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelâlîlîng, êng me mólô ning malêng tem nîmbô thak vo avîlanô Taia lo Saidon inîng!

15 Me mólô avîlanô Kape-naom, tem êngêv mólô ning athêng ling ethak leng mesa? Mî, tem mólôndôk bunu ña ema ning long!”

16 Yisu henang ethak ya ña hîndông nena, “Anô te helañô mólô ning ambô, êng me ôpêng helañô yîlîng ambô hiving. Me anô te hele dôl lîlîng hêndêng mólô, êng me yêni hele dôl lîlîng hêndêng ya hiving. Me anô te hele dôl lîlîng hêndêng ya, êng me yêni hele dôl lîlîng hêndêng Ôpatu be hêv ya be ya halêm hiving.”

Avîlanô 72 takatu îvôlêm hethak lonbô

(Mat 11:25-27; 13:16-17)

17 Avîlanô 72 takatu îvôlêm ethak lonbô me lejing mavî bêng anông be enang nena, “Anômbêng, hethak yong athêng me gôk kambom elañô yoô ning ambô be esopa.”

18 Me Yisu henang nena, “Ya hayê Sakdang hêv yak hîlôk leng hîtôm damak.

19 Ondañô. Bôk ya hêv lêklokvang hêndêng mólô yôv vo mólômbak bôyîv lêk ñalivang pesa. Me mólô hîtôm okav Sakdang ôpatu be mólô ning ñakyo ya lêklokvang sapêng li. Me nômate mî hîtôm nimbuling mólô amî.

20 Me dô mólô lemim mavî bêng anông be onang nena gôk kambom elañô mólô ning ambô andô, metom mólô lemim mavî ethak Wapômbêng bôk hekavu mólô ning athêng yôv hêk melak leng.”

21 Yôv me Lovak Matheng hevong Yisu kapô mavî be henang nena, “Wakamik, ong me pîk lo leng ya alang! Lêk huvung yong auk vo ña auk bêng me huik thô hêndêng ña takatu be îtôm sêiknena. Be ditu ya hêv yong athêng ling! Wakamik, avanông ong da hosopa yong lem hiving be ditu hovong bêng.

22 “Wakamik bôk êv nômkama sapêng hêndêng ya yôv. Me anô te mî heyala Nakandung atu katô amî, me Wakamik yom. Me anô te mî heyala Wakamik katô amî. Me Nakandung lêk ña takatu be Nakandung la hiving ningik lambô thô êndêng loho yom.”

23 Me Yisu hik i lîlîng be henang ethak ya ña hîndông yom nena, “Wapômbêng

hevong mavî hêndêng môlô be môlô yê nô m takiti.

24 Ya hanang ethak môlô nena sêmbôk me plopet lêk king bêng anông lejing iving injê nô m takiti be lêk môlô yê, metom mî êyê amî. Me lejing iving endanô ambô takiti be lêk môlô lanô, metom mî elanô amî."

Anô Samalia mavî te
(Mat 22:34-40; Mak 12:28-34)

25 Wak te me anô lêk auk ethak ambô balambung te hiviyo heva vo neyek Yisu be henang nena, "Kîdônga, tem yambong ômbête vo yambua lêkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng?"

26 Me Yisu henang ik ôpêng ling nena, "Ambô balambung henang bisête? Me hosam ambô êng be hoyala bisête?"

27 Me ôpêng enang viyang nena, "Lem imbing Anômbêng yong Wapômbêng injêk ong kapôlôm lêk dôhôm me lêklokvang lêk yong auk sapêng. Me lem imbing yong avîlanô môlô hîtôm lem hiving ong da."

28 Me Yisu henang nena, "Avanông. Nombong bêng me tem numbua lêkmala."

29 Metom hevong vo avîlanô injê nena yêni me anô auk mavî be ditu henang

nena, "Yîning avîlanô môlô me ɲa sêla?"

30 Me Yisu henang viyang nena, "Anô te hetak Jelusalem me hivup hîlôk be hê Jeliko. Êng me ɲa vanî êyê yêni be ik inda kambom anông be hemayak hêk lonɲanlê me iwa ya nômkama vanî be ê.

31 Hêndêng waklavông êng yom me anô hîmbôk da te hesopa lonɲanlê êng ivup îlôk be hê. Me hêyê ôpêng, metom hivup îlôk lonɲanlê vi hele be hê.

32 Bêng yom me anô ondong Livai* te hivup îlôk lonɲanlê tomêng yom hele me hêyê ôpêng, metom hivup îlôk lonɲanlê vi atu hele be hê.

33 Yôv me anô Samalia* te hivup îlôk lonɲanlê êng hele me hêyê ôpêng be lahiki.

34 Be ditu yêni hê hêndêng ôpêng me heɲgathô waing lêk wel hethak ya palê me hithum. Yôv me hiwa ôpêng be hetak hêyô hîmô ya bokdonki me helom be hê melak vathi te me yêni da heyangjing.

35 Hiviyo heyang me hêv valuseleng silva yi hêndêng melak alang be henang nena, 'Noyangjing anô ti mavî. Me valuseleng iti mî hîtôm amî be wakma atu ya havôlêm

10:25 10:25 Mat 22:35-40; Luk 18:18

10:27 10:27 Wkp 19:18; Lo 6:5

10:28

10:28 Wkp 18:5 * 10:32 10:32 Livai me ondong Livai ning lêkmuk takatu be thak êv ɲa juda ning ɲa îmbôk da livung lêk êv ɲa evong ku hîmô melak matheng kapô livung hiving.

* 10:33 10:33 Avîlanô Samalia me juda ning avîlanô takatu be ê iwa avîlanô hîlôk long bôyang ining limi. Thak mî loho êv yeng îlôk Jelusalem iving juda amî. Be ditu juda thak itip ethak loho be lejing êv nena loho mî Wapômbêng ya avîlanô amî

be hotak doho êyômô long hiving, me tem ya wê yong valuseleng takêng viyang.’”

³⁶ Yisu henang ambô dôhông êng yôv me henang ik anô lêkauk ethak balambung êng ling nena, “Lem hêv bisête? Ôpatu be na kambom ik me loho alialê ditu hîtôm ya anô môlô te?”

³⁷ Me anô lêkauk ethak balambung atu henang viyang nena, “Ôpatu be hêv kapô hêndêng yêni.”

Me Yisu henang ethak ôpêng nena, “Nu me nom-bong bêng yom.”

Yisu hîmô Mata lo Malia ning melak

³⁸ Yisu lêk ya na hîndông eveng be ê me Yisu hêyô melak lông te be hê. Me avî te be ya athêng nena Mata hiwa Yisu thô be hê hîmô ya melak.

³⁹ Me Mata yang molok Malia hîmô bidong vo Anômbêng va be helanjô ya ambô.

⁴⁰ Metom Mata lahiki ethak yêni yom evong ku bêng anông vo hepesang nôm. Êng me yêni hê hêndêng Yisu me henang nena, “Anômbêng, lem hêv bisête? Ya havong ku bêng anông me yîning aiyang molok mî hêv ya livung doke amî. Be ditu nonang ethak inda vo nêlêm êngêv ya livung.”

⁴¹ Metom Anômbêng henang viyang hêndêng inda nena, “Mata, Mata, bisête be lem ik ong be kapôlôm

malêing hethak nômkama lomalom bêng anông?

⁴² Nômate yom ditu nômbêng be Malia lêk la hiving vo nimbua me lêk iwa nôm êng yôv, be anô te mî hîtôm nimbua nôm êng vê injêk yêni amî.”

11

*Kombom eteng mek
(Mat 6:9-15; 7:7-11)*

¹ Wak te me Yisu heteng mek îmô bôte. Heteng mek yôv me ya na hîndông te henang ethak yêni nena, “Anômbêng, nôndông yoô vo yoô teng mek îtôm sêmbôk be Jon îndông ya na hîndông.”

² Me Yisu henang nena, “Môlô teng mek bênjiti,

“ ‘Wakamik, nombong yong athêng injêk matheng.

Me yong lêklinyak bêng êlêm.

³ Me nôngêv nôm êndêng yoô îtôm wak nômbêng iti.

⁴ Me notak yoô ning kambom vômbe nena thak yoôtak avîlanô vî ning kambom takatu be evong êndêng yoô.

Me dô notak yoôndôk nôm takatu be tem neyek yoô andô.’ ”

⁵⁻⁶ Yôv me Yisu henang ambô dôhông te hêndêng loho nena, “Bîlîvông bing te me hô hêndêng yong anô môlô te ya melak be honang nena, ‘Aiyang, yîning anô môlô te hêlêm nang long dêim be lêk hîmô yîning melak be hema vo la be ya nôm mî. Be hîtôm

nôngêv polom lokwanlô vo ya mesa?’

⁷ Me yong anô môlôo atu hîmô ya melak kapô tem nenang viyang nena, ‘Dô nunjik ya ling andô. Lêk yoô ik melak ambôlêk thing be aêkthôm yôv be tem mî yambiyô be yangêv nômate êndêng ong amî.’

⁸ Yêni hêndô nêngêv ya anô môlôo livung. Metom ya hanang ethak môlô nena ôpêng enang ik yang êng ling lômbôlông, êng me tem moma be nimbiyô me nêngêv nôm îtôm datu be henang ik yêni ling.

⁹ “Bêng yom me ya hanang ethak môlô nena, onang injik Wapômbêng ling me tem nêngêv êndêng môlô. Me othalo nômate me tem ôpôm nôm êng. Me upindinding melak ambôlêk me tem ninjik kê vo môlô.

¹⁰ Vômbê nena na takatu be enang ik Wapômbêng ling me tem imbua. Me ethalo nômate me tem êpôm, me ipindinding melak ambôlêk, me tem ninjik kê vo loho.

¹¹ “Môlô sêiknena ning lami, nalum henang ik ong ling vo ninjang alim nanam me tem nêngêv bôyiv kambom te êndêng yêni mesa? Mî!

¹² Mena henang ik ling vo ninjang menak daluk, êng me tem nêngêv nalivang te mesa? Mî!

¹³ Môlô avîlanô kambom, metom thak môlôyala ôngêv nômkama mavî mavî

hêndêng nalumi. Bêng be môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng eyala katôyang îvô ethak vo môlô ning katik lo kamik, be ditu tem nêngêv Lovak Matheng êndêng na takatu be enang ik yêni ling.”

Yisu lo Belsebul

(Mat 12:22-32, 43-45; Mak 3:20-27)

¹⁴ Wak te me Yisu hêv gôk kambom vê hêk anô ambôlêk putup te. Me gôk kambom êng hetak anô êng be hê me anô ambôlêk putup êng enang ambô be avîlanô bêng anông êyê be esong kambom.

¹⁵ Metom avîlanô doho enang nena, “Gôk kambom ining anômbêng Belsebul* hêv lêklokvang êndêng Yisu, be ditu hêv gôk kambom vê hêk avîlanô.”

¹⁶ Me loho vi evong vo eyek Yisu be enang ik yêni ling nena, “Nombong nôm thamtham te vo ninjik thô ethak yoô nena Wapômbêng êv ong be hôlêm.”

¹⁷ Metom Yisu heyala loho ning auk be henang ethak loho nena, “Avîlanô melak lông te evak i kê hê ondong yi be evong vovak, êng me melak lông êng tem nêngêv yak. Me avîlanô ondong te evak i kê hê ondong yi, êng me ondong êng tem nêngêv yak bêng yom.

¹⁸ Me Sakdang ya gôk kambom evak i kê hê ondong yi, êng me Sakdang ya lêklokvang thak heyangjing nômkama tem

^{11:15 11:15} Mat 9:34; 10:25 * ^{11:15 11:15} Athêng Belsebul iti me kenan ining gôkba te ya athêng, ditu êv êndêng sakdang ^{11:16 11:16} Mat 12:38

nemba manjeng amî. Ya hanang ambô ti vombê nena molo nang nena ya hev gôk kambom vê hethak Belsebul ya lêklokvang.

19 Molo nang nena ya hev gôk kambom vê hethak Belsebul ya lêklokvang. Me opalête hev lêklokvang êndêng molo ning avilanô be loho êv gôk kambom vê? Belsebul mesa opalê? Mî! Molo da ning avilanô ik tho nena molo ning ambô me lêkwgak.

20 Wapombêng da hev lêklokvang hêndêng ya be ya hev gôk kambom vê hêk avilanô. Be ditu oyala nena Wapombêng ya lêklinyak bêng lêk hêlêm imô molo livông yôv.

21 “Anô lêklokvang te hitôm Sakdang hevalong nômkama vovak be heyangng ya melak, êng me ya nômkama tem nîmô mavî.

22 Metom anô te ya lêklokvang bêng anông vo ôpyang êng hitôm Wapombêng hêyô be hevong vovak hiving ôpêng hele be himô yêni li, êng me tem nimbua ôpêng ya nômkama vovak takatu be hev iving nena nôm takêng tem nembong be nimbutak lêklokvang. Be ditu ôpatu be lovak me tem nîmbî yang atu be hev yak ya nômkama tham.

23 “Anô te mî hev ya livung be yêingik vovak imbing Sakdang amî, êng me

ôpêng heva hiving Sakdang be thêi vong vovak hiving ya. Me anô mî hev ya livung be hithup avilanô hêlêm bidong vo Wapombêng amî, êng me hitôm hindining loho be isôv mayaliv.

24 “Gôk lêlêik hetak anô te, êng me hê heveng long thiliv vo nethalo long mavî te vo nimbua lovak imô. Be mî hêpôm long te amî, êng me tem nenang nena, ‘Dô me yandena melak sêmbôk atu be ya hamô ethak lonjbô.’

25 Me hêyô be hêyê nena melak êng lêk îthi be epesang be hivutak mambung anông.

26 Êng me tem ni vo nethalo gôk bahevi be lahavôyi takatu be ining kambom hivô hethak vo yêni ya be nimbua loho imbing vo imbutak êyô melak êng kapô ethak lonjbô be imô. Êng me ôpêng tem nîmô kambom anông vo bôlôyang sêmbôk.”

27 Yisu henang ambô takêng imô denang me avî te himô avilanô nômbêng êng livông be helam nena, “Mavî vo avî atu be hevathu ong be hev sum êndêng ong, nîmô lêk la mavî.”

28 Metom Yisu henang nena, “Avanông, metom mavî bêng anông vo ôpatu be helanô Wapombêng ya ambô be hesopa.”

Anô doho lejing iving injê nôm thamtham
(Mat 12:38-42; Mak 8:11-12)

29 Avîlanô bêng anông êlêm be êlêm. Loho êyô vo Yisu me henang ethak loho nena, “Avîlanô bôlô tiêng me avîlanô kambom. Loho nang vo yambong nôm thamtham vo ningik thô nena Wapômbêng bôk hêv ya be ya halêm, metom tem mî. Loho tem injê Jona ya lavuning yom.

30 Sêmbôk atu me Jona hivutak îtôm lavuning te vo avîlanô Ninive êyê. Me lêk iti me Anô Ya Nakandung atu tem nimbutak bêng yom vo avîlanô bôlô tiêng injê.

31 “Sêmbôk me Siba ning avî king hetak ya long me hêlêm nang pîk ya dang vo nendañô Solomon ya auk mavî. Ondañô! Anô te hîmô long iti me bêng vo Solomon. Metom môlelônda ondañô ya ambô. Bêng be waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelâlîng me Siba ning avî king êng tem nenang môlelô ning kambom thak môlelô seng ambô bêng.

32 Me sêmbôk be avîlanô Ninive elañô Jona ya ambô be ele kapôlônging lîng. Me anô te lêk hîmô long iti me bêng vo Jona. Metom môlelônda ondañô ya ambô. Bêng be waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelâlîng me tem avîlanô Ninive emba be enang môlelô ning kambom takêng bêng.

Danda lenjing kôpik
(Mat 5:15; 6:22-23)

33 “Anô mî thak êtôm lam be ivung hîmô long kapô mena îsik thing ethak wîng amî, mî. Loho thak êthôkêng eva yêng vo avîlanô takatu be êyô melak kapô êng tem injê danda.

34 Malemdaluk me hîtôm lam vo hêv danda hêndêng lemvim kôpik. Me malemdaluk mavî me tem danda injêk lemvim kôpik sapêng. Metom malemdaluk kambom me tem momañaning bêng injêk lemvim kôpik sapêng.

35 Be ditu noyanging ong katô. Endekeme nosong nena danda hîmô ong kapô, metom mî momañaning îmô kapô.

36 Me danda hêk lemvim kôpik sapêng me momañaning mî hêk bôte amî, êng me lemvim kôpik sapêng tem nimbutak danda îtôm lam hêv danda hêndêng ong.”

Yisu henang lêklok wang ethak Palisi lêk kîdônga ambô balambung

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

37 Yisu henang ambô yôv me Palisi te henang ik yêni ling vo ninjang nôm imbing inda. Êng me Yisu hê hêyô vo ôpêng ya melak kapô be heyang nôm hîmô ya balê.

38 Me Palisi êng êyê Yisu hîlôk îmô vo ninjang nôm me mî hithik bang hîtôm Palisi ning kombom amî. Êng me yêni hesong kambom.

39 Me Anômbêng enang ethak yêni nena, "Môlô Palisi thak vônging keyek lêk belev vindôm yom, metom môlô kapôlômim hêyô thing ethak kombom kambom lêk malerjing dantang.

40 Môlô ɲa molo. Wapômbêng hepesang vi yêing lêk vi kapô hiving. Be ditu môlômbôking kapôlômim imbing me mî bahemim yom amî.

41 Metom môlô ning nômkama takatu be himô belev kapô me môlôngêv êndêng ɲa nômkama mî vo nêngêv loho livung. Môlômbong bêng me tem môlô ning nômkama sapêng îmo mambung mavî injêk Wapômbêng mandaluk.

42 "Alitaknena vo môlô Palisi! Vovang bêng tem nêpôm môlô. Thak môlô thup nômkama takatu be thak hevong nômkama vathing be uik tham hê ondong lauming be ôêv ondong te hêndêng Wapômbêng hitôm da. Môlôvong nômkama yaôna êng me mavî, metom ôêv yak ethak ombong nômkama bêng hitôm kombom thêthôp êndêng avîlanô lêk lemim imbing Wapômbêng anông. Be ditu dô ombong kombom mavî yang me otak yang andô.

43 "Alitaknena vo môlô Palisi! Vovang bêng tem nêpôm môlô. Môlô lemim iving omô balê mung îmo melak yeng kapô lêk lemim iving avîlanô etaving i be enang nena, 'Waklîvong mavî,' êndêng môlô îndôk long ethak tom îlôk.

44 "Alitaknena vo môlô! Vovang bêng tem nêpôm môlô. Môlô lêlêik hitôm anô hema te atu be bôk elav bôk be avîlanô mî eyala kalang êng amî. Be ditu loho êyôva viling be ivutak lêlêik hêk Wapômbêng mandaluk. Bêng yom me avîlanô thak esopa môlô, metom mî eyala nena môlô da me kapôlômim lêlêik kambom amî."

45 Kîdôngga balambung te helanô ambô êng me henang ethak Yisu nena, "Kîdôngga, honang ambô êng êndêng Palisi me huik yoô susu hiv-ing."

46 Me Yisu henang nena, "Alitaknena vo môlô ɲa lêk auk ethak ambô balambung! Vovang bêng tem nêpôm môlô imbing. Môlô êv balambung lomalama bêng anông êndêng avîlanô vo esopa. Balambung takêng me hitôm vak malêing vo loho. Metom mî môlô da ôngêv loho livung doke amî.

47-48 "Alitaknena vo môlô! Vovang bêng tem nêpôm môlô. Limbumi bôk ik plopet bêng anông vônô me môlô lav melak êyô ining kalang takêng vônô be oyangging dendaung. Môlôvong bêng be hik thô nena môlô lôk ethak limbumi ning bôk le long takatu be bôk evong.

49 Be ditu Wapômbêng anô lêkauk bêng bôk henang bêtiti, 'Tem yangêv plopet lêk aposol bêng anông êndêng loho, metom loho tem embong kambom êndêng doho me doho tem ingik vônô.'

50 Bêng be avîlanô bôlôti tem imbua vovang bêng ethak plopet takatu be limi bôk ik vônô hêndêng waklavông Wapômbêng epesang pîk hele be hêyô lêk.

51 Plopet mung atu be ik vônô me Abel me ik bêng ethak be hêlêm hele be hêyô Sekalaia me yandang. Ik yêni vônô hêk melak matheng lêk alakdala îmbôk da livông. Ya hanang avanông ethak môlô nena vuli kambom hethak bôk le long takêng tem nêpôm avîlanô bôlô tiêng.

52 “Alitaknena vo môlô ña lêk auk ethak ambô balambung! Vovang bêng tem nêpôm môlô. Môlô bôk okaliv iyam melak ambôlêk imbua auk mavî ethak Wapômbêng hê. Me môlô da thak ôndô ôyô long êng kapô bunu, metom wakma avîlanô vi evong vo êyô kapô bini me thak môlô va long thing vo loho.”

53 Yôv me Yisu hetak melak êng me kîdônga ambô balambung lêk Palisi lejing ñaña kambom be enang ik yêni ling hethak ambô lomalomaa.

54 Loho vong bêng vo embatek yêni be henang ambô te bidoho, êng me tem embalong inda jêk vo nembong ambô.

12

Oyanging am ethak Palisi ning kombom kambom

(Mat 10:26-33; 12:31-32; 10:19-20)

1 Hêndêng wakma êng me avîlanô bêng anông bomang ethak tom be êyô eva verjing long. Me Yisu henang ethak ya ña hîndông nena, “Môlô yanging am ethak Palisi ning kombom kambom. Loho thak evong îtôm ña mavî hîmô avîlanô livông, metom auk lomalomaa hîmô kapôlônging. Nôm êng me hîtôm yis be tem nêmbôv avîlanô bêng anông.

2 Nôm takatu be hivunji hêk long kapô me tem nimbu-tak yêng. Me ambô takatu be hivunji me tem avîlanô sapêng eyala.

3 Bêng be ambô takatu be môlô nang hêndêng bîlivông me tem avîlanô endanô êndêng lêkwak. Me ambô takatu be môlô nang thîkôthîk hîlôk melak kapô, êng me tem emba melak vov be endam bêng ini yêng.

4 “Yîning avîlanô, ya hanang ethak môlô nena dô ôkô avîlanô andô. Loho hîtôm ingik lemvim kôpik yom vônô. Me heveng yam me tem mî hîtôm embong nômate amî.

5 Metom tem yangik ôpatu be tem môlô kô inda thô. Ôpêng me Wapômbêng yom. Yêni hîtôm ningik anô te vônô yôvêm me nîmbî ôpêng îndôk amela lêkmala. Be ditu ya hanang ethak môlô nena ôkô Wapômbêng yom.

6 “Avîlanô thak êv vuli menak yaônena hethak valuseleng lêkma yi. Metom

Wapômbêng mî hîtôm lanjêv menak takêng te thing amî.

⁷ Avanông bing, bôk yêni hiwa môlô sapêng kwandôk ñaung thô yôv. Bêng be môlô me bêng vo menak be ditu dô môlô kô andô.

⁸ “Ya hanang ethak môlô nena opalê atu be henang ethak avîlanô nena yêni me yîning, me Anô Ya Nakan-dung atu tem nenang emba Wapômbêng mandaluk be anjêla endanô nena, ‘Ôpêng me yîning.’

⁹ Me ôpatu be henang ethak avîlanô nena hêndô ya, me tem ya nang emba Wapômbêng mandaluk be anjêla endanô nena, ‘Ya hathông ôpêng paling.’

¹⁰ Me anô te henang ambô kambom hethak Anô Ya Nakandung atu, me tem Wapômbêng êngêv ôpêng ya kambom vê. Metom anô te hêyê Lovak Matheng ya ku be henang ambôma hethak nena, ‘Diti me Sakdang ya ku,’ êng me Wapômbêng tem mî nêngêv ôpêng ya kambom êng vê amî.

¹¹ “Avîlanô evalong môlô hêk be iwa ê êyô melak yeng mena ethanang môlô heva ña bêngbêng malenjing mena ña lêk athêng bêng malenjing, êng me dô môlô kô be lemim êngêv nena, ‘Tem yoô nang bisête?’ mena ‘anang viyang bisê?’ Mî.

¹² Hêndêng wakma êng yom me Lovak Matheng tem

nêngêv auk êndêng môlô be onang.”

Anô lêk nômkama bêng anông

¹³ Anô te heva avîlanô nômbêng atu livông me henang ethak Yisu nena, “Kîdônga, wakamik bôk ema yôv be ditu nonang ethak aiyang bêng vo nîmbî wakamik ya nômkama tham ni ondong yi be nêngêv yîning êndêng ya.”

¹⁴ Metom Yisu henang hethak ôpêng nena, “Aiyang, opalête hîtôk ya vo yambutak mamu ning jas?”

¹⁵ Me Yisu henang ethak avîlanô nena, “Môlô yanging am katô vo dô malemim dantang ethak nômkama lo-maloma andô. Anô te hiwa nômkama bêng anông metom yêni da mî hîtôm nimbua lêkmala ethak ya nômkama takêng te amî.”

¹⁶ Yôv me henang ambô dôhôte hêndêng loho nena, “Anô lêk valuseleng bêng te ya nôm ik anông bêng anông heveng kukapô.

¹⁷ Êng me yêni henang ethak yêni da nena, ‘Tem yambong ômbête? Ya long ya tak yîning nôm îmo mî.’

¹⁸ Me yêni henang nena, ‘Bêng be dô me yambong bêngiti. Yandining yîning melak sapêng be yandav melak lêkmuk bêngbêng vo yandô yîning nôm lêk nômkama sapêng îmo kapô.

¹⁹ Me tem ya nang ethak ya da nena, “Lêk yôv! Yîning

nômkama bêng anông hîmô be tem yangang be ya num me ya mô mavî yom îtôm sondakbêng nômbêng iti. Me mî hîtôm yambong ku te amî.” ’

²⁰ “Metom Wapômbêng henang ethak ôpêng nena, ‘Ong anô molo! Bîlîvông iti me tem yambua yong lêkmala vê be nôma. Me opalê tem nimbua nômkama takatu be hopesang vo ong da?”

²¹ “Bêng yom be malêing iti tem nimbutak avîlanô takatu be ithining nômkama bêng anông vo loho da hêk pîk metom loho da me nômkama mî hêk Wapômbêng mandaluk.”

Dô môlô lemim ingik am andô

(Mat 6:25-34)

²²⁻²³ Me Yisu henang ethak ya ɲa hîndông bêng nena, “Lêkmala me bêng vo nôm eyang. Me lenving kôpik me bêng vo kwêv lo thôp. Be diti ya hanang ethak môlô nena, dô lemim êngêv nômkama pîk lomaloma bêng anông îtôm nôm lêk thôp andô.

²⁴ Môlô lemim êngêv menak nômbêng iti. Loho thak mî evatho nôm be iwa ya anông amî. Lêk loho ning melak lêk balê etak nôm îmô mî. Metom Wapômbêng thak hevakông loho. Be ditu Wapômbêng la hiving môlô bêng anông hîvô hethak vo menak be tem neyanging môlô mavî.

²⁵ Be ditu lemim ik am ethak nômate me nôm êng mî

hîtôm netak wakma te oyang êyômô môlô ning lêkmala long imbing amî. Mî anông.

²⁶ Môlô mî hîtôm ombong nôma yaôna te bêñiti amî. Me hevong bisête be môlô lemim ik am ethak nômkama bêng vi hiving?

²⁷ “Lemim êngêv thiling vuak. Loho ivutak bisête? Loho thak mî evong ku lêk epesang ining thôp amî. Metom ya hanang ethak môlô nena thiling vuak mavî takêng ining wamba leleyang hîvô hethak vo King Solomon ya wamba leleyang lomaloma sapêng.

²⁸ Bêng be Wapômbêng hêv wamba mavî mavî hêndêng kamung lomaloma takatu be lêk aô yê, metom yamông me tem îmbôk ethak amela. Me môlô me bêng îvô hethak vo kamung takêng, be ditu Wapômbêng tem nêngêv wamba bêng anông êndêng môlô imbing. Alitaknena, môlô ning ôêv iving mî bêng amî.

²⁹ Be dô kapôlômim ingik am be othalo nena ongwang ômbê mena unum ômbê andô.

³⁰ Vômbe nena ɲa pîk thak lenjîhiki be ethalo nôm takêng, metom môlô ning Kamik heyala nôm takatu be môlô êvyak ethak.

³¹ Be ditu môlô lemim ingik am vo othalo Wapômbêng ya lêklinyak bêng, me tem nêngêv nôm takêng sapêng êndêng môlô imbing.

³² “Môlô boksipsip ondong

yaôna, dô mômô kô andô. Mômô ning Kamik la mavî vo nêngêv ya lêklinyak bêng êndêng mômô.

³³ Be ditu uwa valuseleng hethak mômô ning nômkama me ôngêv êndêng ña siv. Ovong bêng me tem umbua vak valuseleng atu be hîmô wak nômbêng iti. Vak valuseleng êng me nômkama kêkêlô lomalama atu be hîmô melak leng be ya dang mî. Melak leng me anô te mî hîtôm nimbua nômate vanî mena sepbidi mî hîtôm imbuling nômate amî.

³⁴ Vombê nena long alê atu be mômô ning nômkama kêkêlô mavî hîmô, long êng yom ditu tem mômô kapôlômim îmô imbing.

Mômô yanging Anô Ya Nakandung atu

(Mat 24:42-51)

³⁵ “Mômô pesang am be ombong ku me upuk mômô ning kwak be ôtôm mômô ning lam be oyanging îmô

³⁶ hîtôm avîlanô ku takatu be eyanging ining anômbêng îmô. Loho ning anômbêng êng bôk hê vo heyang nôm iwa avî yôvêm me tem nîmbôlêm ethak lonbô. Wakma hîvô lêm ya long be hipindinding melak ambôlêk me tem ingik melak ambôlêk kê ketheng be imbua yêni thô.

³⁷ Me Mavî vo ña ku takatu be ining anômbêng êng hêyô be hêyê nena loho îmô lêlê be eyanging yêni

hîmô. Ya hanang avanông ethak mômô nena anômbêng êng tem nipuk ya kwak ku me nenang vo loho îndôk îmô elawê balê me tem nêngêv nôm êndêng loho îtôm anô ku te.

³⁸ Anômbêng hele hêlêm hêndêng bîlîvông bing mena lêkbôk momañaning ma be hêyê ya ña ku mî êkthôm amî me eyanging yêni hîmô, êng me Mavî vo loho.

³⁹ “Mômô lemim êngêv ambô ti katô. Melak te ya alang helañô ambô nena ña vanî tem ende ya melak kê, êng me yêni hêk lêlê vo ña vanî mî hîtôm ende melak êng kê amî.

⁴⁰ Bêng be ditu mômô mô lêlê imbing, vombê nena Anô Ya Nakandung atu tem nendelêm êndêng wakma atu be mômô thong paling be mômô pîndîk kambom.”

⁴¹ Me Pita henang nena, “Anômbêng, hôêv ambô dôhôtî hêndêng yoô yom mesa hôêv êndêng avîlanô sapêng hiving?”

⁴² Êng me Anômbêng henang nena, “Ya hanang vo ôpatu be hevong ya anômbêng ya ku mavî hîtôm anô lêkauk bêng atu be heyanging nômkama mavî. Melak alang hetak yêni vo neyanging ya ña ku be nêngêv nôm êndêng loho îtôm wakma atu be hîtôk.

⁴³ Me Mavî vo anô ku êng hêndêng wakma atu be melak alang hîvô lêm hethak

lonbô be hêyê nena hevong ku êng hîmô.

44 Ya hanang avanông ethak môlô nena melak alang êng tem netak ôpêng vo neyanging ya nômkama sapêng.

45 Metom anô ku êng la hêv hêk kapô nena, 'Lêk bôô anông me mî yîning anômbêng îmôlêm ketheng amî.' Êng me hik avîlanô ku me heyang nôlêm hînum waing bêng anông hele be helo molo.

46 Hevong bêng îmô be hîthông paling me melak alang êyô be ôpêng îpîndîk kambom. Êng me melak alang tem nêngêv vovang bêng êndêng ôpêng me nêndô inda îmô imbing na lîndong kôtông.

47 "Anô ku atu be heyala ya anômbêng ya la hiving metom mî hevong nômkama hîtôm ya anômbêng ya la hiving amî me tem nimbua vovang bêng.

48 Metom anô ku atu be mî heyala ya anômbêng ya la hiving amî be hevong nômkama kambom me tem nimbua vovang yaô.

"Me avîlanô takatu be iwa nômkama bêng anông, êng me Wapômbêng la hiving lohombong ku bêng anông ethak. Me avîlanô be iwa nômkama bêng anông be eyanging, êng me Wapômbêng la hiving loho tak bêng anông êyô long

imbing be embong ku bêng anông ethak."

Yisu hêlêm vo nembak avîlanô kê
(Mat 10:34-36)

49 Yisu henang ambô dôhôte nena, "Ya halêm vo yambî amela îndôk pîk. Me ya leng hiving anông nena amela êng ethang ketheng oyang.

50 Metom tem ya thik nanam te atu be lêk mî ya thik amî denang. Nanam êng me vovang lêk malêng bêng anông be tem ya kapôlông malêng bêng anông embeng endebe nîndôk yandang.

51 Me môlô song nena ya halêm pîk vo yambong avîlanô kapôlônging îndôk bing e? Mî anông! Ya hanang ethak môlô nena ya halêm vo yambak loho kê.

52 Yaô be nembeng yam me avîlanô bahevi nang melak te tem embak i kê nî ondong yi be lokwanlô tem ende dôming lîlîng êndêng lokwanji, me lokwanji tem ende dôming lîlîng êndêng lokwanlô.

53 Me tem embak i kê be lambô tem nende dômlîlîng êndêng namalô, me namalô tem nende dômlîlîng êndêng lambô, me talêmbô tem nende dômlîlîng êndêng nalavî, me nalavî tem nende dômlîlîng êndêng talêmbô, me yanavî tem nende dômlîlîng êndêng namalô yanavî, me namalô yanavî tem nende dômlîlîng êndêng yanavî."

Wakma lêk iti ya ondong
(Mat 16:2-3; 5:25-26)

13

Môlônđe kapôlômim lîlîng

54 Me Yisu henang ethak avîlanô nômbêng atu bêngiti, "Thak môlô yê mavông longgavu hîmô long wak hê hîlôk, êng me môlô nang nena, 'Ôthîng tem nîngik êyô.' Yôv me ôthîng thak hik êyô."

55 Me lovak hêlêm nang vi anông me thak môlô nang nena, "Tem tak vovang." Yôv me thak tak vovang.

56 Môlô avîlanô ambô yôhîng. Môlô yê leng lo pîk be ôêv ya ondong lalâlîlîng be oyala katôyang, metom wakma lêk iti me môlô thông ya ondong paling.

57 "Me bisête be môlô mî ôêv am lalâlîlîng be oyala katô nena ômbête me mavi vo ombong?"

58 Ondañô! Yong ñakyo te hevong vo nembong ambô vo ong be hiwa ong be hê melak embong ambô. Be mamu veng lonđanlê hê denang, êng me nopesang ambô imbing yêni ketheng. Me mî hovong bêng amî, êng me ôpêng tem nendandi ong lêklokvang kambom bini êndêng jas. Me jas êng tem nêngêv ong ni êndêng kwak bidong. Me kwak bidong êng tem nêmbôv ong kisi bini vo netak îndôk kalaondong.

59 Ya hanang ethak ong nena tem nômô kalaondong endebe nêngêv yong vuli mena tôp viyang atu be etak sapêng êm."

1 Yisu henang ambô yôv me anô doho enang ethak inda nena Pailat enang be ya ña vovak ik anô Galili doho vônô hêndêng wakma atu be loho îmbôk ining da hêndêng Wapômbêng îmô.

2 Me Yisu henang viyang nena, "Môlô song nena anô Galili takêng ining kombom kambom hîvô hethak vo avîlanô Galili vi be ditu malêing êng hêpôm loho e?"

3 Ya hanang ethak môlô nena mî anông. Môlô mî ole kapôlômim lîlîng amî, êng me malêing bêng tem nêpôm môlô sapêng bêng yom be oma.

4 Me anô hîtôm 18 takatu be melak dêim nang Siloam hîngôlî be hik loho vônô, êng me môlô song nena loho nîng kambom hîvô hethak vo avîlanô Jelusalem ining kambom e?"

5 Ya ethak môlô nena mî anông. Môlô mî ole kapôlômim lîlîng amî, êng me tem malêing bêng êpôm môlô sapêng bêng yom be oma."

Ambô dôhô hethak alokwang anông mî

6 Me Yisu henang ambô dôhô te bêngiti, "Anô te hevatho alokwang pik te heva ya kukapô. Me ôpêng thak hê kukapô êng lômbôlông vo nînjê nena hik anông mesa mî. Metom mî hik amî."

7 Êng me yêni henang ethak ya anô ku atu be heyangging kukapô êng nena, "Nondañô."

Hîtôm sondakbêng lokwanlô me thak ya halêm ayê alokwang iti ya va metom mî hik amî. Alokawang iti hivuling yîning pîk iti ya thing. Be dô me nonde li.'

⁸ "Metom anô ku êng henang viyang nena, 'Anômbêng, notak emba sondakbêng te imbing vo ya tak pîk lêk bokmanjkao la ethak ondong yôvêm.

⁹ Be hik anông êndêng sondakbêng yang dake ma, êng me mavî. Me mî, yôv me ming nonde li.' "

Sabat te me Yisu hevong avî dômlêkgwak te mavî

¹⁰ Sabat te me Yisu hîndông avîlanô hîlôk melak yeng te.

¹¹ Me avî te hîmô be gôk kambom bôk hêv kômbôk hêndêng yêni be hîmô hîtôm sondakbêng 18. Avî êng dômlokwang lêkgwak kambom be mî hîtôm nemba tololak doke amî me mî anông.

¹²⁻¹³ Me Yisu hêyê yêni be helam nena, "Nôlêm." Êng me hêlêm me Yisu hetak bang hêyô hêk yêni be henang nena, "Avî, ya hêv yong kômbôk vê." Me ketheng oyang me heva tololak ethak lonbô be hêv Wapômbêng ya athêng ling.

¹⁴ Metom anô atu be heyanging melak yeng la maning ethak Yisu hevong avî êng mavî hêndêng Sabat. Êng me anô atu henang ethak avîlanô nena, "Wak bahevi be lahavôtom me

wak embong ku. Be ditu môlelêm êndêng wak takêng vo embong môle umbutak mavî me dô ôlêm êndêng Sabat andô."

¹⁵ Me Anômbêng henang ôpêng ya ambô viyang nena, "Môle na ambô yôhîng. Môle sapêng thak opole môle ning bokmanjkao lêk bokdonki ining yak vê be ê inum nanam hêndêng Sabat mesa mî?

¹⁶ Avî ti me Ablaham lim te. Sakdang hekak yêni long hethak kômbôk hîtôm sondakbêng 18. Me kambom vo ya pole ya yak vê êndêng Sabat mesa?"

¹⁷ Yisu henang ambô êng me na takatu be îpôlik ethak yêni elanô be loho moma kambom, metom avîlanô sapêng lejing mavî hethak nôml mavî nômbêng atu be Yisu hevong.

Wapômbêng ya lêklinyak bêng me hîtôm ômbête?

(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

¹⁸ Yôv me Yisu henang nena, "Wapômbêng ya lêklinyak bêng me bisête be hîtôm ya nang ethak ômbête?

¹⁹ Nôm êng me hîtôm alokwang va yaôna te. Be anô te hiwa be hevatho hîlôk ya kukapô. Yôvêm me alokwang va êng hilumbak bêng hîtôm alokwang be menak elav ining melak hîlôk ya tharjang."

²⁰ Me Yisu henang ethak lonbô nena, "Tem ya nang ambô dôhông alête ethak

Wapômbêng ya lêklinyak bêng?

²¹ Nôm êng me hîtôm avî te hiwa yis doke be hetak îlôk thiling bêng anông kapô me hisingi hele be thiling sapêng hithing bêng."

*Melak ambôlêk yaôna
(Mat 7:13-14,21-23)*

²² Yisu hê vini Jelusalem me hê himô melak lôngh bêngbêng lêk melak ondong nenanena me hîndông avîlanô heveng lonđanlê.

²³ Me anô te henang ik yêni ling nena, "Anômbêng, Wapômbêng tem nêngêv anô tomtom yom vê injêk kambom ya vuli mesa?"

Me Yisu henang ethak loho nena,

²⁴ "Môlô manjeng anông vo umbutak ôyô melak ambôlêk yaôna. Ya hanang avanông bing ethak môlô nena anô bêng anông tem lenjing imbing imbutak êyô, metom loho mî hîtôm amî.

²⁵ Yôv me melak alang tem nimbiyô be ningik melak ambôlêk thing me môlô tem omba vi yêing be upindinding melak ambôlêk be ondang nena, 'Anômbêng, nunjik melak ambôlêk kê vo yoô.'

"Metom yêni tem nenang viyang nena, 'Ya hathông môlô paling. Môlôlêm nang êsê?'

²⁶ "Me tem môlô nang ethak yêni nena, 'Sêmbôk yoô ang be anum iving ong me

hîndông yoô heva yoô ning lonđanlê.'

²⁷ Metom yêni tem nenang nena, 'Ya hathông môlô paling. Môlôlêm nang êsê? Môlô na kambom be ombeng dang vo ya!'

²⁸⁻²⁹ "Me avîlanô long bôyang tem etak pîk luvu-luvu sapêng me ini vo injang nôm bêng îmô Wapômbêng ya lêklinyak bêng. Êng me tem môlôngô Ablaham lo Aisak me Jekop lêk plopet sapêng tem îmô long êng. Metom Wapômbêng tem nêngêv môlô vê be môlô tem ondeng athêng malêng be othang viemim ondong long.

³⁰ Ondang. Na eveng yam doho tem imbutak îtôm na imung. Me na imung doho tem endeni be imbutak îtôm na eveng yam."

*Yisu heleng ethak
Jelusalem
(Mat 23:37-39)*

³¹ Hêndêng wakma Yisu henang ambô takêng yôv me Palisi doho êlêm me enang ethak Yisu nena, "Notak long iti be nu bôyang, vômbe nena Helot evong vo ningik ong vônô."

³² Me Yisu henang viyang nena, "Môlô nu nang ethak avung yatap êng nena, 'Nonđang. Yaô be yamông me tem yangêv gôk kambom vê be yambong avîlanô lêk kômbôk mavî. Be hîtôm wak lô me tem yangik yîning ku ya dang thing.'

³³ Bêng be yaô be yamông be neyang, me tem yam-beng yom be yana Jerusalem, vômbe nena Jerusalem me long thak ik plopet sapêng vônô hêk, be ditu kambom vo plopet ema injêk bôyang ining long!

³⁴ “Aê Jerusalem, Jerusalem! Môlô thak uik plopet vônô. Me na takatu be Wapômbêng hêv hêlêm me môlô uik loho hethak valu. Alitaknena! Ya havong lômbôlong vo ya thup nalumi ethak tom îtôm tale talêmbô hithup nali be îmô banik kapô. Metom môlôndô!

³⁵ Ondaŋô! Wapômbêng tem netak môlô ning melak long be nîmô thiliv! Ya hanang avanông ethak môlô nena môlô tem mî ôngô ya ethak lonbô amî endebe môlô nang nena, ‘Wapômbêng embong mavî êndêng ôpatu be hêlêm ethak Anômbêng ya athêng!’ êm.”

14

Yisu hevong anô linjôpik hithing te mavî

¹ Sabat te me Yisu hê heyang nôm îmô Palisi ning anômbêng te ya melak me loho elav long manjeng vo inda.

² Me anô te linjôpik hithing kambom be hîmô bidong oyang vo Yisu.

³ Me Yisu henang ik Palisi lêk na lêk auk ethak ambô balambung ling nena, “Hîtôm

aômbong na lêk kômbôk mavî êndêng Sabat mesa dô?”

⁴ Metom loho bonong yom. Êng me hiwa anô kômbôk êng be hepesang inda hivutak mavî me hetak be hê.

⁵ Me Yisu henang ethak loho nena, “Môlô ning sêik te mena bokmanjao te ma hêv yak îlôk lovang êndêng Sabat me tem môlô nu ketheng vo ondandi imbutak yêing mesa mî?”

⁶ Metom loho mî hîtôm enang ambô êng viyang amî.

Notaving ong endebe yaôna

⁷ Yisu hêyê avîlanô êlêm vo injang nôm me loho ê îlôk îmô na bêngbêng ining long thak îmô yom. Êng me yêni henang ambô dôhô te hêndêng loho nena,

⁸ “Anô te hêngambôm nôm hiwa avî be helam ong me dô nundôk ômô na bêngbêng ining long andô. Endekeme loho bôk îtôk long êng yôv vo anô lêk athêng bêng te hîvô ethak vo ong.

⁹ Me wakma nôm ya alang hêyô me tem nenang ethak ong nena, ‘Ong vê vo ôpiti tem nimbua yong long.’ Êng me tem ong moma kambom be nundôk ômô na athêng mî ining long.

¹⁰ Bêng be anô te helam ong be hô vo nonjwang nôm, êng me nômô vindôm anông. Hovong bêng me nôm alang tem nêlêm enang nena, ‘Aiyang, nôlêm ômô

imbing na bêngbêng.' Yêni da hevong bêng me tem numbua athêng bêng injêk na nômbêng atu be êlêm eyang nôm êng malenjing.

¹¹ Anô te hêv ya athêng ling me Wapômbêng tem netaving ôpêng. Metom anô te hetaving i hele be yaôna me Wapômbêng tem nêngêv ya athêng ling."

¹² Me Yisu henang ethak melak ya alang nena, "Hovong vo nôpôpêk nômbêng me dô nondam yong avîlanô môlôô lêk yong lêkma me avîlanô lêk valuseleng bêng yom andô. Hovong bêng me yôvêm ketem endam ong be nu loho ning melak me tem êngêv yong nômbêng viyang bêng yom.

¹³ Metom waklavông hôpôpêk nômbêng, êng me nondam na siv lêk na bahenjing lo venjing kambom lêk na imuvîng me na malenjing pusip.

¹⁴ Na takatu be mî hîtôm êngêv yong nômbêng viyang amî. Êng me tem mavî vo ong, vômbe nena heveng yam me Wapômbêng tem nêngêv yong nômbêng viyang êndêng waklavông atu be avîlanô thêthôp iviyô hethak lonbô hêk nama."

Ambô dôhô hethak nômbêng te

(Mat 22:1-14)

¹⁵ Anô te atu be heyang nômbêng hiving Yisu helanjô ambô êng me henang ethak

Yisu nena, "Mavî vo avîlanô takatu be tem injang nômbêng îmô Wapômbêng ya lêklinyak bêng kapô."

¹⁶ Me Yisu henang viyang nena, "Anô te hevong ya nômbêng te be hêv ya anô ku te be hiwa ambô hê be vo avîlanô bêng anông.

¹⁷ Wakma ôpêng epesang nômbêng yôv me hêv ya anô ku atu be hê hethak lonbô hêndêng avîlanô takatu be bôk hêv ambô yôv vo nenang ethak loho nena, 'Môlôlêm. Lêk yoô pesang nômbêng sapêng yôv.'

¹⁸ "Metom avîlanô takêng mî esopa ya ambô amî. Be ditu anô te henang nena, 'Lêk ya hêv kukapô bôte vuli yôv be tem yana vo yanga. Alitakna, ku êng evalong ya long be ditu hîtôm notak ya?'

¹⁹ "Me anô yang henang nena, 'Lêk ya hêv bokmankao lauming vuli vo embong yîning ku be tem yana vo ya yek loho vo yanga. Alitakna, ku êng evalong ya long be ditu hîtôm notak ya?'

²⁰ "Me anô yang henang nena, 'Lêk ya hauwa avî lêkmuk be mî hîtôm ya thôk amî.'

²¹ "Yôv me anô ku hiwa ambô takêng be hê vo ya anômbêng. Me melak ya alang la maning kambom be henang ethak ôpêng nena, 'Nu ketheng oyang êndêng melak lônng ya lonjanlê bêng lêk lonjanlê yaônena sapêng me numbua na siv lêk na

imuving l  k   a bahenjing lo verjing kambom l  k   a malerjing pusip be n  l  m y  n  ng melak kap  .'

22 "Y  v me anë ku   ng h  v   l  m me henang nena, 'An  mb  ng, l  k ya havong h  t  m honang, metom melak m   putup am   denang.'

23 "Me an  mb  ng enang ethak an   ku   ng nena, 'Notak melak l  ng me nu lon  dan  l   b  ng l  k lon  dan  l   ya   sap  ng be h  y   av  lan   me nonang l  klokwang nena loho   mp   thak be   l  m. Ya leng hiving y  n  ng melak putup an  ng.

24 Ya hanang ethak m  l   nena   a takatu be b  k ya halam loho y  v metom m   elan   y  n  ng amb   be esopa am  , loho m   h  t  m injang y  n  ng n  m doke am   me m   an  ng.' "

Lem   ng  v kat   y  v k  m  ng nosopa Yisu

(Mat 10:37-38)

25 Av  lan   b  ng an  ng eveng hiving Yisu. Be ditu hik i l  l  ng me henang ethak loho nena,

26 "An   te hevong vo ne-sopa ya, metom mí la hiving ya   v   hethak vo lamb   lo tal  mb   me yanav   l  k nali me viyan   l  k livi me ya l  kmala hiving am  , y  ni m   h  t  m n  m     t  m y  n  ng an   ya hand  ng te am  .

27 Me   patu be m   hiwa ya alovalasing be hesopa ya am  , y  ni m   h  t  m n  m     t  m

y  n  ng an   ya hand  ng te am  .

28 "M  l   ning an   te la hiving nendav melak d  im b  ng te,   ng me tem n  m   be lang  v kat     m nena h  t  m nendav melak   ng be ningik thing mesa m  .

29 Me m   la h  v b  ng am   me tem nendav land  ng yom me m   h  t  m ningik thing am  . Me av  lan   sap  ng tem inj   be emal  k ethak y  ni

30 be tem enang nena, 'Helav land  ng yom me m   h  t  m ningik melak thing am  !'

31 "Me king te la h  v nembong vovak imbing king yang,   ng me tem n  m   be lang  v kat     m, v  mb   nena ya   a vovak h  t  m 10,000 yom be h  t  m ningik vovak imbing king yang atu be ya   a vovak   t  m 20,000 mesa m  .

32 Me heyala nena y  ni m   h  t  m am  ,   ng me tem n  ng  v amb   ni vo king yang atu be h  m   d  im denang vo th  i pesang amb   vo vovak d  .

33 "Me b  ng yom, m  l   te m   hele d  m l  l  ng   nd  ng ya n  mkama sap  ng am  ,   ng me   p  ng m   h  t  m n  m     t  m y  n  ng an   ya hand  ng te am  .

34 "Mamik me n  m vathing mav  . Metom wakma thilimbung be ya vathing h  v yak,   ng me tem a  mbong bis  te vo vathing ethak lon  b  ? M   an  ng.

³⁵ Bêng be ya ku lêk mî be dô me okaliv ini.

"Bêng yom me môlô ña lêk liñdong me ondanô ambô tiêng katôyang!"

15

Ambô dôhông hethak boksipsip te mî

(Mat 18:12-14)

¹ Ña iwa takis lêk ña evong kombom kambom, êlêm vo endanô Yisu ya ambô.

² Metom Palisi lêk kîdônga ambô balambung enang ambô ñôlônglông bêng anông be enang nena, "Ôpiti hiwa ña kombom kambom thô be heyang nôm hiving loho."

³ Êng me Yisu henang ambô dôhông tiêng hêndêng loho nena,

⁴ "Môlô te ya boksipsip hîtôm 100 be te mî, êng me tem nembong ômbête? Yêni tem netak boksipsip 99 atu be injang kamung îmo me tem ni vo nethalo ali atu be mî endebe nêpôm êm.

⁵ Me wakma atu be hêpôm me tem nimbua êyônjêk thakôk lêk la mavî bini.

⁶ Me hêyô ya melak me tem nendam ya ña môlô lêk ña takatu be îmo bidong iving yêni be nenang nena, 'Ya leng mavî anông ethak lêk ya hatung yîning boksipsip atu yôv, be ditu môlôlêm vo aô lejing mavî ethak tom.'

⁷ "Me ya hanang ethak môlô nena, ña melak leng lejing mavî anông vo avîlanô thêthôp hîtôm 99 takatu be

bôk ele kapôlônging lîlîng yôv, metom loho lejing mavî bêng anông hîvô hethak vo anô kombom kambom te hele kapô lîlîng."

Ambô dôhông hethak valuseleng te mî

⁸ Me Yisu henang nena, "Avî te ya valuseleng silva lauming hîmô metom te mî. Êng me tem nembong ômbête? Yêni tem nêtôm amela be nîthî melak kapô be nethalo endebe nêpôm valuseleng êng.

⁹ Me wakma atu be hêpôm me tem nendam ya ña môlô lêk ya ña takatu be îmo bidong iving yêni me nenang ethak loho nena, 'Ya leng mavî anông ethak lêk ya hatung yîning valuseleng atu yôv, be ditu môlôlêm vo aô lejing mavî ethak tom.'

¹⁰ Ya hanang ethak môlô nena, lejing mavî te da bêng yom thak hivutak hêk Wapômbêng ya añêla lîvông hethak anô kombom kambom te hele kapô lîlîng."

Ambô dôhông hethak anô te hetak lambô

¹¹ Me Yisu henang nena, "Anô te namalô bôp lo nok îmo.

¹² Wak te me nok enang ethak lambô nena, 'Wakamik, nombak yong nômkama kê ni ondong yi be nôngêv yîning êndêng ya.' Êng me lambô hik nômkama tham hê ondong yi be hêv êndêng namalô luvi.

13 “Yôv me nok hîmô vauyan̄na me hêv ya nômkama be avîlanô êv vuli me hiwa valuseleng sapêng be hê long bôyang. Me hevong kombom kambom lomalama be hivuling ya valuseleng sapêng.

14 Hele be ya valuseleng hitup me bôm bêng hêyô long êng me hêv yak ethak nômkama sapêng.

15 Me hê hêyô vo anô long êng te me henang ik ôpêng ling vo nêngêv ku te vo yênimong, êng me ôpêng hêv ku vo neyanging ya bok*.

16 Me hema ve la be la hiv-ing ninjang bok ining nôm doho, vômbe nena anô te mî hêv nômate hêndêng yêni amî.

17 “Yôv me yêni hiwa auk mavî be henang nena, ‘Aê, wakamik lêk ya ŋa ku sapêng eyang nôm mavî bêng anông be ekaliv viyang hê. Metom ya hamô long iti be ya hama vo ya leng kambom anông be tem ya ma!

18 Yambiyô be yana vo wakamik me ya nang ethak yêni nena, “Wakamik, ya havong kambom bêng êndêng ong lêk Wapômbêng.

19 Ya mî anô mavî hîtôm nondam ya nena nalum amî. Be ditu notak ya îtôm yong anô ku te.” ’

20 “Yôv me yêni hiviyô be hê hêyô vo lambô. Me heva dêim denang me lambô hêyê be lahiki hethak yêni. Me hevothong be hê hêndêng na-

malô me heva inda hêk be hinggu mandang lômboông.

21 “Me nakandung enang ethak lambô nena, ‘Wakamik, ya havong kambom bêng hêndêng ong lêk Wapômbêng. Ya mî anô mavî hîtôm nondam ya nena nalum malô amî.’

22 “Metom lambô henang ethak ya ŋa ku nena, ‘Ketheng! Umbua kwêv dêim ali mavî anông atu lêm vo aôngik îndôk yîning wakna. Me ŋgik thilak îndôk banjuk me ŋgik vakapô bokgôp ethak yêni va.

23 Me mîlô nu umbua bokman̄kao dopdop te lêm me ŋgik vo aôngang lêk lenjing mavî,

24 vômbe nena yîning wakna tiêng bôk hema yôv, metom lêk hîmô lêkmala hethak lonbô. Yêni bôk mî, metom lêk aô pôm yêni hethak lonbô.’ Êng me loho enggambôm nôm bêng be eyang me lenjing mavî.

25 “Me namalô bôp heveng ku denang. Yôv me hetak kukapô me hele hêlêm êyô bidong melak me helaŋô avîlanô eloyeng bêng.

26 Êng me yêni helam anô ku te hêlêm me henang ik ôpêng ling nena, ‘Loho vong ômbête?’

27 Me anô ku êng henang ethak yêni nena, ‘Aviyam molok hele hêlêm be lemambô lêk hiwa yêni hethak lonbô be hik bokman̄kao

* 15:15 15:15 Ku eyanging bok me lêlêik kambom hêk Israel malenjing. 15:18 15:18 Sng 51:4 15:24 15:24 Ep 2:1,5

dopdop te, vombê nena yêni hîmô mavî be hele hêlêm.'

²⁸ "Namalô bôp helañô ambô êng me la maning be hêndô ni melak kapô. Êng me lambô hele yêing me hevong vo nembong yêni lanjêk yaô.

²⁹ Metom henang ethak lambô nena, 'Nondañô! Sondakbêng nômbêng iti me thak mî ya haseng yong ambô amî me thak ya havong yong ku hîtôm anô oyang. Metom bôk mî huik bokmeme map te vo ya lêk yîning ña môlôo angang amî.

³⁰ Me nalum iti bôk hêv yong nômkama sapêng hêndêng avî sek mayaliv, metom hîvô lêm me huik êi ning bokmankao dopdop mavî ti vo?'

³¹ "Me lambô henang ethak inda nena, 'Yîning wakna, wak nômbêng iti me hômô hiving ya be yîning nômkama sapêng me yong.

³² Metom lêk me aô lejing mavî, vombê nena aviyam molok bôk hema yôv metom lêk hîmô lêkmala hethak lonbô. Yêni bôk mî metom lêk aô tung yêni hethak lonbô.' "

16

Ambô dôhô hethak kom-bom eyanging valuseleng

¹ Yisu henang ethak ya ña hîndông nena, "Anô lêk valuseleng bêng te hetak anô te vo neyanging ya ku. Heveng yam me helañô nena ôpêng hivuling ya nômkama.

² Be ditu helam yêni hêlêm me henang nena, 'Ya helañô nena huvuling yîning

nômkama. Be ditu nokavu yong ku ya lavông êlêm vo yanga, vombê nena ong mî hîtôm numbutak avaka vo noyanging yîning ku ethak lonbô amî.'

³ "Me avaka atu la hêv nena, 'Yîning anômbêng tem nêngêv ya vê injêk ya ku, bêng be yambong ômbête? Ya lêklokwang mî hîtôm yandav pik amî lêk ya moma vo ya petenak avîlanô vo êngêv ya livung.

⁴ Lêk ya hayala nôm atu be tem yambong vo avîlanô lejing mavî be imbua ya thô ethak ining melak êndêng waklavông atu be yîning anômbêng hêv ya vê hêk ku avaka.'

⁵ "Êng me yêni helam ña takatu be bôk iwa anômbêng ya nômkama be loho ning tôp hêk denang. Anô mung hêyô me yêni henang ik ôpêng ling nena, 'Huwa yîning anômbêng ya nômkama vithê be yong tôp hêk denang?'

⁶ "Me ôpêng enang nena, 'Ya hauwa wel lêk kolopak îtôm 100.' Êng me avaka atu henang nena, 'Numbua kapua atu be bôk ya hakavu yong tôp hîlôk êlêm ketheng me nokavu nena 50 yom.'

⁷ "Yôv me henang ik anô yang heveng yam ling nena, 'Yong tôp vithê?'

"Êng me ôpêng henang nena, 'Ya hauwa wit lêk vak hîtôm 100.'

"Me henang nena, 'Numbua kapua atu be bôk ya hakavu yong tôp hîlôk êlêm me nokavu 80 yom.'

8 “Êng me anômbêng atu hêyê nôm atu be ya avaka kambom evong be hêv ya athêng ling ethak ya auk bêng. Avanông, ña pîk in- ing auk embong mavî imbing loho da hîvô hethak vo ña danda.”

9 “Ya hanang ethak môlô nena umbua nômkama pîk be ôngêv êndêng avîlanô vi vo loho lejing mavî ethak môlô. Me waklavông atu be nômkama yandang, êng me tem imbua môlô thô bini melak atu be tem ômô mavî wak nômmbêng iti sapêng.

10 “Ôpatu be heyanging nôm yaônena mavî me hîtôm neyanging nômmbêng bêng mavî bêng yom. Me ôpatu be heyanging nôm yaônena kambom, êng me tem neyanging nômmbêng bêng kambom bêng yom.

11 Bêng be môlô mî thak oyanging nômkama pîk iti mavî amî, êng me opalê tem nêngêv ku vo oyanging nômkama melak leng takatu be tem nîmô îtôm wak nômmbêng iti sapêng? Mî anông.

12 Me môlô yanging anô yang ya nômkama kambom, êng me opalê tem nêngêv nômkama vo môlô da? Mî anông.

13 “Anô ku te mî hîtôm nembong anômbêng yi ning ku amî. Tem langêv imbing anô yang sê me kapô êndô

anô yang sê. Me tem ne-
sopa anô yang sê me nende
dôm liling êndêng anô yang
sê. Môlô mî hîtôm osopa
Wapômbêng lêk valuseleng
imbing amî.”

14 Ña Palisi takatu be lejing iving valuseleng elanjô Yisu ya ambô takêng be enang ambôma hethak inda.

15 Be ditu Yisu henang ethak loho nena, “Môlôvong vo avîlanô lejing êngêv nena môlô ña thêthôp, metom Wapômbêng heyala môlô kapôlômim. Nôm takatu be avîlanô pîk lejing êv nena nôm mavî anông, êng me Wapômbêng hêyê nena nôm kambom anông.”

*Yisu henang ambô hethak
balambung*

16 Me Yisu henang nena, “Ambô balambung lêk plopet ining ambô yom heyanging avîlanô hele be hêyô Jon ya wakma. Metom hêndêng wakma êng hele be hêyô lêk me ya hanang Ambô Mavî bêng ethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng. Be ditu avîlanô bêng anông lêklokvang vo imbutak êyô kapô.

17 Pîk lo leng tem nêngêv yak, metom Wapômbêng ya ambô balambung bônate mî hîtôm nêngêv yak amî.

18 “Anô te hêndô yanavî be hiwa avî yang, êng me hevong sek. Me anô te hiwa avî atu be yamalô bôk hêndô

yêni, êng me ôpêng evong sek bêng yom.”

Anô valuseleng bêng lo Lasalus

19 “Anô lèk valuseleng bêng te hîmô be thak hik kwêv thapuk lèk kwak lèkma kêkêlô mavî mavî. Me thak heyang nôm mavî lomalomal lèk la mavî bêng anông wak nômbêng iti sapêng.

20 Me anô siv te be ya athêng nena Lasalus be thak hêk ôpêng ya melak bandêng ambôlêk. Be palê hêtêtô linjôpik sapêng.

21 Be thak la hiving ninjang nôm pômp takatu be hêv yak îlôk ôpêng ya balê nôm vimbing. Thak hîmô me avung êlêm ethamî ya palê.

22 “Wak te me anô siv atu hema me anjêla iwa yêni be ê êndô hîmô bidong oyang hiving Ablaham. Yôvêm me anô lèk valuseleng bêng atu hema hiving be elav.

23 Anô lèk valuseleng bêng atu hîmô na ema ning long be hiwa vovang bêng. Yêni hêv mandaluk ling me hêyê Ablaham lo Lasalus îmô dêimbô.

24 Êng me helam nena, ‘Wakamik Ablaham, lem ingik ong ethak ya be nôngêv Lasalus êlêm vo netak barjuk oyang îndôk nanam be netak êyômô ya dijang vo thilimbung, vombê nena ya hauwa vovang bêng anông hîmô amela tiêng.’

25 “Metom Ablaham henang viyang nena, ‘Yîning wakna, lem êngêv sêmbôk be hîmô pîk me bôk huwa yong nôm mavî mavî yôv

me Lasalus hiwa ya kambom kambom. Metom long iti me lèk yêni hîmô mavî me huwa vovang.

26 Me nômate hiving nena, Wapômbêng bôk hetak ko-long bêng te hêk lîvông vo yoô me môlô. Be ditu mî hîtôm môlôlêm vo yoô me yoô thôk vo môlô amî.’

27 “Me ôpêng enang nena, ‘Bêng be wakamik, ya hape-tenak ong nena hîtôm nôngêv Lasalus be nendeni wakamik ya melak

28 me nenang ambô lèklokvang êndêng yîning aiyang bahevi takatu vo dô êlêm long vovang bêngiti imbing ya andô.’

29 “Metom Ablaham henang nena, ‘Ôndô, Moses lèk plopet ining ambô hêk be hîtôm endanô be esopa.’

30 “Me ôpêng henang nena, ‘Wakamik Ablaham, mî hîtôm amî. Metom betha anô naama te ni êndêng loho, êng me tem loho ende kapôlônging lîlîng.’

31 “Metom Ablaham henang ethak yêni nena, ‘Loho mî elanjô Moses lèk plopet ining ambô amî, bêng yom be anô naama te hiviyo hethak lonjô me tem mî endanô ya ambô imbing amî.’ ”

17

Kombom kambom thak hivuling êv iving

(Mat 18:6-7; Mak 9:42-48)

1 Yisu henang ethak ya na hîndông nena, “Nômka lo-malomaloma tem nêyô vo nem-bong be avîlanô ning êv iving

tem nêngêv yak. Metom alitakna vo anô atu be hevong nô m takê ng ivutak loho.

² Vovang bê ng tem nê pôm ô patu be hevong sê ik nena takiti te hê v yak be hevong kambom, me hî vô hethak vo ê thô kêng valu malê ng bê ng te ethak yê ni lô kbudum be ekaliv î ndô k mamik kapô vo nema.

³ Be ditu oyâng ing am.

“Aviyam evong kambom ethak ong, ê ng me nonang ya kambom ê ng bê ng ethak inda. Helanô ong be hele kapô lî ling, ê ng me notak yê ni ya kambom ê ng.

⁴ Metom aviyam hevong kambom hê ndê ng ong î tôm bô lô bahevi be lahavô yi hê ndê ng wak te, me bô lô bahevi be lahavô yi me hî vô lêm henang ethak ong nena, ‘Alitakna, ya havong kambom ê ndê ng ong,’ ê ng me notak yê ni ya kambom takatu be hevong ethak ong.”

Yisu henang ethak kombom ê v iving

⁵ Me aposol enang ethak Anô mbê ng nena, “Nombong yoô ning ê v iving ini bê ng!”

⁶ Me Anô mbê ng enang nena, “Mô lô ning ô ê v iving me yaô na hî tôm alokwang va yaô na te, ê ng me hî tôm mô lô nang ethak alokwang bê ng te nena, ‘Nosapu ong da be numba mamik,’ ê ng me tem nendanô mô lô ning ambô be nesopa.”

Yisu henang ambô ethak na ku ning kombom

⁷ Me Yisu henang nena, “Mô lô te hê v ku vo ya anô ku te ni vo nendav pî k be nembatho nô m î ndô k mena hê v yê ni hê vo neyâng ing boksipsip. Yô v me wakma atu ô pê ng hele hê lêm nang ya ku atu be hevong, ê ng me betha tem nenang ê ndê ng inda vo nî ndô k î mô ketheng be ninjang nô m imung yô vê m mesa?”

⁸ Mî. Tem nenang ethak yê ni nena, ‘Nupuk yong kwak me nopesang yî ning nô m imung be numbua lêm vo yâng ang be yanum imung. Yô v kî mî ng non gwang be nunum embeng yam.’

⁹ Me betha tem nenang la mavî ê ndê ng ya anô ku atu ethak ku atu be hevong mesa? Mî. Yê ni hevong ya ku yom.

¹⁰ Me mô lô bê ng yom. Mô lô vong ku takatu be Anô mbê ng hê v hê ndê ng mô lô be ovong yô v, ê ng me mô lô nang nena, ‘Yoô me na ku oyang be yoô vong yoô ning ku yom.’ ”

Yisu hevong na lê k kô mbô k lepla lauming mavî

¹¹ Yisu hevong lon dan lê hê Jelusalem hele be hê yô Samalia lo Galili ining pî k ya ô lô v.

¹² Me hê bidong melak lôn g yaô na te me na kô mbô k lepla lauming ê lêm ê pôm yê ni. Loho va dê m doke

13 me elam nena, "Anômbêng Yisu, lem ingik ong ethak yoô."

14 Me Yisu hêyê loho me henang nena, "Môlô nu ungik am tho êndêng na îmboêk da." Êng me loho eveng lonjanlê be ê denang me lenjing kôpik hivutak mavî.

15 Me na takêng te hêyê nena linôpik lêk hivutak mavî, êng me hele hê me helam kaêk lêkwaê anông be hêv Wapômbêng ya athêng ling.

16 Me hêyô be heya vabudum thîvô be thohav lo ma hîlôk pîk hîmô Yisu valuvi me henang la mavî hêndêng yêni. Ôpêng me anô Samalia te.

17 Me Yisu henang nena, "Ya havong anô lauming ivutak mavî. Me anga anô bahevi be lahavôva îmô sê?"

18 Hevong bisê be anô long bôyang yom hele hêlêm be hêv Wapômbêng ya athêng ling me anô vi mî?"

19 Me Yisu henang ethak ôpêng nena, "Numbiyô be nu. Yong hôêv iving yom lêk hevong be ong mavî."

Wapômbêng ya lêklinyak bêng tem nêlêm

(Mat 24:23-28,37-41; Mak 13:14-23)

20 Wak te me Palisi enang ik Yisu ling nena, "Angête me tem Wapômbêng ya lêklinyak bêng êlêm?" Me Yisu henang viyang nena, "Wapômbêng ya lêklinyak bêng hêlêm me avîlanô tem mî injê amî.

21 Be ditu tem mî enang nena, 'Ôngô, diti hîmô long iti,' mena 'Hîmô long daku.' Ondañô. Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk hîmô môlô livông yôv."

22 Me Yisu henang ethak ya na hîndông nena, "Wakma te tem nêyô be tem môlô lemim imbing anông vo ôngô Anô Ya Nakandung ya waklavông nendelêm. Metom tem mî môlôngô amî.

23 Me avîlanô doho tem enang ethak môlô nena, 'Ôngô, yêni heva long iti!' mena 'Heva long daku!' Êng me môlô mô yaô me dô osopa loho andô,

24 vômbe nena Anô Ya Nakandung atu ya waklavông me tem avîlanô sapêng injê îtôm damak hêv be hîmbî danda heveng leng sapêng.

25 Metom tem nimbua vovang lomalama me na bôlôti tem ende dômmîm lîlîng êndêng yêni yôvêm.

26 "Anô Ya Nakandung atu ya waklavông tem nimbukak îtôm sêmbôk be Noa ya waklavông.

27 Avîlanô eyang be inum be iwa i heveng ele be hêyô wakma Noa hê yeng kapô. Êng me nanambô bêng hêyô be hivuling loho sapêng.

28 Bêng yom hîtôm sêmbôk be Lot ya waklavông. Avîlanô eyang be inum be êv vuli lêk iwa vuli be evatho yanvêk lêk elav ining melak.

29 Metom waklavông atu be Lot hetak Sodom be hê me amela lêk valu vovang salpa hîlôk nang leng be hivuling loho sapêng.

30 Waklavông atu be Anô Ya Nakandung atu ningjik i thô me tem nimbutak ketheng oyang bêng yom.

31 “Wak êng me anô te hîmô melak vov me ya nômkama hîmô melak kapô, êng me dô nendeni melak kapô vo nimbua ya nômkama andô. Me bêng yom, anô te heva kukapô me dô nendeni melak vo nimbua ya nômate andô.

32 Môlô lemim êngêv Lot yanavî!

33 Anô te hevong vo nem-balong ya lêkmala long, êng me ya lêkmala tem nêngêv yak. Metom anô te hetak ya lêkmala, êng me tem nimbua lêkmala îtôm wak nômbêng iti.

34 “Ya hanang ethak môlô nena bîlvông atu be yandelêm me anô yi tem injêk yêm tom, metom Wapômbêng tem imbua anô yang me yang tem ninjêk.

35-36 Me avî yi tem epesang ining thiling îmô, metom tem nimbua avî yang me yang tem nîmô.”*

37 Yîsu ya ña hîndông enang ik yêni ling nena, “Anômbêng, nômbêng êng tem nimbutak êsê?”

Me Yîsu henang nena, “Menak jêng thak ethak tom

hîmô long takatu be alim epalê hêk.”

18

Ambô dôhông hethak avî tôp lo jas

¹ Yîsu henang ambô dôhông te hêndêng ya ña hîndông vo eteng mek îtôm wak nômbêng iti sapêng me dô kapôlông inap andô.

² Be henang bêngiti, “Melak lông te me jas te hîmô. Yêni thak mî hêkô Wapômbêng amî me thak hîpôlik ethak avîlanô hiving.

³ Me avî tôp te hîmô long êng. Be yêni hê hêndêng jas êng lômbôlông be henang nena, ‘Yêi lêk ñakyo te ayê i kambom be nôlêm opesang. Be ditu nôlêm ondanô yîning ambô be nopesang.’

⁴ Metom jas hêndô avî tôp êng ya ambô hîtôm bôlô bêng anông.

“Hîtôm wak te me jas êng la hêv nena, ‘Mî ya hakô Wapômbêng amî me thak ya hapôlik ethak avîlanô ning ambô hiving,

⁵ metom ya handô avî tôp iti nêlêm wak nômbêng iti sapêng be nimbuling yîning auk. Bêng be yandanô yêni ya ambô be ya pesang ketheng vo dô ni be nêlêm emba be tem nembong be ya kapôlông inap.’ ”

⁶ Me Anômbêng henang nena, “Umbua auk ethak jas kambom iti ya ambô.

⁷ Bêng yom Wapômbêng tem nendaŋo ya avîlanô takatu be bôk hîtôk loho yôv ining athêng atu be eleng êndêng bîlîvông be lêkwak be nepesang mesa mî? Me tem nendaŋo long vambô mesa? Mî anông!

⁸ Ya hanang avanông bing nena tem nendaŋo ketheng be nepesang. Metom wakma Anô Ya Nakandung atu hele hêlêm pîk hethak lonbô, êng me tem ninjê nena avîlanô êv iving doho îmo mesa mî?"

Ambô dôhō hethak anō yi eteng mek

⁹ Me Yisu henang ambô dôhō te hêndêng avîlanô takatu be êyê i hîtôm avîlanô thêthôp me avîlanô viyang mî. Êng me Yisu henang nena,

¹⁰ "Anô yi ê melak matheng vo eteng mek. Anô yang me Palisi me yang me anô hiwa takis.

¹¹ Palisi êng da heva be heteng mek bêngiti nena, 'Wapômbêng, mavî anông vo ya anô mavî me ya mî hîtôm anô vi amî. Loho me ŋa vanî lêk ŋa kambom lêk ŋa evong sek mayaliv. Metom ya mî anông, me ya mî hîtôm anô hiwa takis iti amî.

¹² Sonda te ya wak yi me thak ya hatip ethak nô. Me nômkama nômbêng atu be ya hauwa me thak ya havanî tham hê ondong lauming be ya hêv ondong te hêndêng ong.'

¹³ "Metom anô hiwa takis heva dêim me moma be hêkô vo ninjê leng. Me hikum be hetak bang luvi hêk mandaluk thing me henang nena, 'Wapômbêng, ya anô kombom kambom be nongêv kapôlôm vo ya.' "

¹⁴ Êng me Yisu henang nena, "Ya hanang ethak môlô nena, anô hiwa takis hîvô hê ya melak me lêk hivutak anô thêthôp hêk Wapômbêng mandaluk. Metom anô yang êng me mî. Ôpatu be hêv ya athêng ling me Wapômbêng tem netaving ya athêng. Metom ôpatu be hetaving i me tem Wapômbêng êngêv ya athêng ling."

Yisu hêv mek ethak sêiknena

(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)

¹⁵ Avîlanô iwa ining sêiknena ê hêndêng Yisu vo netak bang êyônjêk loho. Me ya ŋa hîndông êyê be ethang loho.

¹⁶ Metom Yisu helam sêiknena takatu êlêm me henang nena, "Otak sêiknena vo êlêm êndêng ya me dô omba long thing andô, vômbe nena avîlanô takatu be athêng mî hîtôm sêiknena takiti me Wapômbêng ya lêklinyak bêng me loho ning.

¹⁷ Ya hanang avanông ethak môlô nena, ôpatu be mî hiwa Wapômbêng ya lêklinyak bêng hîtôm sêiknena amî me mî hîtôm nimbutak êyô long êng kapô bini amî. Mî anông."

*Anô lèk nômkama bêng
henang ambô hiving Yisu*

(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

¹⁸ Avaka te henang ik Yisu ling nena, “Kîdônga mavî, tem yambong ômbête vo yambua lêkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng?”

¹⁹ Me Yisu henang viyang êndêng yêni nena, “Bisête be holam nena mavî? Anô te mî mavî amî me Wapômbêng yom ditu mavî.

²⁰ Ambô balambung me bôk hoyala yôv: ‘Dô nombong sek imbing anô yang yanavî andô. Me dô nungik anô vônô paling andô. Me dô nombong vanî andô. Me dô nonang ambô yôhîng ethak anô vi be nombong ambô vo loho andô. Me nondovak lemambô lo lemtambô ning ambô.’”

²¹ Me avaka êng henang nena, “Waklavông ya yaôna hele be hêyô lèk me thak ya hasopa ambô balambung takêng sapêng.”

²² Me Yisu helanjô be henang ethak ôpêng nena, “Metom ong nômate mî denang. Nu me nôngêv yong nômkama sapêng vo avîlanô êngêv vuli me numbua valuseleng takêng sapêng be nôngêv êndêng na siv. Hovong bêng me tem yong nômkama mavî lomalama nîmô melak leng. Me nôlêm osopa ya.”

²³ Yêni me anô lèk nômkama bêng anông, be ditu helanjô ambô êng be hêv

malêing bêng hêndêng yêni be hê lèk la malêing.

²⁴ Yisu hêyê ôpêng la malêing be henang nena, “Na lèk nômkama bêng tem êpôm malêing bêng vo imbutak êyô Wapômbêng ya lêklinyak bêng kapô bini.

²⁵ Avanông bing nena vumeng vo bok kamel imbutak êyô lôvîk indi kwak ya ambuang bini, metom malêing bêng anông vo anô lèk nômkama bêng te tem nimbutak êyô Wapômbêng ya lêklinyak bêng kapô bini.”

²⁶ Avîlanô elanjô ambô êng me enang ik i ling nena, “Bêng be opalê hîtôm nimbuta lêkmala wak nômbêng iti sapêng?”

²⁷ Me henang nena, “Nôm takatu be anô mî hîtôm embong amî me Wapômbêng yom hîtôm nembong.”

²⁸ Me Pita henang nena, “Nondanjô! Bôk yoôtak yoô ning nômkama sapêng be alêm vo asopa ong.”

²⁹ Me Yisu henang ethak loho nena, “Ya hanang avanông bing ethak molo nena, anô te la hêv Wapômbêng ya lêklinyak bêng be hetak ya melak lèk yanavî lèk nali lèk viyanj me lambô lo talêmbô be hevong yêni ya ku,

³⁰ êng me waklavông ôpêng hîmô pîk denang me Wapômbêng tem nêngêv ya nômkama sapêng êndêng inda, me tem nêngêv bêng anông êyômô long imbing,

me heveng yam me tem nêngêv lêkmala atu be tem nîmô îtôm wak nômbêng iti sapêng êndêng inda imbing."

Yisu henang bôlô ali lô nena tem nema be nimbiyô

(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

³¹ Yisu hiwa ya na hîndông lauming be lahavôyi takatu hethak tom me henang nena, "Ondaŋô. Aô na daku Jelusalem vo ambô taksêmbôk be plopet ekavu hethak Anô Ya Nakandung atu tem nimbutak avanông.

³² Tem êngêv yêni îndôk na long bôyang bahenjing. Me tem emalîk ethak inda be enang ambô lomalom ethak yêni me îsuvapôk ethak inda.

³³ Me tem embali inda be ingik yêni vônô me hêndêng wak ali lô me tem nimbiyô ethak lonbô."

³⁴ Metom loho mî eyala ambô êng bôte amî. Me ambô êng ya ondong sapêng me hîmô kapô be mî eyala amî me îthông paling.

Yisu hevong anô mandaluk pusip te mavî

(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

³⁵ Yisu hêyô bidong Jeliko me anô mandaluk pusip te hîmô lonđanjê dang be hepetenak avîlanô vo êngêv nômkama êndêng yêni.

³⁶ Ôpêng helaŋô avîlanô bêng anông ele me henang ik loho ling nena, "Ômbête hivutak?"

³⁷ Me loho nang ethak yêni nena, "Yisu nang Nasalet hêlêm."

³⁸ Êng me anô mandaluk pusip atu helam nena, "Yisu, Devit Lim Lêkmuk, lem ingik ong ethak ya!"

³⁹ Avîlanô takatu be imung ethang yêni be enang nena, "Ong bonong." Metom helam lêkwaê nena, "Devit Lim Lêkmuk, lem ingik ong ethak ya!"

⁴⁰ Êng me Yisu heva me henang vo lohombua ôpêng êlêm. Ôpêng hêyô me Yisu henang ik inda ling nena,

⁴¹ "Lem hiving yambong ômbête êndêng ong?"

Me ôpêng henang viyang nena, "Anômbêng, ya leng hiving yanga tak."

⁴² Me Yisu henang ethak ôpêng nena, "Nôngô tak. Yong hôêv iving hevong be lêk huvutak mavî."

⁴³ Me ketheng oyang me ôpêng mandaluk hipuak be hêyê tak. Me yêni hesopa Yisu be hêv Wapômbêng ya athêng ling. Me avîlanô êyê nôm êng me êv Wapômbêng ya athêng ling ethak leng.

19

Yisu hê Sakius ya melak

¹ Yisu hêyô Jeliko me hê yom.

² Me anô te ya athêng nena Sakius hîmô long êng. Yêni me na hiwa takis ining avaka lêk anô valuseleng bêng.

³ Yêni la hiving ninjê nena Yisu me opalête, metom

avîlanô bêng anông be Sakius me anô bidong be mî hîtôm ninjê Yisu amî.

4 Êng me hevothong himung be hê me hethak alokwang pik te be hîmô vo ninjê Yisu vômbe nena te nende long êng bini.

5 Yisu hêyô long êng me hêyê aling me henang nena, "Sakius, nôndôk be nôlêm ketheng vômbe nena yaô tiêng me tem ya mô yong melak."

6 Êng me ketheng oyang me Sakius hîlôk be hêlêm me hiwa Yisu thô lèk la mavî.

7 Me avîlanô sapêng êyê be enang ambô nîlônîlôn nena, "Yêni hê hîmô hiving anô kombom kambom te."

8 Yôv me Sakius hiviyo heva melak kapô me henang ethak Anômbêng nena, "Anômbêng, nondanô. Tem yambî yîning nômkama tham ini ondong yi be yangêv yang êndêng na siv. Me bôk ya havatek anô te be ya hauwa ya valuseleng doho vanî, êng me tem yangêv ôpêng ya valuseleng endeni me ya tak bôlôva* êyômô long imbing be yangêv êndêng yêni."

9 Me Yisu henang nena, "Lêk ôpiti hêv iving Wapômbêng hîtôm Ablaham, be ditu yêni me Ablaham nakandung te hiving. Bêng be lêk Wapômbêng hiwa avîlanô melak itiang vê hêk kambom ya vuli.

10 Vômbe nena Anô Ya Nakandung atu hêlêm vo nethalo na takatu be êv yak me nimbua loho vê injêk kambom ya vuli."

Ambô dôhô hethak na ku lauming iwa valuseleng

(Mat 25:14-30)

11 Avîlanô elanô ambô êng yôv me Yisu henang ambô dôhô te hiving vômbe nena yêni lêk bidong nêyô Jerusalem. Me avîlanô takêng esong nena yêni hêyô Jerusalem me ketheng oyang me tem Wapômbêng ya lêklinyak bêng nimbutak pik.

12 Êng me Yisu henang nena, "Anômbêng te namalô hê vini melak lônng bêng te hêk dêimbô vo îtôk inda nimbutak king yôv ketem nîmbôlêm ya melak ondong ethak lonbô vo neyanging ya avîlanô.

13 Ôpêng hepesang i vo ni me helam ya na ku lauming hethak tom me hêv valuseleng hîtôm kapua lauming hêndêng loho sapêng tomtom. Me henang nena, 'Môlômbua valuseleng iti be môlômbong ku ethak endebe yambôlêm ethak lonbô.' Yôv me hetak loho be hê.

14 "Metom ya avîlanô da kapôlônning êndô yêni. Êng me yêni hê long bôyang me loho êv anô doho be esopa yêni vo enang nena, 'Yoôndô ôpiti nimbutak îtôm king be neyanging yoô.'

19:7 19:7 Luk 15:2 19:8 19:8 Etak Ijip 22:1; Nam 5:6-7 * 19:8 19:8 Bôlôva ya ondong nena tem Sakius êngêv valuseleng takatu be bôk hiwa hêk opalête endeni me tem netak doho êyômô long imbing. 19:9 19:9 Luk 13:16; Ap 16:31

19:10 19:10 Luk 15:4; Jon 3:17; 1Ti 1:15

15 “Metom yêni hivutak king yôv me hîvô lêm me henang nena, ‘Ondam ɲa ku takatu be bôk ya hêv valuseleng hêndêng loho vo ya yala nena loho tomtom bôk êvôv valuseleng vithêla hêyô mô.’

16 “Yôv me anô te himung hê me henang nena, ‘Anômbêng, ya havong ku hethak yong valuseleng kapua tom me nakandung lêk hivutak hîtôm buɲdaluk bahevi.’

17 “Me ya anômbêng henang nena, ‘Mavî anông! Ong anô ku mavî be hôêv kapôlôm be hovong ku yaôna ti katôyang, be ditu tem noyanging melak lông lauming.’

18 “Yôv me anô yang hêlêm me henang nena, ‘Anômbêng, yong valuseleng kapua tom me nakandung lêk hivutak hîtôm buɲdaluk yi be lalauming.’

19 “Me ya anômbêng henang ethak yêni nena, ‘Tem noyanging melak lông bahevi.’

20 “Yôv me anô ku ali lô hêlêm me henang nena, ‘Anômbêng, yong valuseleng atu ti. Ya havuliv hîlôk kwak be ya havung hîmô

21 vômbe nena ong me anôɲa be ditu ya hakô ong. Vômbe nena thak huwa anô vi ning valuseleng ya nakan-dung hîtôm yong. Me kukapô atu be mî hopayiv yanvêk hîlôk amî me thak huwa ya anông.’

22 “Êng me ya anômbêng henang nena, ‘Ong anô ku kambom be tem yambong ambô vo ong ethak ong da yong ambô honang. Bôk hoy-ala yôv nena ya anôɲa be ya hauwa anô vi ning valuse-leng ya nakandung hîtôm yîning. Me nôm takatu be mî ya havatho amî me thak ya hauwa ya anông hîtôm yîning.

23 Me bisête be mî ho-tak yîning valuseleng hîlôk melak valuseleng vo nêmbôv doho imbing amî, vo wakma atu be ya hale lêm hethak lonbô me tem yambua doho êyômô long imbing?’

24 “Yôv me henang ethak ɲa takatu be eva bidong nena, ‘Môlômbua ya valuseleng ka-pua te atu vê injêk yêni be ôngêv êndêng ôpatu be hêvôv valuseleng buɲdaluk bahevi.’

25 “Me loho nang hêndêng yêni nena, ‘Anômbêng, yêni ya valuseleng buɲdaluk ba-hevi bôk hîmô yôv!’

26 “Me yêni henang nena, ‘Ya hanang ethak môlô nena ôpatu be hevong ku mavî hethak yîning nômka be hivutak bêng, êng me tem ya tak doho êyômô long imbing be yangêv êndêng ôpêng. Metom ôpatu be mî hevong ku hethak yîning nômka amî, êng me doke atu be hevalong me tem yangêv vê injêk inda.

27 “‘Metom avîlanô takatu be êyê ya hîtôm ining ɲakyo be êndô yambutak loho ning

king, umbua loho lêm long iti me unjik loho vônô injêk ya maleng.' "

28 Yisu henang ambô êng yôv me himung be hê daku Jerusalem.

Yisu hivutak êyô Jerusalem hîtôm king

(*Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19*)

29 Yisu hêyô bidong Bet-pagi lêk Betani, melak lônŋ yi êng me hêk bidong dum atu be elam nena Dum Oliv. Me hêv ya ŋa hîndônŋ yi be ê me henang nena,

30 "Mamu nu melak lônŋ vulu. Me umbutak ôyô me tem ôngô ekak bokdonŋi map te long be heva. Bok êng me anô te bôk mî hêyô hîmô amî denang. Be mamu pole yak vê me ondom be ôlêm.

31 Me anô te henang ik ling nena, 'Mamu pole vo?' êng me mamu nang viyang nena, 'Anômbêng la hiving nembong ku te ethak.' "

32 Yisu hêv thêi be ê me êyê nômkama sapêng hîtôm datu be henang ethak thêi.

33 Thêi pole donŋi êng ya yak vê me alañi enang ik thêi ling nena, "Mamu pole donŋi vê vo?"

34 Me thêi nang nena, "Anômbêng la hiving nembong ku te thak."

35 Yôv me thêi iwa donŋi be ê êv hêndêng Yisu. Me thêi îmbî ning kwêv thilimbung dêim thô be engova hêyô hêk donŋi dômlokwang me êv Yisu livung be hêyô hîmô donŋi êng.

36 Me Yisu hê me avîlanô engova ining kwêv thilimbung dêim hêk lonŋdanlê.

37 Wakma yêni hêlêm bidong long atu be lonŋdanlê hîlôk be hê Dum Oliv me avîlanô nômbêng atu be esopa yêni lenjing mavî het-hak nôm thamtham takatu be bôk loho yê. Be êv Wapômbêng ya athêng ling be elam kaêk lêkwaê nena,

38 "Wapômbêng embong mavî êndêng king atu be hêlêm ethak Anômbêng ya athêng! *Kapua Yeng 118:26*

Me lambali îmô melak leng me Wapômbêng ya lêkmanŋing ethak leng anônŋ bing!"

39 Metom Palisi doho eva avîlanô takêng livônŋ be enang ethak Yisu nena, "Kîdônŋa, nothang yong ŋa hîndônŋ vo loho bonong."

40 Me Yisu henang nena, "Ya hanang ethak mîlô nena loho bonong me valu tem êwê loho ning long be endam kaêk be êngêv Wapômbêng ya athêng ling."

41 Yisu hêyô bidong Jerusalem me hêyê melak lônŋ bêng êng be heleng ethak

42 be henang nena, "Ya leng hiving lêk iti me oyala lonŋdanlê atu be tem nêngêv lambali êndêng mîlô. Metom lêk iti me nôm takêng hîmô long kapô be mîlô mî hîtôm ôngô amî.

43 Bêng be waklavônŋ te tem nêyô be mîlô ning ŋakyo tem êyô be endav wandu

endawê môtô ning long be ekalambu môtô thing be imuthing môtô ethak lômôm.

⁴⁴ Loho tem imbulung môtô ning long sapêng be ingik môtô lêk ɲa takatu be imô môtô kapô vônô. Me valu atu be olav melak hethak me tem mî nêyômô yang long amî. Nôm malêng êng tem nêlêm vombê nena môtô mî oyala waklavông atu be Wapômbêng hêlêm pîk vo nêngêv môtô livung amî."

Yisu hêv ɲa evong ku valuseleng vê hêk melak matheng kapô

(*Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22*)

⁴⁵ Yôvêm me Yisu hêyô melak matheng ya popatîng. Me hêyê avîlanô iwa nômkama be êndô hîmô vo avîlanô vi êngêv vuli. Êng me hindining loho be hêv loho vê hêk melak matheng kapô be ele yêing be ê.

⁴⁶ Me henang ethak loho nena, "Wapômbêng ya kapua henang nena, 'Yîning melak me melak eteng mek îndôk.' Me lêk môtôlvong be hivutak hîtôm 'ɲa vanî ning long am-buang ekopak imô.'"

⁴⁷ Me wak nômbêng iti me Yisu hîndông avîlanô hîlôk melak matheng. Me ɲa bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung lêk ɲa Juda ning ɲa bêngbêng ethalo lonɲanlê vo ingik inda vônô.

⁴⁸ Metom loho mî hîtôm êpôm lonɲanlê te amî vombê

nena avîlanô sapêng lenjing mavî bêng vo Yisu be imô vo endanô ya ambô sapêng.

20

Yisu, opalê hêv athêng bêng hêndêng ong?

(*Mat 21:23-27; Mak 11:27-33*)

¹ Wak te me Yisu hîndông avîlanô hîmô melak matheng ya popatîng be henang Wapômbêng ya Ambô Mavî hêndêng loho, êng me ɲa bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung ethak tom hiving avaka be ê hêndêng Yisu.

² Me loho nang ik inda ling nena, "Nonang ethak yoô, opalê hêv lêklokvang lêk ku hêndêng ong be diti hovong nômkam takiti êng?"

³ Me Yisu henang hêndêng loho nena, "Tem ya nang ingik môtô ling ethak ambô te bêng yom. Onang ethak ya nena

⁴ opalê hêv ku ithik avîlanô hîlôk ɲanam hêndêng Jon? Wapômbêng leng mesa anô pîk te?"

⁵ Me loho da enang ethak i nena, "Aô nang nena Wapômbêng hêv ku êng hêndêng Jon, êng me tem nenang nena, 'Me hevong bisê be môtô mî ôêv iving Jon ya ku amî?'

⁶ Me aô nang nena, 'Anô pîk te hêv ku êng,' êng me avîlanô tem îmbî aô ethak valu vombê nena loho êv iving nena Jon me plopet te."

7 Me loho nang hêndêng Yisu nena, “Yoô thông pal-ing nena opalê hêv ku êng hêndêng Jon.”

8 Êng me Yisu henang ethak loho nena, “Bêng yom me mî hîtôm yandam ôpatu be hêv lêklokwang êndêng ya, ya athêng bêng êndêng môlô amî.”

Ambô dôhông hethak na kambom eyanging kukapô waing

(Mat 21:33-46; Mak 12:1-12)

9 Me Yisu henang ambô dôhông te hêndêng avîlanô nena, “Anô te hevatho ya kukapô waing te be hêv hêndêng na evong ku valuseleng doho vo eyanging me hê hîmô long bôyang vambô.”

10 Me waklavông yak waing hik anông hêyô me hêv ya anô ku te be hê hêndêng loho vo nimbua ya anông doho, metom loho ik yêni kambom be êv yêni be hê oyang.

11 Yôv me kukapô ya alang hêv anô ku yang be hê hethak lonbô hêndêng loho, metom ik yêni hiving be ivuling me êv inda vê be hê bang oyang lêk moma bêng.

12 Yôv me hêv anô ku ali lô be hê, metom na ku takêng ivuling ôpêng me êvôv inda be îmbi hele kukapô vi yêing be hê.

13 “Yôv me kukapô alang henang ethak yêni da nena, ‘Tem yambong ômbête? Tem

yangêv yîning wakna atu be ya leng hiving bêng anông. Betha ya havong bêng me tem endanông ya ambô.’

14 Metom na ku êyê namalô hêyô me enang ethak i nena, ‘Ôpiti me ku alang nakandung be tem neyanging lambô ya kukapô. Aôngik yêni vônô me kukapô tiêng tem nimbutak îtôm aô ning.’

15 Bêng be ditu evalong yêni be êvôv hele yêing me ik yêni vônô.

“Bêng be kukapô ya alang tem nembong ômbête êndêng loho?

16 Teni vo ningik na ku takêng vônô me nêngêv kukapô êng êndêng anô vi vo eyanging.”

Me avîlanô elanông ambô dôhông êng be enang nena, “Yoônông ambô dôhông êng ingik anông!”

17 Metom Yisu hêyê loho me henang nena, “Me hevong bisê be bôk ekavu ambô iti be ya ondong bisête?

“ ‘Valu atu be na elav melak îpôlik hethak me lêk hivutak landîng anông.’ *Kapua Yeng 118:22*

18 Me avîlanông takatu be êv yak hêyô hêk valu êng me tem ipup nenanena. Mena valu êng hêv yak hêyô hêk anô te me ôpêng tem nipil-isik.”

19 Me na bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô bal-ambung eyala nena Yisu

henang ambô dôhô êng hethak loho. Be ditu evong vo ethalo lonḡanlê te vo embalong yêni ketheng oyang, metom êkô avîlanô.

Êngêv takis êndêng Sisa mesa dô

(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰ Yôv me ḡa bēḡbēḡ malenḡing hendahalîḡ Yisu lêklokvang vo embalong yêni ethak ya ambô. Be ditu loho êv ḡa kambom doho vuli vo imbutak îtôm ḡa thêthôp vo embatek Yisu. Be loho yek Yisu vo embalong yêni be êḡḡêv êndêḡ Lom ining gavana Pailat.

²¹ Êḡ me loho enang hêndêḡ Yisu nena, “Kîdôḡḡa, yoô ayala nena yong ambô sapêḡ me ambô avanôḡ yom. Me hovong kombom tom hêndêḡ avîlanô sapêḡ viyang dong lêk hōḡdōḡ avîlanô hethak Wapômbēḡ ya ambô anôḡ thêthôp yom.

²² Bēḡ be lem hêv bisê? Mavî vo yoḡḡêv takis êndêḡ Sisa mesa dô?”

²³ Yisu heyala loho ning ambô yôhîḡ êḡ be henang ethak loho nena,

²⁴ “Môlōḡḡik valuseleng te thô vo yaḡḡa. Opalê ya dôhô lêk athêḡ hêyô hêk valuseleng iti?” Me loho nang viyang nena, “Sisa.”

²⁵ Yôv me Yisu henang ethak loho nena, “Sisa ya nômkama me ôḡḡêv êndêḡ Sisa da. Me Wapômbēḡ ya

nômkama me ôḡḡêv êndêḡ Wapômbēḡ da.”

²⁶ Me ḡa êḡ esong kambom hethak ya ambô henang be loho bonong. Be ditu mî hîtôm embatek Yisu ethak ya ambô te îḡdôk avîlanô malenḡing amî.

Sadyusi enang ik Yisu ling ethak ḡama lêk imbiyô

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Me Sadyusi doho ê hêndêḡ Yisu. Loho me ondong te atu be enang nena ḡa ema tem mî hîtôm imbiyô ethak lonḡbô amî.

²⁸ Be ditu enang ik Yisu ling nena, “Kîdôḡḡa, Moses bôk hekavu hêndêḡ aô nena, ‘Anô te hema be nali mî me yang hîmô, êḡ me nimbua avî tôp êḡ vo nîmbî yang atu be hema nakandung vê.’

²⁹ Yôv be ḡa lêk viyaḡi bahevi be lahavôyi îḡ. Be bôp hiwa avî te be hema me nakandung mî.

³⁰ Êḡ me nok hiwa avî tôp êḡ, metom nok hema hiving be nakandung mî.

³¹ Me gwa hevong bēḡ yom. Me viyaḡi takatu be îḡ me esopa kombom tomêḡ yom, metom loho sapêḡ sêik mî me ema bēḡ yom.

³² Yôvêm me avî tôp êḡ hema hiving.

³³ Bēḡ be waklavôḡ ḡa ema iviyô hethak lonḡbô, me ḡa lêk viyaḡi bahevi be lahavôyi takatu be avî tôp atu

hiwa, loho alialê tem nimbu-tak îtôm yamalô?"

³⁴ Me Yisu henang hêndêng loho nena, "Avîlanô bôlôti thak iwa i,

³⁵ metom avîlanô takatu be Wapômbêng henang nena loho hîtôm imbiyô ethak lonjbô be imbua lêkmala heveng yam, ña takêng mî hîtôm imbua i ethak lonjbô amî.

³⁶ Loho tem mî ema ethak lonjbô amî vômbe nena loho mô hîtôm anjêla. Loho mô hîtôm Wapômbêng nali vômbe nena loho tak ñama be iviyô hethak lonjbô.

³⁷ "Moses da ya ambô hik thô nena ña ema tem imbiyô ethak lonjbô. Sêmbôk be Moses hêyê amela het-hang hîmô alokwang ling me helam Anômbêng nena 'Abraham lo Aisak me Jekop ining Wapômbêng.'

³⁸ Aô yala nena Wapômbêng me mî ña ema ning Wapômbêng amî. Mî, yêni me ña lêkmala yom ining Wapômbêng vômbe nena yêni mandaluk me avîlanô sapêng îmô lêkmala."

³⁹ Kîdônga balambung doho elanjô ambô êng be enang ethak Yisu nena, "Kîdônga, yong ambô me mavî anông!"

⁴⁰ Loho nang bêng vômbe nena loho kô be mî hîtôm enang ingik yêni ling vo embatek inda ethak lonjbô amî.

Mesaya me opalê lim lêkmuk?

(Mat 22:41-23:36; Mak

12:35-40; Luk 11:37-54)

⁴¹ Yôv me Yisu henang ethak loho nena, "Hevong bisê be avîlanô thak enang nena Mesaya me Devit lim lêkmuk?

⁴² Hêk Kapua Yeng kapô me Devit da henang nena, " 'Anômbêng Wapômbêng henang ethak yîning Anômbêng Mesaya nena,

"Nôndôk ômô ya baheng viyôhok

⁴³ endebe ya tak yong ñakyo îmô vemkapô vimbing êm." ' *Kapua Yeng 110:1*

⁴⁴ Me Devit da bôk helam Mesaya nena Anômbêng. Metom hevong bisê be ôpêng me Devit lim hiving?"

Oyanging am ethak kîdônga ambô balambung

⁴⁵ Avîlanô elanjô Yisu ya ambô denang me henang ethak ya ña hîndông nena,

⁴⁶ "Môlô yanging am vo kîdônga ambô balambung. Loho lejing iving ingik kwêv dêim kêkêlô be embeng vo avîlanô embam loho. Me lejing iving avîlanô enang nena, 'Waklîvông mavî anômbêng' îmô long thak ethak tom hîlôk. Me lejing iving îmô îtôm ña bêngbêng îmô melak yeng kapô. Me waklavông avîlanô engambôm nômbêng me lejing iving injang nômbêng ña bêngbêng ining long thak îmô.

⁴⁷ Me loho thak evatek avî tôp vo iwa ning melak.

Me thak eteng mek dêim bomang vo avîlanô injê be esong nena loho me ña thêthôp. Wapômbêng tem nêngêv malêng bêng anông ãmbô ethak êndêng loho vo avîlanô vi."

21

*Avî tôp te ya da
(Mak 12:41-44)*

¹ Yisu hîmô melak matheng denang me hêyê ña lêk nômkama bêng anông etak ining valuseleng hîlôk kambum da.

² Me avî tôp te atu be nômkama mî anông hêyô me hetak ya da valuseleng lêkma yi yom hîlôk kambum da êng.

³ Yisu hêyê me henang nena, "Ya hanang avanông bing ethak môlô nena avî tôp iti me alitak metom hêv ya valuseleng bêng anông hîvô hethak vo avîlanô takiti sapêng.

⁴ Avîlanô nômbêng iti ining valuseleng bêng anông hîmô metom êv doke yom. Metom avî tôp iti me nômkama mî anông be lêk hêv ya valuseleng sapêng me mî hevalong doho long amî."

*Malêng lomaloma tem
nimbutak*

*(Mat 24:3-14; 10:17-22;
Mak 13:3-13; Mat 24:1-2; Mak 13:1-2)*

⁵ Yisu ya ña hîndông doho enang ambô hethak valu kêkêlô lêk nômkama lejing mavî atu be avîlanô êv hêndêng Wapômbêng hîtôm da be etak hethak melak

matheng vo ya leleyang mavî anông. Êng me Yisu henang nena,

⁶ "Nôm takiti be lêk môlô yê, malêng bêng tem nimbutak be ña vovak tem ingik nômkama mavî nômbêng iti pesa be valu yang mî hîtôm nêyômô yang long amî."

⁷ Me loho nang ik Yisu ling nena, "Kidônga, angête me nôm takêng tem nimbutak? Me lavuning alê ditu tem nimbutak vo ningik thô nena nôm takêng lêk bidong vo nimbutak?"

⁸ Me Yisu henang nena, "Oyangging am vo avîlanô dô embatek môlô andô. Ña lomaloma tem êlêm ethak yîning athêng be enang nena, 'Ya Mesaya atu.' Lêk tem enang nena, 'Wakma pîk lo leng yandang lêk bidong.' Metom dô osopa loho andô!

⁹ Hêndêng wakma môlô lanô nena vovak bêng be avîlanô pîk ik i vônô, êng me dô môlô kô andô. Nôm takêng tem nimbutak imung, metom pîk lo leng yandang tem mî nimbutak ketheng oyang amî."

¹⁰ Yôv me Yisu henang nena, "Avîlanô ondong yang tem embong vovak imbing ondong yang. Me king yang lêk ya avîlanô tem embong vovak imbing king yang lêk ya avîlanô.

¹¹ Me long doho me tem duviyang bêng lêk bôm bêng me kômbôk bêng tem nêyô be ningik avîlanô bêng anông vônô. Nôm thamtham

lêk lavuning lomalama tem nimbutak leng lîvông be nembong avîlanô êkô kambom anông.

12 “Me nô m takêng tem mî nimbutak amî denang me tem embalong mîlô be embong kambom ethak mîlô. Be imbua mîlô ni yô melak yeng vo embong ambô yôv me etak mîlô îndôk kalaondong. Vômbe nena mîlô sopa ya be ditu tem imbua mîlô bini vo omba king lêk ining na bêngbêng malejing.

13 Me nô m êng tem nimbutak îtôm lonjanlê vo mîlô nang yîning Ambô Mavî bêng ethak loho.

14 Metom dô ombak auk te injêk kapôlômim yôvêm nena tem onang bisê êndêng loho andô

15 vômbe nena ya da tem yangêv ambô lêk auk mavî êndêng mîlô. Be ditu na takatu be evong ambô vo mîlô me mî hîtôm enang mîlô ning ambô viyang mena ingik ambô êng pesa amî.

16 Me lemami lo lemtami lêk aviyami lêk mîlô ning lêkma lêk mîlô ning na mîlô tem etak mîlô îndôk nakyo bahenjing be ingik mîlô doho vônô.

17 Avîlanô sapêng tem kapôlônging êndô mîlô vômbe nena mîlô sopa ya.

18 Metom Wapômbêng tem neyanging mîlô wak nômbêng iti be lumim

kwandôk naung te tem mî hîtôm nêngêv yak amî*.

19 Bêng be mîlômba lêklokvang me tem umbua lêkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng.”

Jelusalem tem kambom

(Mat 24:15-28; Mak 13:14-23)

20 Me Yisu henang nena, “Mîlô yê nena na vovak êyô be ekalambu Jelusalem, êng me mîlôyala nena lêk bidong oyang vo imbulung melak lóng êng kambom.

21 Bêng be mîlô na takatu be ô mî Judia kapô me ôsôv bunu dum lîlêlîlê. Me mîlô na takatu be ô mî Jelusalem kapô me nu vi yêing ketheng. Me mîlô na takatu be ô mî Jelusalem vi yêing me dô unu kapô andô.

22 Vômbe nena waklavông takêng me Wapômbêng ya wakma tem nêngêv vuli kambom êndêng avîlanô Jelusalem. Be ditu ambô taksêmbôk be bôk ekavu hêk Wapômbêng ya kapua tem ningik anông.

23 Titaknena avî takatu be ethambeng lêk êv sum hêndêng ining sêik hêndêng waklavông takêng, vômbe nena malêing lêk vovang bêng tem nimbutak pîk iti be Wapômbêng ya la maning tem nêyômô avîlanô takêng.

24 Na vovak tem ini Jelusalem be ingik avîlanô takêng bêng anông vônô

21:14 21:14 Luk 12:11-12

21:15 21:15 Ap 6:10

21:16 21:16 Mat 10:21-22

* 21:18 21:18 Ambô ti ya ondong nena anô te mî hîtôm nimbuling mîlô amî.

21:22 21:22 Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7

21:24 21:24 Sng 79:1; ALK 11:2

ethak bîng vovak. Me tem imbua avîlanô Jelusalem bini êndô îmo pîk luvuluvu. Me avîlanô long bôyang tem êyô îmo Jelusalem be eyangging long êng endebe na long bôyang ining waklavông yandang êm."

Anô Ya Nakandung atu tem nendelêm

(Mat 24:29-35; 13:24-31)

²⁵ "Me lavuning tem nimbutak injêk wak lêk ayông be môtop. Me mamik budum tem ningik be pòk lêkwaê bomang be avîlanô pîk sapêng tem endanô be êkô kambom anông be ining auk teni mayaliv.

²⁶ Me nômkama takatu be hîmô leng tem endowaling be avîlanô tem êkô be malenjing endeyang be emayak ethak malêng bêng atu be tem nimbutak pîk.

²⁷ Hêndêng wak êng me tem lohonjê Anô Ya Nakandung atu tem nêlêm imbing mavông be nêlêm imbing ya lêklokvang lêk ya danda lêkmanging.

²⁸ Nômkama takêng hevong vo nimbutak me omba be ôngêv malemim ling ethak leng, vombê nena waklavông Wapômbêng nimbua môlô vê injêk môlô ning malêng lêk bidong oyang."

²⁹ Me Yisu henang ambô dôhô te hethak loho nena, "Môlô lemim êngêv waklavông alokwang pik lêk alokwang vi imbing.

³⁰ Môlô yê nena alokwang takiti hîmbi naung belap, êng me môlôyala nena wak mavî lêk bidong.

³¹ Me bêng yom môlô yê nômkama takêng hivutak, êng me oyala nena Wapômbêng ya lêkliŋyak bêng lêk hêlêm bidong oyang.

³² "Ya hanang avanông ethak môlô nena, avîlanô bôlô tiêng tem mî ema amî denang me nômkama takiti sapêng tem nimbutak.

³³ Pîk lo leng tem nêngêv yak bini, metom yîning ambô bôte mî hîtôm nêngêv yak amî.

³⁴ "Me môlô yangging am vo dô kapôlômim malêng hethak nômkama pîk andô. Endekeme môlômbong pîk ya kombom be unum waing be ondomolo be lemim ingik am hethak nômkama pîk, êng me wakma êng tem nimbua môlô ketheng îtôm andêk be tem ôpîndîk kambom.

³⁵ Avanông, wakma êng me tem nêpôm avîlanô îmo pîk iti sapêng.

³⁶ Bêng be wak nômbêng iti me môlô yangging am katôyang be oteng mek vo Wapômbêng êngêv môlô livung be omba lêklokvang vo nômkama takiti dô nimbuling môlô andô. Êng me môlô hîtôm omba Anô Ya Nakandung atu mandaluk."

³⁷ Wak nômbêng iti me Yisu hîndông avîlanô hîmô melak matheng ya popatîng.

Bîlîvông me hethak be hê Dum Oliv vo hêk.

³⁸ Me lêkbôk momañaning me avîlanô sapêng thak ê melak matheng ya popatîng vo elañô ya ambô.

22

Judas hevak ambô hiving ña bêngbêng vo netak Yisu îndôk loho bahenjing

(Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53)

¹ Waklavông Eyang Polom Yis Mî atu me sonda te ya wak ali mung ditu elam nena Hêv Lîlîng* lêk bidong.

² Me ña bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung ethalo lonðanjê te vo embalong Yisu be ingik vônô metom loho kô avîlanô.

³ Me Sakdang hîlôk Judas ôpatu be elam nena Iskaliot la. Yêni me Yisu ya ña hîndông lauming be lahavôyi takatu te.

⁴ Yêni hê me hevak ambô hiving ña bêngbêng îmbôk da lêk melak matheng ining kwak bidong vo netak Yisu îndôk loho bahenjing bisête.

⁵ Ña êng lejing mavî me loho evak ambô vo êngêv valuseleng êndêng yêni.

⁶ Êng me Judas hîlôk hethak loho ning ambô be hethalo lonðanjê vo netak Yisu îndôk loho bahenjing êndêng

wak te atu be avîlanô mî îmô hiving inda amî.

Epesang nôm Waklavông Hêv Lîlîng

(Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30)

⁷ Waklavông Eyang Polom Yis Mî hêyô. Wak êng me melak kapô tomtom thak ik boksipsip nakandung te vo lejing êv Waklavông Hêv Lîlîng.

⁸ Yôv me Yisu hêv Pita lo Jon be ê me henang nena, "Mamu nu vo opesang nôm Waklavông Hêv Lîlîng vo aôngang."

⁹ Me thêi nang ik Yisu ling nena, "Tem yêi pôpêk nôm îmô êsête?"

¹⁰ Me Yisu henang ethak thêi nena, "Ondanjô. Mamu nu melak lông kapô me tem ôpôm anô te be hîwa ñanam lêk wîng. Me osopa yêni be umbutak ôyô melak atu be yêni hêyô be hê.

¹¹ Me mamu nang ethak melak ya alang nena, 'Kîdônga henang ik ong ling nena melak kapô vathi atu tem yanggang nôm Waklavông Hêv Lîlîng imbing yîning ña ya handông hîmô êsê?'

¹² Êng me tem ningik melak kapô bêng te atu be hêk daku viling thô êndêng mamu. Melak kapô êng me nômkama sapêng bôk hîmô yôv. Be ditu

* **22:1 22:1** Isael ining wakma nôm bêng lokwanyî thak hêk wak bahevi be lahavôlô. Be sonda te ya wak ali mung me yang thak hivutak be ya athêng nena Hêv Lîlîng me wak bahevi be lahavôyi me elam nena Waklavông Eyang Polom Yis Mî. Metom loho thak elam wak yî êng luvi nena Hêv Lîlîng yom. Evong nôm bêng êng vo lejing êv sêmbôk be loho ning bumalô loho mô hîtôm ña ku oyang îmô Isip be Wapômêng iwa loho vê. **22:3 22:3** Jon 13:2,27 **22:7 22:7** Etak Ijip 12:1-27

mamu pesang nôm îmo long êng."

¹³ Yôv me thêi ê me êyê nômkama sapêng hîtôm datu be henang. Êng me thêi pesang Waklavông Hêv Lîlîng ya nôm.

Yisu hêv polom lêk waing hêndêng ya ña hîndông

(*Mat 26:26-30; Mak 14:22-26; 1Ko 11:23-25*)

¹⁴ Wakma injang nôm hêyô me Yisu lêk ya aposol îlôk îmo balê injang nôm.

¹⁵ Me henang ethak loho nena, "Ya leng hiving anông vo yanggang nôm Waklavông Hêv Lîlîng iti imbing môlô yôv kimîng yambua vovang.

¹⁶ Ya hanang avanông ethak môlô nena tem mî yanggang nôm iti ethak lonbô amî endebe Waklavông Hêv Lîlîng ningik anông injêk Wapômbêng ya lêklinyak bêng kapô êm."

¹⁷ Me yêni hiwa waing lêk keyek me henang la mavî yôv me henang nena, "Umbua be unum doke doke.

¹⁸ Ya hanang ethak môlô nena tem mî hîtôm ya num waing ethak lonbô amî endebe Wapômbêng ya lêklinyak bêng êlêm êm."

¹⁹ Me yêni hiwa polom te me henang la mavî yôv me hekavli be hêv hêndêng loho me henang nena, "Diti me yîning vathiap atu be ya hêv hîtôm da vo nêngêv môlô livung. Môlômbong bêng me lemim êngêv ya."

²⁰ Eyang yôvêm me hevong bêng hethak keyek waing te be henang nena, "Keyek iti me tava lêkmuk atu be ya hapatôk hethak yîning lêkma atu be tem yanggathô hîtôm da vo nêngêv môlô livung.

²¹ Metom ondanô. Ôpatu be tem netak ya îndôk yîning ñakyo bahenjing bang diti hîmô hiving ya hîmô balê.

²² Anô Ya Nakandung atu tem nembong îtôm sêmbôk be Wapômbêng bôk henang yôv. Metom alitakna, malêing bêng vo ôpatu be tem netak yêni îndôk ñakyo bahenjing."

²³ Ya ña hîndông elanô ambô êng me loho da enang ik i ling nena, "Opalête tem nembong nôm êng?"

²⁴ Yôv me loho îkôki hiving ethak loho alî alête tem nimbutak anômbêng vo loho vi.

²⁵ Êng me Yisu henang ethak loho nena, "Avîlanô pîk ining king thak embam i be êv malêing vo ña takatu be îmo loho vimbing. Me ña lêk athêng lenjing iving avîlanô embam loho nena 'Ña wapôm mavî.'

²⁶ Metom dô môlômbong bêng andô. Môlô ning anô lêk athêng me nembong îtôm anô athêng mî. Me môlô ning anômbêng me nembong ku îtôm anô ku oyang.

²⁷ Opalête me bêng vo anô vi? Ôpatu be hîlôk hîmô be heyang nôm mesa ôpatu be

hepesang nômbô? Ôpatu be hîlôk hîmô be heyang nômbô, bêng e? Metom ya hamô mîlô livông hîtôm anô ku oyang te vo yangêv mîlô livong.

28 “Mîlô takatu be malêng lomalomahivutak ya metom mî mîlô tak ya amî me omô hiving ya denang.

29-30 Ya hêv lêklinyak bêng hêndêng mîlô hîtôm Wakamik bôk hêv lêklinyak bêng hêndêng ya vo tem ongwang be unum imbing ya imô balê imô yîning lêklinyak bêng kapô. Me mîlô tem oyanging avîlanô Israel ondong lauming be lahavôyi takatu.”

Yisu henang nena Pita tem nenang nena hîthông inda paling

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38)

31 Me Yisu henang nena, “Saimon, Saimon, nondanô. Sakdang henang ik Wapômbêng ling vo neyek mîlô itôm lovak hiyuv iyokla vo limbalôm êngêv yak.

32 Metom lêk ya hateng mek yôv vo ong Saimon, vo yong hôêv iving dô nêngêv yak andô. Be wakma hole ong lîling be hôvô lêm ethak lonbô, êng me nombatho aviyami long.”

33 Metom Pita henang nena, “Anômbêng, lêk ya hapôpêk ya yôv vo yana

kalaondong imbing ong be ya ma imbing ong.”

34 Metom Yisu henang nena, “Pita, ya hanang ethak ong nena yaô bîlîvông tale mî heleng amî denang me tem nonang itôm bôlô lô nena hôthông ya paling.”

Umbua valuseleng lêk vak me bîng vovak

35 Yôv me Yisu henang ethak loho nena, “Bôk ya hêv mîlô be ô me mî uwa vak valuseleng lêk vak bethap lêk vemimkapô bokgôp hiving mîlô amî. Metom wak êng me mîlô nômate mî mesa?”

Me loho nang nena, “Mî, hîtôm.”

36 Me Yisu henang ethak loho nena, “Metom lêk yong vak valuseleng lêk vak bethap hîmô me numbua. Me ong bîng vovak mî, êng me nôngêv yong kwêv thilimbung vo êngêv vuli me numbua valuseleng êng be nôngêv bîng vovak vuli ethak*.

37 Ya hanang ethak mîlô nena ambô êng tem ningik anông ethak ya lêk nômkama takatu be enang hethak ya me sapêng ya dang lêk bidong. Vômbê nena Wapômbêng ya kapua henang nena, ‘Loho tem injê yêni itôm na takatu be thak mî esopa balambung te amî.’”

22:29-30 22:29-30 Mat 19:28 22:32 22:32 Jon 17:15 22:35 22:35 Luk 9:3;

10:4 * 22:36 22:36 Na lêk auk doho lejing êv nena Yisu mî henang vo êngêv bîng vovak anông vuli amî me henang vo loho epesang i vo wakma malêng lomalomahivutak ya metom mî mîlô tak ya amî me omô hiving ya denang.

22:37 22:37 Ais 53:12

38 Me ya ɲa hîndông enang nena, “Anômbêng, nongô yoô ning bîng vovak lokwanji ti.”

Me Yisu henang ethak loho nena, “Lêk yôv.”

Yisu heteng mek hîmô Dum Oliv

(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)

39 Yisu hetak Jelusalem me hê Dum Oliv hîtôm thak hevong me ya ɲa hîndông ê hiving yêni.

40 Yisu hêyô long êng me henang ethak loho nena, “Oteng mek vo dô ôngêv yak îndôk nô m takatu be tem neyek môlô andô.”

41 Me hetak loho be hê dêim doke. Me heya vabudum thîvô me heteng mek bêjiti,

42 “Wakamik, lem tom vo nongêv keyek iti vê injêk ya, êng me nongêv vê. Metom dô nosopa ya leng hiving andô. Mî, nosopa ong da yong lem hiving.”

43 Me aɲêla te nang leng hêyô vo yêni me hevatho yêni long.

44 Yisu kapô malêing kambom be heteng mek lêklokvang anông be vovanîk hetekhetek hîlôk pîk hîtôm lêkma.

45 Heteng mek yôv me hiviyô heva be hê hêndêng ya ɲa hîndông me hêyê loho êkthôm vômbe nena loho kapôlônging malêing kambom.

46 Me henang ethak loho nena, “Môlô ôêkthôm vo? Môlômbiyô be oteng mek vo dô ôngêv yak îndôk nô m takatu be tem neyek môlô andô.”

Evalong Yisu

(Mat 26:47-56; Mak 14:43-52; Jon 18:1-11)

47 Yisu henang ambô denang me anô bêng anông êyô. Ôpatu be elam nena Judas, yêni me ɲa hîndông lauming be lahavôyi takatu te, ditu helom loho be hêlêm. Yêni hêyô bidong Yisu vo ninngu inda,

48 metom Yisu henang ik yêni ling nena, “Judas, hovong vo nunngu Anô Ya Nakan-dung atu be vo notak îndôk ya ɲakyo bahenjing mesa?”

49 Êng me ya ɲa hîndông eyala nô m atu be tem nimbutak be ditu enang nena, “Anômbêng, tem yoôngik loho ethak bîng vovak mesa?”

50 Êng me loho ning anô te hele kwandôk bêng hîmbôk da ya anô ku te limbuk viyôhok thô.

51 Metom Yisu hêyê nô m êng be henang nena, “Dô!” Me hetak bang hêyô hêk ôpêng limbuk me hivutak mavî hethak lonbô.

52 Yôv me Yisu henang ethak ɲa bêngbêng îmbôk da lêk melak matheng ya kwak bidong lêk avaka takatu be êlêm vo embalong yêni nena, “Betha ya anô kambom anông te be ditu môlô uwa bîng vovak lêk olo be ôlêm vo ombalong ya e?

53 Wak nômbêng iti me ya hamô melak matheng ya popatîng hiving môlô me mî ovalong ya amî vo? Metom lêk me momanjaning

heyangging pîk be ditu môtô ning wakma."

Pita henang nena yêni hîthông Yisu paling

(Mat 26:69-75; Mak 14:66-72; Jon 18:15-18,25-27)

⁵⁴ Me evalong Yisu be iwa be ê êyô vo kwandôk bêng hîmbôk da ya melak. Me Pita hesopa heveng yam metom heveng dêim doke.

⁵⁵ Anô doho embang amela hîmô melak êng ya bandêng kapô me Pita hê hîlôk hîmô lîvông hiving loho.

⁵⁶ Pita hîmô amela danda me avî ku te hêyê yêni katô be henang nena, "Anô ti me thak hîmô hiving Yisu."

⁵⁷ Metom Pita henang nena, "Avî, ya hathông ôpêng paling."

⁵⁸ Vauyaŋna me anô yang hêyê yêni me henang nena, "Ong me ŋa takatu ning anô te."

Metom Pita henang nena, "Anô, ya mî anông."

⁵⁹ Yêni hîmô hîtôm wakma te ma me anô yang henang lêklokvang hethak lonbô nena, "Avanông bing, yêni me anô Galili te. Be ditu yêni me Yisu ya anô te hiving."

⁶⁰ Me Pita henang nena, "Anô, ya hathông yong ambô paling!" Pita henang bêng denang me tale heleng.

⁶¹ Me Anômbêng hik i lîlîng be hêyê Pita me Pita la hêv Anômbêng ya ambô atu be henang nena, "Tale mî heleng amî denang me tem

nonang îtôm bôlô lô nena hôthông ya paling."

⁶² Yôv me Pita hele yêing be heleng kambom anông.

Ik Yisu be emalîk ethak inda

(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

⁶³ Ŋa takatu be evalong Yisu enang ambôma hethak inda be ik yêni.

⁶⁴ Loho ivuliv thohav lo ma thing be enang ik yêni ling lômboîlông nena, "Ong plopet te, êng me nonang nena opalê diti hik ong."

⁶⁵ Me enang ambô kambom lomaloma hethak yêni hiving.

Enang Yisu bêng heva ŋa Juda ning avaka malarŋing

(Mat 26:59-68; Mak 14:55-65; Jon 18:19-24)

⁶⁶ Hiviyô heyang me ŋa Juda ning avaka sapêng ethak tom. Loho me ŋa bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung. Loho iwa Yisu be ê vo ning ŋa elanjô ambô vo enang ik yêni ling nena,

⁶⁷ "Nonang ethak yoô nena ong Mesaya e?"

Me Yisu henang ethak loho nena, "Ya hanang ambô êng êndêng môtô me tem môtô mî hîtôm ôngêv imbing amî."

⁶⁸ Me ya nang ingik môtô ling me tem mî môtô nang viyang amî.

⁶⁹ Metom lêk me Anô Ya Nakandung atu tem nêyômô Wapômbêng lêkmanok bang viyôhok îtôm wak nômbêng iti sapêng."

⁷⁰ Me loho sapêng enang ik yêni ling nena, “Bêng be ong da me Wapômbêng Nakan-dung mesa?”

Me Yisu henang ethak loho nena, “Ambô êng me thêthôp hîtôm ditu onang.”

⁷¹ Yôv me loho nang nena, “Bisête be aô lejing iving andanô ambô doho imbing? Lêk henang yêni da bêng hele ambôlêk be aô lanô yôv.”

23

Enang Yisu bêng heva Pailat mandaluk

(Mat 27:11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Me ña takatu iviyô me iwa Yisu be ê vo Pailat.

² Yôv me îmbî ambô hethak yêni nena, “Yoô tung ôpiti henang ethak yoô ning avîlanô vo ende dômîm lîlîng êndêng gakmang. Yêni hêndô yoôngêv takis êndêng Sisa lêk henang nena yêni me Mesaya, king te.”

³ Me Pailat henang ik Yisu ling nena, “Ong me ña Juda ning king mesa?”

Me Yisu henang nena, “Hîtôm ditu ong da honang.”

⁴ Yôv me Pailat henang ethak ña bêngbêng îmbôk da lêk avîlanô nômbêng atu nena, “Mî ya hatung yêni ya kambom te amî.”

⁵ Metom enang lêklokvang nena, “Yêni hîndông avîlanô be helela ining auk heveng Judia sapêng. Munjaluk hêk Galili me hêlêm hele be hêyô long iti.”

⁶ Pailat helanô ambô êng me henang ik loho ling nena, “Ôpêng me anô Galili te e?”

⁷ Pailat helanô nena Yisu hêlêm nang Galili, êng me hêv yêni be hê vo Helot vômbe nena yêni heyangging long êng. Wak êng me Helot hîmô Jelusalem hiving.

⁸ Me Helot hêyê Yisu be la mavî anông vômbe nena bôk helanô kôkôthing hethak Yisu be la hiving ninjê yêni, metom mî hele be lêk hêyê yêni be ditu la hiving nem-bong nôm thamtham te vo ninjê.

⁹ Be ditu Helot henang ik Yisu ling bêng anông metom yêni bonong yom.

¹⁰ Me ña bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung takatu be eva long êng enang ambô lêklokvang be îmbî yêni hethak ambô loma-loma.

¹¹ Êng me Helot lêk ya ña vovak iwa kwêv dêim te hîtôm king ining kwêv be ik hîlôk Yisu me enang ambôma be emalîk ethak yêni. Yôvem me Helot hêv yêni be hê vo Pailat hethak lonbô.

¹² Sêmbôk me Helot lo Pailat êyê i hîtôm ñakyo, metom lêk me thêi ivutak ña môlô.

Pailat henang be ik Yisu hethak alovalasing

(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:38-19:16)

¹³ Yôv me Pailat helam ña bêngbêng îmbôk da lêk ña Juda

ning avaka l  k av  lan   doho be   l  m ethak tom.

¹⁴ Me henang nena, "M  l   wa an   ti h  l  m h  nd  ng ya me m  l   nang nena an   ti henang amb   y  h  ng be h  v  v av  lan   vo   nd   gak-mang. Be l  k ya hanang ik y  ni ling heva m  l   malemim hethak n  m takêng, metom m   ya hatung   piti ya kambom takatu be m  l   nang y  ni b  ng ethak am  .

¹⁵ Me Helot ya auk me b  ng yom, be ditu h  v   piti h  l  m vo a   hethak lonjb  . Ondan  .   piti m   hevong kambom te be tem ya nang vo   ngik y  ni v  n   am  .

¹⁶⁻¹⁷ Be ditu tem yambali y  ni y  v  m me ya tak inda bini."^{*}

¹⁸ Metom av  lan   sapêng elam lêklala nena, "  ngik   pitu v  n   me otak Balabas be n  l  m êndêng yo  ."

¹⁹ (Balabas me   patu be hik vovak hiving Lom ining gak-mang h  m   Jelusalem kap   be hik an   v  n  , be ditu etak y  ni h  l  k kalaondong.)

²⁰ Y  v me Pailat hevong vo netak Yisu bini, be ditu helam h  nd  ng av  lan   hethak lonjb  .

²¹ Metom loho lam l  mb  l  ng nena, "  ngik v  n   ethak alovalasing!   ngik v  n   ethak alovalasing!"

²² Y  v me Pailat henang b  l   ali l   h  nd  ng loho nena, "Hethak   mb  ? Y  ni hevong

  mb   kambom? Ondong te m   h  m   vo yangik y  ni v  n   am  . Be ditu tem yambali inda me ya tak y  ni bini."

²³ Metom loho l  klokvang kambom be elam ka  k l  kwa   nena   ngik Yisu ethak alovalasing. Loho ning ka  k   ng me h  v   hethak be Pailat helan  .

²⁴ Be ditu Pailat la h  v nena y  ni sopa loho ning amb  

²⁵ be hetak   patu be h  m   kalaondong h     nd  ng loho h  t  m enang ik ling, me h  v Yisu h  l  k   a vovak bahenjing h  t  m av  lan   ning lenjing iv-ing.

Ik Yisu hethak alovalasing (Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

²⁶ Loho iwa Yisu be    me   p  m Saimon nang Sailini h  l  k lonndan   be h   vini Jelusalem. Me   a vovak evalong y  ni be   v Yisu ya alovalasing be hiwa be heveng Yisu yam.

²⁷ Me av  lan   b  ng an  ng esopa y  ni l  k av   takatu be eleng ath  ng mal  ng ethak y  ni me loho sap  ng iving be   .

²⁸ Metom Yisu hik i l  l  ng me henang ethak loho nena, "M  l   av   Jelusalem, d   ondeng ethak ya and  . Me ondeng vo amda l  k nalumi.

²⁹ Ondan  . Wakma te tem n  y   be mal  ng b  ng tem n  p  m av  lan   be tem enang nena, 'Mav   vo av   yamu

^{*} **23:16-17 23:16-17** Kapua amb   Glik doho me Luk m   hekavu am   metom y  v keme an   doho ekavu heveng yam b  njiti: Sondakb  ng n  mb  ng iti ya Waklav  ng H  v L  l  ng me thak   v an   kalaondong te v   be h   h  nd  ng loho. **23:29 23:29** Luk 21:23 **23:30 23:30** Hos 10:8; ALK 6:16

takatu be sêik mî be mî êv sum êndêng sêik amî.'

30 Wak êng me avîlanô tem enang êndêng dumlôlê sapêng nena, 'Ôngêv yak êyônjêk yoô be uthivung yoô thing.' "

31 "Lêk evong kambom hêndêng alokwang lêkmala, be ditu tem embong ômbête êndêng alokwang kapôk?*"

32 Me loho iwa anô vanî yi hiving vo ingik vônô imbing Yisu.

33 Loho ê êyô long atu be elam nena Kwandôk Lokwang. Me loho êthôkêng Yisu lêk anô vanî yi atu hethak alovalasing. Êthôkêng yang heva Yisu bang viyôhok me yang heva bang vikeng.

34 Me Yisu henang nena, "Wakamik, nôngêv loho ning kambom vê vômbe nena loho thông paling be evong." Yôvêm me ña vovak îmbi valu vo injê nena opalête tem nimbua ya thôp.

35 Avîlanô eva be êyê me ña bêngbêng îmbi yêni lîlîng be enang ambôma nena, "Bôk yêni hêv avîlanô vi livung yôv be nêngêv yêni da livung imbing, vômbe nena yêni me Mesaya, ôpatu be Wapômbêng bôk hîtôk yôv."

36 Me ña vovak êyô hiving be enang ambôma me êv waing maning hêndêng yêni.

37 Me enang nena, "Ong ña Juda ning king e? Yôv be nôngêv ong da livung."

38 Me ekavu ambô te heva Yisu viling bênjiti,

ÔPITI ME ÑA JUDA NING KING.

39 Anô vanî yi atu be êthôkêng hiving Yisu yang henang ambôma hêndêng yêni nena, "Ong Mesaya e? Yôv be nôngêv ong da livung me yêi imbing."

40 Metom yang helanjô ambô êng me hethang yang êng be henang nena, "Tem noma bêng yom me hevong bisê be mî hôkô Wapômbêng amî?"

41 Ai vong kombom kambom bêng anông be ditu thêthôp vo êv vovang hêndêng ai, metom ôpiti me mî hevong kambom te amî."

42 Yôv me henang nena, "Yisu, wakma huvutak hîtôm king hîmô yong lêklinyak bêng kapô me lem êngêv ya."

43 Me Yisu henang nena, "Ya hanang avanông bing ethak ong nena, yaô tiêng yom me tem nômô imbing ya îmô long lêkmanjing* kapô."

Yisu hema
(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

44-45 Bidong oyang waktlîvông bing me mo-mananing bêng hêyô pîk

* **23:31 23:31** Ambô ti ya ondong nena alokwang lêkmuk me anô ya kambom mî me alokwang kapôk me ña evong kambom bêng anông. **23:34 23:34** Sng

22:18; Ais 53:12 **23:35 23:35** Sng 22:7-8 **23:36 23:36** Sng 69:21 * **23:43**

23:43 Long lêkmanjing ya ondong ethak ambô Glik me kukapô. Ña Juda lejing êv nena long lêkmanjing atu me hîtôm Kukapô Iden hêndêng wakma Adam lo Iv mî evong kambom denang amî. Long lêkmanjing me hîmô melak leng be avîlanô thêthôp ê îmô long êng êndêng wakma ema. **23:44-45 23:44-45** Hib 6:19-20;

10:19-20

sapêng vov be hêk hele be hêyô wakma lô. Me kwak bêng atu be êthôkêng heva melak matheng kapô hipupkê hê luvi.

⁴⁶ Me Yisu helam kaêk lêlklokwang nena, "Wakamik, ya hatak ya dôhônglông hîlôk bahem." Henang bêng yov me auk hivutak be hê me hema.

⁴⁷ Me vovak lêik ining anômbêng hêyê nôm êng me yêni hêv Wapômbêng ya athêng ling be henang nena, "Avanông bing, ôpiti me kambom mî."

⁴⁸ Me avîlanô takatu be ethak tom be eva vo injê, loho yê nôm êng be kapôlônging malêing bêng be ê.

⁴⁹ Metom Yisu ya na môlôlêk avî takatu be esopa yêni hêk Galili be êlêm, loho va dêim doke me êyê nôm takatu be hivutak.

Elav Yisu

(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Me anô Alimatia te nang Judia hîmô be ya athêng nena Josep. Yêni heyambing waklavông atu be Wapômbêng ya lêklinyak bêng te nêlêm pîk. Yêni me anô mavî lêk anô thêthop be yêni me na Juda ning na elanjô ambô te. Be mî hîlôk hethak loho ning auk atu be ik Yisu vônô amî.

⁵² Be ditu hê hêndêng Pailat me henang ik ling vo nimbua Yisu ya kôpik.

⁵³ Êng me hiwa Yisu linjôpik hîlôk hivup me

hivuliv thing hethak kwak me hiwa be hê hêndô hêk kalang lêkmuk atu be ekolop valu be ambuang vo etak na ema injêk. Kalang êng me mî bôk êndô nama te hêk amî denang.

⁵⁴ Sabat lêk bidong oyang be avîlanô epesang i vo injê waklavông êng.

⁵⁵ Be ditu avî takatu be esopa Yisu hêk Galili be êlêm me esopa Josep be ê êyê kalang atu be êndô Yisu linjôpik hêk vo injê nena etak inda hêk bisê.

⁵⁶ Yov me avî takêng ê ining melak me epesang nôm uv mavî lêk wel. Me Sabat hêyô me iwa lovak hîtôm balam-bung henang.

24

Yisu hiviyo hethak lonjô

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

¹ Sonda êng ya wak ali himung ya lêkbôk momananing me avî takatu iwa nôm uv mavî takatu be bôk epesang yov be ê kalang.

² Loho êyô me êyê valu atu be hîmô lovang ambôlêk lêk imbumbi yov hê hîmô dang.

³ Me loho ivutak êyô kapô metom mî êpôm Anômbêng Yisu ya kôpik amî.

⁴ Be loho lejing êv bêng anông eva denang me ketheng oyang me anô yi lêk kwêv thapuk lêk danda bêng êyô be eva hiving loho.

⁵ Êng me avî takêng êkô be malinging hîlôk pîk. Metom thêi enang ethak loho nena,

"Bisête be môtô othalo anô lêmala heveng na ema ining long?

⁶ Yêni mî hêk long iti amî. Me lêk hiviyo hethak lonbô. Be ditu lemim êngêv ambô sêmboê be hîmô Galili denang me henang ethak môtô

⁷ nena tem etak Anô Ya Nakandung indôk na kombom kambom bahening be injik yêni vônô ethak alovalasing me wak ali lô me tem nimbiyo ethak lonbô."

⁸ Êng me loho lejing êv ambô êng.

⁹ Yôv me loho etak kalang be ivôe me enang ambô takêng sapêng ethak Yisu ya na hîndông lauming be lahavôtom lêk avîlanô takatu be imô hiving.

¹⁰ Avî takêng te me Malia nang Makdala me Joana lo Jems talêmbô Malia lêk avî doho hiving enang ethak aposol.

¹¹ Metom aposol elanô avî takêng ining ambô be esong nena enang ambô molo ma be mî êv iving amî.

¹² Metom Pita hiviyo me hevothong be hê kalang be hikum me hêyê kwak yom hîmô. Yôv me yêni hele hê melak ethak lonbô me la hêv bêng anông hethak nôm takatu be lêk hivutak.

Yisu hêpôm anô lokwanyî hîlôk lonjanlê

(Mak 16:12-13)

¹³ Wak êng yom me Yisu ya na hîndông yi ê long te be ya athêng nena Emeus. Long

êng hêk dêim doke hîtôm 11 kilomita vo Jerusalem.

¹⁴ Thêi veng lonjanlê be ê me enang ethak nôm takatu be hivutak.

¹⁵ Thêi nang ambô bêng anông me Yisu da hêlêm be heveng hiving thêi.

¹⁶ Metom nômate hik thêi malejing thing be mî êyê be eyala yêni amî.

¹⁷ Me henang ik thêi ling nena, "Mamu oveng be ôlêm me onang ômbête hê be hêlêm?"

Êng me thêi va tenjeng me malejing ik thô nena thêi lejing malêing.

¹⁸ Anô yang be ya athêng nena Kelopas henang viyang nena, "Betha ong vathi te be hôvunu Jerusalem be ditu hôthông nôm takatu be hivutak hêk long êng êndêng wak takiti paling e?"

¹⁹ Me Yisu henang ik thêi ling nena, "Ômbête bêng?"

Me thêi enang ethak inda nena, "Nôm takatu be hêpôm Yisu nang Nasalet, ôpêng me plopet te be hevong ku bêngbêng be ya ambô me lêklinyak anông heva Wapômbêng lêk avîlanô sapêng malejing.

²⁰ Me yoô ning avaka lêk na bêngbêng imboêk da etak yêni hîlôk na Lom bahening be ik inda vônô hethak alovalasing.

²¹ Metom bôk yoô lejing êv nena yêni me ôpatu be tem nêngêv Israël vê injêk ining

malêing. Me ambô te hêk hiving nena, nôm takêng hivu-tak me lêk ya wak ali lô.

²² Me nôma yang hiving nena avî doho îmo hiving yoô evong be yoô pîndîk kambom. Hêndêng lêkbôk mo-mananing me loho ê kalang

²³ metom mî êyê Yisu liŋkôpik amî. Me loho îvôlêm enang nena loho yê wêng aŋêla doho enang nena yêni hîmô lêkmala.

²⁴ Me yoô ning anô doho ê kalang me êyê nôm takêng hîtôm datu be avî takatu enang, metom Yisu da me mî loho injê yêni amî."

²⁵ Me Yisu henang ethak thêi nena, "Mamu ŋa auk mî lêk kapôlômim pilisik denang, be ditu mî yuêv iving plopet ining ambô amî!

²⁶ Betha bôk mî mamu yala nena Mesaya tem nimbua vovang takêng yôv ketem nimbua ya athêng lêkmanging mesa mî e?"

²⁷ Yôvêm me yêni hiwa Wapômbêng ya ambô takatu be bôk ekavu hethak yêni da sa hethak thêi. Henang mung hethak Moses ya kapua yôvêm me plopet sapêng ining ambô takatu be bôk ekavu hethak yêni hiving.

²⁸ Me loho êyô bidong vo Emeus me Yisu hevong vo ni thêthô.

²⁹ Metom thêi nang lêklokvang nena, "Lêk yathindang hêmbôk be tem bîlîvông be dô me nômô imbing yêi." Êng me yêni hê

melak kapô hiving thêi be loho mô.

³⁰ Yôv me loho îmo vo injang nôm me yêni hiwa polom be hêv la mavî yôv me hekavli be hêv hêndêng thêi.

³¹ Thêi yê me malerjing hipuak be eyala yêni. Me ketheng oyang me yêni lêk mî.

³² Me thêi nang ethak i nena, "Avanông bing, ai veng lonđanlê me yêni hik Wapômbêng ya ambô thô be ai kapôlônjing hîtôm amela hethang."

³³ Bôlôtom me thêi tak long êng me ele ê Jelusalem hethak lonbô. Thêi yô me êpôm Yisu ya ŋa hîndông laum-ing be lahavôtom atu lêk anô doho ethak tom hiving be îmo.

³⁴ Me loho nang hêndêng thêi bêŋiti nena, "Avanông bing nena Anômbêng lêk hiviyo hethak lonbô be yêni hik i thô hêndêng Saimon."

³⁵ Yôv me anô yi êng enang nôm takatu be hêpôm thêi hîlôk lonđanlê bisê hiving polom atu be Yisu hekavli be hêv hêndêng thêi be thêi yala yêni.

Yisu ya ŋa hîndông êyê inda hethak lonbô

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)

³⁶ Me thêi nang ambô hethak loho hîmô denang me Yisu heva loho lîvông me henang nena, "Môlô kapôlômim injêk yaô!"

37 Me loho pîndîk kambom be esong nena gôk anô dôhê be êkô anông.

38 Metom Yisu henang nena, "Hevong bisê be môlô song kambom be môlô ning auk ethak be hîlôk mayaliv vo?"

39 Ôngô ya baheng lo yaveng. Ya da êng diti be ombalong ya lenjing kôpik, vombê nena gôk me lokwang lêk linjôpik mî hîtôm diti môlô yê ya."

40 Henang bêng me hik va lo bang thô hêndêng loho.

41 Loho yê yêni me lenjing mavî anông, metom loho ning auk hîmô mayaliv denang be mî êv iving amî. Êng me Yisu henang ik loho ling nena, "Nôm doho hîmô vo yanggang mesa mî?"

42 Êng me êv alim njanam atu be îmbôk kôkô te vi

43 me yêni hiwa be heyang eva loho malejing.

44 Me Yisu henang ethak loho nena, "Sêmbôk be ya hamô hiving môlô denang me ya hanang nena ambô takatu be bôk ekavu hethak ya be hêk Moses ya balambung lêk Plopet ining Kapua me Kapua Yeng tem ningik anông."

45 Me yêni hik loho ning auk ling vo eyala Wapômbêng ya ambô hêk ya kapua ya ondong

46 be henang nena, "Wapômbêng ya kapua henang nena Mesaya tem nimbua vovang be nema me wak ali lô me tem nimbiyô ethak lonjô.

47 Me hethak ya athêng yom me tem enang mung injêk Jelusalem yôv kîmîng ni pîk nômbêng iti sapêng nena ende kapôlônjing lîlîng vo Wapômbêng tem nêngêv ining kambom vê.

48 Lêk môlô yê nôm takêng yôv be ditu môlô nang sapêng bêng.

49 Ondañô! Tem yangêv nôm atu be Wakamik bôk hevak ambô vo nêngêv êyômô môlô. Metom môlô mô Jelusalem endebe umbua lêklokvang êng nang melak leng êm."

*Yisu hethak leng be hê
(Mak 16:19-20; Ap 1:9-12)*

50 Me Yisu helom loho be hê hêyô bidong oyang Betani me hêv bang ling be hêv mek ethak loho.

51 Hêv mek denang me hetak loho me yêni hethak leng be hê.

52 Êng me loho êv yeng hethak yêni yôv me ele ê Jelusalem lêk lenjing mavî bêng anông.

53 Me wak nômbêng iti sapêng me loho mô melak matheng be êv Wapômbêng ya athêng ling.